

ქართულ ხელნაერთა აღწერილობა

(საქართველოს ეროვნული არქივის
ხელნაერთა ფონდი)

II

შეადგინეს და დასაბუთდად მოამზადეს:
ლიკა აბრალავამ, ქეთევან ასათიანმა, თამარ გაბუნიათ,
მაკა კირვალიძემ, ვერა შენგელიამ, მანანა ჭუმბურიძემ

თბილისი

2018

რედაქტორები:

ქეთევან ასათიანი
მიხეილ ქავთარია
დალი ჩიტუნაშვილი

შესავალი და საძიებლები დაურთო
ქეთევან ასათიანმა

კორექტორი:

მარიამ ჯანიკაშვილი

დამკაბადონებელი:

ვიოლა ტულუში

ნიგნში გამოყენებული მასალა დაცულია საქართველოს ეროვნულ არქივში
Materials used in the book are preserved in the National Archives of Georgia

© ყველა უფლება დაცულია

© All rights reserved

ISBN 978-9941-

 საქართველოს Ministry of
იუსტიციის Justice of
სამინისტრო Georgia

www.justice.gov.ge

საქართველოს National
არქივები Archives of
სამინისტრო Georgia

www.archives.gov.ge

საქართველოს ეროვნულ არქივში ბოლო რამდენიმე წლის მანძილზე მიმდინარე ხელნაწერთა აღწერილობის პროექტმა შედეგი გამოიღო: 2016 წელს გამოქვეყნდა აღწერილობის პირველი ტომი, რომელშიც პირველი 100 ხელნაწერი შევიდა. წინამდებარე გამოცემაში კი თავმოყრილია NN100-დან 200-მდე ხელნაწერების აღწერილობა.

აღწერილობის მეორე ტომის სრულიად გამორჩეული ნაწილია ის ხელნაწერები, რომლებიც სხვადასხვა დროს UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრში იქნა შეტანილი: ვახუშტი ბატონიშვილის ატლასი (1446/105) და „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ (1446/103), ანბანდიდი სახარება (1446/107), ფსალმუნი (1446/171) და ნევმირებული საგალობლები – ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი (1446/172).

მსოფლიო მემკვიდრეობის განსაკუთრებული ნიმუშია სახარების წინარეათონური თარგმანის შემცველი ანბანდიდი სახარება, ოთხთავი უმნიშვნელოვანესია როგორც ზოგადად ხელნაწერის ისტორიის შესწავლის, ისე სახარების ქართული თარგმანის არქეტიპის აღსადგენად. წინარეათონურ თარგმანს შეიცავს ასევე ფსალმუნის ფრაგმენტი (X), რომლის სხვა ნაწილებიც დაცულია საქართველოს კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში. ნევმირებული საგალობლები – ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი – მინიატურული ზომის, ნუსხურად ნაწერი ულამაზესი ხელნაწერია ქართული სანოტო ნიშნების დღეისათვის დაკარგული ტრადიციით. სამივე ხელნაწერი UNESCO-ში 2015 წელს შეიტანეს. მანამდე კი, 2013 წელს, UNESCO-მ მსოფლიო მნიშვნელობის კულტურულ მემკვიდრეობად აღიარა ვახუშტი ბატონიშვილის ატლასი და „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“. ატლასი 1745 წლით თარიღდება, ხოლო „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ – 1743-45, 1755 წლებით. ცნობილია, რომ ქართული კულტურისა და მეცნიერების ისტორიაში ვახუშტის გეოგრაფიული მემკვიდრეობა პირველი ნაშრომია, რომელიც საქართველოს სრულ გეოგრაფიულ-კარტოგრაფიულ დახასიათებას გვაძლევს.

ცალკე აღნიშნვის ღირსია ეროვნული არქივის ხელნაწერთა ფონდში დაცული ავტოგრაფული ნუსხები. ვინრო პროფესიულ წრეებში კარგად არის ცნობილი ვახტანგ VI-ის მიერ სპარსულიდან ნათარგმნი „თალაი მასალის წიგნი“ ანუ ასტროლოგიური შინაარსის ტექსტი, რომელიც **მირზა აბდურიზა თავრიზელის** „აღმოსვლის კითხვის“ საფუძვლებზე არის შექმნილი. ორი ხელნაწერიდან ერთი თავიდან ბოლომდე ვახტანგ VI-ის გადაწერილია (1446/109), ხოლო მეორე (1446/108) უცნობი გადაწერის გადაწერული, თუმცა ვახტანგ მეფისავე ჩასწორებული. ეს ტექსტი ვახტანგს, სავარაუდოდ, სპარსეთში ყოფნისას უთარგმნია (1714-1715).

კოლექციის ამ ნაწილში დაცულია პოლიტიკური მოღვაწის, მოგზაურისა და პოეტის – გიორგი ავალიშვილის ორი ავტოგრაფული ნუსხა: „ვმაჲ ცოდვილისა, იამბიკოდ კატასკევილი“ – სასულიერო შინაარსის იამბიკოებით (1446/117) და იოანე მონყალის „ცხოვრება“ (1446/120).

საგანგებო ადგილი უჭირავს ბატონიშვილების – იოანეს, ბაგრატისა და დავითის მიერ გადაწერილ ხელნაწერებს (1446/118, 121, 122, 125...). ამათგან განსაკუთრებულია იოანე ბატონიშვილის რუსულ-ქართული ლექსიკონის ცნობილი ნუსხა.

აღწერილობის მეორე ტომი ათონის მთაზე ქართველთა მრავალსაუკუნოვანი და საოცრად ნაყოფიერი მოღვაწეობის უკანასკნელი პერიოდის (XX საუკუნის პირველ მეოთხედი) შესწავლის ასპარეზსაც გვიძლის. 1902 წელს ათონზე საგანგებოდ იმოგზაურა ცნობილმა მეცნიერმა – ალექსანდრე ხახანაშვილმა. მისი თხოვნითა და მითითებით ადგილობრივმა ბერებმა ივირონში დაცული არაერთი ქართული ხელნაწერი გადმოწერეს. გადამწერები, ძირითადად, იყვნენ მამები: ალექსი ბაქრაძე, პიმენ ასათიანი (ლექსუმელი), ილია ფანცულაია და ა. შ. ქართველების ცხოვრება და კულტურული საქმიანობა ათონზე ბოლო წლებში კარგად ჩანს იმ ათიოდე ხელნაწერში, რომელთა აღწერილობები წინამდებარე ტომში მოხვდა (1446/174, 175, 176, 177, 181, 182, 183, 189, 190, 184, 195). ხელნაწერები გადაწერილია ივირონისა და წმიდა იოანე ღვთისმეტყველის (რომელიც მამა ბენედიქტე ქიტვილიშვილი დააარსა ათონზე XIX საუკუნის შუა წლებში) მონასტრებში, ასევე ივირონის წმინდა ილია წინასწარმეტყველის ეკვდერში.

განსაკუთრებით საინტერესოა ათონური წარმოშობის ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერები¹. მათ შორის კი გამორჩეულია ნუსხა, რომელიც შექმნილია ალექსანდრე ხახანაშვილის ათონზე ჩასვლამდე, მღვდელმონაზონ ბენედიქტე ქიტიშვილის მიერ. როგორც ცნობილია, 1821-1830 წლებში ათონი თურქებს ეჭირათ. ლაბუტ-ფაშას მეთაურობით შემოჭრილ თურქთა რაზმებს პირისპირ ერთეულები დახვდნენ. გადმოცემით, ამ ერთეულთა შორის ბენედიქტე ქიტიშვილი და ილარიონ ყანჩაველიც იყვნენ². სწორედ ამ მოვლენებს ეხმაურება ბენედიქტე ქიტიშვილის ხელნაწერისთვის შედარებით გვიან დართული მინაწერი: „დროსა „ჭყონია“ ფაშის შესლვისასა ლაშქრით ივერიის მონასტერში, ვინადგან მისის შიშისაგან სხვა არავინ მოწესე მღვდელმონაზონი ბერძენთაგანი აღარ იპოებოდა, მამა ვენედიქტე ამით ასრულებდა ლოცვას ბერძულს ენაზედ, ხოლო საიდუმლოს და ყოველს წესს ღვთისმსახურებისას ეკკლესიაში – ქართულს ენაზედ“ (194).

სასიამოვნო იყო რამდენიმე სიახლე, რომელიც ხელნაწერთა წინამდებარე აღწერილობაშია შესული: N1446/146 ხელნაწერში, რომელიც „მისტიკურ თეოლოგიას“ შეიცავს და საქართველოს კათალიკოსის ანტონ I-ის სიცოცხლეშია გადანერილი, რესტავრაციის დროს აღმოჩნდა ანტონ I-ის სრულიად უცნობი მინიატურა, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ჩვენამდე კათალიკოსის მხოლოდ რამდენიმე და ისიც გვიანდელმა გამოსახულებამ მოაღწია, აღნიშნული მინიატურის გამოვლენას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

ამავე რიგის სიახლეებს მიეკუთვნება წმიდა მეფეების – დავითის, თამარისა და ვახტანგ გორგასლის დღემდე უცნობი მინიატურების გამოვლენაც. მართალია, ხელნაწერი 1808 წელსაა გადანერილი და საკმაოდ გვიანდელია, მაგრამ ამ სამ მეფეთაგან არც ერთის სხვა გამოსახულება ხელნაწერებში დღემდე არ დადასტურებულა.

აღწერილობის მეორე ტომში უხვად არის ჩართული საერო ლიტერატურა: ისტორიოგრაფია, მედიცინა, ფოლკლორი, მხატვრული ლიტერატურა. განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს პოეზიის ნაწილი, ვინაიდან

¹ ამ ანდერძებზე ათონზე ქართველთა კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლის მიზნით საგანგებოდ იმუშავა ლევან მენაბდე. იხ. ლევან მენაბდე, ძველი მწერლობის კერები, 1980, გვ. 236-247.

² იქვე გვ. 236.

ცნობილ ავტორებთან ერთად აღწერილობებში არაერთი ისეთი ავტორის ლექსია შესული, რომლის შესახებაც მეცნიერთა ვიწრო წრემაც კი არაფერი იცის.

ვფიქრობთ, წინამდებარე გამოცემა დიდ დახმარებას გაუწევს არამხოლოდ დარგის სპეციალისტებს, არამედ ქართული ნათარგმნი და ორიგინალური მწერლობით დაინტერესებულ მკითხველსაც.

მეორე ტომის მასალა აღწერეს:

ქეთევან ასათიანი: 107, 112, 137, 157, 159, 160, 164, 180, 181, 194, 200

თამარ გაბუნია: 102, 113, 114, 119, 120, 123, 126, 128, 131, 133, 139, 143, 152, 153, 154, 155, 165, 170, 175, 176, 177, 178, 182

მაკა კირვალიძე: 108, 109, 116, 117, 121, 127, 132, 136, 141, 144, 147, 149

ვერა შენგელია: 101, 106, 111, 118, 122, 124, 125, 129, 134, 138, 140, 142, 145, 150, 151, 156, 162, 163, 166, 167, 169, 179, 184, 185, 186, 187, 193, 197, 198, 199

მანანა ჭუმბურიძე: 103, 104, 105, 110, 115, 130, 135, 146, 148, 158, 161, 168, 174, 183

ლიკა აბრალავა: 171, 172, 173, 188, 189, 190, 191, 192, 195, 196, 198

განსაკუთრებული მადლობა:

ნინო ბადაშვილს, სოფიო ებილაშვილს, ნათია სურმანიძეს, თეა ქიმერიძეს, თამთა შონვაძეს, სალომე ქასაბიშვილს, ბესიკ ჯაჭვლიანს, მანანა ჯოხარიძეს, თეა ხარშილავას

კრებული [XVIII]

1446/101

ტიქნიკური აღწერილობა:

159 ფ. ცარიელი გვერდი – 1v, 159v; ზომები: ყდა – 332×218, ქალაღი – 328×210, ტექსტი – 250×142, სისქე – 30; სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 24/30, ქვედა – 50, მარცხენა – 29, მარჯვენა – 40; ქალაღი – ცისფერი, მელანი – შავი, ნითელი; მოყვითალო მუყაოს ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სათაურები, სტრიქონების აღრიცხვა და საზედაო გრაფემები სინგურით; სტრიქონების რაოდენობა – 26; აღრიცხვა – რვეულე-ბრივი, აღნიშნული მხედრული ასოებით რვეულის დასაწყისსა და დასასრულს, ასევე გვერდობრივი – აღნიშნული არაბული რიცხვებით; შეიმჩნევა ჭვირნიშანი; განკვეთილობის ნიშნები: **•, ♣, ♠**; [XVII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; ხელნაწერი ეკუთვნოდა **დავით აღმაშენებლის ძის ძე მაჩაბელს** (1r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს **ალექსანდრე მაჩაბლისგან** სოფელ **ქურთიდან**.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **დღისა და ღამის გაბაასება: თქმული მეფის ერეკლეს ძის მეფე თეიმურაზისაგან, რომელი იქმნა ცხებულ, შემდგომად წელიწადისა ცხრისა თქმისა ამის. ან წიგნსა ამას სწოდებოეს სავანე თქმულთა -**

ვით ჳელ-ვყო აღძრვად სიტყუათა, ვერ სიბრძნის ღირსმან

სწავლობით,

ვერცა ღრმად გამომეტყუჴლი, რიტორებრ ენამრავლობით ... (5r-78v).

შენიშვნები:

1. „აქა ისაკის შეწირვის ამბავი“ და „აქა ისრაელის ამბავი“, სულ 63 სტროფი არ არის შეტანილი ტექსტში (13v-14r).

2. ნაწარმოების ბოლო თავი – „აქა ლეილ-მაჯნურის ამბავი“ მხოლოდ სამი სტროფით არის შემორჩენილი (აკლია ოთხი სტროფი). აქვე ლურჯი მელნით შესრულებულია მინაწერი, რომელიც შემდეგს იუწყება: „სამწუხაროდ, „ლეილმაჯნურიანი“ დაკარგულა რეველუციის დროს. ამასთან, სხვა მრავალი ხელთნაწერი საბუთები ისტორიისთვის საყურადღებო დაიკარგა. **ა. მაჩაბელი**“ (78v).
3. მთელ ტექსტში საგანგებოდ არის დატოვებული ცარიელი ფურცლები (6v, 8r, 9r, 10r, 11r, 11v, 16v, 17v, 18v, 19v, 20v, 21r, 21v, 22r, 22v, 23v, 25r, 26r, 27r, 28r, 29v, 30r, 31r, 32r, 32v, 33r, 33v, 34r, 35v, 37v, 38r, 39r, 40v, 41r, 41v, 42r, 43r, 43v, 44v, 45v, 47v, 50v, 53v, 54r, 58v, 60r, 61r, 62r, 63r, 63v, 65r, 66v, 68r, 70v, 71r, 72v, 75r, 76v, 78r, 78v). პირველივე ცარიელ ადგილთან მინაწერია პასტით (იხ. შენიშვნ. 2): „ცარიელი ადგილები დასახატათ ყოფილა დატოვებული **ა. მაჩაბელი**“ (მხედრული, ზედა არშიაზე) (6v).

ბიბლიოგრაფია: თეიმურაზ II, თხზულებათა სრული კრებული, გიორგი ჯაკობიას რედაქციით, თბილისი, 1939, გვ. 1-95.

2. **დავით გურამისშვილის ნათქვამი: ეო მეო -**

ეო, მეო, აქეთ მომწედეო,

რას მოგიტხრობ სიყვარულსა ყური მომიგდეო ... **(79r-81v)**.

შენიშვნა: გამოქვეყნებულ ვარიანტთან შედარებით წინამდებარე ხელნაწერის ტექსტს შიგადაშიგ აკლია სტროფები და უჩვენებს გარკვეულ ვარიანტულ სხვაობებს.

ბიბლიოგრაფია: ქართული მწერლობა, ტომი VII, თბილისი, 1989, გვ. 450-454.

3. **მათვე გურამოვის ნათქვამი: ეო, მეო, დავითს მივბაძეო -**

ეო, მეო, აქეთ მამხედეო

გამიგონე, რას გიამბობ, ყური მომიგდეო ... **(81v-82v)**.

წყდება: რადგან მამა ვარ, მემგზავსე, გულში დაიდეო,

ღვთის ძალასა განგებულებას სხვას ვერას მოხვდეო [...] **(82v)**.

4. **[იოანე შავთელი – „აბდულმესიანი“] -**

დასაწყისი: ... ანდობან მოგვმან, გრძნებითა მბოგვმან
მისნობით ჳელ-ყო ზავით ზლაპრობა,

ეშმაკს ევედრა, სული შევედრა
 მით ექმნა სრულად მათთან საგრობა ... (82ar-84r).

შენიშვნა: ტექსტი ნაკლულია, იწყება 79-ე სტროფიდან.

ბიბლიოგრაფია: ჩვენი საუნჯე, ტომი II, თბილისი, 1960, გვ. 503-511.

5. **[თეიმურაზ I], სხვა ჯამი ლექსთა ამათ, სხვაგვარნი ლექსნი დაინ-
 ყებიან, რომელ არს შაირნი -**

ღმერთო, რომელი შენ ჰსუფევ ჰაერთა თანა ცაშიგან,
 შენ ხარ სავსება ყოველთა, რაც არის ქვეყანაშიგან... (84r-86r).

შენიშვნა: გამოცემაში ლექსის სათაურია: „სოფლის სამდურავი“.

ბიბლიოგრაფია: ჩვენი საუნჯე, შედგენილი ა. გვახარიას და ლ. მე-
 ნაბდის მიერ, ალექსანდრე ბარამიძის რედაქციით, ტომი IV, თბილისი,
 1960, გვ. 93-96.

6. **ამბათქება (...) კვალად -**

არს კაცთა ტომი დიდებით მჯდომი, შორის ჰაერთა ცას სამყაროსა,
 ბეთლემს შობილსა ღვთად შემკობილსა ჰნებავს ქვესკნელსა არ
 დამყაროსა ... (86r-v).

7. **ანტონი კათალიკოსის თქმული ქართველ მეფის იესეს ძისა -**

აჭვირვებს ადენს ალებსა, აღმასი აელვებული,
 ბრწყინავს ბადრ ბაბილონურად ბაგითა ბრძნულად ბედული... (87r-v)

შენიშვნები: ტექსტის ბოლოს ცარიელ ადგილას ეტყობა მურის ბეჭ-
 დის კვალი (87v).

8. **ისტორია ალექსანდრე მეფისა მაკედონიისა და ყოვლისა აღ-
 მოსავლეთისა და დასავლეთისა ჩრდილოეთისა და ყოვლისა
 სამყრეთისა და თვთმპყრობელისა მეფეთმეფისა. იტყვიან ძედ
 ყოფად მისა მაკედონიის მეფისა ფილიპპესად, არამედ არა არს
 ესრეთ და ცრუ არს ესე ყოველივე. არს იგი ძე ეგვიპტის მეფისა
 ნეფთალიმისა ფილიპპეს ცოლისა და დედოფლისა ალიმპიადეს
 მიერ შემთხვევითა მით, ესევეითარითა ვითარმედ - იყო მეფე ეგ-
 ვიპტესა ნეფთალიმ, მისნობისა და ვარსკვლავთმრიცხუჭლობისა
 ჯელოვნებითა განსწავლული ფრიად ... (89r-153r).**

ბიბლიოგრაფია: „ალექსანდრიანი“, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, კომენტარები, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო რევაზ მირიანაშვილმა, თბილისი, 1980.

9. ყოვლად სამღუდელოს მროველ მიტროპოლიტის იონას მიერ თქმული გედეონოვისა, ოდეს საქართველოდამ წარვიდა და მოვლო საბერძნეთი და მოილოცა იეროსალიმი და მოვიდა როსიად და მუნ მიიცვალა მოსკოვსა მონასტერსა პოკროვისასა დაესაფლავა. საუკუნო იყავნ წსენება მისი – თიფლის აზიით და მოვლე პონტია ზღვით, ევროპ ბიზინტით, არხიპელაგ ნისებით ... (153v).

ბიბლიოგრაფია: კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბილისი, 1941 წ., გვ. 352-353.

10. ქება და დიდება წმიდისა და ერთარსისა სამემებისა(...) და მღუთაებისა ბუნებით განუყოფელისა, ხოლო გუამით განყოფილისა, კრებათგან დამტკიცებული: ლექსად თქმული, მეფეთ მეფის ღვთივგვირგვინოსნის თეიმურაზისაგან. ნეტარად იყოს წსენება მისი -

აღვალო პირი – სიბრძნე და მძკრი, ზესთა ძალისა ჩემისა მბობად, ღვთისათვის რამე ნათლად არ ღამე, უღრმესსა რასმე თქვენად მოთხრობად (154r-156r).

ბიბლიოგრაფია: თეიმურაზ I, თხზულებათა სრული კრებული, ლექსი „შვიდთა კრებათათვის“, ალ. ბარამიძის და გ. ჯაკობიას რედაქციით, თბილისი, 1933 წ., გვ. 161-167.

11. იესეს ძირთაგან აღმოცენებულისა და დავითის ჰრტოდ აღმოფურჩვნილისა, და სოლომონის ტომად სიბრძნით საჩინოსა და ღვთისმეტყველებისა მადლსა ღირს ქმნილსა, ღვთივგვირგვინოსნისა მეფეთმეფისა და თვთ წელმწიფის თეიმურაზის მიერ აღმოთქმული წმინდათ ქება ანბანზედ ლექსად თქმული -

„ადამ ვახსენოთ პირველად თვთ ღმერთმან შექმნა რომელი აბელ და სეით მოყვისითურთ, მთასა წმინდასა მდგომელი...“ (156r).
წყდება: და ფავსტი და ეფრემ მიჩვენებს სამოთხისა კარსა ღიასა, ქსენეფორე და პორფირი, პართენი, ჯერასიმე ქვაბსო (156r-157v).

ბიბლიოგრაფია: თეიმურაზ I, თხზულებათა სრული კრებული, ალ. ბარამიძის და გ. ჯაკობიას რედაქციით, თბილისი, 1933 წ. გვ. 145-149.

12. ანბანთქება ცხრა ლექსად ნათქვამი – ღარიბი

ანო, აღმოვსთქვამ სიტყვასა, ცხელის ცრემლითა მტირალი,
ბანო, ბროლისა მიწნურსა დავგმობ მოუდვას ვინ ალი ... (158r)

წყდება: [...] და პარო პირმზეს რა მოვშორდი, გავწმი მით ვარ აღარ
ნელად [...] (158r).

შენიშვნა: ანბანთქების ბოლოს, მარჯვენა არშიაზე, მინანერია: „აკლ-
და“ (158r).

13. კულად ანბათქება სხვებრი -

ან, ამას ვტირი, ბან, ბნელსა მჯდომი, გან, გულთა მდულრად, დონ,
დადაგული ... (158v).

14. ანბანთქება -

აღვალს ბედსა გვართი **დავით, ედემს** ვრცელად ზის ჭე თხემსა ...
(158v).

15. ანბანთქება -

ადამ ბრალ გარე დებული, **ევას** ვერ ზევს ჭეთერსა თმენით ...
(158v).

16. ანბანქება -

ამისთვის ბაგე გავძარ დადებით, ესმეს ვის ზრდანი ჭეთურთის
თემსა ... (158v-159r).

17. ანბანთქება -

ამას ბრძენი გულ დგმით ერჩდეს, ვლტოლით ზმნიდეს ჭსრეთ
თქმულსა ... (159r).

18. ანბანთქება -

აღვძრავ ბაგეთა მოსადაგეთა, მცირედ რაც ძალმიცს ვიტყვი ენითა
... (159r).

მინანერები:

1. **მხედრული:** ესე ლექსების წიგნი ეკუთნის წასაკითხათ და თავშესაქცე-
ვრად ს. ქუ[რთა]ში მცხოვრებელს თავად **ალხაზის ძის ძეს, დავით მაჩა-
ბელს.** ვინც მოიპაროს და აღარ მოიტანოს, ჰკითხოს თვთ იესო ქრისტეს
[...]. როველმა, ამინ. 1874-ს წელსა 11.7. 1 დეკემბერსა დავსწერე მე თავ.
იაკოფ რუსიშვილმა (1r).

2. მხედრული: 1888-ს წ. მოვედი ს. ქურთაში ს. ლოლეთიდგან და მოვიყვანე ჩემი დისწული [...] ალექსანდრე დავითის ძე მაჩაბელი მღვდელმ[ა] იაკოვ [...] რუსიშვილმა თიბათვის 8-ს. მინაწერი არის ძალიან მკრთალი (80v, ქვედა არშია, ფანქარი, გვიანდელი ხელი).
3. შიგადაშიგ ტექსტისავე ხელით არის მინიშნებები მოსახატ ადგილებზე ან ტექსტის გაგრძელებაზე (9r, 10v, 63r).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ხელნაწერის დანომვრისას მექანიკურად გამოტოვებულია ფურცელი 88, ხოლო 82 გამეორებულია ორჯერ.
2. წინ ერთვის: [სარჩევი, ანუ ზანდუკი] (2r-4v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 96-99.

რუსუდანიანი [XVII-XVIII]

1446/102

ტიქნიკური აღწერილობა:

433 ფ. ცარიელი ფურცლები – 7r, 431r, 433r, 434v; ზომები: ყდა – 295×210, ქალაღი – 285×210, ტექსტი – 230×155/250×165, სისქე – 110; სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 10/20, ქვედა – 23/25, მარცხენა – 17/29, მარჯვენა – 19/20. მასალა: ცისფერი და ღია ყავისფერი ქალაღი, მელანი – შავი, ყავისფერი, წითელი; ხელნაწერს აქვს მწვანე, კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 19/20; აღრიცხვა – ფურცლობრივი და გვერდობრივი; იწყება გვერდობრივით ა-კა (ფფ. 1-11), ხოლო შემდეგ (გვ. 12-დან) გრძელდება ფურცლობრივი აღრიცხვით (ა-ტგ); აღრიცხვა ყოველთვის თანმიმდევრული არ არის, ფურცლების ნაწილი დაუნომრავია. აღრიცხვა აღნიშნულია მხედრული ასოებით, ძირითადად, ქვედა არშიებზე; განკვეთილობის ნიშნები: •, ♣, ❖; ხელნაწერი თავბოლონაკულია; გვიანდელი მფლობელი – **წერეთლის რძალი ქეთევანი** (430r); ხელნაწერი 5 სხვადასხვა ხელითაა გადანერილი: 1) 1r-9v; 76r-77v; 115r-118v; 231v-238v; 246r-252v; 280r-281v; 387r-392v. 2) 10r-75v; 78r-114v; 119r; 393r-424v; 426r-430r. 3) 15r-v (ფრაგმენტი). 4) 119v-231r; 239r-245v; 253r-279v; 282r-386v. 5) 425r-v; აქედან 15r-v ფრაგმენტი, რომლითაც ხელნაწერის ერთი ნაწილი არის შევსებული, უნდა იყოს **ქეთევან წერეთლის** ხელი; თარიღდება XVII-XVIII სს., დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; შიგადაშიგ ახლავს ჩანახატები: ბატონიშვილი, მაცხოვრისკენ გაშვერილი თითით (ზედა ფორზაცი), სხვადასხვა ჩანახატი (432v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: პირველი დასაწყისი რუსუდანიანთა ამბავი, ცხოვრება, მისი დაბადება სიკუდილამდის, თუ ვითარ აღიზარდა, ანუ ვითარსა ქირსა და განსაცდელსა შთავარდა... (1r-5r).

თხზულება შემდეგი თავებისაგან შედგება:

1. აქა ქორწილი **მანუჩარისა და რუსუდანიისა** (5v-8r).
2. აქა წარსვლა **მანუჩარისა** (8r-11r).
3. აქა სევდისაგან და ტირილისაგან მწარედ გასულსა და ბნედილსა **რუსუდანს** მოპარეს და წაიყვანეს მისი სასურველი **როდენ** ქალი (11r-13r).
4. აქ მემატა სევდა სევდასა ზედა: **რუსუდანს** მისი პირმშო, სასურველი, საყვარელი შვილი **ფრიდონ** ნავიდა იგიცა მამასთან (13r-20r).

შენიშვნა: ტექსტში „სევდა სევდასა“ წერია ფორმით „სედა საგედ“.

5. აქ ანბის დასაწყისი ჳემნიფის **ხოტელ ხოსიმისა** ძისა მის ზავისა იყო ჩინეთისა ჳემნიფე (20r-22v).
6. აქა ჳელმნიფის შვილის – **ზავის** – ველად გაჭრა და გაღარიბება (22v-24v).
7. აქა ზავისაგან **ჩინეთისა** სამზღვართა და დაგდება და გველთა ომი (24v-30v).
8. აქა ჩინეთის ხემნიფის შვილის **მისრეთს** მოსვლა, მისრეთს ხელმნიფის შვილის **მისრის** გამთელება (30v-35r).
9. აქა **ზავისაგან** ვეშაპისა ომი და მორევნა მისი (35r-37r).
10. აქა კანჯრის ჳოგი ნახა **ზავ** (37r-38v).
11. აქა ჩინეთის ხელმნიფის შვილის **ზავისაგან ინდოეთს** მოსვლა და ბძანებითა ღმერთისათა წყლისა გამოჩენა (38v-43r).
12. აქა ჩინეთის ხელმნიფის შვილისაგან **უჩინმაჩინის** ქალაქად მოსვლა და ბილნის დევის სიკდილი (43r-47v).
13. აქა ქალისა შეყრა **ზავ** (47v-52r).
14. აქა ზღვათა მეფესთან წიგნის მიწერა და სამახარობლოს კაცის გაგზავნა და საქორწილოთ წვევა (52r-53r).
15. აქა ზღვათა მეფისაგან მამისა სისხლის საძებრად წამოსულა და მახარობლისა წინ დაახდომა და მისგან დიდი სიხარული და სამთა ჳელმნიფეთა ერთად შეყრა (53r-63r).
16. აქა **ზავისაგან** ინდოეთის მეფესთან წიგნის მიწერა და თავისის ამბის შეთლა (63r-65v).
17. აქა **ზავისაგან** წიგნის მიწერა **მისრეთის** თანა (65v-70r).
18. აქა **ზავისაგან მისრეთს** მისლა და ქორწილი (70r-72r).
19. აქა **ზავისაგან** მამასთან წიგნის მიწერა (72r-75r).
20. აქა მისრელის ჳელმნიფის **ზავის** გასტუმრება საშინაოდ (75r-81v).

21. აქა **ზავის** შინ მისვლა და ქორნილი (81v-83v).
22. აქა ქორნილი ორთავე ძეთა და ასულთა მეფეთასა და **ზავის** ხელმწიფედ დალოცვა (83v-86r).
23. აქა **ზავისაგან** თავისა ქალაქს მოსვლა და მამასა და დედასა და დათა გამასპინძლება (86r-87r).
24. აქა **ზავისაგან** დათა ქორნილი (87r-88v).
25. აქა მეჯლიში **მავრიდის**, **მისრისა** და **არზუთის** (88v-91v).
26. აქა მეჯლიში და ლხინი **მავრიდის** და **გორშარაბსა** და **არდუხის** (91v-93v).
27. აქა წასვლა **ზავისაგან** დევთა საომრად და **მისრის** და **გორშარაბს** შინა წასვლა (93v-101r).
28. აქა დიდი ომი **ზავის**, **მისრის** და **ნავშადურის**, **გორშაბის**, **ნასთურის**, **ბაყბაყდევის**, **ხაზარან დევის**, **შავის დევის** და **იაროს დევის** და **რაზმზან დევის** და მათთა ლაშქართა (101r-103r).
29. აქა **ზავისა** და **შავის დევის** ომი და **ბაყბაყდევის** ომი, **ნავშადურისა**, **ხაზარანისა**, **გორშარაბს** და **დაროზ დევის**, **ნასთურისა** და **რაზიმ დევის** და ომი ღთით მათგან **მორეენა** და **დავდვა გაქარვა** (103r-111r).
30. აქა ანდერძი **ჯელმწიფის ზავისა**. ნახეთ სიმუხანათე სოფლისა (111r-113v).
31. აქა სიკვდილი **ზავ** **ჯელმწიფისა** და **მთავრიდ** დედოფლისა. ნელულმცა ხარ, სიკვდილო (113v-114v).
32. აქა ტირილი და მოთქმა **მანუჩარ** **ჯელმწიფისაგან** მამისა (114v-115ar).
33. ამასთან უფროსი და იჯდა და ესრეთ უწერა: აქა ტირილი და მოთქმა **არზუთისა მისრეთის** დედოფლისა (115ar-v).
34. მერმე **არდუხ** იჯდა, ინდოეთის დედოფალი უმცროსი და ესრეთ ეწერა: აქა ტირილი და მოთქმა უმცროსის დის **არდუხისა** (115av-116v).
35. მერმე **მისრი** იჯდა, მისრეთის მეფე, მისი ძმად წოდებული საკუთარი **ზავისა**: აქა ტირილი მისრისა, მისრეთის მეფისა ქებით აღვსილისა (116v-117r).
36. მერმე **გორშაბ** იჯდა, ინდოეთის მეფე, შვენიერი **ჯელმწიფე**: აქა ტირილი და მოთქმა **გორშაბისა** (117r-v).
37. ამასთან იჯდა ზღვათ მეფე **ნავშადურ**, დიდი **ჯელმწიფე**, ძმა მავრედ დედოფლისა. აქა ტირილი და მოთქმა ზღვათ მეფის **ნავშადურისა** (117v-118r).
38. აქა **ნავშადურ** ზღვათ მეფე დედოფალსა **მავრიდს** მოსთქვამს (118r-v).

39. მასთან ზის **უჩინმაჩინის** ჯელმნიფე **ნასთურის** ძე **ჯერეთ** ყრმა. აქა ტირილი **ნასთურ** ჯელმნიფის ძისა, **ჯაბი** ჯელმნიფედ ვმობილისა (118v).
40. მაგრამ კიდევ ვახსენებ **მისჯის** და არცა დაუტეობ მისსა სჯაბათ (118v).
41. მისის საფლავის ქვაზედ ესრეთ ეწერა ანდერძი (118v-119v).
42. აქა ამბავი ხათაელთა ჯელმნიფისა **ტომერანისა** და ძისა მისისა **ჯიმშედისა**, კარი მეორე (120r-122v).
43. აქა დაბადება **ჯიმშედ** ჯელმნიფისა (122v-124r).
44. აქა **ჯიმშედ** დიკარგა(!) გრძნებისა კვერცხითა (124r-131r).
45. აქა **ჯიმშედისა** და აღმასის გველის ომი და ბძანებითა ღთისათა **ჯიმშედისაგან** მორევა (131r-133v).
46. აქა დევის ომი და **ჯიმშედისაგან** მის დევის სიკვდილი (133v-137v).
47. აქა **ჯიმშედისაგან** შავის ვეშაპის მოკვლა და მის უღრუბლოს მზის ბეფარის გამოყვანა (137v-142v).
48. აქა **ჯიმშედისა** და მისი სიმამრის ომი და **ჯიმშედის** გამარჯვება (142v-147v).
49. აქა დევის ქალაქში მისვლა **ჯიმშედისაგან** (147v-151r).
50. აქა **ჯიმშედ** დაიკარგა და ქაჯთა დედოფალი ნახა (151r-153r).
51. აქა **ჯიმშედისაგან** აღმასის ქალაქში მისვლა (153r-171r).
52. აქა მამასთან წიგნის მიწერა **ჯიმშედისაგან** (171r-174r).
53. აქა **ტომერან** ჯელმნიფისა და ძისა მისისა **ჯიმშედის** შეყრა (174r-175v).
54. აქა შინ ქორწილი **ჯიმშედისა** და მამისაგან ჯელმნიფედ დალოცვა (175v-181v).
55. აქა ანბავი ყვითლის ქალაქისა და ჯემნიფის **გოსტამისა** და ძისა მისისა **ხოსროსი**, კარი გ (182r-190v).
56. აქა ზღვათა მეფის ელჩის ნახვა ყვითლის ქალაქის ჯემნიფის **ნუშრევანისაგან** (190v-194r).
57. აქა დაბადება ჯემნიფიშვილისა **ხოსროსი** (194r-195v).
58. აქა ვეზირიშვილის მოსვლა ჯელმნიფესთან პირველი (195v-201v).
59. აქა **გომიშას** მოსვლა და **ქეთევანის** წიგნის მოტანა (201v-207v).
60. აქა ომი ყვითლის ქალაქის ჯელმნიფიშვილის **ხოსროსი** და ზღვათ მეფის შვილი **ბარზინისა** და **ხოსროსაგან** უღბუზის მოკულა (207v-208v).
61. აქა პირველი ომი **ხოსროსა** და **ბარზინისა** (208v-209r).

62. აქა მეორე ომი **ხოსროს** და **ბარზინისა** და **ხოსროსაგან ბარზინის** სიკუდილი (209r-210r).
63. აქა **ხოსროსაგან** არჯანგ დევის ომი და დევის სიკვდილი (210r-211v).
64. აქა დიდი ომი დევთა და **ხოსროსაგან** გამარჯვება (211v-213r).
65. აქა ხოსროსი და ქაქუთ დევის ომი და **ხოსროს** გამარჯვება და დევის სიკვდილი (213r-217r).
66. აქა კიბის გამოჩენა, **ხოსროსი** და **ქეთევანის** შეყრა (217r-225v).
67. აქა **ხოსროსაგან** მამისა დედის ნახვა მიპარვით (225v-228r).
68. აქა ქორწილი **ხოსროსი** და **ქეთევანისა**, დიდი ლხინი და მეჯლიში (228r-231v).
69. აქა **ზავისაგან** ვეშაპის მოკვლა და ვეშაპისაგან ძნელად დაჭრა და ჯელმნიფის შვილისაგან ფასკუნჯის მოყვანა და **ზავის** გამთელება (231v-232r).
70. კარი პირველი. დასაწყისი **ყაისარ ურუმის** ჯელმნიფისა **ყარამანისა** და ძისა მისისა **ყაისარისა** სასმენელად ამო და შვენიერი, რომელსა **ყაისარიანი** ეწოდების (232r-233v).
 აქა დედოფალი დაორსულდა და დიდი სიხარული შეიქმნა (233v-234r).
71. აქა დაბადება ჯელმნიფის შვილის **ყაისარისა** (234r-236v).
72. აქა **ყაისარისაგან** გამოსვლა გარეთ მიწის ქალაქისაგან (236v-237v).
73. აქა დედოფლისაგან თავის სასურველის შვილის **ყაისის** ნახვა (237v-238v).
74. აქა **ყაისისაგან** პირველი ბურთაობა (238v-241v).
75. აქა **ყაისარისაგან** ვეშაპის ომი და მოკვლა (241v-243r).
76. აქა ანდერძი **ყაისარისა** (243r-250r).
77. აქა სახლის უხუცისაგან **ყაისის** დალოცვა, **ფარუხმან** ქება შეასხა (250r-252r).
78. აქა **შერუქ** ჯემნიფისა და ყაისის შეყრა და ერთმანეთის ნახვა (252r-259v).
79. აქა ქორწილი **ყაისისა** და **შერუქ** მეფის ასულისა **ხორაშანისა** (259v-263r).
80. აქა ომი **ყაისარისა** და ჩრდილოეთის ჯელმნიფისა (263r-266r).
81. აქა **ყაისარისაგან** ჩრდილოეთის მეფის შეპყრობა (266r-269v).
82. აქა მაზმურ დევისა და **ყაისარის** ომი (269v-271r).
83. აქა დევის სიკვდილი **ყაისარისაგან** (271r-274r).
84. აქა **ყაისარისა** და მისთა მშობელთა შეყრა (274r-287r).

85. აქა ანბავი გლახათა ჴელმნიფისა **ნოდარისა** და ძისა მისისა **გვარჯასპისა**. კარი მეხუთე (287v-290v).
86. აქა ანდერძი **არჯასპი** ჴელმნიფისა (290v-295r).
87. აქა ბალში ლხინი ჴელმნიფისა (295r-296r).
88. დაბადება ჴელმნიფიშვილისა **გვარჯასპისა** (296r-301r).
89. აქა გივისაგან **გვარჯასპის** ნახვა (301r-305v).
90. აქა გაჭრა **გვარჯასპისა** (305v-306v).
91. [მწვანისა] გველის სიკვდილი **გვარჯასპისაგან** (306v-310r).
92. აქა ომი **გვარჯასპისა** და თეთრის გველის მოკვლა (310r-315v).
93. აქა **გვარჯასპისაგან** წითლის დევის მოკვლა (315v-319r).
94. აქა **გვარჯასპისაგან** შავის დევის მოკვლა (319r-320r).
95. აქა ლომის მოკვლა ჴელმნიფიშვილისაგან (320r-326v).
96. [აქა] **ზარიარის** ძიძის ანდერძი (326v-330r).
97. აქა დევთ ომი **გვარჯასპისაგან** (330r-331r).
98. [აქა] ვეშაპთა დაჯოცა **გვარჯასპისაგან**, დიდება ღმერთსა (331r-335v).
99. აქა **თუმანის** წამოყვანა **გვარჯასპისაგან** უქორნილოდ (335v-338r).
100. აქა **ფახფურ** მეფისაგან **გვარჯასპის** წიგნის მიწერა (338v-340r).
101. აქა თეთრს ქალაქში ქორნილი **გვარჯასპისა** (340r-342v).
102. აქა მწვანეს ქალაქში ქორნილი **გვარჯასპისა** (342v-347r).
103. აქა ხუთნი მეფენი შემეყარნენ **გვარჯასპის** (347r-356r).
104. აქა **გვარჯასპი** დედას შეეყარა (356r-357v).
105. აქა ჴელმნიფის **იბრეიმის** ამბავი. კარი მეექუთე (357v-366v).
106. აქა ამბავი ბერძენთ მეფის **კოსტასი**. კარი ზ (366v-370r).
107. [ანბავი **ამირყასუმისა**. კარი მერვე] (370r-376r).
108. აქა ამბავი **ღუშმაქამანაქის** ჴელმნიფის **გოსტამის** (376r-380r).
109. აქა ჴელმნიფის და **გოსტამის** ცხოვრება მისგან ანდერძის დანერა (380r-384r).
110. აქა თეთრის დევის სიკვდილი **გოსტამისაგან** (384r-387v).
111. აქა ვეშაპის მოკვლა **გოსტამისაგან** ძალითა ღვთისათა (387v-388r).
112. აქა **გოსტამისაგან** წითლის დევის სიკვდილი (388r-390r).
113. აქა **გოსტამისაგან** თავის თავის მოთქმა და დამბურის დაკვრა (390r-397v).
114. აქა **გოსტამისაგან** ჴელმნიფის შეყრა და ქორნილი (397v-401v).
115. აქა **შამესი** ჴელმნიფის **ბარნაოზის** ანბავი. კარი მეთე (401v-406r).
116. აქა წიგნი **ფრიდონისა** დედას თანა მიწერილი (406r-422r).

117. აქა **ფრიდონის** მოსვლა დედას თანა და მესამესა დღესა ჴელმწიფედ დალოცვა სრულად იმანელთაგან და **ფრიდონისა** გაჴელმწიფება (422r-424r).
118. ან აქა **რუსუდანის** სიკვდილი და მისთა მშობელთა მწარე დღე (424r-430r).

მინაწერი:

ყველა მინაწერი მხედრულია:

1. ღმერთო, ადღეგრძელე საქართუჴლოს მეფის სძალი, იმერეთის სალთხუცის – წერეთლის ასული **ქეთევან**, მემცხედრით და ძით თვისით **გრიგოლით** (1r, ტექსტის ზემოთ, წითელი მეღნიტით).
 2. საქართველოსა და სხვათა და სხვათა მეფის **გიორგის** სძალი, **იმერთ სალთხუცის, წერეთლის ზურაბის** ასული **ქეთევან** ვარ, რომელ ამაოდ სასმენელი ამბავი ესე თორმეტთა მეფეთა და ნათქვამი იბ ძმათა დისა თვისისა შესაქცევლად ვახლავარ, ვითარცა იმათ შუაქციეს და თვისი **რუსუდან**, ეგრეთ მე უგანათლებულესა **ქეთევანს**, ქორონიკონს უოე, რომელმაც ამავე წელს იქორწინა მეფის ძეს **იოანუხედ** და მიეცათ ძეცა **გრიგოლ** ქორონიკონს უოჴ (1790), წელსა ჩშია (1911). ღმერთმა მრავალჴამიერ ყოს“ (181v, სხვა ხელით ერთ-ერთი თავის – „აქა შინ ქორწილი **ჯიმშედისა** და მამისაგან ჴელმწიფედ დალოცვა – დასასრულს).
 3. **წერეთლის** ასულის, მეფის რძლის **ქეთევანის** ვარ (430r, ტექსტის ბოლოს **ქეთევანის** ხელით).
 4. ქ. ბულბულნი აღარა ჴმობენ ვარდსა: ნუ გაშლი მაის[ო], როს დაიბადა ჴვარეშან ბრწკალედ მზებრ გაივს[ო], მან განანათლა უკუნი მთვარის სინათლე დაივს[ო], ამა წიგნის ფალავანთა უმეტესია ყოვლის[ო] (430v).
- აქვე: ღმერთო, შეინყალე ცოდვილი **მ. საბინინი** 1881წ. (430v, სხვა ხელით).
5. საქართველოს მეფის ძის **იოანეს** ძე **გრიგოლ** დაიბადა იანვრის 24 წელსა (431v, სხვა ხელით).
 6. საქართველოს მეფის ძის **იოანეს** ძე **გრიგოლ** დაიბადა იანვრის 24, წელსა 1782 (431v, ცარიელ გვერდზე).

შენიშვნა: მოგვიანებით ნაუშლიათ 1782 და დაუნერიათ 1792.

7. წერეთლის ასულის, მეფის რძლის **ქეთევანის** (432r, მხედრული) (გამეორებულია რამდენჯერმე).
8. **ქეთევანის** ვარ (432r, თხზული ასოებით, მხედრული, გამეორებულია რამდენჯერმე).
აქვე თხზული ასოებით: ღმერთმან [...], ღმრთისმშობელს, ღმრთის-მშობელს.
9. ქ. წიგნი ვარ კარგი საკითხად ანბად ტკბილგასაგონი, მამაცებისა განწვრთნელი აბჯარ-ლახტის მოსაგონი, ვინცა ისმენს ამ ომთა, მათ წაუვათ მისკენ გონი, და ჯაბანთ კაცათ გაგონება, ეფხრინებათ თვისთვის ქონი (432r).
10. ღმერთო, ადღეგრძელე პატარძალი **ქეთევან**, მისი ძე **გრიგოლ** (432r).
11. პატარა **გრიგოლ** დაიბადა იანვრის კდ, ქორონიკონს უოჴ, მეორე წელიწადი გაუხდა იანვრის კდ, ქორონიკონს უ პ (1792), ქრისტეს აქეთ ჩლუბ (1792) (432r).
12. ქ. ღმერთმან გადღეგრძელოს, ჩვენ ჳელმწიფის რძალო, რომ ეს წიგნი გვათხოვე, ღმერთმან თქვენი მოწყალება ნუ მოგვაკლოს და ჩვენი თავი თქვენი ჭირის სანაცლო ქნას და ნურც თქვენი გული ამათზე განარისხოს და ესენიც თქვენს სამსახურში დახოცოს ღმერთმან (432v).
13. ქ. ღმერთო, ადღეგრძელე **ბატონისშვილი იოვანე** და მეუღლე მის **ქეთევან** და ძე მათი **გრიგოლ** (432v, სხვა ხელით).
14. მეფის რძალი **ქეთევან** (432v, მხედრული, თხზული ასოებით. აქვე იგივე ტექსტი გაშლილად).
15. რუსული: В этой рукописи четыреста тридцать пять (435) лист + один (I), приклеенный из [неких хроник исследования] (433v, სარჩევთან ხელმონერაა, რომელიც არ ირჩევა).
16. В сей рукописи четыреста тридцать пять (435 листов) + I, 1960 VII/27 (434r, სარჩევის ბოლოს).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები: ხელნაწერს ახლავს შედარებით გვიანდელი მხედრულით გადაწერილი სარჩევი (433v-434r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 99-100.
2. ბარამიძე ა., ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. 2, თბილისი, 1940.
3. რუსუდანიანი, საშ. საუკუნეთა ქართული ლიტ-რის ძეგლი, ი. აბულაძისა და ივ. გიგინეიშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 1957.
4. კეკელიძე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 2, თბილისი, 1958.

აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, 1743-45, 1755

1446/103

ტექნიკური აღწერილობა:

372 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1v, 2v, ფ.94¹, ფ.97¹, 109v, 130v, ფ.130¹, 136r, 137v, 138r, 139v, 140r, 141v, 142r, 143v, 144r, 145v, 168v, ფ.169; ზომები: ყდა – 416×170, ქალაღი – 403×158, ტექსტი – 388×130, სისქე: – 40; სტრიქონებს შორის მანძილი – 3; არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 13, მარცხენა – 8; მარჯვენა – 28, მოყვითალო, ორად მოკეცილი, ვერჟერიანი ქალაღი; მელანი – შავი, წითელი. მასალა: მომწვანო ფერის მუყაოს ყდა, კიდეები გამაგრებული აქვს ტყავით; ყუაზე წარწერა ფრანგულ ენაზე, ოქროსფერი ასოებით: „WAKHOUSHT, HISTOIRE DE GEORGIE (ORIGINAL)“; ყდა XIX საუკუნის პირველი ნახევრის უნდა იყოს; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; აქვს ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 51/52/53; **აღრიცხვა: სამი სხვადასხვა სახის; აქედან ორი დედნისეულია, ხოლო მესამე – შედარებით გვიანი პერიოდის: ა) ფურცლობრივი, მხედრულით – ყოველი ორად გაკეცილი ფურცლის პირველი გვერდის ქვედა არშიაზე. იწყება ა-თი (5r) და მთავრდება ე-თი (130r), არ ჩანს ე, ვ, იბ, ივ, კ, კა, კზ, კწ, ლზ, მწ; ორჯერ არის გამეორებული ლ, მ-დან მექანიკური ნახტომია მბ-ზე, ხოლო ლვ-ს ნაცვლად შეცდომით არის აღნიშნული ლგ; ბ) გვერდობრივი, არაბული რიცხვებით – ყოველი გვერდის ზედა მარჯვენა და მარცხენა არშიებზე; გვერდების აღრიცხვისას ჩავარდნილია შემდეგი ნომრები: 17-20, 26-29, 42-47, 93-96, 161-172, 205-208, 215-220, 234-237, 249-252, 283-290; გამეორებულია 40-41; კიდეების ჩამოჭრის გამო დედნისეული აღრიცხვა ხშირად დაკარგულია. ხელნაწერის თავფურცელსა და 168r-ზე დართულია სააზიო მუზეუმის ბეჭედი ორთავიანი არნივის გამოსახულებითა და შემდეგი წარწერით: „Печать Азиатского музея 1818 г.“; განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ♠; ავტოგრაფი; ავტორი – ვახუშტი ბაგრატიონი; ხელნაწერის ძირითადი ნაწილი ვახუშტიმ დაასრულა 1745 წელს (6v), კინკლოსი დაასრულა 1755 წელს (166v); 1789 წლიდან გარკვეული პერიოდი ხელნაწერის მფლობელია დიმიტრი ბაგრატიონი (4v), შემდეგ კი – იმერეთის დედოფალი ანა. ანა დედოფლის გარდაცვალების შემდეგ მისმა მემკვიდრემ, კონსტანტინე ბატონიშვილმა, ვახუშტის ნაშრომები რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიას გადასცა.**

ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შესულია 1925 წელს ლენინგრადის (დღეს სან-კტ-პეტერბურგის) სალტიკოვ-შჩედრინის საჯარო ბიბლიოთეკიდან.

2013 წელს ხელნაწერი შევიდა UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრში.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. [სომხით-საბარათიანოს სოფლების სია, ქართლ-კახეთის სოფლების სია თექვსმეტ სვეტად] (3r-4v).
2. ქ. მკითხველთათვის სიტყვა რაგსათვის არს შრომა ესე (5r-6v).
შენიშვნა: ამ თავის ბოლოს ტექსტისავე ხელით დართულია შემდეგი ანდერძი: „ხოლო სრულ იქმნა შრომა ესე ქრისტეს აქეთსა ქორონიკონსა წლისასა ჩემე (1745), ქართულსა ულგ (1745), ოკდონბერს კ (20), მეფის შვილის ვახუშტის მიერ სამეფოსა ქალაქსა მოსკოვის პრესნას“ (6v).
3. ზნენი და ჩვეულებანი საქართველოსანი (7r-10v).
4. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა (11r-47v).
5. უწყებულება მკითხველთათვის (48r-49v).
6. აღწერა აწინდელისა ქართლისა საზღვრით, მთით, მდინარეებით და ადგილთა და მას შინა შენებულებათა (50r-59v).
7. შემდგომად განყოფისა სამეფოსა სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ, ცხორება და ქმნულება მეფეთა ქართლისათა (60r-79v).
8. აღწერა ჰერეთისა, კახეთისა და კუხეთისა, კუალად თუშეთისა და დიდოეთისა (80r-
9. ქმნულება და ცხოვრება კახეთისა და ჰერეთისა (80r-94v). ცხოვრება აწინდელთა მეპატრონეთა (85r-94v).
10. აღწერა აწინდელის ოვსეთისა ანუ კავკასიათა შინათა (95r-97v).
11. აღწერა საჩინოთა ადგინებთა სამცხე-საათაბაგოსი (98r-102r). ცხოვრება სამცხე კლარჯეთისა (102r-109r).
12. აღწერა ეგრისის ქუეყნისა, ანუ აფხაზეთისა, ანუ იმერეთისა (110r-130r).
13. ქორონიკონები ჩვენ მიერ პოვნილნი წიგნებთა შინა (131r-135v, 136v-137r, 138v-139r, 140v-141r, 142v-143r, 144v-145r).

14. ანბანსა ზედა ქმნული ამ წიგნსა შინა წერილნი, სახელნი ადგილთა და ქუეყანათა და მეფეთა (146r-151v).

ახლავს შემდეგი ავტორისეული შენიშვნა: „აღსრულდა ჩვენ მიერ დიდებად ღვთისა, მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა, უკუნისამდე, ამინ. თუმცა აღუსრულებელ არს დასასრულადმდე, არამედ თვითვეულად და მიზეზნი ბოროტებისა და კეთილობისად წარმოჩინებისად, ესევე ვაკმარენით. ვინადგან ამითიც იცნობებიან სრულიადი ქმნულებანი მეფეთა, მთავართა და მცირეთამდე. ხოლო ქრონიკონნი ქრისტესნი და ქართულნი, რომელი არს ხუთასიანი ამისთვის დავსხენით, რამეთუ ვინადგან **საქართველოსა** შინა უმეტესად ხმარობენ ხუთასიანს ქრონიკონსა, რათა ურწმუნებელმან ამას წიგნსა შინა წერილნი თუცა იხილონ სხვათა შინა რაიმენი ქრონიკონნი და მოიძიონ აქა, არღარა საჭიროდ ექმნათ და არცა უჭმდესთ გამოორიცხე[ა]ნი და სცნან ჭეშმარიტი და სიცბილნი ტყუილისა“ (151v).

15. დასაბამითგანი რომაული, დასაბამითგანი ქრონიკონი, ქრისტეს აქათ ქრონიკონი, ქართული ხუთასიანი, ინდიკტიონი (152r-157v).
16. კინკლოსი საუკუნოა ხუთას ოცდა თორმეტი წლის მოქცევაზე და კვალად იგივე იქმნების და ეს არს ქმნული ათას შვიდას ორმოცდა-თხუთმეტი წლიდამ მოყოლილი ... (158r-167v).

კინკლოსის ბოლოს დართულია შემდეგი ანდერძი:

ვქმენ საუკუნო კინკლოსი, **ა**წ ჯდება წარსან ეე გენი **ხ**უთასის უნ, მან და განი, **უ**ფლისა ჩინ, ღან, ნარენი, **შ**იგ ჴელთა მზისა მოქცევით, **ტ**ო მთვარის ცხრამეტს მიმდენი, და **ინ**დიკტით ათცამეტურით მე ზედნად კლიტის ბაჩვენი (აკროსტიქი „**ვახუშტი**“) (166v).

მინაწერები:

1. *De présent ouvrage en l'original autographe de l'histoire et de description de la Géorgie par Wakhoucht, fils naturel du roi Wakhtang VI, venu en Russie en 1724 (v. Bulletin scientifique IV, 329 et suiv., les preuves sur lesquelles se fonda l'opinion de son authenticité).*
1. *Des mains de l'auteur il passa dans celles d'un de les parents, le prince Dimitri Bagration, mort je crois à Moscou trente ou quarante ans et dont le nom se trouve sur les gandes du commencement.*

2. *Sefut ensuite cedé la reine Anna d'Imereth, morte en 1836, enterrée á Moscou dans l'église du Donskoi monastir.*
3. *Detzarévitch Constantiné, fils de la précédente, encore vivant á Moscou, en hérita ensuite et le céda á l'académie au mois décembre 1838.*

Des copis en sont nombreuses et plus ou moins differentes les unes des autres non seulement pour l'orthographe, mais à cause des additions qui y ont été faites (v. la copie du Musée asiatique écrite par Simon Tabidzé). Mais il en est une, la plus authentique de toutes, faite par ordre de la reine Anna elle-même en ... Cette copie, qui n'est pas tout à fait complète, se trouve également au Musée asiatique.

Enfin il n'existe qu'une copie authentique des cartes, faite à la même époque sur les originaux, qui fut acquité en 1838 par l'Académie. 22 février 1839. Brosset (1r, თავფურცელი, მარი ბროსეს ავტოგრაფი).

(თარგმანი: წინამდებარე ნაშრომი არის **ვახუშტის** ავტოგრაფი საქართველოს ისტორიისა და აღწერისა. იგი იყო **ვახტანგ VI**-ის უკანონო შვილი, რომელიც იმყოფებოდა **რუსეთში** 1724 წელს (იხ. *სამეცნიერო კრებული*, IV, 329 და შემდგომი. მტკიცებულებები, რომლებიც საფუძვლად დაედო მოსაზრებას მისი ავტენტურობის შესახებ): 1. ავტორისგან ის გადადის მისი ერთ-ერთი ნათესავის, თავად **დიმიტრი ბაგრატიონის** კუთვნილებაში, რომელიც ვგონებ **მოსკოვში** გარდაიცვალა ოცდაათი თუ ორმოცი წლის წინ და რომლის სახელი ნახსენებია ნაშრომის თავფურცელში. 2. შემდეგ მისი მესაკუთრე ხდება იმერეთის **დედოფალი ანა**, რომელიც გარდაიცვალა 1836 წელს და დაკრძალულია **მოსკოვში**, **დონის** მონასტრის ეკლესიაში. 3. შემდგომში მისი მესაკუთრე ხდება ახლაც **მოსკოვში** მცხოვრები დედოფლის ვაჟი, უფლისწული **კონსტანტინე**, რომელმაც ნაშრომი 1838 წლის დეკემბერში აკადემიას გადასცა.

არსებობს მრავალი განსხვავებული ასლი (არა მარტო მართლწერის თვალსაზრისით, არამედ მრავალი მინაწერის გამო; იხ. სააზიო მუზეუმში დაცული **სიმონ ტაბიძის** მიერ შესრულებული ასლი); მათ შორის არსებობს ერთი შედარებით სრულყოფილი ასლი, შესრულებული დედოფალი **ანას** ბრძანებით ... წელს; ეს არასრული ასლიც ინახება აზიურ მუზეუმში.

და ბოლოს, არსებობს იმავე პერიოდში ორიგინალების მიხედვით შესრულებული რუკების ერთადერთი ავტენტური ასლი, რომელიც აკადემიამ 1838 წელს შეიძინა (22 თებერვალი 1839, **მ. ბროსე**).

2. კნიაზ **დიმიტრი ბაგრატიონისა** არის ეს „ქართლის ცხოვრება“ 1783 წლიდან (4v, მხედრული, სხვა ხელით).
3. ხელნაწერში გვხვდება რამდენიმე რუსული მინაწერი (36r, 38r).
4. В сей рукописи 4 листа и 373 страницы. СПб., 15-28, IX. 01 (ხელმოწერა), 169v

შენიშვნები:

1. თავფურცელზე დართული აქვს მხედრული ანბანი, ნაბეჭდი (1r).
2. XIX საუკუნის დასაწყისში ხელნაწერისთვის სააზიო მუზეუმში დაუმატებიათ ლურჯი ფერის ორი ფურცელი მინაწერით: „Mss. Georg. N2, a, ex, Museo asiatico academiae imp. Scient. Petropol“ (2r).
3. ხელნაწერში ჩანს ავტორის რედაქტორული მუშაობის კვალი: ადრინდელ ნაწერზე დანებებული ქალაქი ჩასწორებული ტექსტებით, გადაშლილი და თავიდან შეტანილი ცალკეული სიტყვები თუ წინადადებები, შენიშვნები, ჩამატებები (41v, 42r, 43r, 45v, 46r ...).
4. **დიმიტრი ბაგრატიონის** გარდაცვალების შემდეგ ხელნაწერი იმერეთის ყოფილი დედოფლის – ანას – საკუთრება გახდა. 1910 წელს **ანა დედოფალი საქართველოდან რუსეთში** გაემგზავრა. მისი დაკვეთით ხელნაწერი გადაუწერია ოსე გაბაშვილს 1826 წელს. **ანა დედოფლის** გარდაცვალების შემდეგ მისმა შვილმა – **კონსტანტინე ბატონიშვილმა** – „აღწერის“ დედანიც და პირიც გადასცა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიას. მცირე ხნით ადრე მისგანვე შეიძინა აკადემიამ ვახუშტის 1745 წლის რუკების ასლები, რომლებიც **ანა დედოფლისავე** ბრძანებით გადაიღო **მაია ჩიქოვანმა** (გამოც. ვახუშტი ბაგრატიონი, საქართველოს გეოგრაფია, გვ. 221. იხ. ბიბლიოგრაფია).

ზომბადი ბიბლიოგრაფია:

1. Description Géographique de la Géorgie par le Tsarévitch Wakhoucht publiée d'après L'Original Autographe par M. Brosset S.Pétersbourg, 1842.
2. ბატონიშვილი ვახუშტი, საქართველოს გეოგრაფია, დაიბეჭდა ვახუშტი ბატონიშვილის ხელნაწერ დედნით, რედაქცია მ. გ. ჯანაშვილისა, თფილისი, 1904 წ.
3. ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა (საქართველოს გეოგრაფია), თ. ლომოურის და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბილისი, 1941 წ.

4. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშვიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 100-101.
5. ვახუშტი ბაგრატიონი, საქართველოს გეოგრაფია, 1997 წ. თბილისი.
6. UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრი, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული ხელნაწერები, თბილისი, 2018, გვ. 54-73.

ისტორია გეორგიისა, ანუ ყოვლისა საქართველოდსა, ქმნილი ვახუშტის მიერ ბაბრატიონისა, ქისა ვახტანგ მეფისა, 1808

1446/104

ტიქნიკური აღწერილობა:

435 ფ. ცარიელი ფურცლები – I-X, 1v, 2v, 3v, 4r-v, 196r-236v, 238r-256v, 342v-389v, 411v, 418v-421v, 423v-433r; ზომები: ყდა – 330×225; ქალაღდი – 340×207, განსხვავებული ფორმატის ქალაღდი – 206×164 (ფფ. 18-21, 61, 62), 201×128 (ფ. 237); ტექსტი – 238×140, განსხვავებული ფორმატის ქალაღდზე – 105×110 (ფფ. 18-21, 61, 62), 125×80 (ფ. 237); სისქე – 95; სტრიქონებს შორის მანდილი – 3; არშიები: ზედა – 29, ქვედა – 50, მარცხენა – 12, მარჯვენა – 40; მასალა: ცისფერი ქალაღდი, ორად მოკეცილი; მელანი – შავი და წითელი; საზედაო გრაფემების გასაფორმებლად – ცისფერი, მწვანე, ყავისფერი; ყდა – წითელი, ტყავის, რესტავრირებული, შევსებული შინდისფერი ტვიფრული ტყავით; დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები – მთავრულით, სათაურები თხზული მთავრულით, ფერადი საღებავებით; სტრიქონების რაოდენობა (ძირითადად) – 30/31/32; აქვს გადამწერის ხელით შესრულებული გვერდობრივი აღრიცხვა (არაბული ციფრებით), ერთი გვერდი მეორდება (331), ნუმერაცია წყდება 369 გვ-ზე და გრძელდება 426-ზე, ისევ წყდება 598-ზე და გრძელდება 600-ზე, ნუმერაცია სრულდება 658 გვ-ზე (ბოლო ნაწერ ფურცელზე); გარდა ამისა, ხელნაწერს აქვს რვეულებრივი სათვალავიც (აღნიშნულია არაბული ციფრებითა და მხედრული ასოებით; აქვს ჭვირნიშანი.

ხელნაწერის ყდა გადაქეცილია, ყუა – დაზიანებული.

გაფორმება: დეკორირებულია სათაურები და საზედაო გრაფემები (5r). მინიატურები: ხელნაწერის ძირითადი ნაწილი მოხატულია შავი მელნით შესრულებული ალფგორიული შინაარსის ჩანახატებით, თავსამკაულებითა და ბოლოსამკაულებით – მითიური ცხოველები თუ ფრინველები, ანგელოზები, მცენარეული ორნამენტები, ორთავიანი არწივი (1r, 3r, 12v, 105r, 134v, 185r, 195v, 264v, 276r, 292v, 293r, 308v), აგრეთვე დამატებით ნაწილში – თაღოვანი თავსამკაულები და მცენარეული ბოლოსამკაული (412r, 414r-v, 415v, 416v,

418r); თავფურცელზე წარმოდგენილია ბაგრატიონთა გერბი ტრადიციული წარწერით: „ეფუცა უფალი **დავითს** ჭეშმარიტებითა და არა შეურაცხ-ყო იგი ნაყოფთაგან“ (მხედრული, 2r). ხელნაწერის განსაკუთრებული შემკულობის ნაწილია საზედაო გრაფემები, რომლებშიც სამი ქართველი მეფის გამოსახულებაა ჩასმული: ა) **ვახტანგ გორგასალი** – საზედაო გრაფემა მ-ს მუცელში (36v), ბ) **დავით აღმაშენებელი** – საზედაო გრაფემა დ-ს მუცელში (57v), გ) **თამარ მეფე** – საზედაო გრაფემა დ-ს მუცელში (65r).

ძირითადი ტექსტი ნაწერია ერთი ხელით 5r-342r, 390r-418r, 422r-423r; კომენტარები და შენიშვნები შესრულებულია ტექსტისგან განსხვავებული ორი სხვადასხვა ხელით – დავით ბატონიშვილი: 15r, 16v-17v, 22r, 24r-26v, 57r; მეორე უცნობი გადამწერი: 23r, 56r, 157v-158r, 187r, 272r. ტექსტში ჩანს უცნობი მესამე გადამწერის როგორც ტექსტისგან, ისე კომენტარებისგან განსხვავებული ხელი: 3r, 72r, 237r-v, 422r.

შიგადაშიგ დასმულია რუსეთის სააზიო მუზეუმისა (1r, 418r) და პეტერბურგის სალტიკოვ-შჩედრინის ბიბლიოთეკების (ზედა ყდის ფორზაცი, 1r, 258r, 344r, 390r) ბეჭდები. 1808 წელი, დათარიღების საფუძველი – ხელნაწერის თავფურცელზე დართული ინფორმაცია (3r).

გარკვეული პერიოდი ხელნაწერი **თეიმურაზ ბატონიშვილს** (1782-1846) ეკუთვნოდა (5r).

ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლენინგრადის (დღეს სანქტ-პეტერბურგის) სალტიკოვ-შჩედრინის საჯარო ბიბლიოთეკიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ისტორია გეორგიისა, ანუ ყოვლისა საქართუჭლოჲსა, ქმნილი ვახუშტის მიერ ბაგრატიონისა, ძისა ვახტანგ მეფისა – ტომობა და ჰშთამომავლობა ქართუჭლთა ნოეს ძის იაფეთის თესლისაგან, ვიდრე ქართლოსისა და ძმათა მისთამდე და განყოფილებანი მათნი და ძეთა მათთა (5r).

„ისტორია“ შემდეგი თავებისგან შედგება:

1. ტომობა და ჰშთამომავლობა ქართუჭლთა (5r-12v).
2. აღწერა სამეფოჲსა საქართუჭლოჲსა (13r -105r).

„აღწერაში“ ჩართულია: კადუზიანების ისტორია, კვიროსისა და **ალექსანდრე მაკედონელის** ლაშქრობები კავკასიაში (18r-21v, და-

ვით ბატონიშვილის ხელით), ასევე ატენის სასწაულებრივი ჯვრის ისტორია (61r-62r, **დავით ბატონიშვილის ხელით**).

შენიშვნა: 1. დავით ბატონიშვილის კომენტარები:

ა. ა. ეს ნათესავთ შთამომავლობა სიცრუე არს. **იაფეთის** შვილებს არც ერთს არ რქმევიათ **ავანან**. **იაფეთის** შვილები იყვნენ შვიდნი: 1. **ლამერ**, 2. **მაგოგ**, 3. **მადიამ**, 4. **იოან**, 5. **ელისონ**, 6. **თობელ**, 7. **მოსოხ**, ხოლო ძენი ლამერისანი: 1. **ასქანას**, 2. **გიფათა** და **თორღამ** ანუ **თარგამოს**. ეს სამი შვილი იყო **ლამერისნი**. მასასადამე, ასე იქნება **ქართლოსის** შთამომავლობა: **იაფეთ** შვა **ლამერ**, **ლამერ** შვა **თორღამა**, **თორღამა** შვა **ქართლოს** (15r, ქვედა არშიაზე).

ბ. ხაზართა ერნი არის **ღინოვიის** აღწერასა შინა მოხსენებულნი, რომელიცა მან აღწერა ლუნთათვის, წინაპარნი აწინდელთა ყირღისთანი და მუნ გარემოთა, რომელნიცა მრავალგუარად, გინა მოსახლედ განიყოფიან, ვიზინტიელნი ისტორიკოსნი უწოდებენ მეფეთა ამათთა ხაყანად ანუ ხაღანად, ხოლო აზნაურთა პეხათ. ამათ შემწეობითა ბერძენთა ალაშენეს ქალაქი **სარკელათ** ნოდებული, რომელიცა ნიშნავს ბერძნულთა ენითა **ბელლოროდად** (ესე იგი თეთრი ქალაქი) ან ნოდებული **ბელგრადად** ანუ **ბელაგოროდად**, რომელსაცა თათარნი **სარიყალად** უწოდებენ (მეფის ძე **დავით**) (16v, მარცხენა არშიაზე).

გ. ხოლო შემდგომად დანთქმისა მენამულისა ზღვასა შინა, **ამენოჭისსა** ფარაოსსა იქმნა ძე მისი უხუცესი **სეზოსტრის** მეგიბტელთა ზედა მეფედ, ნელთა დასაბამითგან 2513, ხოლო შობადმედ ქრისტესსა 1491, ამან დაიპყრა ყოველი აღმოსავლეთი ვიდრე **ინდოეთადმედ** და შემდგომად დაპყრობისა **ინდოეთისა** უკმოქცეული მუნით მოვიდა მუნით(!) ქვეყანასა ივერიელთასა, ამან შეიყვანა მფლობელობასა შინა თვისსა სრულიად **ივერია** და **კოლხიდა** და დასახლნა მუნ რაოდენნიმე ერნი **ეგიპტისანი** და შემდგომად სიკვდილისა **სეზოსტრესისა** კუალად განთავისუფლდენ ქართულებნი, მონებისაგან მეგვიპტელთასა და შევიდნენ ფლობასა ქუჭმე მცხეთელ მამასახლისისა (მეფის ძე **დავით**) (17r, ქვედა არშიაზე).

დ. ხოლო ოდეს **ნინ** მეფე **ასურეთისა** შეიპყრა ცოლმან მისმან **სემირამიდა** და მუნ პყრობილებასა შინა მოკუდა, იქმნა მეფედ ასურასტანელთა **ნელთა** 2789 ზედა და განძლიერდა ესრეთ, რომელ დაიპყრა ამან **ბაბილოვანი**, **ეთიოპია**, **ეგვიპტე** და სრულიად **აზია** ვიდრე **ინდოეთადმედ** და ეგრეთვე **სომხითი**, ამან შეიყვანა უღლისა ქუჭმე მონებისა თვისისა სრულიად **ივერია**. ხოლო შემდგომად სიკვდილისა ამის, ვინაჲთგან ძე მისი **ნინია** იყო კაცი მცონარე, მშუჭბი და მფუ-

ფუნებელი, ამად კუალად [განთავისუფლდა **ქართლი**] უღლისაგან ასურასტანელთასა (მეფის ძე **დავით**) (17r, მარჯვენა არშიაზე).

ე. ხოლო შევიდა რა **სემირამიდა** მათათა **კავკასიისათა** და მიინია ადგილსა **დალისტნად** წოდებულსა. მუნ იხილა სიმაღლე საშინელი აღსრული ერთისაგან კლდისა, რომელსაცა აქვნდა სიმაღლე ათშვიდმეტი სტადიონი, ანუ ხუთი ათას ხუთას რვა ფუტი. ბრძანა **სემირამიდამან** მოდგმად კლდესა მას ზედა კიბენი და მირჭმად პალონი და ესეთითა სახითა აღგზავნა მას ზედა ჴელოსანნი და გამოაკვეთინა მას ზედა სახეე თჳსი გარემოცული დარაჯათაგან (17r, ზედა არშიაზე).

ვ. წელთა დასაბამითგან 3369, ხოლო ქრისტეს მოსვლამდე 635, შემდგომად სიკვდილისა **ფრაოტ** მიდთა მეფისა, იქმნა მიდელთა ზედა მეფედ ძე მისი **ციაკსარ**. ესე იყო მხნე და ახოვანი. ჟამსა ამისსა გამოვიდეს სკვთნი გზით **მეოტის** ტბით, რომელთაცა წინა უძღოდა მათ მეფე მათი **მადიეს**; მოვიდნენ და შთამოსახლდენ ყოველსა **მცირესა აზიასა** შინა და **მიდასა, კოლხიდიასა** და **ივერი[ა]სა** შინა. ხოლო **ციაკსარ** ვინაჲთგან ვერ წინააღუდგა და იძლია მათგან, მივიდა და განამაგრა **წინევი** და ეპყრათ ამათ ადგილნი ესე, ვიდრე 28 წლამდე. ხოლო შეითქვენენ ყოველნი ესე მოსახლენი და თუთოეულთა მოსახლეთა დაათრვნეს მდგმურნი თჳსნი და მოსწყვდნეს და კუალად აღდგა მეფობა. ხოლო შემდგომად სიკუდილისა მის, იქმნა ძე მისი **ასტიახ** წელთა დასაბამითგან 3409, ამას უწოდებენ **დეიოკს** და **არფაკსადს**. ამან მისცა ასული თჳსი **კამბიზესს**, სპარსთა მეფესა, რომლისაგან იშვა სახელოანი მეფე სპარსთა **კიროზ**.

ხოლო წელსა 3410, ოდეს **ახემენ**, მამამან **კამბიზესისამან** განაცხადა თავი თჳსი სპარსთა მეფედ, ამად ხმობილი **სპანდიერ** ესე იგი დაბარებული მამისაგან თჳსისა **გუასტაბისასა**, უკუნ იქცა სპარსეთად, ხოლო სძლო რა მათ **კამბიზესს**, იგი იქმნა მეფედ სპარსთა (17v, მარცხენა და ქვედა არშიებზე).

ზ. წელთა დასაბამითგან 3468 **კვროს** ძემან **კამბიზესამან** შემდგომად სიკვდილისა მამისა თჳსისა, დაიპყრა ყოველი **სპარსეთი**. ამან გარდააგდო **ასტიახს**, პაპაჲ თჳსი ტახტით და ინოდაცა მიდელთა ზედა მეფედ და იპყრა **ბაბილოვანი** და სძლო მეფესა ლიდელთასა **კრეზს** და შეიპყრა იგი და წელსა 3468 მოვიდა **სომხითს**, დაიმორჩილა სრულიად **სომხითი** და მეფეი მათი. მუნით მოვიდა ივერიელთა ადგილთა შინა **ალვანს**. ამან მოხარკე ჰყო ყოველი **ივერია** და აღაშენა ქალაქი **ალვანდიასა** შინა სახელსა ზედა თჳსსა, რომელსაც უწოდა **კირაპოლად**, რომელიცა აწ იწოდების **შამახიად**. ხოლო შემდგომად სიკუდილისა ამის განთავისუფლდა **ქართლი** მონებისაგან სპარსთასა მით,

რამეთუ ძე მისი **კამბისეზ** წარვიდა მეგვიპტელთა ზედა და მუნ ადგილთა აქვნდა ბრძოლაჲ. ხოლო ჟამსა მას შინა იქმნა სპარსთა შორის აღრეულებაჲ მით, რამეთუ **სემირამიდის** ვინმე მოგუჲმან ალადგინა შფოთი და ინოდა სპარსთა მეფედ. **კამბის** წარემართა რა მას ზედა, წარმოელვარა ქარქაშით ჳმალი, დაეცა ფერხთა ზედა და მოკვდა მით.

წელთა დასაბამითგან 3483 სცნეს რა დიდებულთა სპარსეთისათა მცბიერებით მიღებაჲ ტახტისა სპარსეთისა მოგვისაგან, შეკრბენ და წარკუჭტეს მას თავი და გამოირჩიეს მეფედ თვისსა ზედა **დარიოზ**, **ძე ისტასპოვისა**, ხოლო ამან დაიპყრა ყოველი **აღმოსავლეთი** და მოხარკე ჰყო ყოველი **ივერია**. ხოლო ოდეს წარემართა **სკვთთა** ზედა, დაიძლია მათგან და შემდგომად ბერძენთაგან. კუალად განთავისუფლდა **ივერია** მონებისაგან სპარსთასა და უმეტეს მაშინ, ოდეს შემდგომად სიკვდილისა ამის ძე ამისის **ქსერქს** წარემართა მილიონითა მხედრობითა **საბერძნეთსა** ზედა, რომელსაცა სძლო **თერმოპილს**, ადგილსა წოდებულსა. **ლეონიდმან**, წინამძღვარმან ათინელთამან და **თემისტოკლემან**, ვიდრე **არტაქსერქს მემნონადმდე** (მეფის ძე **დავით**) (22r, ქვედა და მარჯვენა არშია).

თ. წელთა დასაბამითგან 3921, ოდეს **მიტრიდად ევპატრონმან**, მეფემან **პონტოჲსამან**, დაიპყრა **მცირე აზია** და მისწყვიდნა **პონტოასა** და **აზიასა** შინა მხედარნი რომთანი და შეიპყრა მხედართმძღვანი მათი **აკვილა** და შთაასხა პირსა გამდნარი ოქროჲ, რომელსაცა რქუა: ნუთუ ანცა ვერა განსძღეა?! ამან დაიპყრა სრულიად **ივერია** ამიერ-იმიერი და **კოლხიდა** და დაუტევა **კოლხიდას** განმგედ ყოველთა ივერიელთა ზედა ძე თჳსი **არიარატ**. ხოლო ოდეს იძლია რომაელთა კონსულისა **სილასაგან**, მაშინ ორგულ ექმნენ ამერ-იმერნი. მოვიდა **კოლხიდას**, შეიპყრა ძე თჳსი, რომელიცა ბრალეულ-ჰყო შფოთისა ამისთჳს და მოკლა იგი და დასაჯნა მეშფოთენი და კუალად შეიყვანა კუალად **ივერია** სრულიად მონებასა შინა თჳსსა, ვიდრე მოსვლადმდე **პომპე** დიდისა.

წელთა 3939, ხოლო ოდეს ალადგინა ბრძოლაჲ კუალად **მიტრიდატ** პირისპირ რომაელთა ზედა, მაშინ წარმოგზავნეს რომაელთა **პომპე** დიდი დასაპყრობელად ყოველთა **პონტოჲსა** და **აზიისა**. მოვიდა და დაიპყრა **სომხითი** და შეიყვანა მეფე მათი **ტიდრან** მონებასა ქუეშჳ, რომელთასა ხოლო მუნით წარმოემართა **მიტრიდატს** ერთად **პონტოელთა პომპეისაგან**, გარდაადგეს იგი ტახტით და ჰყვეს ნაცულად მისსა მეფედ თჳს ზედა ძე მისი **ჭარნაკ**, ხოლო **მიტრიდატ** შეივლტო რომელსამე ციხესა ცოლითურთ თჳსით და ვინათგან არლა სადა აქუნდა ნავთსაყუდელი, მიიღო სანამლავი ცოლითურთ და მოკვდა. მუნით მძღვეელი **პომპე** წარმოემართა ივერიელთა ზედა. მაშინ მე-

ფობდა **არშაკ**, ძე **მირვანისა**. ამას წარმოუგზავნა **პომპეიმ** დესპანი ზავისა[თვის], ხოლო ამანცა ჰყო ზავი მცბიერებითა და წარეგზავნა **პომპეის** ძლუნად სე[ლი] სრულიად და ოქროსაჲ, ხოლო განეშ[ორა] **პომპეი** და წარემართა **ალვანდისაკენ**. მაშინ იყო ალვანდელთა ზედა განმგედ **ოროდა** და შეითქვენენ ამერ-იმერ[ნი] და ალვანდელნი და ჰყვეს მხედართმძღვანად ძმაჲ ალვანდელთა [მე]ფისა **კოსის**, რომელთაცა ჰყვათ ორმოცი ათასი მხედარნი. იყვენენ კიდესა ზედა მტკვრისასა, ჰყვეს ბრძოლაჲ, იძლიენენ ივერიელნი რომაელთაგან, რომელიცა თვთ **პომპეიმ** მოკლა ხელითა თჳსითა მხედართმძღვანიცა მათი **კოსის** და შეივლტენენ მათათა კლდეთა და ქვაბთა შინა ყოველნი ივერიელნი. იხილა რა უძალოებაჲ თჳსი, განმგემან ალვანდელთამან **ოროდა** (ანუ **ორეზეს**), ჰყო **პომპეის** თანა ზავი. დაიზამთრეს რომაელთა კლდესა ზედა მტკვრისასა, ხოლო გაზაფხულს წარმოემართნენ **საქართველოსა** ზედა. დაიპყრო **პომპეიმ** სრულიად **საქართველოჲ**, გარდავლო მთაჲ **ლიხეთისა** და შთავიდა **იმერეთს** და დაიპყრა **იმერეთი** და **კოლხიდა**, შეიპყრა მეფე **კოლხიდისა ოლტაკ** და შთავიდა სადაცა მთავრდების მდინარე **ჭაზის** (ესე იგი **რკონისა**) ზღვასა შინა. მუნ შთაჯდა ნავთა შინა ზღვათა **პონტისასა** და წარვიდა, ხოლო შემდგომად სიკვდილისა **პომპეისა**, რომელსაცა აქვნდა ბრძოლაჲ პირისპირ აგვისტოს კეისრისა. კულად განთავისუფლდა **ქართლი** მონებისაგან რომაელთასა (მეფის ძე **დავით**) (24r, ქვედა და მარჯვენა არშია).

ი. ოდეს **ოტტავი ავგუსტ** და **ანტონი მარკ** იქმნენ გამორჩეულ, რომელთაგან ტრიუმვირად, მაშინ **ოტტავიანს** ხვდა წილად **ევროპაჲ**, ხოლო **ანტონის აზიაჲ**, წარვიდა **ანტონი** და დაიპყრა **ეგიპტე** და შეიყვანა უღელსა ქუჭშე რომაელთასა დედოფალი მათი **კლეოპატრა**, რომელსა ეტრფოცა და იყო მისგან შუჭბითა და განცხრომითა, ვინაჲთგან **კლეოპატრა** იყო ფრიად შუჭნიერ. ჟამსა მას **არტაბაზს**, მეფესა **სომეხთასა**, ძესა **ტიგრანისასა** აქვნდა ბრძოლაჲ პირისპირ მიდთა და პართთა და ოდეს ვერა წინააღუდგა იგი მათ, ჰსთხოვა შეწევნაჲ **ანტონის** ამ[ა]დ, რომელ მაშინ **სომხითი** იპოებოდა საფარველსა ქუჭშე რომაელთასა და ამისთვის **ანტონი** წარმოემართა შველად სომეხთა მეფისა სამეოციათასითა ქუჭვითითა და ათიათასითა ცხენოსანითა რომაელთა მხედრობითა მოვიდა **სასომხითს**. ამან მოუწოდა მეფესა **ადერკს** თჳს თანა და ოდეს **ადერკ** მეფემან არა ინება მოსვლა მის თანა, განრისხებულმან **ანტონი** წარგზავნა **ივერიასა** ზედა მხედრობანი რომთანი მხედართმძღვანებლობითა მოადგილისა თვისისა **კანდისათა**. პოვნა რა მეფემან, მოიკრიბნა იმერ-ამერნი, რანელნი, მოვაკანელნი და დარუბანდელნი. მოვიდნენ რომნიცა **სომხითს** და იკვეთნენ წელსა დასაბამითგან 3971 ქრისტე-

სადმდე 33 წლითა უწინარეს. იძლივნენ ქართველნი და თვით მეფე შეივლტო მათა კავკასიისათა, ხოლო რომთა დაიპყრეს ყოველი ივერია და კავკასია ვიდრე **დარუბანდადმდე** და მოხარკე ჰყვენეს, გარნა **ანტონი** იძლია რა პართთაგან, ვინაჲთგან სიყმილ რომაელთა მხედრობათა შორის და ნაცვლად სანოვაგისა, შეხვდათ მდელთა ესეგვარი, რომელმანცა მოჰსწყვიტნა მრავალნი მხედარნი რომთანი უმეტეს პირით საქმებითა და საჭურველიცა სამხედრო არა აქენდათ თჳს თანა და დაეტევა **ანტონ** შორს და იგიცა მოუღეს პართთა და შეიპყრეს **იარანალი რამელთ ღალ** და თვთ სომეხთა მეფეცა ორგულ ექმნა და ამაღ იძულებული **ანტონი** უკმოიქცა **პართით**, რომელსაცა წარენწყმდა ოციათასი ქვევითი და ოთხიათასი ცხენოსანი. მოვიდა რა **არეზის** მდინარესა, უკუნ აქცია საჭურველი თჳსი სომეხთა ზედან ჰსძლო მეფესა სომეხთასა, შეიპყრა და შებორკილა ჯაჭვითა ოქროსათა და ესრეთ მიიყვანა **ეგიპტეს კლეოპატრას** თანა. ჟამსა ამას წარმოიშვა ბრძოლა შორის **ანტონისა** და **ოკტავისა**. იძლია რა **ანტონი ოკტავისაგან**, განიგმირა თავი თვისი **ანტონი** მახვლითა და ამისთვის კუალად განთავისუფლდა **ქართლი** მონებისაგან რომაელთასა (25v-26v, ქვედა არშიებზე).

კ. წელთა ქრისტესით 1100 აღდგენ ღენუზელნი (რომელნიცა არიან ერნი იტალიისანი). მოვიდნენ და დაიპყრეს **ყირიმი**, რომელიცა მიუღეს 1297 ვენეციელთა, ხოლო კვალად მიუღეს ღენუზელთავე და განავრცეს ვაჭრობა თჳსი მუნით, ვიდრე პონტის ზღვადმდე ტრაპიზონით და მუნ გარემოებით ვიდრე კასპიის ზღვადმდე შემწეობითა ივერიელთათა მომძრახეობენ, რომელ დაღისტანთა შინა მყოფნი გენოელნი, და ქოფაჩნი იყვნენ მათგან დანარჩენნი, ხოლო წელთა 1474 განიდევნენ [...] თათართაგან და აღიღეს თათართა (57v, ქვედა არშიაზე).

ნ. ესე **დავით** იყო **დიმიტრის ალექსანდრეს** ძის შვილი (104v, ქვედა არშიაზე).

განსხვავებული (მეორე) ხელით: ა. ამან აღწერა ძველნი ისტორიანი საქართველოჲსა და ახალნიცა ამას ჟამსა (56r, მარცხენა არშიაზე).

ბ. ნანია ანუ **ნანიას არტემიზა**. კერპი ესე ჰყვათ სპარსთა პირველსა პატივისცემასა, ამასვე უწოდებენ **არტემიზას**. **დავით**. ხოლო **დანიან** ეწოდების **დანაჲს** (23r, ქვედა არშიაზე).

2. ტექსტში შემდეგი ლექსებია ჩართული:

ა. **თამარ** მეფამ რომ ხალიფაზედ გაიმარჯუა, ხახულისა ღმრთისმშობელს დროშაჲ და მანიაკი მიართუა. ეს იამბიკონი ხუთ მუხლნი ოცდახუთ ლექსად წარსაწერა (69v).

შენიშვნა: აქვე ახლავს მინაწერი გადამწერის ხელით: ეს იამბიკონი ვახუშტისაში არა ჰსწერია (69v).

ბ. ქმნილი არს ლექსი ესე მეფაჲსა **თამარისათჳს ანტონის** მიერ არხიეპისკოპოსისა დავითიან პალკრატოვანისა მეფის ძისა – ამისაა ბროლსა ნათალსა აჴვ შუა ჰრეოდა ... (72r).

3. უწყებულეზა მკითხუჭლთათჳს (105r -109v).
4. აღწერა აწინდელისა **ქართლისა** საზღურით, მითით, მდინარეებით და ადგილთა და მის შინა შენებულეზთა (110r -134v).
5. შემდგომად განყოფისა სამეფ[ო]ჲსა სამ სამეფოდ და ხუთ სამთა-ვროდ და ქმნულეზა მეფეთა ქართლისათა ... (135r-185r).

შენიშვნა: კომენტარები მეორე (უცნობი) ხელით:

ა. ძე გოჩა სპასპეტისა, გოჩა – ძე გიორგისა, გიორგი – ძე კო(ს) ტანტინესი, კოსტანტინე – ძე ალექსანდრესი, ალექსანდრე.

აქვე: ქართლის მეფე კონსტანტინე, ძე გიორგი მეფისა, შვილიშვილი ალექსანდრე პირველის ერთობის მეფისა, ალექსანდრე – ძე კოსტანტინესი. 1. ალექსანდრე – ძე კოსტანტინესი. 2. ძე ალექსანდრესი – კოსტანტინე. 3. ძე კოსტანტინესი – გიორგი.

კოსტანტინე მეფიდამ ვახტანგ შანაოზამდის გამოვიდა წელი 187.

4. ძე გიორგისა გოჩა სპასპეტი. 5. ძე გოჩა სპასპეტისა ბაგრატი. 6. ბაგრატის ძე ვახტანგ. 7. ვახტანგის ძე თეიმურაზ მუხრანის ბატონი. 8. თეიმურაზ მუხრანის ბატონის ძე ვახტანგ ბახუტა შანავაზ (157v-158r, ქვედა არშია).

ბ. სრულიად სიცრუე არის, ესე წინა თქმული წარწერა ეგნატე მღივნის ძე გიორგისაგან დაწერილი ლამაზ ხელად არის, მაგრამ ამის მისტორავეს დაუწერია მითომ ლუარსაბ ბატონისშვილი როსტომ მეფისა და მარიამ დედოფლის შვილი იყო, მაგრამ ტყუილ არს. როსტომ მეფეს შვილი სრულიად არა ჰყოლია. ეს ლუარსაბ სვიმონ მეფის ძმისწულ იყო, რომელიც რომ როსტომმა იშვილა, სპარსეთი-დამ მოიყვანა და ჰყვანდა მემკვიდრედ და ქართველებმა მოუკლეს თოფით ნადირობაშია (158r, მარჯვენა და ქვედა არშიები).

6. აღწერა ჰერეთისა, კახეთისა და კუხეთისა, კუალად თუშეთისა და დიდოეთისა (185r -195v).

შენიშვნა: კომენტარი მეორე (უცნობი) გადამწერის ხელით: „ესე არა არს აღშენებულ ვახტანგ გორგასლისაგან, არამედ ძუჭლადგანვე-

დარჩომილი საკერპო არს და ქმნილი ეკკლესიად (187r, მარჯვენა არშიაზე).

7. აღწერა აწინდელისა **ოვსეთისა** ანუ **კავკასიათა** შინათა (257r-264v).

შენიშვნა: პირველი ფურცელი ნაწერია განსხვავებული ხელით.

8. აღწერა საჩინოთა ადგილებთა **სამცხე-სა[ა]თაბეგოსათა** (265r-276r).

შენიშვნა: კომენტარი მეორე (უცნობი) გადამწერის ხელით: **ანჩას** სვენებულის აჩნდის ხატი პირი ღმრთისას ეკკლესია სამღვდელმთავრო (272r, მარჯვენა არშიაზე, მცირე განმარტება იქ, სადაც ანჩის ტაძარია ნახსენები).

9. ცხოვრება **სამცხე-სა[ა]თაბეგოსი** (276r-292v).

10. აღწერა **ვერისის** ქუჭყანისა, ანუ **აფხაზეთისა**, ანუ **იმერეთისა** (293r-308v).

11. ცხოვრებ[ა] **ვერისისა**, **აფხაზეთისა** ანუ **იმერეთისა** (309r-342r).

12. ქრონიკონები ჩვენ მიერ პოვნილნი წიგნთა ... (390r-407r).

შენიშვნა: სათაურში ასახელებს წყაროებს: ქრონიკები ჩვენ მიერ პოვნილნი წიგნთა შინა და სახელნი წიგნებთა მათ არიან ესენი: იმერული ძუჭლი გარიგების წიგნი, დავითნი მესხური, 5 წიგნად განყოფილი, იმერული საძილისპირი (!) ეტრატისა, **ტლაშასძის** ამონერილი ქრონიკები, გუჯარნი ბარათიანთა, თუმანიანთა და სხუათა ქართლის ცხოვრებათა და ძველთა და ახალთა და სხუათა ჟამნ-კანონთაგან, სახარებათა და საეკლესიოთა წიგნთაგან და სპარსულთა ქრონიკათაგან ამონერილთა არიან ესენი და თათრული გუჭრდზედ უწერია.

13. სინქრონული სქემა ... (401v-411r)

14. სომხითის სოფლები ქრისტეანეთა და თათრისობა (412r-418v).

15. მოწველენი, რომელნი არიან ქართუელნი, რომელთამე არა უწოდდენ და დავიწყებიესთ და სხუა თურქთა ენათაგან მოუღიესთ მისდა ნაცულად (422r-v).

16. ნივთთ საწელნი ესენი არიან (423r).

შენიშვნა: წინ უძღვის: ხოლო ჯელ-ყოფილი წერად ისტორია ესე **გიორგიისა**, ანუ ყოვლისა **საქართუჭლოსა**, სამეუფოსა ქალაქსა **ტფილისსა** შინა იანურის ე დღესა წელსა ქრისტესა ჩყმ (1708), ხოლო ქრონიკოსა უჟვ (1312+496) (3r).

მინაწერები:

არაკალიგრაფიული ხელით (კომენტარების მესამე ხელი):

1. ქრისტესით 446 ამ წელს გამეფდა **ვახტანგ გორგასლანი**. 1832-446=1386 (ზედა ყდის ფორზაცი).
2. საქართველოს მეფის ძის **თეიმურაზის** არის (5r).
3. იხილე **თამარ** მეფის ცხოვრებაში. სოსლან **დავითის** შთამომავლობა. თუ სადა დავითის(?) წერილ არს (433v, მარჯვენა არშიაზე).
4. მთავარეპისკოპოსებისა და პატრიარქების სია:
 1. არხიეპისკოპოსი ანუ მთავარეპისკოპოსი **იოანე** წმიდის ნინოს დროს.
 2. მთავარეპისკოპოსი **იაკობ**, მირიან მეფის ძის – **ბაქარ** მეფის – დროს დასჯდა.
 3. **იობი ბაქარ** მეფის ძის – **მირდატ** მეფის მეფობაში.
 4. **ელია** მთავარეპისკოპოსი, **მირიან** მეფის შვილისშვილის – **რევის** ძის, **ტირდატ** მეფისა მოხუცებულს – დროს დასჯდა. ხოლო(?) შემდგომად სიკვდილისა **იობისსა** (ამას იტყვიან გვართა სომეხსა სომეხნიცა, მაშინ ჩვენის სარწმუნოებისანი იყვნეს).
 5. **სვიმეონ** მთავარეპისკოპოსი. ამან შემდგომად **ილიასასა**, ჟამსა მეფისა **ჭარასმანისა**, ძისა მეფისა **ვარაზ ბაკურისა** დასჯდა.
 6. **იოანე** მთავარეპისკოპოსი იქმნა შემდგომად **სვიმეონისა**, **მირდატის** მეფობასა შინა.
 7. **იოანე** გარდაიცვალა მეფობასა შინა **არჩილ** პირველისასა და დასჯდა **გრიგორი**.
 8. **გრიგორი** გარდაიცვალა ამისვე მეფობასა შინა **არჩილისასა** და იქმნა **ბასილ** მთავარეპისკოპოზი.
 9. **არჩილისავე** მეფობასა შინა გარდაიცვალა **ვასილ** და იქმნა მის წილ **მოზ** და მოგვი, რომელიცა იყო ცხადად ქრისტიანობისა მჩენებელი და დაფარვით მოგვი, დასწერდა წიგნთა ფრიად ბოროტთა.
 10. ესე გარდაყენეს და(!)
 11. მთავარეპისკოპოზი **მიხაილ**, რომელიცა დასვა დედოფალმან **სარან-დუხტ**, ასულმან სპარსთა მეფისამან, დედამან **ვახტანგ გორგასლანისამან**.

დანება კათოლიკოსთა:

1. **პეტრე**, პირველი კათოლიკოსი პატრიარხი, **ვახტანგ** დიდმა თვთ-მპყრობელმან მეფემან გორგასლან დასვა **მცხეთას**.
2. **სამოელ** მეორე კათოლიკოსი პირველ **პეტრეს** კათოლიკოსობაში იყო მთავარეპისკოპოსად და მეფისა **დაჩისა** ძისა **ვახტანგ** გორგასლანისა იქმნა კათოლიკოს-პატრიარხი.
3. კათოლიკოსი **თავჭეჩაგ**, შემდგომად სიკვდილისა სამუელსა ჟამსა **ჭარსმან** მეფისა **ბაკურ** მეფის შვილისა **დაჩი** მეფის შვილიშვილისასა.

ჩანართი: ესე იყო წმიდა კათოლიკოსი **აბრაჰამ**, რომელიცა პირველსა გაყრასა შინა სომეხთასა საკვირველად სიტყვას უგებდა სომეხთა და არა შეინწყნარა წვალეზაგანი და მიუწერა ეპისტოლე და ამხილა ოთომანი და უგუნურებითნი წვალეზანი მათნი, რომელიცა ირწმუნეს მათ წინააღმდეგად ღმრთის და ეკკლესიისა საღმრთოსა და შერიეს ორი ბუნება განხორციელებულისა სიტყვისა ღმრთისა.

4. კათოლიკოსი **ჩიგირმან (გერმანე)**, მასვე **ჭარსმან** მეფის დროს დასჯდა, შემდეგად **თაფეჩაგისა**.
5. კათოლიკოსი **საბა** დასჯდა შემდეგად **ჩიგირმანისა** მეფობასა შინა **ჭარსმან** მეექვსისა, რომელიცა იყო ძმისწულ **ჭარსმან** მეხუთისა, ზემოხსენებულისა.
6. მოვიდა ამა **ჭარსმან** მეექვსისა ჟამსავე **საბა** და დასვა **ევლეიოს (!)** კათოლ[ი]კოსი, რომლის დროსა მოვიდეს წმიდა ღმერთშემოსილნი 13 მამანი ასურეთით.

ჩანართი: კლემენტოს კათოლიკოსი.

7. **მაკარი** კათოლიკოს-პატრიარხი შემდგომად სიკუდილისა **ჭარსმანი-სა**, **ბაკურ** მესამემან ძემან **ჭარსმან** მეექვსისამან დასვა.
8. **სვიმეონ** მეორე, კათოლიკოს-პატრიარხი შემდეგად **მაკარისა**. ამანვე **ბაკურ** დასვა **გურამ** კურაპალატ დავითიან-პანკრატოვანი, ამან აკურთხა **მცხეთასა**.
9. **სამუელ**, მეორე კათოლიკოს-პატრიარხი, **გურამ** მეფისა კუროპალატისა დროს დასჯდა შემდეგად **სვიმეონისა**.
10. **სამუილ** მესამე სრულიად საქართველოს კათოლიკოსი. ამანვე, **გურამ** კურადპალატმა(!), დასვა შემდეგად **სამოილ** მეორისა.
11. **ბართლომეოსი**, კათოლიკოს-პატრიარხი, გურამ მეფის ძის **სტეფანოს** მთავრის დროს დასჯდა შემდეგად **სამოელისა**.

12. კათოლიკოს-პატრიარხი **იოანე** დასჯდა მთავრობასა შინა სრულიად საქართველოსა ზედა **ადრანასე** ხოსროიანისასა, შემდეგად **ბართლომესა**.
 13. **ბაბილა** იქმნა კათოლიკოს-პატრიარხი ამისავე **ადრანასეს** მთავრობასა შინა.
 14. **ბაბილა** გარდაიცვალა და **თაბორ** იქმნა კათოლიკოს-პატრიარხი და მასვე **ადრანასეს** მთავრობასა შინა.
 15. შემდგომად **თაბორისა** იყო წმიდა კათოლიკოსი **მიხაილ** სჯულსმდებელი. ესე იყო ჟამსა წმიდისა მოწამისა სრულიად ივერიის მეფის **არჩილ** მეორისასა გვართა ხოსროიანისა (434r, 433v).
5. **იოანე პეტრიწი** სწერს ესრეთ: ოდეს უკუნქცეულნი **ათინით** მოვედით **კოსტანტინეპოლად**, ამ ჟამს იქმნა ყოვლისა სოფლისა კრება მეოთხე **ქალკედონის** და განეყარნენ სომეხნი და ბერძენთა. ხოლო ვინათგან იყო **დავით** უძლეველ სომეხთა ნათესავთაგან, ჩვენგან განვიდა და შეუდგა სომეხთა მწვალებლობასა და განგვეშორა ჩვენ.
- აქვე ამავე ტექსტის რუსული თარგმანი: Иоан философ петрицц пишит: как мы назадь варотили изъ въ Афины и приехали въ Константинополь, тогожь время собрались святой селенй Собор Халкидонский. Тогоже время различились Армении отъ Гречискаго исповедени. А нко(?) тогоже верема Давидь философ (назеваемой отъ Ерманом непобедамый) родом Армянин, удалильса от совокупности наши и последовал по ихнаго Ереса (434v).
6. ჭლორენციის კრებაში წარგზავნეს **ჭყოდინდელი დანიილ** (434v).
 7. ანიან და ბანიან კერპნი, რომელნი აღმართა ძემან მეფისა პირველისა **ჭარნავაზისამან, საურმაგ** (435r).
 8. **კოსტანტინეპოლი** აიღეს თათართა ქორონიკონს ქართულად რმგ, ესე იგი 145/380, **სეხნია ჩხეიძის** წიგნისაგანა (ქორონიკონი 52 კა ნელს არს 1837-სა) (435r).
 9. 1837-380=ქრისტესით 1453. ამ ნელში აულიათ **კონსტანტინეპოლი** თათრებს (435r).
 10. წმიდა **არჩილ** მეორე, მეფე სრულიად **ივერიისა**, მოწამე, გამეფდა ნელსა ქრისტესით 668 (1836-668=1168) (435r).
 11. **შანავაზ ბახუტა** / გათათრებულნი **არჩილ** მესამეს ყეენმა დაარქვა **შაჰნაზარისან**. **სეხნია ჩხეიძის** ისტორიისგან: **ირაკლი ნაზარალიხან, იმანყულიხან დავით**

იესე მეფეს დაარქვეს **მუსტაფა** ფაშა

მაჰმადყულიხან კოსტანტინე

შანავაზხან მეორე / **გიორგი** მეფე მეთორმეტე, **ბახუტას** შვილი შანაოზის

შაჰყულიხან ლევან, ვახტანგ მეფის მამა

ალიყულიხან იასე მეფე – კათალიკოსის მამა

უსეინ ყულიხან – ვახტანგ მეფე. პირველი განმგებელყოფილ ქართლისა ესე არს **ვახტანგ** მეექვსე.

ბაქარ შანაოზ ნოდებულ იქმნა და გაათათრეს უსენათით სჯულისა მათსა მიჰყვა.

იბრეიმ ჭაშა იყო სარასკარი, რომელიც **ვახტანგ** და **ბაქარ** მოიწვიეს.

ბაქარს [...] სჯულისა მათისა მოსავი შეიქნა და უწოდეს **იბრეიმ ფაშა** (435r).

12. ეროგლავი ეგიპტური და ძველნი აღმოსავლური ქარაგმის გვარნი წყარონი. თელეგრაფი ნიშნებით საუბარი (435r).
13. В этой рукописи триста тринадцать (313) внизу перечень листов 1899 19/X (მარცხენა მხარეს სიგრძეზე, 435r).
14. მინაწერები ფანქრით: 1089 წ. გამეფდა **დავით აღმაშენებელი**“, „სომეხთ მქადაგებელი **ქართლს** მოსულა ... (435r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 101-110.
2. ვახუშტი ბაგრატიონი, საქართველოს გეოგრაფია, 1997 წ.

ვახუშტი გაბრატიონი, გეოგრაფიული ატლასი, 1745

1446/105

ტიქნიკური აღწერილობა:

21 ფ. ზომები: ყდა – 42×33, ქალაღი – 40.4×32, ტექსტი – 37.5×30.5, სისქე – 1.9; მასალა: ქალაღი, აკვარელი. მელანი – შავი; ყდა: მწვანე, ყდაზე ოქრომელნით შესრულებული წარწერა ფრანგულ ენაზე: ATLAS pur WAKHOUCHT (ვახუშტის ატლასი). ყუაზე ასევე ოქრომელნით ფრანგულად აწერია: Wakhoucht histor de GEOGRIER. Original. ATLAS (ვახუშტის საქართველოს ისტორია, ატლასი); დამწერლობის სახეობა - მხედრული; ყდაზე დაკრული აქვს ძველი ნომრები: 40, 159 და Msc. Georg. =35, ახლავს ასევე სანკტ-პეტერბურგის სააზიო მუზეუმის წითელი ბეჭედი. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლენინგრადის (დღეს სანკტ-პეტერბურგის) სალტიკოვ-შჩედრინის საჯარო ბიბლიოთეკიდან.

2013 წელს ხელნაწერი შევიდა UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრში.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ატლასი შედგება 19 რუკისა და 2 გენეალოგიური ტაბულისაგან:

№1

[კავკასია]

„რუკა მოხაზული საქართველოსი, ანუ ივერიისა, ანუ გიორგიისა, ახალს პოვნილს მენაკთა ზედა უფლისა ფელეს მიერსა, ორთა კასპიისა და შავს ზღვას შორისი, რომელი წილად ხვდათ რვათა ძმათა და მწენარებს თვითვეულად – ქართლოსისა, ეგროსისა, ბარდოსისა, მოვაკანისა, ჰეროსისა, ლეკოსისა და კავკასოსი. ხოლო შავოსისა არა სრულიად მწენარებს. ხოლო შვიდთა ძმათა წილი თვისითა მითია,

მდინარითა, ტბითა და საზღვრითა და საჩინოთა ადგილითა, ჩემ მიერ მეფის შვილი ვახუშტი“.

31.5×40.5

№2

[ქართლოსის წილი ქვეყანა]

„ქარტა ქართლოსის წილისა რომელიცა ძმათა თვისთა შორის ქვეყანა-ნი ხვდა და შემდგომად მისსა ცოლმან ქართლოსისამან განუყო ხუთთა ძეთა თვისთა: მცხეთოსს, გარდაბანოსს, გაჩიოს, კახოს, და კუხოსს. მერმე კვალად მცხეთოსს ხვედრი თვისი განუყო ძეთა თვისთა სამთა: უფლოსს, ოძრახოს და ჯავახოს; მოხაზული თვისითა ქალაქითა, მთითა, მდინარითა და საზღვრითა“.

30.5×40.5

№3

[მეფე ფარნავაზის დროინდელი ათი საერისთავო]

„რუკა საქართველოსი, ანუ იბერიისა, განყოფილი ათ საერისთავოდ, რომელი განყო პირველმან მეფემან ფარნაოზ და იყო ვიდრე ბაგრატიონამდე. ხოლო შემდგომად სხვარიგ. მოხაზული მის მიერვე“.

31.5×40.5

№4

„საქართველოსა ანუ ივერიის ჩამომავლობა ვისის ტომისგან არიან და მეფენი მათნი ბაგრატიონამდე წინამდებარის ხით იცნობების პირველის მეფის ფარნაოზი და ვიდრე მირიან ხოსროვანისამდე, მერმე მირიანი-დამ ბაგრატიონამდე.“

ეს ბაგრატიონთ ნათესავ-ჩამომავლობა ვიდრე თავისამდე გამოიღო მეფემან ვახტანგ ძემან ლევანისამან, რაჟამს განაგებდა ქართლს ბიძისა თვისისა გიორგი მეფისა წილ. არამედ არა იყო მას შინა ქართლოსიანთა და ხოსროვანთ ჩამომავლობა, არცა იმერთა და კახთა მეპატრონეთა, ხოლო ჩუენ ქარტისა ამისთვის ესრეთ ვჰყავთ, ვითარცა არს წინამდებარედ ამას შინავე ქორონიკონთა მონუმობითა ესრეთ ძალ-ვიდევით, არამედ თუ ვინმე ჯელ-ყოფს ქმნად სხვასა უმართლესად და უმჯობესად მონუმობითა და ქორონიკონითა, ჩვენ არა ვართ დამაყენებელნი, არცა

წინააღმდგომნი, ვინათგან სიმართლე და ჭეშმარიტება გზა არს სასუფეველისა ცათასა“.

31.4x40.4

№5

[კავკასია]

„რუკა საქართველოსი, ანუ ივერიისა, ანუ გიორგიისა, ახალს პოვნილს მენაკსა ზედა უფლის ფელეს მიერსა, რომელსა ზედა მჩენარებს თვითვეუღლად: ქართლი, კახეთი, რანი, ხოლო ან ყარაბაღი, მოვაკანი ხოლო ან შირვანი; დაღისტანი, კავკასი, ოსეთი, ხოლო ან ოსეთ და ჩერქეზი და სვანეთი, ეგრისი, შემდგომად აფხაზეთი და განყოფით ჯიქეთი. აფხაზი, ოდიში, გურია, იმერეთი, კვალად ქართლოსის წილი საათაბაგო და განყოფით სამცხე-ჯავახეთი. კოლა-არტანი და კლარჯეთი, სომხითი, ხოლო ან აზრუმი, ბასიანი, ყარსი და ერევნის ადგილნი, თვისის მთით, მდინარით, ტბით და სამზღვრით. მეფის შვილის ვახუშტითვე“.

31.5x40

№6

[ქართლი (ზოგადი)]

„ქარტა ანუ რუკა ქართლისა სრულიადისა გარემოსი, მისი იმერეთი, კახეთი, სამცხე-ჯავახეთი, ერევნის ადგილი და ყაზახი თვისისა საჩინო ადგილებითა“.

40.2x32

№7

[ქართლი (მტკვრის ჩრდილოეთით)]

„რუკა ქართლისა მტკვრის ჩდილოეთისა, რომელსა შინა მჩენარებს ჯეობანი და სადროშონი ორნი მუხრანისა და ზემო ქართლისა ახალს პოვნილს უფლის ფელეს მენაკთა ზედა. ჩემ მიერ მეფის შვილის ვახუშტისაგან“.

30.8x40.5

№8

[შიდა ქართლის სასარდლოები]

„ქარტა ანუ რუკა ძველად ზენა სოფლებისა ანუ **შიდა ქართლისა** და ან ნოდებული **ქართლისა**, რომელი განიყოფის ანინდელს ჟამსა შინა ოთხ სასპასპეტოთ: ნითელი არს მეფისა თანა მყოფი და მეოთხე სადროშოსი; მწვანე არს მესამე სასპასპეტო და მესამე სადროშო **მუხრანისა**; მემარცხენე ყვითელი არს მეორე სასპასპეტო და მემარჯვენე დროშა **ზემო ქართლისა ამილახორის** სასარდლო. ყოვლის საზღვრით თვისით დახაზულნი უმჯობესათ სხვათა აქა მოხაზულთა რუკათაგან, ხოლო ნიშნი ვითარცა სხვათა ქართათა შინა, ეგრეთვე აქაც იუნყე ხოლო აღმოსავლით აქუს **კახეთი**, სამწრით **საბარათიანო**, დასავლით **იმერეთი** და ჩდილოთ **ოსეთი**. რომლისა დვაღეთი ნითლით მოხაზულია“.

31.5×41

№9

[ქართლი (მცხეთოსის წილი)]

„ქარტა **ქართლისა** ანუ რუკა, რომელი წილად ხვდა უფლოსს ძესა **მცხეთოსისასა** და მან უწოდა წილხდომილსა თვისსა ზენა სოფლები, ანუ **შიდა ქართლი**; და შემდგომად მეფის **ფარნაოზისა** იქმნა ერთ საერისთოთ, რომელი აქუნდა სპასალარსა, ხოლო ან არს სამ სადროშოდ, რომელიცა არს ყვითლის ფერითა, ხოლო **ტაშისკარს** ზეითი ნითელი არს **სამცხისა**, წილი **ოდრახოსი** და **სურამალს** იქითი ნარინჯი არს წილი **ეგროსისა** და **მტკვარს** არაგვს იქითი ნითელი არს წილი **კახკუხოსისა**, რომელიცა ან უპყრავს მეფესა **ქართლისასა**. ნიშნი ამისნი ვითარცა სხვა ქარტასა შინა ეგრეთ იუნყე“.

31.5×40.5

№10

[ხუნანისა და სამშვილდის საერისთავოები (სომხით-საბარათიანო)]

„ქარტა ანუ რუკა ძველად ორის **საერისთოსი-ხუნანისა** და **სამშვილდისა**, ხოლო ანინდელს ჟამსა შინა პირველი სასპასპეტო მენინავე, რომელსა უწოდებენ **სომხით-საბარათიანოსასა**, მოხაზული სხვათა ქარტათაგან უუმჯობესათ ჯეობა-ჯეობად და ადგილად-ადგილათ, რომელსა აქუს აღმოსავლით **კახეთი** და **ყაზახი**, სამხრით **ერევანი**, დასავლით

ჯავახეთი და ჩდილოთ **ქართლი**. ხოლო ნიშნი იუნყე ვითარცა სხვათა რუკათა შინანი“.

31.8x40.4

№11

[გაჩიანი და გარდაბანი]

„ქარტა ანუ რუკა **ქართლოსის** წილისა, რომელი წილად ხვდათ ძეთა მისთა **გაჩიოს** და **გარდაბანოსს** და შემდგომად **ფარნაოზისაგან** იქმნა **გარდაბანის** წილი **ხუნანის** საერისთოთ ნარინჯფერით აქ დაფერებულნი, ხოლო წითლით დაფერებული წილი **გაჩიოსი** იქმნა **სამშვილდის** საერისთოთ, და ან არს ერთ სადროშოთ **საბარათიანოდ**, ხოლო მტკვარს იქითი წითელი არს **კუხოსის** წილი და **ყაიყული** წილი **სომხითისა**, რომელი უპყრავს **ქართლოს**. ყვითელი **ქართლის** წილი, ხოლო ნიშნი ესენი არიან“.

32x40.5

№12

[ქართლი (მტკვრის სამხრეთით)]

„ქარტა **ქართლისა** მტკვრის სამხრეთის კერძოსი, **სომხით-საბარათიანოსი** და მეფის დროშისა, რომელსა შინა მჩენარებს ჯეობანი თვითვეულად ახალს პოვნისს უფლის **ფელეს** მენაკსა ზედა. ჩემ მიერ მეფიშვილი **ვახუშტისაგან**“.

31.4x40.5

№13

[სომხით-საბარათიანო და საციციანო]

„ქარტა ანუ რუკა **საბარათიანო-სომხითისა** და **საციციანოსი**, ხეობა ალაგებად დახაზულ და ფერებულნი. ხოლო მთა, რომელ მწვანით არს უტყეო უსოფლობითა არიან და მათ შინა მთა თეთრი თოვლიანი მთა არს, ხოლო ნიშნი ამისნი ვითარცა სხვა ქარტებთა შინა ეგრეთვე ამისნიცა“.

31.4x40.4

№14

[კახეთი, კუხეთი და ჰერეთი]

„რუკა **კახეთისა, კუხეთისა** და **ჰერეთისა** და აწ მხოლოდ **კახეთად** ნოდებულისა, რომელსა უმდებარებს აღმოსავლით **დალისტანი**, სამხრით **ყარაბალი**, ჩდილოთ **ლილივ-ძურძუკი-ქისტი**. და დასავლით **ქართლი** და **ყაზახი**, ახალს უფლისა **ფელეს** პოვნილს მენაკთა ზედა თვისის ეკლესიით, მონასტრით, მთით, მდინარით, დაბნებით, ციხით; **დიდოთი, თუშეთით**, ჩემ მიერვე მეფიშვილის **ვახუშტისაგან**“.

40.3×31.5

№15

[ოსეთი]

„რუკა აწინდელისა **ოსეთისა**, რომელი არს შორის **კავკასიის** მთასა შინა და განიყოფების ესე **ოსეთი** ესრეთ: **ბასიანი, დიგორი**, და **დიგორი** განიყოფის **ჩერქესიძედ** და **ბადელიძედ**, და **დვალეთი** განიყოფის: **კასრისჯევად, უღელედ, ზრამაგისჯევად, ნარად, ზროგოდ, ზახად** და **თრუსოდ**. და ამას ზედვე არს ჯევი, რომელი რუკასა ამას ზედა მოხაზული არს კვალად **თაგაურად, ქურთაულად, ვალაგირად** ანუ **ფაიქომად** თვისთვისითა საზღვრითა, მდინარითა, ციხითა, სიმაგრითა, და დაბნებითა და მთებითა, რომლის აღმოსავლით არს ჯევი, დასავლით **სვანეთის კავკასი**, სამხრით **კავკასს** იქით **ქართლი** და **რაჭა**, ჩდილოთ **ჩერქეზის** მთა და მთას იქით **ჩერქეზი**“.

32×40.6

№16

[გენეალოგიური ტაბულა]

„ეს ბაგრატიონთ ნათესავ-ჩამომავლობა ადამიდამ ვიდრე თავისამდე გამოიღო მეფემან **ვახტანგ ლევანის ძემან**, რაჟამს განაგებდა **ქართლს** ბიძისა თვისის **გიორგი** მეფისა წილ, ხოლო **იმერთა** და **კახთა** მეპატრონეთა ნათესავ-ჩამომავლობა არა იყო მუნ და კუალადა ბრწყინვალე **გიორგის** ქვეით მეფენი შერევით და არა რიგოვანათ იყუნენ, ხოლო ჩუენ ესრეთ ქარტისა ამის და ამას შინა ქორანიკონთა მონმობითა ესრეთ ვჰყავით ვითარცა არს წინამდებარედ და უკუჭითუ ვის არა სთნდეს, მან სხვა ჯელ ყოს ქმნად, არამედ მონმობითა და მართლის გამომძებლობითა

ჯერ არს და არა ვართ ჩუენ დამაყენებელნი, ვინათგან სიმართლე გზა და ჭემმარიტება არს სასუფეველისა ცათასა“.

40.5x31.8

№17

[სამცხე-საათაბაგო]

„ქარტა ზემო ქართლისა და კლარჯეთისა ანუ სამცხე-საათაბაგოსი, რომელსა შინა მჩენარებენ ჯეობანი და ადგილნი სანახებიტა. ახალს პოვნილს უფლის ფელეს მენაკთა ზედა. მოხაზული მეფის შვილის ვახუშტისაგან თვისის ყოვლის საზღვრითა“.

31.8x40.4

№18

[იმერეთი, ოდიში და გურია]

„რუკა იმერეთისა, ოდიშისა და გურიისა, რომელს უმდებარებს აღმოსავლით ქართლი, დასავლით შავი ზღვა, სამჯრით სამცხე, ჩდილოთ კავკასს იქით ჩერქეზი და მჩენარებს ჯეობანი და ადგილნი სვანეთით, ახალს ფელეს პოვნილს მენაკსა ზედა. დახაზული მეფის შვილის ვახუშტისაგან“.

29.5x38.5

№19

[იმერეთი]

„რუკა იმერეთისა, რომელსა ზედა მჩენარებს არგვეთი, რაჭა, ლეჩხუმი, ოკრიბა, ვაკე, საჯავახო, საჩინო და საჩხეიძო. ახლად დახაზული ფელესის მენაკსა ზედა, თვისის მდინარითა, მთითა, ქალაქითა, ეკლესიით, მონასტრით, დაბნებითა და ციხეებითა“.

30.8x30.8

№20

[აფხაზეთი]

„ქარტა ანუ რუკა აფხაზეთისა, რომელი განიყოფის იმერეთად, ოდიშად და გურიად, ხოლო იმერეთი განიყოფის არგვეთად, რაჭად, ლეჩხუმად, ვაკედ, ოკრიბად, საჩინოდ და საჩხეიძოდ, სვანნი მჩენარებენ მთით,

წყლით, ეკლესია მონასტრით, ციხით და დაბნებით. ახალი დახაზული ფელესს მენაკსა ზედა“.

31.8x40.5

№21

[ოდიში]

„ქართა ანუ რუკა ოდიშისა, ეგურის წყლის დასავლეთის კერძოსი ზღვამდე და შავი ზღვა აზავამდე, მისი შემდინარე მდინარენი ყუბანი და სხვანი და ქვეყანა ოდიში, აფხაზეთი და ჯიქეთი და კავკას იქითი ძველად ოსეთი და ან ჩერქეზი და ყუბანი და ზღვის კიდე ძველად პაჭანჩი ან სხვისა სახელის მქონებელი“.

40.4x31.8

ტექსტიან დაკავშირებული შინიშვნები:

ვახუშტი ბაგრატიონის ავტოგრაფულ ორ ატლასს მოუღწევია ჩვენამდე:

1. „ყაზანური ატლასი“ (ინახებოდა ყაზანის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში, ამჟამად დაცულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში) და 2. „პეტერბურგული“ ატლასი. წინამდებარე ატლასი სწორედ „პეტერბურგულია“; დაცული იყო პეტერბურგის სალტიკოვ-შჩედრინის ბიბლიოთეკაში. ამ ატლასზე მუშაობა ვახუშტის 1745 წელს დაუსრულებია. მისი საფუძველი სწორედ პირველი ანუ „ყაზანური ატლასია“, თუმცა უფრო დანვრილებითი და დაზუსტებული და ემყარება გეოგრაფიულ კოორდინატთა ახალ სისტემას.

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

1. Description Géographique de la Géorgie par le Tsarévitch Wakhoucht publiée d'après l'Original Autographe par M. Brosset S.Pétersbourg, 1842.
2. ბატონიშვილი ვახუშტი, საქართველოს გეოგრაფია, დაიბეჭდა ვახუშტი ბატონიშვილის ხელნაწერ დედნით, რედაქცია მ. გ. ჯანაშვილისა, თფილისი, 1904 წ.
3. ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა (საქართველოს გეოგრაფია), თ. ლომოურის და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბილისი, 1941 წ.
4. ვახუშტი ბაგრატიონი, საქართველოს გეოგრაფია, 1997 წ. თბილისი.

5. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშვიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 110-111.
6. UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრი, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული ხელნაწერები, თბილისი, 2018, გვ. 54-73.

**სულხან-საბა ორბელიანი,
სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი,
1764**

1446/106

ტექნიკური აღწერილობა:

287 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1v, 14r, 265v-282v, 283v, 287v; ზომები: ყდა – 340×210, ქალაღი – 328×207, ტექსტი – 250×150, სისქე – 60; სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 33, ქვედა – 50/55, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 40; მასალა: ქალაღი; მელანი – ყავისფერი და წითელი; ტყავგადაკრული ყავისფერი მუყაოს ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; გაირჩევა რამდენიმე ხელი: **ნიკოლოზ გარსევანოვი (ძირითადი ტექსტის გადამწერი) (32r-259v), იოანე ბატონიშვილი (3r-30v), თეიმურაზ ბატონიშვილი (260v-265r), დავით ბატონიშვილი (1r, 2r-v, 31r, 260r, 314r-316v);** შეიმჩნევა ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 43/44; აღრიცხვა – ფურცლობრივი, აღნიშნულია მხედრულითა და არაბული რიცხვებით ზედა მარჯვენა კუთხეში; განკვეთილობის ნიშნები – **•, ♯**; ახლავს სააზიო მუზეუმის წითელი და შავი ბეჭდები (2r, 3r); ავტორი – **სულხან-საბა ორბელიანი (259v);** ძირითადი ტექსტის გადამწერი – **ნიკოლოზ გარსევანოვი (259v);** ძირითადი ტექსტის გადანერის ადგილი – **ქ. ყიზლარი (259v);** გადანერის დრო: 1764 (259v). ხელნაწერი ეკუთვნოდა **დავით ბატონიშვილს (3r, 32r, 35v, 36r);** ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **[სასწავლო ყრმათა]** – ანბანი პირველი სასწავლო ყრმათათვის ... (32r-35v)

შენიშვნა: აქვე დართულია სულხან-საბა ორბელიანის ცნობილი „ანდერძნამაგი“:

ანდერძნამაგი ამის მუშაკისა, ფრიად დამაშვრალისა, მოსწავლეთათვის,

გარნა მრავალნი მოსწავლენი მგმობარ და მკიცხარ ექმნებთან შრომისათვის და არა სარენავად მისცემენ ლოცვასა.

მე, **სულხან საბა ორბელიანისა**, ჭაბუკობისა ჟამსა და სიყრმესა ფრიად შრომა დამიც ამა წიგნსა ზედა, რამეთუ ქართველთა ენათა ლექსიკონი არ იპოვებოდა და ჟამთა ვითარებით უჩინო ქმნილ იყო, რომელსა **მეხუთე ვახტანგ მეფემან** ქართულად „სიტყვის კონა“ უწოდა. ვინათგან პატიოსანი ეს წიგნი დაჰკარგოდათ, ენა ქართული თვისთა ნებაზედ გაერყვნათ, ვახტანგ მეფისა ბიძამ, **გიორგიმ** მიბძანა ამის ჴელყოფა და ერთი სომხური მომცრო ლექსიკონი ვნახე, რომელსავე მათისავე ენითა ბარგირქი ეწოდების და მეც მათის ბაძით ჴელი მივყავ და რაოდენ ძალმედვა აღვსწერე, რომელიცა წერილთა შინა ვნახე, გამოვიღე * სამლთო წერილთა და ღვთისეტყუელებათა შინა, რომელიმე ღრმათა ჭილასოჭოსთა წერილთაგან და ღვთისმეტყველებათა კავშირთა, პროკლეს პლატონურთა დიოდოხოსთა, არისტოტელისა და პორფირის კატილორიათაგან გამოვიღე, ნემესიოსის და ივოვანე(!) დამასკელის პლატონური სიტყვის საქცევები აღვსწერე, რომელიმე არა მათებრ ღვლარჭნილად, არამედ მათვე წმინდათა მამათაგან საადვილო ვპოვე და სადვილონი აღვსწერენ, რათა ისწაონ ენა ქართული, შესრულებული და განვრცელებული **ფარნავაზ ქართველთა პირველისა მეფისა** მიერ ბრძნისა და გონიერისა, რომელი იყო ძეთაგან **ქართლოსიანთა** წარმართი. * რომელნიცა ვიცოდი, დავსწერე და რომელნიცა ძნელნი სიტყვანი არ ვიცოდი, ღრმათა წიგნებთა შინა ვიძიე და რომელიმე სხვათა ენათა შევამოწმე და გამონვლილვით, რომელიც ვპოვე ადვილად, თან მივანერე, რომელიც ვერ ვპოვე, საცილობელი არ დავსწერე, არამედ მუნვე კიდურთა ზედა ნითლად ნიშნად იგივე სიტყვები მივანერე, ნუთუ სხვა წერილთა მისთანა სიტყვა ეწეროს, გამოძიებით იპოვება*. თუ ვინმე სხვაგან უცხო სიტყვა ჰპოვოთ ანუ თარგმანი სიტყვისა, გინა წერილთაგან გამოილოთ, ამ წიგნთა შინა ჩაურთევთ*, რამეთუ მე მრავალი სიტყვა დამიშთა, რომელიმე არა სმენითა, დაწერილთა უნახაობითა, რომელიმე ნუსხითა დაკარგვითა და დავინწყებითა, გარნა რაოდენი ძალ მედვა, ვეცადე ელენთა, ლათინთა, სომხურთა და არაბთა წიგნებისაგან და მით გამოვიღე, უმრავლესი დამიშთა; ამისთვის, რამეთუ მე ქართულის ენისაგან კიდე სხვა ენა არა ვიცოდი და ამას ენათა რომელნიცა სწორედ თქვეს, გინა რომელმან დამაჯერა, იგი დავსწერე, რომელნი არა ემონმნენ, არცა მე დავსწერე და თქვენ იგულსმოდგინეთ, რომელთა მოგცესთ უფალმან სიბრძნე და მეცნიერება, თქუვენ შეასრულეთ.

* არა უმეცართა ვეტყვი, არამედ ბრძენთა ვედრებით მოგახსენებთ:

* მე უწინარეს ლათინური და ელინური ლექსიკონი ვერ ვნახე, თვარ უკეთესის რიგით აღვსწერდი, მას უკან ვნახე ზოგი რამ, იმით გავმართე

და რიცხვები წერილთან თანჩართვით დაუსხი.

* ამა წიგნთა შინა არიან სახელნი კეთილნი და ბოროტნი საქმენი, საძაგელნი, უბადონი და ცუდნი არათუ კიცხვისათვის აღმინერია, რათა საქირდად იპყრათ, არამედ ენის სისრულისათვის აღვსწერე, თუმცა უბადო სახელი აღმოიჭოცოს, მერე უდარესი მოაკლდეს უაღრესსა და ღმრთითა დარჩეს უკეთესი და სხვა არარა და შემცირდების ენა ქართული.

* ვიცი მრავალნი საბასრობელად დასდებენ ნაშრომთა ამათ ჩემთა. მათ, თუმცა წერილნი უყვარან, მრავალნი სხვანი წერილნი არიან სამღთონი და საერონი და რომელიც ენებოსთ, იგი იკითხნენ, ხოლო ეს ჩემებრ უცებისათვის აღინერა და დაუტეონ.

* ენა განწყენილებათაგან სწავლულნი მრავალთა აქა წერილთა სიტყვათა იუცხოვებენ და შორად განიშორებენ, თუცა ცოცხალსა მკითხვენ, განმართება ღვთით ძალმიცს და სიკუდილს უკან მათ იცინა.

* იყო ტფილისქალაქთაგან წინამძღვარი, სახელით **იოზ**, ჩვენის ჟამისა კეთილად სწავლული, შვენიერი, მზრახველი, მეჟამნე, მეფსალმუნე, კაფია გამომეტყველი, მგალობელად ქებული, მწერლად გამოჩენილი, ლოცვადაუცადებელი, შვიდეულთა მმარხველი, შესაყრელად საყვარელი, ამ სიტყვის კონას რა ჴელი მიეყავ, მგმობდა და მეკიცხოდა, ოდეს გავასრულე, ნახა, მოეწონა და გარდასანერად ვათხოვე და გარდასწერა. სადაც ჩემი სახელი ეწერა, აღმოჭოცა თვის ნაწერთა შინა და თვისი სახელი და გარჯილობა დაწერა. ეს დიდათ გამიკვირდა, ვით იკადრა მან, სახელოვანმან კაცმან, ნუ მიაგებ ბოროტისა წილ ბოროტსაო, ვინათგან ჩემ ქირნახულში მან ჩემი სახელი არა ჩაურთო და თვისი დასწერა, მე ჩემს ქირნახულში მისი ქება ამისთვის დავსწერე, ეს ამისთვის ვიჩივლე (34r-v).

2. **სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი** – ანი არს პირველი ასო და ჴმანი და ართრონი, მრავალ რიგად თავად და ბოლოდ ... (36r-259v).

[ბოლოსიტყვა და დანართი]

[ვახტანგ მეფის ნათქვამი]

რადგან დაშვრა ასრე **საბა**, ქება მმართებს აწყა მეცა, შეუყრია მრავლად სიტყვა, რა ვიხილე სიბრძნე მეცა, სად ვნახავდი, ასე კრებით ქუეყნად მევლო, გინდ მეცა და საქმით სცანით, თუ ვისწავლი, ვით ვინაღვლი კიდევ მეცა.

[მისივე მეფისა ვახტანგის თქმული]

სიყრმიტგან იყო მუდამად სიბრძნის სწავლის მსახველი,
სამოცდა ექუს წელს იკითხა, თქვა: ვერასი ვარ მმარხველი.
იარა ბევრი ქვეყანა, ბევრისაც იყო მნახველი
და **ორბელიანმა საბამა** სახელითა ქნა სახელი.

[საბას ნათქვამი]

ამ ლექსიკონისა რიგები თუ ბრძენმან დამინუნოსა,
ჩემს დროს ვიძიე, ვერ შევხუდი, თქვენთა დასარწმუნოსა,
ესე რა შევკრიბე, მაქებდენ, მაშინ ან დასამგუნოთა
და კურდგლის გამდრეკსა ჯორჯ ძაღლსა, არ სდებენ საძაბუნოთა.

აქ ლექსიკონი არ იყო, და-ცე-კარგა ქართველთა
უკრძალელობით, ფურცელი გაეზნია-ყე ქართველთა,
ახლად შევკრიბე, შევანყე, ჩემი ვიშრომე სულ ხანი
და საბამან ორბელიანმან, ვის ერად მერქვა **სულხანი** (257v-258r).

ამ წიგნის მოღვაწესა, **სულხან-საბა ორბელიანსა**, ლოცვით მოიხსენიებდეთ, **მეფის არჩილისა** და **მეფის გიორგისა** და **ბატონის ლევანის** დედის ძმისწულსა, საქართველოს მსაჯულ[ი]ს, **ბატონის ორბელის ძესა**. ამა მეფეთ ბრძანებითა აღინერა ესე წიგნი ფრიად შრომითა და რუდუნებითა, რამეთუ **ქართლის** ქუჭყანასა ლექსიკონი აღარ იპოვებოდა და ოცდაათს წელს ძვილ შეანყო განმარტებით, რამეთუ ერისაგანი იყო და წარჩინებული და სოფლისა საქმისაგან უცალო იყო. მაშინ ქორანიკონი იყო ჩქპე (1685). ამის შემდგომად მონაზონ იქმნა და **გარესჯის მრავალმთის წმინდის ნათლისმცემლის მონასტერს** დაადგრა ქორონიკონს ჩქჟჭ (1698), მარტს იწ, მონაზონ იქმნა ქორონიკონს ჩლი (1710) დეკენბერს ა, **ხვარასანს** წავიდა, **მეფეს ქაიხოსროს** ეწმო და ფებერვალს კ გამოისტუმრა მრავლის ნიჭითა; მაისს ია **ქართლს** მოვიდა ქორონიკონსა ჩლიბ (1712), აპრილს კვ **ისპანს** წავიდა, **მეფე ვახტანგს** გაჰყვა, 2 ნოემბერს გამობრუნდა, დეკენბერს კ **ქართლს** მოვიდა. ჩლიგ (1713), აგვისტოს იზ **საფრანგეთს** გაიპარა: **ფრანცა**, **ჯენევია**, **სიკილია**, **ჰრომი** ნახა. ფრანცისასა მეფე, რომჰაპი, **კარანდუკა** უცხოდ დახვდნენ, ყოველი კაცი განჰკვირდა, რაც იმ ქვეყანაში უცხო და ძვირად სანახავ იყო, ყველა აჩვენეს: პაპამ წმინდის ჯვარის ნაწილი, წმიდა **კლემენტოს** მონამის თავი და სხვა მრავალი ნაწილი უბოძა, იწ (18) მარიამობისთვის გამოისტუმრა. გზებზე წმინდა სახლი და მრავალი წმინდა ადგილი მოილოცა, კ (20) ღვინობისთვის **მალთს** მოვიდა. ჭ (8) დეკენბერს ფრანცისის მეფის ხომალდი მოუვიდა, წამოვიდა ქორონიკონს ჩლიე (1715) იანვრის ით (29) **კოსტანტინეპოლის** მივიდა. იქ დაეგვიანა ის წელიწადი ფრანცისის დესპანისას იდგა

მრავალ კეთილ ჳელშენყობით (259v).

საბასი ვნახე ნალვანი ნამჭეური შემოკრებული,
სიტყვათა შადა აესხა ერთადცა არსად კლებული.

მზე, მთვარე, ვარსკულავ ცთომილნი, ცისფერ ვითარ არს გებული,
ყველა უკლებლად სწერია, ვინ ინვრთნის იქნას ქებული (259v).

საბა-სულხან ორბელის ძე

სიბრძნით აღწდა ორბების ზე (259v).

ანდერძი:

ლექსიკონისა ამის გარდმომწერალი, უნდო **ნიკოლოზ გარსევანოვი**, გევე-
დრები მჭურვალთა გულითა, უფალნო, უფალნო თქვენდა, არა დასაკლის
იყოს, შენდობის წყალობას ვითხოვ. ხოლო აღინერა ქალაქსა **ყიზლარს** ჩლდდ
(1764) მარტს კ (20) (259v, ლექსიკონის ბოლოს, გადამწერის ხელით).

მინაწერები:

1. მხედრული: ქ. ისტორია პერიტონ ენ **იერუსალიმის პატრიარხ ხევსან-
ტონ**, დაბეჭდილი ჟამსა ლოსპოდარობისა **სტეფანე ვოიევოდისა კატაკუ-
ზინისასა**, წელსა 1715 თვესა ოკდონბერსა, **იერუსალიმის პატრიარხმან
ხრისანთ** ბრძანა წიგნისა ამის ჩუქება მართლმადიდებელთა ქრისტიანეთა
(2v, ფორზაცი, დავით ბატონიშვილის ხელით).
2. მხედრული: ეს ლექსიკონი საქართველოს **მეფის ძის დავითისა** არის
(32r, 36r).
3. მხედრული: პირველსა კვირიაკესა წმიდისა მარხვისა საათას რუას, სამსა
წელსა ჩყყა (1891) თებერვლის ით (10) დღესა ხუთშაბათსა [...] **პავლე** შეგ-
ვიპყრა და წარგვაქცია **რუსეთად** (32r, ქვედა არშიაზე დავით ბატონიშვი-
ლის ხელით).
4. მხედრული: ქორონიკონს უბდ (1796 წ.) ამ წელიწადს ჯვარი დაგწერა
სარდალ **სალთხუცეს ორბელიანმა დავით ამილახვარის შვილს გიორ-
გის და თავის ასულს ეკატირინეს**, თებერვლის კგ (23), მთოვარეს კვ-ს
(26). ღმერთო, კეთილად განაგე ცხოვრებაი ჩვენი, მაგრამ უკანასკნელ
უბედურობამ მსახურა წელსა ჩყბ (1802). კაველინოვს **პეტრე ივანიჩსაც**
მსახურა ბედნიერობამ, რომ ჩემი მონაწილე შეიქმნა და მსგავს ჩემდა
ჯარობს იგიცა წიალთა შინა ზემოხსენებულისა თანა (32v-33r, ქვედა არ-
შიაზე დავით ბატონიშვილის ხელით).
5. საყვარელნო ნამკითხველნო, თუმცალა **საბას** ღვანლი და მოსწრაფება

არს ფრიად სატროფო და საშურველი, მაგრა ჟამთა ვითარებისა დაუდგრომლობისა ჟამსა ჴელ-უყვია წიგნისა ამის ჴელყოფად, რომლისაცა ჟამსა არლა რაიმე ყოფილი, არლა დაშთომილ წიგნი და არცალა ფილოსოფია და თუმცა დაშთომილ იყო, რა ვხედავ ღვანლსა ამას, მებრ კანონისა ლექსიკონისა ჴელ-ჰყოფდა კაცი იგი.

მე, მხილველმან ლექსიკონისა რუსულისამან, რომელმანცა ვიყიდე ყოფასა ჩემსა **პეტერბუხს**, მოვანერე განმარტებანი ცხოველთა და ბალახთანი, რომელიცა ამა ლექსიკონისა მშრომელსა არა თუ ენახა, ვგონებ, რომელ არცალა თუ სმენოდა და გთხოვთ, რომელ უკეთუ ვერ ვჰყო სრულება, თქვენცა ჩემებრ შრომა ჰყავთ მსურველთა ერთა მეცნიერებისათა და განმარტეთ ღრმმატიკისაცა კანონსა.

საქართველოს მეფის ძე და მემკვიდრე და რუსეთის ღენერალ-მაიორი **დავით**, 1799 წ. სექტემბრის 30, ტფილისს (35v, [სასწავლო ყრმათა-ს] შემდეგ **დავით ბატონიშვილის** ხელით). აქვე თხზული ასოებით: საქართველოს მეფის ძე დავით.

6. **მხედრული:** ქორონიკონს უპგ (1795 წ.) იანვრის ბ (2). ამ ქორონიკონს **ოთარაშვილი პეტრე** აქ იყო ჩვენთანა და ეს წიგნი მოენერა და დღესასწაული [...] (259v, მარცხენა არშიაზე **დავით ბატონიშვილის** ხელით).
7. **მხედრული:** ქ. აპრილის ია (11), ქორონიკონს უჟგ (1775) მიბოძეს სამთავნელობა.

აქვე იმავე ხელით: აპრილს ჴ (8), წელსა ჩლოე (1775), ამ წელს ეპისკოპოსად ხელდასხმულ ვიქმენ უნმიდესისა **პატრიარხის მეფის ძის მიერ ანტონის** (259v, ანდერძების შემდეგ).

შენიშვნა: მინანერი ყავისფერი მელნითაა შესრულებული, „**ანტონის**“ – შავი მელნით.

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ლექსიკონს დანართის სახით ახლავს:
 - სახელნი ბალახთა, ხეთა და ცხოველთანი ენითა სამითა: რუსული, ქართული და თათრული, საქართუჭლოს მეფის **გიორგის ძის იოანესაგან** პოვნილნი და ქმნულნი (3r-13r).
 - თათრულნი სახელნი წამალთანი (13r).
 - წონა წამლებისა და სახელნი (13v).
 - ლათინურ-ქართული ლექსიკონი (15r-30v).
 - საექიმო სწავლა (31r).

- [იესო ქრისტეს სამეოცდათორმეტი მონაფეთ სახელები და ვინ იყვნენ და სად ეპისკოპოს იქმნეს] – წმიდა აბო, წმიდა ავაბოს წინასწარ-მეტყველი ... (257r-v).
 - მოწელენი, რომელნი არიან ქართულნი[ი] და რომელნიმე არლარა უნოდენ და თურქთა ენათაგან მიუღიეს მისდა ნაცვლად (258r-v).
 - წლების სახელწოდებები აღმოსავლური კალენდრის მიხედვით არაბულ-ქართულ-თათრულ ენებზე ქართული ტრანსკრიპციით (259r).
 - გვიანდელი, სავარაუდოდ, დავით ბატონიშვილის ლათინურ-ქართული ლექსიკონი (260r-265r).
 - სალექსიკონო მასალა, სავარაუდოდ, დავით ან იოანე ბატონიშვილის მიერ შედგენილი (1r, 259r, 314r-316v, უკანა ყდის ფორზაცი).
2. წიგნი თავიდან ბოლომდე ნასწორებია დავით ბატონიშვილის მიერ, ჩამატებულია ახალი მასალა, მათ შორის უცხო სიტყვათა განმარტებები, როგორებიცაა: ადვოკატი, ადმინისტრაცია, ანარხია, დემოკრატია, ენთუზიაზმი, კოალიცია, ოლეგარხია, ოლიმპიადა, პლასტიკა, პოზიცია, ფუნტ სტერლინგი, სიმპატია, ცენტრი და ა.შ.
 3. ტექსტში ჩართული დამატებითი მასალა და დავით ბატონიშვილის მრავალფეროვანი კომენტარები მიჩნეულია დავით ბატონიშვილის ლექსიკოგრაფიული მუშაობის მეორე ეტაპად (იხ. დასახ. ლიტერატურა).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 111.
2. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, ავტოგრაფული ნუსხეების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბილისი, 1991.
3. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, ავტოგრაფული ნუსხეების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბილისი, 1993.
4. დავით და იოანე ბაგრატიონების ლექსიკოგრაფიული ნაშრომები, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ლილი ქუთათელაძემ, თბილისი, 1967.

სახარება [IX]

1446/107

ტიქნიკური აღწერილობა:

192 ფ. ცარიელი, ფ. 188v; 190v; ზომები: ყდა, ხის ზედა ფრთა – 332×250 (გვიანდ.), 323×140 (ავთენტ.), ხის ქვედა ფრთა – 285×240, მუყაოს ყდა – 330×227; ეტრავტი – 321×242; ტექსტი: 230×160; სისქე 10 ს.; სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 70; მარცხენა – 40, მარჯვენა – 50; მასალა: ეტრავტი; მელანი – ყავისფერი, შიგადაშიგ გაცხოველებული შავი მელნით; მარტივად დეკორირებული საზედაო გრაფემები, ნაწილობრივ – სინგურით, სინგურივე შეინიშნება შიგადაშიგ ტექსტში (19v, 22r, 62r, 118r...) და განთვისულებშიც.

ხელნაწერს აქვს 2 ყდა: ა) თანადროული (IX ს.) ყდის დაფები და ბ) დაახლოებით XIX საუკუნეში შექმნილი მუყაოს ყდა. ხის ზედა ფრთა მუყაოს ყდაზეა დაკრული. ძველი ყდა მხოლოდ ფრაგმენტულად არის შემორჩენილი. ატყვივა ტყავის ადრინდელი საკეტების კვალი. აქვს ტყავის დასამაგრებელი ხის სოლები.

დამწერლობის სახეობა – ასომთავრული, წვრილი განივი ხაზებით შეერთებული სქელი ვერტიკალური ხაზებისა და ნახევარწრეებისგან შემდგარი სადა დიდი და მსხვილი გრაფემები. ზოგან გადამწერის ხელითვე ჩართულია რამდენიმე ნუსხური სიტყვა (54r, 121r, 126v, 146r, 147r, 148r, 168v), ნუსხურივეა ნაწერი სახარებათა საძიებლების ნაწილი; კარგად ჩანს განკანონების ხაზები და წერტილები არშიებზე; ტექსტი ნაწერია ორ სვეტად. სტრიქონების რაოდენობა: 17/18. აღრიცხვა – რვეულებრივი; იწყება ლე (35) რვეულით და მთავრდება მიწ (58) რვეულით. რვეულები ძირითადად შედგება 8-8 ფურცლისგან, მხოლოდ ლწ (38) და მზ (47) რვეულები შეიცავს 4-4 ფურცელს, ხოლო მიწ (58) რვეული – 12 ფურცელს.

აღნიშნვა ხდება ძირითადად ასომთავრულითა და ზემოთ-ქვემოთ ქარაგმის ნიშნებით, იშვიათად – სამივე მხარეს ვარსკვლავითა და ზემოთ ქარაგმით თითოეული რვეულის დასასრულსა და ახალი რვეულის დასაწყისში (ძირითადად, ქვედა არშიაზე, იშვიათად – რვეულის დასაწყისი ზედა არშიაზეცა).

რამდენიმე რვეულის დასაწყისი არ არის აღრიცხული: მგ (46), მთ (49), მია (51). შესაძლოა, აღრიცხვა ზოგან გვიან მონიშნეს და არ არის ხელნაწერის თანადროული; განკვეთილობის ნიშნები $\cdot, \cdot\cdot, \cdot\cdot\cdot, \cdot\cdot\cdot\cdot, \cdot\cdot\cdot\cdot\cdot, \cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot, \cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot, \cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot$.

ხელნაწერი ნაკლულია: მთლიანად აკლია მათესა და მარკოზის სახარებები, ასევე ლუკას სახარების პირველი რამდენიმე თავი (1:1-8:48). 188v-ზე ტექსტი არ ჩანს, გადაღებული უნდა იყოს; ნაკლულია ბოლოშიც; ბოლო გვერდსაც (192v) ატყვია ასომთავრული ტექსტის კვალი, თუმცა არ იკითხება. არშეიბია ჩამოჭრილი შემდეგ ფურცლებზე: 42, 50, 61, 98, 153, 168, 185, 186, 188, 190, 192. ეტრათი – ხელნაწერის თავსა და ბოლოში დალაქავებული, დაზიანებული, გაუხეშებული. ტექსტი შიგადაშიგ გაცხოველებული ჩანს, შავი მელანი ტექსტის საკმაოდ დიდ ნაწილში მეორე მხარეს გადის. მთელი სახარების ქვედა არშიებზე აღნიშნულია სახარებათა ამონიოს ალექსანდრიელისეული და ევსევი კესარიელისეული დაყოფის მაჩვენებლები.

ხელნაწერის ზედა არშიებზე, გაშლილი გვერდის v-ს მარცხენა და r-ს მარჯვენა არშიებზე გადმოსული ასომთავრული ტექსტის კვალი შეინიშნება: 10v, 11r, 14v, 15r, 16v, 17r, 18v, 21v, ხის ყდის უკანა ფრთა; გადმოსული ტექსტის ნაკითხვა ვერ ხერხდება, შესაბამისად, ამ ეტაპისთვის უცნობია ამავე ხელნაწერის კვალი, თუ რომელიმე სხვა ხელნაწერის ფრაგმენტიდან გადმოტანილი ტექსტი.

შემკულობა: ხელნაწერში განსაკუთრებით გამოირჩევა ლუკას სახარების ბოლოსამკაული (96r), რომელიც ჯვარედინ ხაზებში ჩასმული ნერტილებით (ვარსკვლავებით) არის შემკული და ბოლოში ლოგიკურად სრულდება გოლგოთის ჯვრის გამოსახულებით; დეკორის ელემენტები მარტივია, თუმცა სიმეტრიულობა და პროპორციები დაცულია: ჯვარი ზუსტად არის ჩასმული განკანონების ხაზებში. გამოირჩევა ასევე იოანეს სახარების ბოლოსამკაული (191r): მთელი ტექსტი სტილიზებულ ჩარჩოშია ჩასმული ორივე მხარეს შეწეული გვერდებითა და მათში ჩასმული ორი სხვადასხვა ზომის ჯვრის გამოსახულებით. ბოლო ორი გვერდი უკავია კამარებს სახარებათა საძიებლებით (191v, 192r). აქაც ძირითადი ლეიტმოტივი ფორმის სიმარტივეა. სახარების ერთგვარ შემკულობად შეიძლება ჩაითვალოს სადა და, ამავე დროს, მონუმენტური ხასიათის, შიგადაშიგ კი სტილიზებული საზედაო გრაფემები (13r, 51v, 52v, 67v, 68v...). დიდი ალბათობით ხელნაწერი გადამწერის მიერ უნდა იყოს მოხატული.

ერთგან შეინიშნება მარტივი ჩანახატები (93r, ქვედა არშია), რომლებიც ხელნაწერის თანადროული არ უნდა იყოს.

დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლენინგრადის (დღეს სანკტ-პეტერბურგი) სალტიკოვ-შჩედრინის საჯარო ბიბლიოთეკიდან.

2015 წელს სახარება შევიდა UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრში.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...]მან შენმან გაცხოვნა შენ, ვიდოდე მშუიდობით... (ლუკა 8:48) (1r).

წყდება: ხოლო არიან სხუაჲცა მრავალ, რომელ ქმნა იესუ, რომელნი თჳმცა დაინერებოდეს თითვეულად, არცაღამცა, ყოველმან სოფელმან დაიგია დაწერილი წიგნები (191r).

ხელნაწერში შედის ლუკას სახარების ნაწილი (ლუკა 8:48-24:52-53, (1r-96r)) და იოანეს სახარება სრულად (97r-191r), ასევე სახარებანი ზატიკ-თან იოვანეს თავისანი (191v-192r).

მინაწერები:

ნუსხურით:

1. არ იკითხება, თუმცა ხელნაწერის თანადროული უნდა იყოს (36v, ქვედა არშია).
2. **გულნაზ(ი)რ** მიიცვალა იანვარს კზ ქ(ორონი)კ(ონ)ს უკზ (1r, მარცხენა არშია).
3. ს(ულს)ა **რომ(ა)ნოზს** შეუნდგ(ენ)ეს ღ(მერთ)მან, ა(მინ) (5v, ქვედა არშია).

ისაკ მღვდლის მინაწერები:

4. [...] [...] [...]ვე(ე)დრე, ა(მინ), კ(ირიელეისო)ნ (96r, გოლგოთის ჯვრის მარცხენა მხარეს).
5. [...] [...] [...]ნ, ა(მინ), კ(ირიელეისო)ნ (96r, გოლგოთის ჯვრის მარცხენა მხარეს).
6. ღ(მერთ)ო, შეინყალე **ისაკ**, ა(მინ), კ(ირიელეისო)ნ (96r, გოლგოთის ჯვრის მარჯვენა მხარეს).
7. ღ(მერთ)ო, შეინყალე **ევგ(ე)ნი**, ა(მინ), კ(ირიელეისო)ნ (96r, გოლგოთის ჯვრის მარჯვენა მხარეს).
8. წ., ღ(მერთ)ო, შეინყალე **ისაკა**, ა(მინ) კ(ირიელეისო)ნ (97r, ქვედა არშია).
9. ღ(მერთ)ო, შეინყალე **ევგ(ე)ნი**, ა(მინ) კ(ირიელეისო)ნ (97r, ქვედა არშია).
10. წ., ღ(მერთ)ო ჩე(მ)ო და შემწეო ჩე(მ)ო, გვლთა და გონებ(ა)თა აქა მელნი ვსცადე და სახარებ(ა)ო, შემინდევ, ა(მინ) (148v, ქვედა არშია).
11. საულსა **პ(ა)პანსა** შეუნდვე(ენ) ღ(მერთ)მან, მისა მეულლ(ე)სა **მისტუნსა**, ა(მინ).

12. სულსა **ციცურისა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან.
13. სულსა **დოვლათისა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან.
14. [...]რსა შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ამინ. [...]სალ შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ, კ(ირიელეის)ონ.
15. სულსა [...]კუსასა შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
16. სულსა **ფბგისა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
17. სულსა **შვდურსა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
18. სულსა გ[...]ულსტანსა, ა(მი)ნ, ა(მი)ნ.
19. სულსა **დიახრბლსა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
20. სულსა **გულქანს** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
21. მკრადიგ შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
22. სულსა **გულნარ(ი)ს(ა)სა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ (191v, კამარის ქვეშ, გვიანდელი ხელით).
23. სულსა **ფარიხნის** შ(ეუნდვენ)ეს ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
24. ლმერთო, შეინყალე **ელნი**, ა(მი)ნ, კ(ირიელეის)ონ.
25. ნ. სულსა **ხრსა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
26. საულსა **თ(უ)ხ(ა)რ(ე)ლსა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
27. ლ(მერთ)ო, შეინყალე **ისაკა** მღრდელი, ა(მი)ნ, კ(ირიელეი)ს(ონ), მისა მეულლესა **ვეგ(ე)ნის** შ(ეუნდვენ)ეს ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ.
28. [...] ლმერთო, შეინყალე **თევდ(ო)რა** [...]. ლ(მერთ)ო, შეინყალე **გულჯან**, ა(მი)ნ.
29. ლ(მერთ)ო, შეინყალე **აზიზ მელიქ**, ა(მი)ნ, კ(ირიელეის)ონ.
30. ლ(მერთ)ო, შეინყალე **ფიხან**, ა(მი)ნ, კ(ირიელეის)ონ (192r, კამარის ქვეშ, გვიანდელი ხელით).
31. ნ. სულსა **ისაკ** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან; სულსა **ვეგენისა** შ(ეუნდვე)ნ ლ(მერთმ)ან (192v, ყავისფერი მელნიით).
32. ესაე წმიდა ოთხთავი ლ(ა)ვხსენ მე – **ისაკ** მღრდელმან მ(ა)ცხო(ვ)რის ხ(ე)ლ(ა)დმან, ა(მი)ნ, კ(ირიელეის)ონ (192v).
33. ნ. ლ(მერთ)ო, შეინყალე **ისაკ** მღრდელ, ა(მი)ნ.
34. მისა მეულლესა **ვეგ(ე)ნის** შ(ეუნდვენ)ეს ლ(მერთმ)ან, ა(მი)ნ, კ(ირიელეი)ს(ონ).

35. [...] შ(ეუნდენე)ს ლ(მერთმან), ა(მინ) (192v).
36. საულსა [... ...] შ(ეუნდვენ) ლ(მერთმან), ა(მინ).
37. სულსა **ანახათუნს** შ(ეუნდვენ) ლ(მერთმან), ა(მინ) (192v, ყავისფერი მეღნიტ).
38. ლ(მერთ)ო, შ(ეინყალე)ე **ანახათუნ**, ა(მინ) (192v).
39. სულსა თა[... ...] (192v, ყავისფერი მეღნიტ).
40. **სხვა ხელით**: ჩღმვ (1746) ფედრევარსა(...) (96v, ცარიელი გვერდი).
41. სომხური მინაწერი: მსქսჟ (192r).
42. ბერძნული მინაწერების კვალი (96r).
43. ყდაზე XX საუკუნეში შესრულებული ფრანგული წარწერა:

Manuscrit des Evangiles, en grandes lettres initiales, Xe siècle.

Il manque l'Evangile de S. Matthieu et les quatre premiers chapitres de S. Marc. Luc et Johannes

Ms contient

Ev. Secundum Lucam [Conf] 8.49 ad finem

Ev. Secundum Iohannem

(თარგმანი: სახარება შესრულებული საზედაო ასოებით, X საუკუნე: ლუკა და იოანე, აკლია მათეს სახარება და მარკოზის სახარების პირველი ოთხი თავი. [ხელნაწერი] მოიცავს ლუკას სახარებას [თავ] 8.49 და იოანეს სახარებას სრულად).

მხედრული:

44. შევასხმიდეთ კართა ზე ქ. ღმერთო ჭემმარიტო (127v, ზედა არშია).
45. უმნიშვნელო მინაწერები: 28v, 72v, 95v, 122v, 123v, 124r, 143v.

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. სახარების ტექსტი ათონელებამდელი რედაქციის არის და უძველეს ქართულ ოთხთავთა შორის ირიცხება.
2. მინაწერები ძირითადად XVII-XVIII საუკუნისაა. ოთხი სხვადასხვა ხელი გამოირჩევა: 1) პირველივე გვერდზე მინაწერია ვინმე **გულნაზირის** გარდაცვალების შესახებ (1739 წლის 27 იანვარი); 2) თითქმის ყველა სხვა (სულთა მატიანეც) ერთი ხელითაა ნაწერი და უნდა ეკუთვნოდეს **ისაკ ხუცესს** (XVII-XVIII სს.); 3) სხვა ხელითაა ნაწერი 5v-ზე განთავსებული მინაწერი, რომელიც ვინმე **რომანოზის** მოხსენებას ითხოვს და ეს მინაწერი

სხვებს შორის ყველაზე ადრეული უნდა იყოს (XVI ს.). ამ მინანერის ხელი ძალიან ჰგავს რომანოზ მეხეჩისძის ხელს (მან 1534 წელს **ტაო-კლარჯეთში**, კერძოდ, **კალმახის ციხეში** გადაწერა ოთხთავი); 4) 1746 წლით დათარიღებული მინანერი (96v).

ზომგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით I ტ., თბ., 1949, გვ.112-113.
2. ანბანდიდი, სახარება-ოთხთავის IX საუკუნის ხელნაწერი, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა მანანა მაჩხანელმა, თბილისი, 2010 წ.
3. ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია, ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო ივანე იმნაიშვილმა, თბილისი, 1979, გვ.17, 47.
4. კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1980, გვ. 412.
5. პავლე ინგოროყვა, ქართული მწერლობის ისტორიის მოკლე მიმოხილვა, მნათობი, 1939, №4, გვ.128.
6. საეკლესიო მოხატული ხელნაწერი წიგნები, ქართულ ხელნაწერთა კოლექცია (IX-XIX), შემდგენელი მ. ჭუმბურიძე, საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ეროვნული არქივი, თბილისი, 2011, გვ. 11-12.
7. ქართული მოხატული ხელნაწერები და ისტორიული საბუთები, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული მასალა, თბილისი, 2016, გვ.17-21.
8. UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრი, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული ხელნაწერები, თბილისი, 2018, გვ. 32-35.

თალაი მასალა [1716-1724]

1446/108

ტიქნიკური აღწერილობა:

52 ფ. ცარიელი ფურცლები – 50v, 51r, 52r; ზომები: ყდა – 255×18, ქალაღი – 247×181, ტექსტი – 181×131, სისქე – 7, სტრიქონებს შორის მანძილი – 9; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 43, მარცხენა – 22, მარჯვენა – 27. მასალა: ქალაღი; ძირითადი ტექსტის მელანი – ყავისფერი, სათაური და ზოგიერთი სიტყვა – წითელი, შესწორებები შეტანილია შავი მელნით; მუყაოს ყავისფერი ტვიფრული ყდა, გადაქეჩილი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 14/16; შეინიშნება ჭვირნიშანი; აღრიცხვა – რვეულებრივი, აღნიშნულია მხედრული ასოებით ქვედა არშიებზე, რვეულების დასაწყისსა და ბოლოში; სულ 6 (ვ) რვეულია; ამათგან პირველი (ა) რვეული შეიცავს 9 ფურცელს, ხოლო მეორე (ბ) – 12-ს, მე-3, მე-4 და მე-5 (გ, დ, ე) რვეულები – 8-8 ფურცელს, მეექვსე (ვ) რვეული – 4 ფურცელს; განკვეთილობის ნიშნები – •; ♀; ♀; ♀; თარიღდება 1716-1724 წწ.-ით (**ვახტანგ VI**-ის მეფობის წლები სპარსეთიდან მისი დაბრუნების შემდგომ); ხელნაწერის ერთადერთ ანდერძში ის მოიხსენიება, როგორც „მეფე ყოვლისა **საქართველოსა**“ (1r). ახლავს **პეტერბურგის** სააზიო მუზეუმის ბეჭედი (2r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს **ლენინგრადის** (დღეს – სანქტ-პეტერბურგი) სააზიო მუზეუმიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ეს თალაი მასალის წიგნი მეფის ვახტანგისაგან თარგმნილი სპარსთაგან – ამ ბძანების ქნის წესი რამთონი რიგი რამ არის, რომ ის უნდა კაცმა იცოდეს, რომ ბძანების ქნა სწორად მოვიდეს ... (2r-v).

თხზულება შემდეგი თავებისგან შედგება:

1. **ეს თალაი მასალის წიგნი მეფის ვახტანგისაგან თარგმნილი სპარსთაგან** – ამ ბძანების ქნის წესი რამთონი რიგი რამ არის, რომ ის უნდა კაცმა იცოდეს, რომ ბძანების ქნა სწორად მოვიდეს ... (2r-v).
შენიშვნა: თავდაპირველად წითელი მელნით ეწერა: „მეფის ვახტანგის ბძანებით თარგმნილი“, **ვახტანგის** ხელით ჩასწორებულია შემდეგნაირად: „მეფის ვახტანგისაგან თარგმნილი“.
2. **კითხვის დელილის აღსრულების ცოდნა** – ვითამ რაც გვიკითხავს, ის როდის აღსრულდება ბათლემეზ იტყვის ... (2v-31v).
3. **კარი ვარსკვლავთყოფისა ცოდნისა იმ დელიგებსა, რომელიც საწადელს აღასრულებს** – ვარსკვლავთმრიცხველთ წესი ოცდათხუთმეტი რიგი რამ არის ... (31v-50r).

ანდერძ-მინაწერები:

1. **მხედრული, გადამწერის ხელით:** ღმერთო, ადიდე **მეფე ვახტანგ**, მჰყრობელი ყოვლისა **საქართველოსა**. გვედრები შენ, უფალო (1r, შავი და წითელი მელნით, ზედა არშია).
2. „**Livre [d'astrologie]. Commencement de celui qui porte le [titre] de [.....]**“ (თარგმანი: [ასტროლოგიის] წიგნი. იმ წიგნის დასაწყისი რომლის [სათაურია] [?])
3. მხედრული: ქ. თალამასალის წიგნი |ა| (52v მხედრული, ქვედა არშია).

შენიშვნები:

1. „თალაი მასალა“ არის ვარსკვლავებზე წიგნი, შექმნილი **მირზა აბდურიზა თავრიზელის** „აღმოსვლის კითხვის“ საფუძვლებზე; ქართულად თარგმნა **ვახტანგ VI-მ**, სავარაუდოდ, **სპარსეთში** ყოფნის დროს (1714-1715).
2. ხელნაწერი გადამწერილი უნდა იყოს **ვახტანგ VI-ის** სპარსეთიდან დაბრუნების შემდეგ, მისი **ქართლში** მეფობის პერიოდში (1716-1924).
3. ამ ხელნაწერის უშუალო გაგრძელებაა საქართველოს ეროვნული არქივის ხელნაწერთა ფონდის 1448/109 ხელნაწერი.
4. ტექსტი ნაწილობრივ **ვახტანგ მეფის** ხელითაა ნასწორები. ეს სწორება ძირითადად პლანეტებისა და ზოდიაქოების აღმოსავლური სახელების

ქართული და ბერძნული სახელებით ჩანაცვლებას ეხება; ასევე ხელნაწერში სისტემატურად გამოყენებული რამდენიმე სპარსულ-არაბული სიტყვა შეცვლილია ქართული შესატყვისებით (მაგალითად, ტექსტში მრავლად გვხვდება სიტყვა „ბურჯი“, რომელიც ყველგან გადახაზულია და ზედვე აქვს მიწერილი სინონიმი „ეტლი“). ვახტანგისავე ხელით არის შესრულები არშიაზე გატანილი სათაურები.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 114.
2. თამარ აბულაძე, ვახტანგ მეექვსის მთარგმნელობითი მოღვაწეობა, თბილისი, 1990, გვ. 27-29.
3. რ. ჩაგუნავა, ვახტანგ ბაგრატიონის საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო მოღვაწეობა (მათემატიკა), თბილისი, 1986, გვ. 32, 33.

თალაი მასალის ნიშნი [1716-1737]

1446/109

ტიქნიკური აღწერილობა:

158 ფ. ზომები: ყდა – 212×161, ქალაღი – 202×152, ტექსტი – 173×131, სისქე – 23, სტრიქონებს შორის მანძილი – 9; არშიები: ზედა – 12; ქვედა – 19, მარცხენა – 18, მარჯვენა – 8; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი, წითელი; კოლენკორგადაკრული მუყაოს ნაცრისფერი სადა ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული; აქვს ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 17; აღრიცხვა – რვეულებრივი, ქვედა და ზედა არშიებზე აღნიშნულია ნუსხურითა (ა-ჴ რვეულები) და მხედრულით (თ-კ); განკვეთილობის ნიშნები – •, •, •, •, •, •, •, •; თარიღდება 1716-1724 წწ.-ით (ვახტანგ VI-ის მეფობის წლები სპარსეთიდან მისი დაბრუნების შემდეგ); ახლავს პეტერბურგის სააზიო მუზეუმის ბეჭედი (158v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს ლენინგრადის (დღეს სანქტ-პეტერბურგის) სააზიო მუზეუმიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: აღმოსავლის პირველი სახლის ბძანებაები – და ის რიგები, რომელიც იმას აქუს იმისის ცოდნისათვის. აღმოსვლა და აღმოსვლის პატრონი და მთვარე ორთაგან ერთი დალილი... (1r-11v).

ტექსტის შედგენილობა:

1. **აღმოსავლის პირველი სახლის ბძანებაები** – და ის რიგები, რომელიც იმას აქუს იმისის ცოდნისათვის. აღმოსვლა და აღმოსვლის პატრონი და მთვარე ორთაგან ერთი დალილი... (1r-11v).

შენიშვნა: შედგება 10 თავისგან.

2. **ახლა მეორე** – სახლი აღმოსვლისაგან და ის რიგები, რომ იმას აქვს საქონლის ამბვის ცოდნა და სასარგებლოს ცოდნა... (11v-20r).

შენიშვნა: შედგება 7 თავისგან.

3. **მესამე სახლისა, თავი პირველი** – ძმების ამბვის ცოდნა, რომელიც ვარსკულავი მესამეს სახლში იყოს და გაუბედურებული იყოს დელილია ძმათ სიცოტავეზე... (20r-22r).

შენიშვნა: შედგება 3 თავისგან.

4. **აღმოსვლის მეოთხე სახლისა, თავი პირველი** – მაშალა იტყვის: ნახე მთვარე და აღმოსვლის პატრონი თუ სვეტში იყოს და უბედურისაგან წმიდა იყოს და მოცილებულს ვარსკულავზე შეყრილი არ იყოს... (22r-36r).

შენიშვნა: შედგება 10 თავისგან.

5. **თალის მეხუთე სახლი და ის მასალები, თავი პირველი** – თუ ერთმა კაცმა ან დიაცმა გკითხოს, თუ შვილი მომეცემის თუ არაო, ნახე აღმოსვლა და აღმოსვლის პატრონი და მთვარე და მეხუთე ეტლი და მეხუთე ეტლის პატრონი... (36r-43r).

შენიშვნა: შედგება 10 თავისგან.

6. **თალას მეექვსე სახლისა, თავი პირველი** – სნეულთ დელილების ცოდნა, რომ ავადყოფისა კითხონ აღმოსვლა და აღმოსვლის პატრონი და მთვარე იმ სნეულის დელილია... (43r-61v).

შენიშვნა: შედგება 23 თავისგან.

7. **მეშვიდე სახლი აღმოსვლიდამ, თავი პირველი** – შეტყობა ქალის თხოვნისა, ითხოვს თუ არა, ამ საქმეს წინ წაიყვანს თუ არა; აღმოსვლა, აღმოსვლის პატრონი და მთვარე და ის ვარსკულავი, რომელიც მთვარე მისგან გაცილებული შექნილა... (61v-122v).

შენიშვნა: შედგება 90 თავისგან.

8. **მერვე სახლი ამოსვლისაგან, თავი პირველი** – თუ ერთმან გკითხოს, ნახე აღმოსვლის პატრონი და მთვარე, რომელსაც აღმოსვლაზედ შეხედვა ჰქონდეს და ძალი მეტი ჰქონდეს, ის დელილია... (122v-126r).

შენიშვნა: შედგება 5 თავისგან.

9. **სახლი მეცხრე თალაისაგან, თავი პირველი** – მგზავრობის იარაღს გაიმბობს, აღმოსვლა და აღმოსვლის პატრონი მკითხველის დელილია, მეცხრე სახლის პატრონი და არია მგზავრობის დელილია... (126r-138r).

შენიშვნა: შედგება 23 თავისგან.

10. **თავისაგან მეათე სახლი და ის ბრძანებები, რომელი მას აქუს, თავი პირველი** – შეტყობა ჯელმნიფეთაგან ან საჯელოსი, ან ჯამაგირისა, ან სხვას წყალობის მოიმედისა იქნება თუ არა, ნახე აღმოსვლის პატრონი და მთვარე... (138r-153v).

შენიშვნა: შედგება 19 თავისგან.

11. **მეთერთმეტეს სახლისა, თავი პირველი** – თუ ერთს ვისმე, რომლისამე იმედოვნობა ჰქონდეს და მისთვის გკითხოს, ნახე აღმოსვლის პატრონი და თერთმეტის პატრონი... (153v-155r).

შენიშვნა: შედგება 4 თავისგან.

12. **მეთორმეტე სახლის თავისაგან, თავი პირველი** – მკითხველი ამბავი მის, მტერთან შეტყობა, თუ მტრისაგან გკითხოს, ნახე მეშვიდე სახლი და მისი პატრონი... (155r-158v).

შენიშვნა: შედგება 8 თავისგან.

მინაწარები:

მხედრული: პეტრე. Tala Masala, ზედა არშიაზე (1r).

შენიშვნა:

1. „თალაი მასალის წიგნი“ არის ასტროლოგიური შინაარსის ტექსტი, შექმნილი **მირზა აბდურიზა თავრიზელის** „აღმოსვლის კითხვის“ საფუძვლებზე. ქართულად ითარგმნა **ვახტანგ VI-ის** მიერ, სავარაუდოდ, მისი **სპარსეთში** ყოფნის დროს (1714-1715).
2. ხელნაწერი ვახტანგ VI-ის ავტოგრაფია.
3. ტექსტში შიგადაშიგ დატოვებულია ადგილები (ზოგიერთ შემთხვევაში თითქმის მთელი გვერდია (45v)), სავარაუდოდ, სიტყვ(ებ) ის, ფრაზების თუ აბზაცების შემდგომ ჩასამატებლად.
4. ეს ხელნაწერი 1448/108 ხელნაწერის უშუალო გაგრძელებაა.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 114.
2. თამარ აბულაძე, ვახტანგ მეექვსის მთარგმნელობითი მოღვაწეობა, თბილისი, 1990, გვ. 27-29.
3. რ. ჩაგუნავა, ვახტანგ ბაგრატიონის საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო მოღვაწეობა (მათემატიკა), თბილისი, 1986, გვ. 32, 33.

[საქართველოს გეოგრაფია, XIX]

1446/110

ტიქნიკური აღწერილობა:

48 ფ. ცარიელი ფურცლები – 15v, 23v-29v; ზომები: ყდა – 234×188, ქალღი – 223×175, ტექსტი – 144×82; სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 50, ქვედა – 43, მარცხენა – 25, მარჯვენა – 73; მასალა: ქალღი; მელანი – შავი; მწვანე, მუყაოს ყდა, ოქროს ორთავიანი არწივის ტვიფრით ყდის ორივე ფრთაზე; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; აქვს ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა მერყეობს 15-დან 25-მდე; აღრიცხვა – გვერდობრივი, არაბული ციფრებით; [XIX]; დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; ხელნაწერს ახლავს სანქტ-პეტერბურგის სააზიო მუზეუმის ბეჭედი (1r), ასევე სააზიო მუზეუმის ძველი და ახალი სააღრიცხვო ნომრები – 40/159/35; Msc. Georg.35 (r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს **ლენინგრადის** (დღეს – **სანქტ-პეტერბურგი**) სააზიო მუზეუმიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ხოლო კანაფი უმუშაკოდ მცენარეობს მრავალი. და **იმერეთსა** შინა აკეთებენ მისგან ტილოთა. თამბაქოცა მოჰყავსთ მრავალთა ადგილთა შინა **საქართველოხსათა (1r)**.

წყდება: ... ესენი ვაჭრობენ **საქართველოს** შინა ნაბდებითა, ესე იგი ღართებითა, რომელსაცა აკეთებენ იგინი [...] (48v).

თხზულება შემდეგი თავებისგან შედგება:

1. **[საქართველოს ფლორისა და ფაუნის აღწერა]** – ხოლო კანაფი უმუშაკოდ მცენარეობს მრავალი. და **იმერეთსა** შინა აკეთებენ მისგან ტილოთა. თამბაქოცა მოჰყავსთ მრავალთა ადგილთა შინა **საქართველოხსათა ... (1r-15r)**.

2. **[საქართველოს მეფეების შესახებ]** – ქვეყანაჲ ესე ივერია, რომელ არს გიორგია (ესე იგი), სრულიად საქართველო, არს უკუჲ ერთი სამცყრობელო, რომელი არა მხოლო თუ ძველთა შინა დროთა, ახალთაცა შინა საუკუნეთა იყო ეგრეთვე ერთი სამცყრობელო ... (16r-23r).
3. **სამეფონი, სამთავრონი და კერძონი ივერიისა ანუ გიორგიისა, ესე იგი სრულიად საქართველოსანი** სამეფონი: 1. სამეფო ქართლისა, 2. სამეფო კახეთისა ანუ ალვანიისა, 3. სამეფო იმერეთისა. ესე სამნივე სამეფონი არიან ქრისტიანენი ბერძენთა სარწმუნოებისა და ზრახვენ ერნი ამა სამეფოთანი ენასა ქართულსა და რომელ არს ენა ივერიელთა ანუ გიორგიელთა (30r-48v).

მინაწერი:

1. 96 pagg. 24/V, 1890 [...] (48v, ხელნაწერის ბოლოს, ქვედა არშიაზე).

ტიქსტთან დაკავშირებული შინიშვნები:

1. ხელნაწერი შიგადაშიგ ნასწორებია (1v, 2v, 9r, 33r, 35r ...).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 114.

მსოფლიო გამოგრაფია, 1799

1446/111

ტიქნიკური აღწერილობა:

88 ფ. ცარიელი ფურცლები – 87v, 88v; ზომები: ყდა – 219×165, ქალაღი – 216×162, ტექსტი – 166×128, სისქე – 34, სტრიქონებს შორის მანძილი – 8; არ-შები: ზედა – 20, ქვედა – 28, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 20; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი, ნითელი; ტვიფრული, ყავისფერი, ტყავგადაკრული ხის ყდა ტყავის სამი თასმით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები – ნუსხურით. აქვს ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 20/22; აღრიცხვა – გვერდობრივი და რვეულებრივი, სულ 11 რვეულია, რვეულებრივი აღრიცხვა მხედრული ასოებით ქვედა არშიებზე აქვს; განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ♠; გადამწერი – **დიაკონი სიმონი** (88r); გადაწერის ადგილი – **თელავი** (88r); მთარგმნელი – **დავით ბაგრატიონი** (1v). ანდერძის თანახმად, ხელნაწერი 1799 წელსაა გადაწერილი (88r); ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს ლენინგრადის (დღეს – პეტერბურგის) სააზიო მუზეუმიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. თვს საწელმწიფოთა საკოროლეოთა – **გერმანიასა** აქვს ორასი მილი სიგრძე, ასი მილი სიგანე, სიმგურგულე ექვსას ოთხმოცი, ჰაერი არის მუდამ კეთილი... (2r-42v)

შენიშვნა: აღწერილია **ევროპის** სახელმწიფოები: **გერმანია, დანია, ინგლისი, საფრანგეთი.**

სათაური მოტანილია თხზული ასოებით.

2. [თვს] **აზიისა** – **აზია** თვთ სამწრეთის კერძოთ **მალაკით** ვიდრე სამოცდა ცამეტის ღრადუსით ჩრდილოეთის სიგანით აქუს უმეტეს ათას ხუთასისა მილისა [...] (43r-58r).
3. [თვს] **აფრიკისა** – **აფრიკასა** აქუს ათას ხუთასი მილი სიგრცე სამწრეთით ჩრდილოეთისადმი კეთილ საიმედოს მისით, ვიდრე **ლიბ-**

რალტარის მკლავადმდე ... (59r-70v).

4. [თვს] **ამერიკისა – ამერიკა** პოვნილ არს 1492 ნელსა **ქრისტო-
ფორისაგან კოლუმბოსი** ღენუელისა და 1497 **ამერიკოსისაგან
ვესპუცისა** ჭლორენტიენელისა ... (72r-88r).

ანდერკეპი:

1. **ნუსხური:** მებრძანა მის უმაღლესის **მეათცამეტის მეფის გიორგის ძის
ბაგრატის** მიერ თვსსავე **დიაკონსა სიმონს** ღეოდრაჭიისა ამის გადმონერა
და გადმოვსწერე ესე თთუჴსა აპრილსა კთ, ქორონიკონს უპზ, 1799 (88r).
2. **იქვე იმავე ხელით, ნუსხური:** მჩხაბავი ღეოდრაჭიისა ამის მკითხუჴლ-
თა გევედრები, ნურავინ მწყევთ ცუდის მწერლობისათვს და ნუცა
ნაკლებობისათვს; აღინერა ქალაქსა **თელავს** [ბოლო სამი სიტყვა მხე-
დრულით] (88r).

მინაწერიკეპი:

1. მხედრული: **დავითის მიერ დავითიან ბაგრატიონისა მეფის გიორ-
გის ძისაგან** თარგმნილი რუსულით ქართულსა ზედა (1v).
2. მხედრული: მეფის ძის **ბაგრატისა** არის (2r, ფანქრით, თავსამკაულის
ქვეშ).
3. მხედრული: თქვენთან გახლდი და ვერ გნახე იქნებ [... ..] თუ შინ არ
ბრძანდებოდეთ, პასუხი გაუშვით, [...] **სერებრიაკოვი** თუ [...] კ[...] (88v,
ფანქრით ნაწერი, საპირისპირო მიმართულებით, გვიანდელი ხელით).

ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა
კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგო-
შიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ.
115-116.

მეტაფიზიკა [XVIII]

1446/112

ტიქნიკური აღწერილობა:

152 ფ. ცარიელი ფურცლები – 2v-3v, 23v; ზომები: ყდა – 214×168, ქაღალდი – 205×158, ტექსტი – 149×115, სისქე – 29; სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არ-შეები: ზედა – 22, ქვედა – 36, მარცხენა – 18, მარჯვენა – 31; მასალა: ქაღალდი; მელანი – შავი; ტყავგადაკრული ტვიფრული ხის ყდა, ალაგ-ალაგ გადაქეჩილი; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სათაურები და საზედაო გრაფემები ნუსხურითა და მთავრულით. აქვს ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 20/23; აღრიცხვა – გვერდობრივი და რვეულებრივი; გვერდობრივი აღრიცხვა აღნიშნულია ზედა არშიაზე არაბული ციფრებით; 66 და 67 გვერდი დანომვრისას გამოტოვებულია და 65 გვერდის შემდეგ მოდის 68 გვერდი (35v). გვ. 120-ის ნაცვლად წერია 102 (62r). გვ. 180-ის ნაცვლად, როგორც ჩანს, მექანიკური შეცდომის გამო – 130 და ნუმერაციაც გაგრძელებულია 130-დან ბოლომდე თანმიმდევრობით (92r-151v). ამ ნუმერაციით სულ არის 249 გვერდი. რვეულებრივი აღრიცხვა აღნიშნულია ქვედა არშიაზე არაბული ციფრებითა და რიცხვებით; სულ თვრამეტი რვეულია; განკვეთილობის ნიშნები: •, ♣, ♠, ♣; ხელნაწერი ძირითადად კარგად არის შემონახული, ზოგან დალაქავებულია, რამდენიმე ფურცელზე მელანი გადასულია მეორე მხარეს და ტექსტის ადგილი გაყავისფრებულია (ფ. 35 და სხვა); [XVIII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ზედდადგინებანი მეტაფიზიკაჲსანი. წინასიტყუაობა ბუნებისათჳს და თჳსებისა მეტაფიზიკაჲსა. §1 – დაღათუ გულის მსიტყუჴლობენ რომელნიმე, ვითარმედ ყრმათამი სხოლათა შინა ჰაზნაურთა ჰსწავლათა მესწავლეთა არ სათანადო არს გარდამოცემად მეტაფიზიკაჲ ... (4r).

1. პინაქსი მეტაფიზიკისა (1r-2r).
 2. ზედდადგინებანი მეტაფიზიკასანი. წინასიტყუაობა ბუნებისათჳს და თჳსებისა მეტაფიზიკასა. §1 (4r-5v).
 3. ზედდადგინებანი ონტოლოგიისანი. წინასიტყუაობა. §7 (5v-5av).
 4. თავი პირველი. პირველთათჳს დასაბამთა კაცობრივისა ცნობისათა. §9 (6r-8v).
 5. თავი მეორე. ზედმინეწილებისათჳს არსისა და არაარსისა. §16 (9r-12v).
 6. თავი მესამე. არსებისათჳს. §27 (12v-15r).
 7. თავი მეოთხე. უსაზოგადოესთათჳს თჳსებათა არსისათა. §29 (15r-17r).
 8. თავი მეხუთე. იგივეობისათჳს და სხუაობათა. §37 (17r-20r).
 9. თავი მეექუსე. განსაზღურებულისათჳს და განუსაზღურებელისა. §43 (20v-23r).
 10. თავი მეშუდე. ყოვლადისათჳს და კერძოთა. §47 (24r-25r).
 11. თავი მერუჭ. საჭიროესათჳს და შეხდომისა, ანუ შემთხუწვითისა. §51 (25v-28r).
 12. თავი მეცხრე. კარგისათჳს და სამეტაფიზიკოსა ჭეშმარიტებისა და სრულებისა. §57 (28r-35r).
 13. თავი მეათე. არსისათჳს შეზავებულისა. §73 (35v-42r).
 14. თავი მეათერთმეტე. მარტივისათჳს არსისა. §105 (42r-45r).
 15. თავი მეათორმეტე. არსებისათჳს და შემთხუწვითისა. §110 (45v-48v).
 16. თავი მეათსამეტე. არსისათჳს დასრულებადისა და არა დასრულებადისა. §117 (49r-50v).
 17. თავი მეათოთმეტე (!). დასაბამთათჳს და მიზეზთა. §123 (50v-57v).
 18. თავი მეათხუთმეტე. ნიშანთათჳს და დანიშნულისა. §135 (57v-58v).
- II. მეტაფიზიკისა ნაწილი მეორე. კოზმოლოგია საზოგადო
19. თავი პირველი. კოზმოლოგიისათჳს საზოგადოდ. §139 (58v-59r).

20. თავი მეორე. იდეაესათვს სოფლისა. §140 (59v-66v).
 21. თავი მესამე. სხეულთათვს. §153 (66v-68r).
 22. თავი მეოთხე. სჯულთათვს მოძრაობისათა. §164 (68r-v).
 23. თავი მეხუთე. დასაბამთათვს სხეულთასა. §166 (69r-v).
 24. თავი მეექვსე. ბუნებისათვს და ზესთა ბუნებითისა, ესე იგი საკვრულტლებისა რლა სასწაულისა. §168 (69v-74v).
 25. თავი მეშვიდე. სრულებისათვს სოფლისა. §173 (74v-75v).
- III. მეტაფიზიკა, ნაწილი მესამე. პნევმატოლოლიისა, პსიხოლოლიისა და ბუნებითისა ღმრთისმეტყულებისა გარე შემცუტლი
26. თავი პირველი. სულისათვს საზოგადოდ. §175 (76r-77r).
 27. თავი მეორე. პსიხისათვს, ესე იგი სულისა კაცობრივისა, ანუ მშვნიერისა. §177 (77r-78v).
 28. თავი მესამე. ძალისათვს ცნობისა და უდარესისა, ანუ უქუტ-ნაესისა კერძოესა მისისა, ვითარ იგი წოდებულ ჰყოფენ. §183 (79r-v).
 29. თავი მეოთხე. ძალისათვს გრძნობისა. §184 (80r-81v).
 30. თავი მეხუთე. ძალისათვს გამოხატვსა. §187 (82r-87r).
 31. თავი მეექვსე. ჰსხენებისათვს და აღხსენებისა. §194 (87r-88v).
 32. თავი მეშვიდე. ძალისათვს ცნობისა და უკეთილშობილესი{ს}ათვს, ესე იგი უზენაესისა კერძოესა და პირველად ძალისათვს ყურადღებისა და განხილვისა. §199 (89r-90v).
 33. თავი მერუტ. გულისხმისყოფისათვს გნომისა და გონებისა. §203 (90v-97v).
 34. თავი მეცხრე. ძალისათვს წადიერებისა, ანუ სურვილისა და უდარესისა ანუ უქუტნაესისა კერძოესა მისისა. §218 (97v-103r).
 35. თავი მეთათე. ვნებათათვს. §232 (103r-120v).
 36. თავი მეთათერთმეტე. წადილისათვს გონიერებითისა ანუ ნებისა და თავისუფლებისა მისისა. §266 (120v-123v).
 37. თავი მეთათორმეტე. ზიარებისათვს სულისა სხეულისა თანა. §269 (124r-126v).

- 38. თავი მეათსამეტე. უკუდავებისათვის პსიხისა (ესე იგი სულისა კაცობრივისა). §273 (127r-129v).
- 39. თავი მეათოთხმეტე. მშენიერიერთათვის უსიტყუთა. §277 (130r-133v).

IV. მეტ[ა]ფიზიკისა ნაწილი მეოთხე. ღმრთისმეტყუჴლება ბუნებითი.

- 40. თავი პირველი. ყოფისათვის ღმრთისა. §280 (134r-139r).
- 41. თავი მეორე. არსებისათვის და თვსებისა ღმრთისა საზოგადოდ. §285 (139r-141r).
- 42. თავი მესამე. საღმრთოხსა გულისხმისყოფისათვის. §288 (141v-142v).
- 43. თავი მეოთხე. ნებისათვის საღმრთოხსა. §290 (142v-148v).
- 44. თავი მეხუთე. საღმრთოთა მოქმედებათათვის. §306 (149r-151v).

მინაწერები:

მხედრული:

იგავი: ნეტარ არს კაცი, რომელმან ჰპოვა სიბრძნე,
და მოკუდავმან, რომელმან იხილა გონიერებაჲ;
ესე უმჯობეს არს მოსაგებელად,
ვიდრე ოქროჲ და ვეცხლი საუნჯისა,
უპატიოსნეს ძვირფასისა ანთრაკის. (152r-ის ბოლოს გადამწერისავე ხელით).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 116-117.

მარბალიტი, 1843

1446/113

ტიქნიკური აღწერილობა:

464 ფ.; ცარიელი ფურცლები – 1r, 153v-153^or, 464v; ზომები: ყდა – 180×110, ქალაღი – 170×105, ტექსტი – 144×75, სისქე – 75, სტრიქონებს შორის მანძილი – 9; არშიები: ზედა – 15, ქვედა – 10, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 11; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი და წითელი; ხის ტყავგადაკრული ტვიფრული ყდა, ორნამენტირებული, ორი შესაკრავით; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; საზედაო გრაფემები და სათაურები – წითელი მელნით; სტრიქონების რაოდენობა – 17; აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. ხელნაწერს თავსამკაულად დაკრული აქვს ფრაგმენტი ნაბეჭდი წიგნიდან ყოვლისაღმპყრობელი მაცხოვრის გამოსახულებით; ახლავს პრიმიტიულად გაფორმებული საზედაო გრაფემები, ასეთივე ჩანახატებით (5r, 15r, 17v, 19r, 197v, 224v და ა.შ.). 1843 წ. (462r); გადამწერი: **სპირიდონ იესეს ძე მჩხიკვაძე** (464v). 188r-ის ქვედა არშიაზე დასმული აქვს ტვიფრული ბეჭედი ქალაღის გამომშვები ფაბრიკის სახელწოდებით; ყდაზე შემორჩენილია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტში მინიჭებული ძველი შიფრი.

ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **[კითხვა-მიგება]** – კვირიაკესა ჟამსა ბ დღისასა დეკემბერსა კე შობა ქრისტესი. დღესა სამშაბათსა, ჟამსა ზ დღისასა, იანვარსა ვ ნათლისღება იყო ... (1r-12r).
2. **თარგმანება წმინდისა იპოლიტესი** – განკაცებითგან უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა ვიდრე მოგვთა მოსვლამდე ვორნი წელნი ... (12r-13v).

შენიშვნა: იპოლიტეს „ქრონოლოგიის“ აპოკრიფი.

3. **შესხმა და სახელები წმინდისა ღვთისმშობლისა – მარიამ დედოფალი:** ზმირინი, მაცვალი, სული, კიდობანი, კვერთხი, ტაკუკი, კარავი ... (14r-15r).
4. **უკეთუ გინდეს თუ რაოდენი ნათესავნი არიან ქუეყანასა ზედ ცნობად –** ჰინდოეთი, გუთნი, არიელნი, ფოტხელნი, ევაველნი, სართაგელნი, ფერელნი ... (15v-16r).
5. **სახელები შვიდთა ცათა –** ერთსა ანდამატი, მეორეს ხუბაკი, მესამეს ებნიკი ...
[კითხვა-მიგება] კითხვა: **იონას** მამასა რა ეწოდებოდა? პასუხი: **მათითი** ერქვა ქვეყანით **კარიათამით** ... (16v-24r).
6. **სიტყვა დაბადებისა ამისთვის და სამოთხისა შუენიერებისათვის –** დასაბამად შექმნა ღმერთმან ცა და ქვეყანა და ყოველნი დაბადებულნი არაარსისაგან სიტყვითა არსებად მოიყვანა ... (24r-29v).
7. **შესაქმისა ცისა და ქვეყანისა წიგნსა ევფრატსა(!) სწერია –** ოდეს იწყო ღმერთმან შექმნად ცისა და ქვეყანისა ... (30r-31r).
8. **ცად მოხილვასა შიგან სწერია დაბადება ანგელოზთა –** თქვა და მისგან გამოვიდეს ცამეტი გუნდი იყო, ვინცა კარგათ იცით ... (31r-33r).
9. **თქმული დიონოსი არიოპაგელისა, სიტყვა დაბადებისა სამოთხისა დაბადებისათვის დანიელისაგან თქმული –** განგებულებითა მამისა, ძისა და წმიდისა სულისათა, შეიქმნეს საუკუნენი მიუნთომელნი და გამოუთქმელნი ... (33r-49r).
 - რასა იტყოდეს, ვინადგან სამოთხე ესე ტკბილ არს სოფლისა, ვინ გამოთქვას ბრწყინვალეობა (40r-44r).
 - სამოთხისა ამბავი და შუენიერება (44r-v).
 - ან ანგელოზთა საქმე ვინყოთ (44v-49r).
10. **წიგნსა ლავსიკოანსა (!) სწერია –** სად მდგომარე არიან წმინდანი მონამენი, მღვდელთმძღვარნი და ქალწულნი და მონესენი ... (49r-v).

- 11. წიგნსა მარგალიტებითგან სწერია საქმე ესე სულისა** – ან ესეცა ვსთქვათ, რომელი მინდა თქმად შემეშინდების და შემიძრუნდების გული ... (49v-74v).
- სულისათვის ცნობა და მეცნიერება ესრეთ ვსთქვათ (57r-v).
 - მართლისა და ცხოვნებულისა სული ესრეთ იქმნების (57v-58r).
 - ან ცოდვილთათვის ვიტყვი (58r).
 - ან მწვალებელთა და უსჯულოთათვის ვიტყვი (58v-59v).
 - ან ქრისტიანეთათვის ვიტყვი (59v-64r).
 - იყვნეს ვორნი კაცნი (64r-v).
 - ან ესეცა ვსთქვათ, ვითარცა იტყვის წერილი ქრისტიანეთა და უსჯულოთა ერთად შეინირვის მონყალეა ანუ თუ არა? ... (64v-65v).
 - ან ესეცა ვსთქვათ: უკუეთუ მეფე მოკვდეს მონისათვის ... (65v-67r).
 - ან პირველთავე სიტყვათა ვიქცეთ, მართლმადიდებელთათვის, რომელი ჩვენთვის ჯვარს ეცვა ... (67r-68r).
 - იყო ერთი კაცი, რომელი ხელითა მონყალე და სიძვისმოყვარე ... (69r-70v).
 - იყო ერთი კაცი, რომელი ინანდა და დაეცემოდა ... (70v-72r).
 - რომელნიმე იტყვიან, ვითარმედ დიდსა კეთილსა იქმან და რომელნიმე მცირესა ... (72r-73r).
 - კაცი ვინმე შეიპყრა მეფემან და სტანჯვიდა ფრიად ... (73r-74r)
 - ვითარცა ანგელოზი, კაცისა სული ეგრეთ ფრინავს ხორცშესხმულიცა ... (74r-v).
- 12. სწავლა წმინდისა მამისა ჩვენისა მაქსიმე აღმსარებლისა** – კეთილ არს აღსარება ანუ იქმნების სინანული და მოტევება ცოდვათა ... (75r-76r).
- 13. წმინდა იოვანე მახარებელი და ღვთისმეტყველი იტყვის** – უკეთუ აღიარნე ცოდვანი თქვენი, სარწმუნო არს ღმერთი ... (76r).
- 14. იტყვის ღმერთშემოსილი ბასილ** – ვითარმედ აღსარება ცოდვათა მსგავსი არს კურნებასა ხორციელთა წყლულებათა ... (76v-77r).
- 15. სხვა სწავლა წმიდისა მაქსიმელ (!) აღმსარებლისაა (!)** – ვინა არიან ჭემმარიტნი თაყვანისმცემელნი, რომელნი სულითა და ჭემმარიტებითა თაყვანისცემენ მამასა ღმერთსა ... (77r-78v).

16. **სხვა სწავლა წმინდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმი აღმსარებელისა** – რა არს სამოსელი შებლალული... ესე არს მრავალთა ცოდვათაგან შებლალული ცხოვრება ... (78v-80v).
17. **სათნობათათვის წერილ არს** – ნუ გიყვარს ძვირისზრახვა, რათა არა მოისპო ... (80v-81v).
18. **სწავლანი წმინდისა იოვანე ვოქროპილისანი ფიცისათვის** – ის-მინე ჩემი, ძმავო, და ნუ დასხნდები და ნუცა განსცემთ ... (81v-83v).
19. **სხვა სწავლა წმიდისა იოვანე ოქროპილისა მონყალეებისათვის** – ვისწრაფოთ, ძმანო, წარდგომად მონყალეებასა, რამეთუ უმჯობეს არს მისი წარმართება ... (84r-87r).
20. **სხვა სწავლა წმინდისა იოვანე ვოქროპილისა თუ ვითარ აღი-ღებდა ღმერთსა** – ისმინე, რასა იტყვის ღმერთი პირითა წინასწარ-მეტყველისათა ... (88v-94r).
21. **სწავლა წმიდისა იოვანე ოქროპილისა. სწავლისათვის სამღრ-თოსა სიტყვისა** – ხედვა ვითარ სული სიტყვათაგან თითოფერად დაიცვლების ... (94r-100r).
22. **თქმული წმინდისა მამისა ჩუენისა ეფრემ ასურისა** – რომელთაცა სულსა, რათა ხედვიდეს შინაგანითა თვალითა ... (100v-101r).
23. **მისვე იოვანე ოქროპირისა** – უკეთუ ვისმე ეკიდოს დაყროლებუ-ლი, ცოდვა და(?) მიმოვიდოდეს ... (101r-v)
24. **სიტყვა მოციქულისა** – სხვა არს სატანჯველი ბუნებითა ცოდ-ვათა და სხვა არს სატანჯველი ბუნებისა გარეგანთა ... (102r-v).
25. **მოციქულისა** – ვითარცა შეიყვარე ცოდვა, ეგრეთვე შეიყვარე სი-მართლე ... (103r).
26. **სხვა იოვანე ოქროპირისა** – ვინ იქადოს სინმინდე გულისა, ანუ ვინ იკადროს თქმად თუ წმინდა ვარ ... (103r-104r).
27. **მისვე იოვანე ოქროპილისა** – ოდეს ილოცვიდე, ნუ მრავალსა სი-ტყვასა შეაწყობთ ... (104r-105v).
28. **ლოცვისათვის თარგმანი, რომელი ვინყო ღვთისა მიმართ** – რო-მელნიმე იტყვიან წმინდავო ღმერთოსა, გინა მამავო ჩვენოსა ... (105v-106r).

29. **ქრისტიანესა უხმს** – რათა ნათელ უხმს სოფლისა მართალ, ვითარცა უფალი იტყვის: თქვენ ხართ მართალნი სოფლისანი ... (106r-108r).
30. **სარწმუნოება ერთაარსებისათვის (!) წმინდისა სამებისა** – ვინებად (!) მითხრობად, რომლითა სარწმუნოებითა დამტკიცებულ ვართ ... (108r-109v).
31. **თქმული წმინდისა იოვანე ოქროპილისა** – არავინ არს მართალ, რომელსამცა არა <არა> უძლოდა ბრალი რამე ... (109v-111r).
32. **თქმული მისივე იოვანე ვოქროპილისა** – დადათუ ყოველნი დღენი შენი (!) ცოდვასა შინა წარგებადნენ ... (111r-112r).
33. **წმიდისა მამისა ჩვენისა იოვანე ვოქროპირისა ვოთხშაფათ-პარასკევისათვის** – ძმანო საყვარელნო, ისმინეთ მცნება ესე, რომელთა გამცნებ თქვენ ... (112r-114v).
34. **თქული წმინდისა მამისა ჩუენისა გრიგოლ ნოსელისა** – ჯერ არს ჩვენდა ყოველსა ჟამსა მოსვლვად ეკლესიასა და არა განყენდ, რამეთუ ლოცვა წესი არს ზეცისა ძალთა (115r-116v).
35. **თქმული წმინდისა მამისა ჩუენისა იოვანე ვოქროპილისა. გვაკურთხენ, მამავო** – რომელნი დგანან და მოელიან დღესა კვირიაკესა და სამღრთოსა დღესასწაულთა ... (117r-123v).
36. **მცნება წმინდისა ბასილისა მღდელთა მიმართ, თარგმნილი არსენისა** – რიდე თავსა ჴოი, ხუცესო, და ეკრძალე მსხვერპლსა, რომელი მიიღე ... (123v-126v).
37. **სწავლა წმინდისა იოვანე ვოქროპილისა და სხვათა პილოსოფოსთა (!) მეორედ მოსვლისათვის** – ვითარიმე ვიყვნეთ მაშვინ, ანუ რასა და ვითარსა ძრწოლასა შევეპყრნეთ, მაშინ იხილოთ და გულისხმა ყოთ, ვოდეს იგი იყვნეს ძენი ისრაილისანი ... (126v-138r).
38. **სწავლანი სულიერნი გამოკრებულნი თვითოსახეთა წიგნთაგან** – ვინ უწინ შეასხა ღვთაებასა: „წმინდავო ღმერთო, წმინდავო ძლიერო, წმინდავო უკვდავო, შეგვიწყალენ ჩვენო“? მიგება: **ლეომ** სთქვა ... (138v-159v).

შენიშვნა: განმარტებები ძველი და ახალი აღთქმის ისტორიებიდან.

39. სამი იგი შეუძლებელ არს ცნობად ჩემგან და მეოთხე იგი გულსხმა-ვყავ – კვალი ვორბისა ფრინველისა ჰაერთა შინა რა სახე იყო ... (159v-184r).
40. სახისმეტყველებით სიტყვისგება წმინდათა მღვდელთმოძღვართა: ბასილისი და გრიგოლისი – მაუწყე მე ყოველთა დაბადებულათა უწინარეს თუ რომელნი დაბადნა ღმერთმან ... (184v-197v).
41. კითხვა-მიგება წმინდისა ბასილისა და გრიგოლისა. გვაკურთხენ, მამაო ბასილ – ბასილ სთქვა: სადა გამოდის ერთისა თვალისაგან ვორი ... (197v-205v). 42. კითხვა-მიგება წმინდისა ბასილისა და გრიგოლისა მიმართ – ბასილი კითხა გრიგოლის: რაჟამს არცა ცა იყო და არცა ქვეყანა, რასა ზედა განისვენებდა საღტარი (!) ღთაეზისა ... (206r-224v).
43. კითხვა-მიგება გრიგოლი ღვთისმეტყველისა ანგელოსისა მიერ – წმინდამან გრიგოლი განმანათლებელმა ვორმეოცსა დღესა და ვორმეოცსა ღამესა პური არა ჭამა და წყალი არა სვა ... (224v-230r).
შენიშვნა: იგულისხმება გრიგოლ პართელი (განმანათლებელი).
44. ათანასე ალექსანდრიელისა თქმული კითხვა: რომლისა ლოცვისაგან უმფროს ეშინის სულთა უკეთურთა და ივლტიან მისგან ძრწოლით ... (230r-277v).
45. სიტყვანი წმინდათა მამათანი იგავნი – პირველი ა. კაცი ვინმე გარდამოვიდოდა იეროსალიმით იერიქოდ ... (277v-291v).
46. კითხვა-მიგება წმინდათა მამათა – კითხვა ა. ოთხნი იგი სახარებანი სადა დაინერნეს ... (292r-306r).
47. სიტყვანი გამოკრებულნი სახარებათანი წმინდათა მამათა მიერ – რა არს სიტყვა იგი, ვითარმედ დგეს ჯვარსა მას თანა დედა მისი და <და> დედისა მისისა მარიამ კლეოპასი ... (306r-339v).
48. ვითარ ჯერ-არს მღვდელი, რომელი სდგეს წინაშე წმინდისა საკურთხეველისა – აჰა, ესერა გამოისახა ჯვარცმა ქრისტესი და დაფლვა ... (339v-348r).
- ხოლო წმინდა ნათლისღება არს ... (345v-346v).
 - ხოლო წმინდა იგი მირონი მოასწავებს ... (346v-348r).

- 49. სახისათვის მონაზონებისა. გვაკურთხენ, მამაო –** ხოლო წესი და სახე მონაზონებისა მსგავს არს მტერთა ჩვენთა და უძლეველ წინააღმდეგომთა ჩვენთა ... (348r-390v).
- 50. ამას წიგნსა ეწოდების ხრონოლოგი (!). სიტყვა მეორედ მოსვლისათვის და აღსასრულისათვის. პრიელპაი სონა(!) –** ოდეს იგი მოეახლოს აღსასრული ჟამთა და დღეთა მათ უკანასკნელთა, გამოვიდენ ბარბაროზნი ... (353r-398v).
- მერმე ძლევა ბერძენთა მიერიდგან (367v-369v).
 - განიცადე აქაცა (369v-373v).
 - მაშინ გამოჩნდეს ძე იგი წარწყმენდისა (374r-379v).
 - ანტესთვის თქმული სხვა განმარტება (379v-384v).
 - მეორედ მოსვლისათვის (385r-v).
 - ჟამთა უკანასკნელთა არნივი მეფე (386r-387v).
 - მეფე მანგლოსანი (387v-388r).
 - მეფე ხარი (388r-v).
 - მეფე გლახაკი (388v).
 - მეფე პატრიაქი (388v-389r).
 - მეფე დედაკაცი (389r-v).
 - და შემდგომად მეფე იქმნას ქარცი (389v-390r).
- 51. აქა დიდებით მეორედ მოსვლა უფლისა და მკვდართა აღდგომაა. აღდგომისათვის მკვდართასა, თქმული იოვანე დამასკელისა –** გვრწამს უკვე აღდგომაცა მკვდართა, რამეთუ არს ჭეშმარიტად ... (391r-394r).
- 52. გოდება იაკობ მონაზონისა, რომელი წინასწარმეტყველებით თქვა –** განილვიძე, იერემია, განილვიძე წინასწარმეტყველებითურთ ... (394r-398v).
- 53. სიტყვისგება ბერისა ეფვთიმე გრძელისა სოსთენის მიერ სომეხთა მოძღვრისა –** ჟამთა უკვე ღვთისმსახურისა მეფისა ბაგრატიანათა იქმნა უკვე კრება კვალა ღრტილას, არა ვიდრემე სამღვდლო, არამედ უმფროსლაა სამხედრო იყო ... (398v-428r).

54. **სოლომონის კითხვა-მიგება – ზაქარია** კითხა: ჭოი, მეუფეო, ღმერთმან, რომელსა დღესა შექმნა ცა და ქვეყანა ... (428v-434r).
55. **უნყება პეტროზ მკანწრელისათვის და ალაჯასათვის და ალაჯოროთა მარხვისა** – იყო პატრიაქი, კაცი წმინდა, უბინო და მართალი ... (434v-441v).
56. **უნყება საბულის ძისა სუბსარქისათვის** – მათვე ჟამთა შინა კაცი ვინმე იყო ნაგმირევი და სახელი მისი **სუფალის** ... (441v-444v).
57. **პეტროზისავე** – ხოლო განისმა **იეროსალიმს** და ყოველთავე მათ **კოსტანტინოპოლეს** ... (444v-450r).
58. **თარგმანება სომეხთა წვალებათათვის და თუ რომლითა პირითა შეიჩვენებინ სომეხნი** – ა. შემდგომად ვითარცა უხრწნელ არმგონებელნი შეიჩვენებინ ... (450v-462r).

ანდერძები:

1. **მხედრული:** ღირს ყო უფალმან მდივანი ამა წიგნისა სამღრთოსა ძალისა ცნობად და ძალითა სამღრთოთა; დაიცევ, უფალო, ყოველნი წელნი ცხოვრებისა მისისანი მრავალჟამიერ უკუნისამდე, ამინ, ჩყმგ (1843) წელსა, იგნისის იზ დღესა (461v-462r, ხელნაწერის ბოლოს).
2. **მხედრული:** საყვარელნო ძმანო, წიგნისა ამის სახელის ცნობა თუმც გნებავს, ამისთვის ერთი სახელის წოდება არა აქვს ამას, ვინადგან მრავალნი კეთილნი წერილნი ერთად შეკრულ არს და თუმცა გნებავს ცნობის, ვოდეს იხილავ თვით კითხვასა შინა სცნობ, თუ რომელნი სახელნი ეწოდებიან. გარნა პირველი ერთი სახელი ესე არს **მარგალიტი** და უკეთუ ხარ მსურველი, რათა სცნა ყოველნი კეთილნი საქმენი, სულგრძელ იქმენ ამა წიგნისა კითხვასა და ყოველივე გაუწყოს თქვენ. ღმერთო, აცხოვნე ამის მდივანი **სპირიდონ იესეს ძე მჩხიკვაძე** (464 r-v, გადამწერისავე ხელით, ხელნაწერის ბოლოს).

მინაწერები:

1. 1881 (1r, ფორზაცი).
2. **მხედრული:** 1881 წელსა 15 მარიაშობას თვეს დაიბადა ათ საათზედ **ცუცა** (1v, ფორზაცი).

3. **მხედრული:** ჩყმნა-სა(1891) წელსა ივლისის ივ-სა დღესა ორშაბათსა იქმნა მზისა დაბნელება. იწყო შვადლიდგან და მიაწია მეექვსე საათის შესრულებაზედ და იქმნა სრული დაღამება ოთხ მინუტს. ამბავი ესე მოხდა დიდის ხელმწიფის იმპერატორის **ნიკოლაოზის** ხელშიდ (464r, ხელნაწერის ბოლოს, სხვა ხელით).

შენიშვნა

1. ხელნაწერში შესულია წმინდა მამათა კითხვა-მიგებები, სწავლანი ქრისტიანული მორალისა და ეთიკის საკითხებზე. განმარტებულია ბიბლიის ცალკეული ადგილები და ა. შ.
2. კრებულში შეტანილია მასალა წმ. იოანე ოქროპირის ამავე სახელწოდების კრებულიდან „მარგალიტი“.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 117-119.
2. ენრიკო გაბიძაშვილი, ქართული ნათარგმნი ბიბლიოლოგია, ეგზეგეტიკა, აპოკრიფები, თბილისი, 2011 წ., გვ. 398-399.

კრიპული, 1834

1446/114

ტიქნიკური აღწერილობა:

122 ფ. ზომები: ყდა – 213×173, ქაღალდი – 205×166, ტექსტი – 170×133, სისქე – 30, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 17, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 15. მასალა: ქაღალდი; მელანი – შავი; კოლენ-კორგადაკრული მუყაოს ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; შიგადაშიგ მარტივად გაფორმებული საზედაო გრაფემები; სტრიქონების რაოდენობა – 15; აღრიცხვა – გვერდობრივი არაბული ციფრებით; ხელნაწერი ამჟამად რესტავირებულია; 122v-ზე აქვს მურის ბეჭედი წარწერით: „Бог моя надежда“, შუაში – სულიწმინდა, ასევე – გულის გამოსახულება ღუზითა და ჯვრით; გადამწერი – ანდრია ტერ-გრიგოროვი (111r); 1834 (111r); დათარიღების საფუძველი – ანდერძი; ორგან ბოლოსამკაულად გამოყენებულია მარტივად გაფორმებული ჯვარი (104r, 108r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1924 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმინდისათა, ამინ. ცხოვრება არის ალექსი კაცი მღვთისა – კაცი იყო ვინმე სტან-ბოლსა შინა, მემკვიდრე, დიად, მდიდარ, რომელი ეწოდებოდა სახელათ ეფრემ ... (1r-18r).**

შენიშვნა: წმიდა ალექსი ღვთისკაცის ეს „ცხოვრება“ გვიანდელი პერიფრაზული ვერსიაა. შდრ. 1446/84.

ბიბლიოგრაფია: ენრიკო გაბიძაშვილი, ქართული ნათარგმნი ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.127.

2. **ქება ღვთისმშობლისა – ვფიქრობ, ზრახვაში, გულის აღთქმაში, სიტყვას ვეძიებ შიგ საუნჯეში ... (15^vr-18r).**

3. **მოთხრობა ესე სპილენძის ქალაქისა, რომელი არის მაგალითი ქვეყანას – იყო ბაღდადის ქალაქში ერთი ხემნიფე, რომელს ერქვა აბუმელიქი ... (18r-44v).**

ბიბლიოგრაფია: სპილენძის ქალაქიანი, კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 2., თბილისი, 1958 წ., 445-448.

შენიშვნა: ტექსტში ზოგიერთი სიტყვა ან ფრაზა ფანქრითაა გახაზული, ასევე რამდენიმე სიტყვას თავზე ფანქრით აწერია რუსული სიტყვა.

4. **სწავლება და მეცნიერება თქმული ხიკარ ბრძენისაგან, რომელითა განსწავლდებიან ძენი კაცისანი და გულად იღებენ მეცნიერებასა – მე ხიკარ ვეზირი ვიყავი ქურუმ ხემნიფემა აისორეს ტანისა და მყავდა სამოცი ცოლი ... (45r-58r).**

5. **ხარება იოკიმესი და ანნასი, ოდეს ანგელოზმა ახარა შობა წმინდისა ღვთისმშობლისა მარიამსა – იოაკიმემ და ანნა დაბერებულ იყვნენ და შვილი არა ჰყვანდათ ... (58r-66r).**

შენიშვნა: არასწორი გადანერის გამო გადამწერს სიტყვა „მარიამსა“ ტექსტის დასაწყისად მიუჩნევია. შესაბამისად, თხრობა იწყება ასე: „მარიამსა იოაკიმემ და ანნა დაბერებულ იყვნენ და შვილი არა ჰყვანდათ“.

6. **ხარება და დაბადება იოვანე ნათლისმცემლისა – მშობელნი დაბერებულ იყვნენ, ელისაბედ დეიდაშვილი იყო წმინდის ღვთისმშობლისა ... (66r-91r).**

7. **[ვნების შვიდეულის საკითხავი] – სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ. ღვთისმოყვარებამან თქვენმან და კეთილმსახურებამან თქვენმან კეთილათ უწყის, რამეთუ უფალი უფალთა და მეუფე მეუფეთა, შემოქმედი ყოველთა ქმნილთა, ხოლო შობილი ძე დავითისა მეფისა დღეს ხორციით მოკვდა ჩვენთვის ... (91r-110r).**

8. **მოთხრობა ქალისა და ვაჟისა – კაცი იყო ვინმე დიახ მდიდარი, ჰქონდა მოხელობა დიდის ქალაქისა ... (111v-122r).**

ანდერძები:

მხედრული: დამიწერია მე ანდრია ტერ-გრიგოროვს 1834-სა წელსა 1/7 მარიამობისა დღესა (111r).

მინაწერები:

1. მხედრული: ეს წიგნი ეკუთნის ანდრია [...] (1r, ფორზაცი).
2. Это книга принадлежит Андрею Тер [...] (1r, ფორზაცი).
3. უმნიშვნელო შინაარსის მინაწერები (1ar, 122v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 119-120.

ვახტანგი VI, სამართალი [XIX]

1446/115

ტიქნიკური აღწერილობა:

73 ფ. ცარიელი ფურცელი – 73; ზომები: ყდა – 232×178, ქალღი – 222×169, ტექსტი – 198×153, სისქე – 21, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 7, ქვედა – 5/9, მარცხენა – 5/17, მარჯვენა – 10; მასალა: ცისფერი ქალღი; მელანი – შავი; კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 17/19; ავტორი – **ვახტანგ VI; [XIX]** დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. გადანერილია ორი სხვადასხვა ხელით: 1. 2r-31v; 38r; 39r-60v; 67r-69v; 70r-72v; 2. 1r-v; 32r-37v; 38v; 61r-67r; 69v-70r. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის სახელობის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [შ]ესავალი პირველი ბატონიშვილის **ვახტანგისა**, მყოფსა უმყოფისა არსისა და უარსისა დამაარსისა მქები, არათუ ღირსად და შეძლებისა ჩემისაებრ მქებული(!) და მგონებელი(!), უდებად მქონე... (1^r).

„სამართალი მეფე ვახტანგისა“ შემდეგი თავებისგან შედგება:

შესავალი პირველი, ბატონიშვილის ვახტანგისა (1^r-3r)

1. **ა.** ჯერ ეს გკადროთ და მოგახსენოთ მეფეთა და მსაჯულთა და ყოვლის სამართალში მჯდომს კაცსა ... (3r-v).
2. **[ბ.]** საქართველოს მეფენი ბევრჯელ დიდად ამაღლებულნი და ნები-საებრ თვისისად ბრძანებულან ... (3v-4r).
3. **გ.** პირველი ესე, რომე მოსამართლე დიდად მჩხრეკელი მიმხვთარი გამომეძიებელი გონება ... (4r-v).

4. **დ.** უფროსი ერთს სამართალს გაგზავნილი მოსაქმე გაამრუდებინებს მოსამართლეს ... (4v-5r).
5. **ე.** სამართალში თუ უფროსმა მოსამართლემ და მსაჯულმან არა ჰკითხოს ... (5r).
6. **ვ. საქართველოს** რიგი და სამართალი ექვსი არის ... (5r-v).
7. **ზ.** წმალში გატანება მეფეთ ორგულობასა ღალატზედ, მეფის სალაროს გატეხაზედ, ხატის და საყდრის გატეხაზედ და მსგავს ამათებზე ამ წესით უნდა ... (5v-6r).
8. **წ.** შანთი და მდულარე ორივე ერთი არის, ამისი ასრე უნდა ... (6r-v).
9. **თ.** შანთი ასრე არის, რკინა რამ გააჭურონ, რომ განითლდეს ... (6v).
10. **ი.** ფიცი ასრე არის ერთის ჯარის შეწამებაზედ უმთხრობლოდ ... (6v-7r).
11. **ია.** ან ეს უნდა, მოსამართლემ იცოდეს: თუ ფიცი რომლისა არის, ვინც შესწამებს ვისმე რასმე ... (7r-v).
12. **იბ.** ერთი ესეც: მამულის ცილებაში გარეშე მოფიცარი არ შევარდების ... (8r-v).
13. **[იგ.]** მონმით სამართლის ქნა ასრე არის ... (8v-9r).
14. **იდ.** ცოდვის მოკიდებისა ასრე არის, დიდი საქმე ... (9r-v).
- იე.** კარი თეთრის გარიგებისა ... (9v).
15. **ივ.** ახლა ჩვენი ჟამის თეთრი ეს არის ... (9v-10r).
16. **იზ.** ან ესე სცანით მოსამართლევ, გამრიგევ, თუ რასაც ფერს სისხლში, რომელის და რა რიგის კაცს, რას საქონელიდამ მიეცემის ... (10r-v).
 - **იწ.** გლეხისკაცის სახლში ძროხა იყოს გაჩენილი ... (10v).
 - **ით.** აზნაურიშვილისათვის მესამდენი(...) თეთრი იყოს ... (10v).

შენიშვნა: უნდა ეწეროს მესამედი.

 - **კ.** შუათანამ და მისი ქვემოთმან თავადმან ... (11r).
 - **კა.** ამის უმაღლესმან თავადმან ... (11r).
 - **კბ.** სულ უმაღლესმან თავადმან ... (11r).
 - **კვ.** არიან ზოგნი თავადნი და აზნაურნი ... (11r-12r).

- კდ. ერთი ესეც უწყოდეს მოსამართლემ, რომე ... (12r-v).
 - კე. მეფისა და კათალიკოზის საქმე უკადრისი ... (12v-13r).
 - კვ. დიდებულის თავადის მთელი სიკვდილის სისხლი ... (13r).
 - კზ. დიდებულის ქვემოთის თავადის სისხლი შვიდას სამოცდარვა თუმანი ... (13r).
 - კწ. ქვემოთს მესამეს თავადის სისხლი ... (13r).
 - კთ. გადიდებულ აზნაურის სისხლი ... (13r-v).
 - ლ. ამას ქვემოთ აზნაურის სისხლი ოთხმოცდათექვსმეტი თუმანი ... (13v).
 - ლა. ცალმოგვის მესამეს აზნაურის სისხლი ... (13v).
 - ლბ. ამასთან ასრე დაკლებით მსახურის სისხლი ... (13v).
 - ლგ. გლეხის კაცის სისხლი თორმეტი თუმანი ... (13v-14r).
 - ლდ. მეფისა, კათალიკოზისა და უფლისწულისა ... (14r).
 - ლე. დიდებული თავადი ეს არის ერთი თავი ... (14v).
 - ლვ. ან ესე ვიწყით: უკეთუ მოკლას დიდებული ... (14v-15r).
 - ლზ. თუ მკვლელი არა ჩნდეს ... (15r).
 - ლწ. თუ მთხრობლით სწამობდეს ... (15r-v).
 - ლთ. თუ დიდებულის სისხლი შუას თავადს შეეთქვას ... (15v).
 - მ. თუ ან უმცროსს თავადთ, აზნაურთ ან მსახურთ ... (15v-16r).
 - მა. გლეხის სისხლის შეწამებაზედ ... (16r).
 - მბ. ამათი სისხლი არ ითხოვბის ... (16r-17r).
17. მგ. [ასოთა და ჭრილობათა სისხლისათვის] ... ან ესე ასე გასინჯეთ ... (17r).
- მდ. რასაც გვარისა იყოს, ასრე მიაცემინებოდეს ... (17r-v).
 - მე. კაცის აგებულების სისხლი სამწილად არის გაყოფილი ... (17v).
 - მვ. ფეხის თითი ჳელის თითთან არ ჩავარდების ... (17v).
 - მზ. წინა თუ უკანა კბილები, რომელიც ჩააგდებინოს ვინმე ... (18r).
 - მწ. წარბს ქვეით და ყელის ზეით თუ კაცმან კაცს ასეთი ჭრილობა დააჩნოს ... (18r).
 - მთ. სხვას ჭრილობისა ტანზედ, ბარკალზე და წვივზედ ... (18r-v).
18. ნ. თუ სასაფლაოზე სწორი დაესხას ... (18v-19r).
- ნა. თუ სასახლეს და ცოლ-შვილში კაცი მოუხდეს კაცს ... (19r).

- **ნბ.** თუ ასეთს გლესს დაუსხას, რომე ახლოს იყოს ... (19v).
 - **ნგ.** თუ უსასახლოდ და უცოლშვილოდ სხვას თავის მამულში იყოს ... (19v).
 - **ნდ.** თუ ისრე სოფელი მოურბიოს და პატრონი იქ არ იყოს ... (19v).
 - **ნე.** თუ კაცი ასეთს დროს მამულის მოსარბევლად ... (20r).
 - **ნვ.** თუ ამგვარი საქმე უმცროსს უფროსმა კაცმა უყოს, დათმობა მართებს ... (20r).
 - **ნზ.** ამგვარის მიხდომაში თუ სხვაგვარ შეყრაში ... (20r-v).
 - **ნწ.** თუ შუამავალი მოკვდეს, ბერი თუ მონაზონი ქალი, თუ კაცი მოკითხული უნდა იქნას ... (20v).
 - **ნთ.** თუ კაცი არას ემართლებოდეს მოლაღატედ ან გზაზედ სადმე ... (20v-21r).
 - **ა.** თუ ასეთ კაცს ღალატად დაუდგეს, რომ ემართლებოდეს და ერთი აუგი და მოყივნება სჭირდეს ... (21r).
 - **აა.** თუ მისი სწორი კაცი ცოტას სამძღვრისათვის თავის მამულში დააჯელოს ... (21r-v).
19. **აბ.** თუ კაცმან ცოლი მოკლა ... (21v).
- **აგ.** თუ ცოლი დაჭრას ... (22r).
 - **ად.** მაგრამ კაცი რომ სტანჯვიდეს და უპატიურად ეპყრობოდეს ... (22r).
 - **აე.** თუ ცოლმან ქმარი მოკლას ... (22r).
 - **ავ.** ცოლი ან ქმარი რაგინდ სძულდენ ერთმანერთს ... (22r).
 - **აზ.** თუ ქალს ბოზობა შეემთხვიოს ... (22v).
 - **აწ.** ერთი არის, რომ ბოზობით შვილი ეყოლების ... (22v).
 - **ათ.** თუ დედაკაცმან მეზობელს ... (23r).
 - **აო.** თუ ქალს კაცი გაუაშიყდეს და ქალი არ აპყვეს ... (23r).
 - **აა.** თუ ერთმან მეორის ცოლს უაშიყოს ... (23r-v).
 - **აბ.** თუ კაცმან უბრალოდ ცოლი დააგდოს ... (23v).
 - **აგ.** თუ კაცმან მისგან უდიდებულესის კაცის ქალი დააგდოს ... (23v).
 - **ად.** დედაკაცი ქმრის დაგდებას არა ღირსა ... (23v).
20. **აე.** თუ აზნაურმან ან გლესმან მისგან უფროსი კაცი მოკლას ... (23v-24r).
21. **აზ.** თუ უმძრახი კაცნი ... (24r-v).

22. **ოზ.** გამორჩენილად, მონმით ნათხოვნი ქალი ... (24v).

- **ოწ.** თუ მამამ შვილი მოკლას ... (24v).
- **ოთ.** აგრევე მოხდება დედ-მამაში ... (25r).
- **პ.** იქნება მამა-შვილნიცა გაყრილიყვნენ ... (25r).
- **პა.** თუ ძმას(...) ძმა მოკლას ... (25r-v).
- **პბ.** თუ ძმამ და მოკლას ... (25v)
- **პგ.** თუ ძმამ ძმისა და სახლის კაცის მხლებელი გაანზილოს ... (25v).

23. **პდ.** თუ კაცმან ცოლი წაგვართოს(...) კაცსა ... (25v-26r).

- **პე.** თუ დედაკაცი მოიტაცოს ... (26r-v).
- **პვ.** თუ კაცმან კაცის ცოლთან ბოზობა შეიმთხვიოს ... (26v).
- **პზ.** დედაკაცმან სხვას დედაკაცს თავის ქმართან წასძახოს, რომე ჩემი ქმარი შენთან არისო ... (26v).

24. **პწ.** თუ კაცმან მამულის ცილებაში ... (27r).

- **პთ.** თუ ყაზახმან კაცი მოკლას მზირობით ... (27r).
- **ჟ.** თუ კაცს კაცი გაგინებოდეს და მერმე ის გაგინებული კაცი მომკვდარიყოს ... (27r-v).
- **ჟა.** თუ კაცი კაცს დაუჭრავს და უპატიურად მიჰპყრობია ... (27v).
- **ჟბ.** თუ ფათერაკად კაცი შემოაკვდეს ანუ შემოეჭრას ... (27v-28r).
- **ჟგ.** ღვინოში რომ კაცმან ან კაცი მოკლას ან დაჭრას ... (28r).
- **ჟდ.** თუ კაცს კაცის ვალი ემართოს ... (28r).
- **ჟე.** თუ კაცმან თავის ყმა ან მოკლას, ან გაახეიბროს ... (28r-v).

25. **ჟვ.** თუ ცოლი გამოართვან და გაუყიდოს ... (28v-29r).

- **ჟზ.** თუ კაცმან კაცს შვილი გაუყიდოს, გინა ქალი ... (29r).

ჟწ. აქა კარი დასაწყისი გაყრისა და ერთმანეთის დაშორებებისა თუ ვით უნდა, უკეთუ ძმანი ანუ მამა-შვილნი ... (29r-v)

26. **ჟთ.** ადამს აქეთ ქვეყანა გაყრით არის მოშენებული ... (29v-30r).

- **რ.** გაყრაში ეს არის: საუფროსო, გასაყრელო(...), საუმცროსო და საშუალო ... (30r).
- **რა.** გასამყრელო ჴელმწიფისა არის რა ... (30r-v).
- **რბ.** საშუალო ასრე არის ... (30v).
- **რგ.** უმცროსი ძმისა საუმცროსო სასახლე ... (30v-31r).

- **რდ.** სხვა რაც გასაყოფი გლეხი დარჩების, მისი ასრე უნდა (32r-33r).
- **რე.** იქნების ზოგს ძმასი სათვითოდ ნასყიდი ... (33r).
- **რვ.** სასაფლაო, ხატი, ჯვარი, საყდრის მამული ერთია ... (33r).
- **რზ.** საქონელი გაყრაში რაც ჰქონდესთ ... (33r-v).
- **რწ.** თუ უფროსი ძმა უშვილოდ ამოვარდა ... (33v).
- **რი.** ახლა ასრე არის. თუ თავისის ნაშოვნის საქონელით ... (34r-v).
- **რია.** თუ კაცმან მამული რამე იყიდოს, გინა სხვა რამე თავისით თუ საერთოთი ... (34v).
- **რიგ.** უშვილო კაცი – ძმა იყოს ვინმე თუ ბიძა, გინა ბიძაშვილი ... (35r).
- **რიდ.** რუს სარწყავს წყალის როგორც მამულს გაიჰყოფენ ძმანი ... (35r).
- **რიე.** სულადს ასრე გაიყოფენ ... (35r-v).

რივ. კარი პირველი: ვალისა თუ როგორ აიღების (35v)

- **რიზ.** პური ერთი ორათაც გაცემულა ... (36r).
- **რიწ.** ღვინო ერთი სამათაც აღებულა (36r).
- **რით.** ერთი რიგი ვალი ეს არის, რომე ... (36r).

27. რკ. ან კოკისა და კოდისა მოგახსენო (36v).

- **რკა.** პურთ ადგილია კოდი ... (36v).
- **რკბ.** ქერი ადგილთა კოდი ... (36v).
- **რკგ.** ფეტვი, კოდი იქნების ათიანი ... (36v).
- **[რკდ.]** ან ესე მოგახსენოთ ლიტრა რა არის ... (36v-37r).

28. რკე. სამართალიანედ(...) თეთრისა, პურის და ღვინის გავალეზა როგორ ჰხამს (37r).

- **რკვ.** პური სამართლიანად ათი-თორმეტად ... (37v).
- **რკზ.** ღვინო თუ ძველი ევალოს ... (37v-38r).
- **რკწ.** ღვინოზედ თეთრის გაცემა ასრე უნდა (38r).

29. რკთ. პურზედ თეთრის გაცემა (38r).

30. რლ. თეთრის მუშაზედ გაცემა (38r-v).

- **რლა.** მოვალე მოვალეს რომ უჩიოდეს ... (38v-39r).
- **რლბ.** თუ კაცი გაღარიბებულიყოს ... (39r).

- **რლგ.** თუ კაცი დაკარგულიყოს ... (39r).
- **რლდ.** თუ ქვრივი იყოს და ობლები წვრილი ჰყვანდეს ... (39r-v).
- **რლე.** თუ კაცი დაკარგული იყოს ... (39v).
- **რლვ.** თუ შვილი ან მამისაგან, ან სხვის ვისგანმე ან გასყიდულა ... (39v).
- **რლზ.** თუ კაცი ამოვარდეს და აღარ დარჩეს ... (39v-40r).
- **რლწ.** თუ ქალის მეტი არა დარჩეს რა და საქონელიც დარჩეს ... (40r).
- **რლთ.** საქართველოს რიგით ძმა თუ ძმისწული ... (40r-v).
- **რმ.** სანამდინ მამა ცოცხალი არის, შვილმან რომ ვალი აიღოს მამის უკითხავად, მამა არ მისცემს და არც ეთხოვების (40v).
- **რმა.** პაპას თუ პაპის მამას ვალი აეღოს ... (40v).
- **რმბ.** ესეც იქნების: მოვალეს რომ კაცი ველარ აუვიდეს ... (40v-41r).
- **რმგ.** ვალი რომ კაცს კაცისა ემართოს, მოვიდოდეს და იჩივლოს ... (41r).
- **რმდ.** ქალაქში მოფიცარი ამოკვეთნილი არის ... (41r-v).
- **რმე.** თუ კაცი ამოვარდეს ... (41v).
- **რმვ.** თუ კაცი ამოვარდეს და დედისა და დის მეტი არა დარჩეს ... (41v).
- **რმზ.** იქნების, რომე კაცს კაცთან ღსტიბარი ჰქონდეს ... (41v-42r).
- **რმწ.** კაცი რომ უცნობს თემს წავიდეს ... (42r-v).
- **რმთ.** ამანათი ეს არის ... (42v).

რნ. ან ვინყოთ კარი ქურდობის ან სამართალი მისი ... (42v)

- **რნა.** ერთი ძნელი ესე, რომე თუ ცოლი და ქმარი ერთს სახლში ერთად მწოლს შეეპარა ქურდი ... (42v-43r).
- **რნბ.** მეორე ლაშქრობაში თუ ან ცხენი და იარაღი, ან ტანსაცმელი, ჯაჭვი, აბჯარი მოჰპაროს ... (43r).
- **რნგ.** მესამე ძნელი დედაკაცს რომ ზედ შებმული ... (43r-v).
- **რნდ.** ამ ზემო წერებულის ქურდობაებს გარდა სხვა ქურდობაები ... (43v).
- **რნ[ე].** საქართუჭლოს სამართალი ერთი ეს არის, რომ კაცმა დაკარგოს რამე და ან მოჰპარონ ... (43v-44r).

- **რნ[ვ]**. საყდრის გატეხის ჯვარის და ხატის დამტვრევისა ... (44r).
- **რნზ**. არის კიდევ: კაცმან პირუტყვი და რაგინდა რა საქონელი თავის საქონელს ამსგავსოს ... (44r-v).
- **რმც**. ერთი ეს ვთქვათ დასტურ დადებული არის: კაცი თავის საქონელს იცნობს ... (44v-45r).
- **რნთ**. კაცმან რომ კაცს ქურდობა თუ სხვა რაგინდარა შესწამოს ... (45r).

კარი ნასყიდობისა (45r)

31. **რგ**. თუ კაცმა ნასყიდობა ქნას მამულის სოფელი ... (45r).
 - **რგა**. სყიდვა ასრე უნდა: კარგა გამოძიებით, მართლის შეტყობით ... (45v).
 - **რგბ**. თუ კაცმან სოფელი ან გლეხი თავადისაგან ან აზნაურისაგან სასყიდლად მოინდომოს ... (45v).
 - **რგგ**. ჳელმწიფის სახასოს აზნაურიშვილის და სახასოს გლეხისა ... (45v-46r).
 - **რგდ**. ან თუ სხვას თემს ვაჭარი სავაჭროდ წავიდე(...) ... (46r-v).
 - **რგე**. იქნების კაცმან ახალს ნასყიდს მამულს და აგარაკში ქონება რამ იპოვნოს ... (46v).
 - **რგვ**. თუ პირუტყვი, აქლემი, ცხენი, ჯორი, ულაყი და რაც რჩომა პირობით მიჰყიდა ... (46v).
32. **რნზ**. გაცვლილობისათვის (47r).
33. **რნც**. უშვილობისათვის (47r-v).
34. **რდთ**. ქვეყანაზედ ეს სამი არ დაეჭირვის კაცსა არის: წყალი, შეშა და ბალახი (47v).
 - **რო**. წყალი ასრე, რომე სადაც ჳემწიფე წყლის რუს გაიტანს ... (47v)
 - **როა**. ბალახი: მთასა თუ ბარსა კაცს კაცისაგან ამიტომ არ დაეჭირვის, რომ ჳემწიფეს ... (47v-48r).
 - **რობ**. მთა და შეშა ამისთვის არ დაეჭირვის ... (48r).
35. **როგ**. ქვეყანაში ამისი ყადაღა ჳელმწიფისაგან უნდა იყოს ... (48r).
 - **როდ**. თუ შორეულმან ასეთი კაცი იხუთოს ... (48r-v).

36. **როე.** ებისკოპოზის ბეთალმანი ... (48v-49r).
37. **როვ.** ორბატონობასა და ორიანობაში ... (49r).
- **როზ.** იქნების ჴელმნიფემ თუ მებატონემ ჯარი გაუსიოს ... (49r).
 - **როჭ.** ლაშქარში დანარჩენებულს კაცსა და იარაღზედ ირჩოდენ, მისი ასრე იყოს (49r-v).
38. **როთ.** ნადირობასა შინა ცილება ქნილა და იქნების, მაგრამე მაინც ისრის საქმე ... (49v-50r).
- **რპ.** იქნების ერთს ცოტად წაეხენოს და მეორეს მასუკან დიდი მოეკვეთინოს ... (50r).
 - **რპა.** რასაც რქიანს ნადირს თუ რქას ვისმე ისარი უწინ მოხვდა ... (50r).
 - **რპბ.** იქნების ნადირობაში შეძგერება და სიკვდილი მოხდეს ... (50r-v).
 - **რპგ.** აგრევე ქალის სახუნდრისა ნადირობაში თოფი[თ] მოკლულზედ რომ ცილობა შეიქნას ... (50v).
39. **რპდ.** იქნების და ქნილა მდინარემ წყალმა ძველი ნადენი ალაგი დააგდოს ... (51r).
- შენიშვნა:** რპე გამორჩენილია.
40. **რპვ.** თუ გასყიდულს მამულში კაცმან მსყიდველმან საქონელი იპოვნოს ... (51r).
41. **რპზ.** ათს წლამდის ყმარწვილის ნაქნარის რასაც ფერის საქმისა ... (51r-v).
42. **რპე.** ნაშრომისა და რასაც ფერისა პირუტყვისაგან წახდენისათვის ... (51v).
43. **რფთ.** ვაზის აკაფისა ნერგისა, გინა ხილისა ასრე იქნას ... (51v-52r).
- **რფ.** აგრევე ხილი თუ სახმარი ნერგი ან მოუჭრას, ან მოუკაფოს ... (52r).
44. **რფა.** დაწვისა (52r).
- **რფბ.** თუ ყანას ან ვენახის ღობეს, ან ბჯასა, ან თივას, ან საბძელს მტრობით ცეცხლი დაუდვას ... (52r-v).

- **რჟგ.** დამწვარი კაცი თუ ამას ამბობდეს ... (52v).
45. **რჟდ.** თუ ხუმრობასა და თამაშობაში კაცმან კაცს აწყინოს რამე ... (52v).
- **რჟე.** კაცმან თუ ორმოს პირი ავდილი გაუშვას და იმაში ან კაცი, ან პირუტყვი ჩვარდეს ... (52v-53r).
46. **რჟვ.** თუ ვისიმე პირუტყვი ირჩოლებოდეს ... (53r).
47. **რჟზ.** ნაძღვევისა ასრე იქნას ... (53r-v).
48. **რჟტ.** თუ სხვას ქვეყნიდამ სხვას საბატონოს მკვიდრი კაცი საყმოდ მოუვიდეს ... (53v).
- **რჟთ.** თუ ამავე საბატონოში ერთისა მეორეს ყმა მოუვიდეს ... (53v-54r).
 - **ს.** თუ ერთიმეორის ყმა ერთმანერთს მოუვიდეს ... (54r).
 - **სა.** თუ აქიდამ აყრილი გლეხი სხვის საბატონოში წავიდეს ... (54v).
 - **სბ.** თუ საბატონოს კაცის შვილის ყმა სხვას საბატონოში წავიდეს ... (54v).
 - **სგ.** გლეხის კაცის ქვრივი რომ დაქვრივდეს, მისი მებატონე ქვრივს ძალად ნუ გაათხოვებს ... (54v-55r).
49. **სდ.** გლეხის გაყრა ასრე არის ... (55r).
50. **[ბოლოსიტყვაობა]** – თვით თავით თვისით აღმომეტყველი წიგნისა ამის სამსაჯულოსა (55r-56r).
51. **თუ ვითარ ჳამს დაწერა განაჩენისა, აქ გაშიწვეთ და სცნობთ:**
- **სე.** ამ შეკრებულის სასამართლოს წიგნსა ასრე იქნებოდეს და ამ წესით ისმენდნენ ... (56v-57r).
 - **სვ.** მამულისა თუ რისაც ფერის განაჩენი რომ იყოს ჳელმნიფისაგან გასამართლებული ... (57r).
52. **სზ.** მიბარებულისა რასაც ნივთისა და გინა ნათხოვრისა, ასრე იქნებოდეს (57r-58r).
- **სჭ.** კაცმა რომ კაცს მიაბაროს რამე ... (58r-v).
 - **სთ.** კაცს რომ კაცის საქონელი ბარებოდეს(...) რამე ... (58v).
 - **სი.** თუ კაცმან კაცი ინათხოვროს ან თუ მოკვდეს ... (58v-59v).
 - **სია.** თუ პირუტყვი მოიპაროს კაცმან კაცისა ... (59v).

53. **სიბ.** მოსამართლეს რომ საეჭვო მოხსენდეს ... (59v).
- **სიგ.** მოსამართლე რომ სიგლის წერილს ვერ მიხვდეს ... (59v-60r).
54. **სიდ.** ქვეყანისა და ქალაქთ შენახვისა (60r).
55. **სიე.** ბჭის დადგინებისათვის (60r).
56. **სივ.** დედაკაცის საჩივარში მოსულისა (60r-61r).
57. **სიზ.** ეკლესიის მამულის დამთესველმან ... (61r).
58. **სიჭ.** საფლავის მიწის ფასისათვის (61r-v).
- **სით.** სამარხის მიცემისათვის მამული იხსენების ... (61v-62r).
59. **სკ.** თუ სახელმწიფოს ლაშქრიდამ კაცი წაუვიდეს ... (62r).
- **სკა.** ციხიდამ და სამაგრიდამ კაცი ან ბატონს, ან ამხანაგსა წაუვიდეს ... (62r).
 - **სკბ.** ვინც კაცმა ქვეყანასა და ქრისტეს სჯულს უორგულოს ... (62r-v).
60. **სკგ.** ნიშნისა მიტანისა ... (62v).
61. **სკდ.** ზითევისათვის ... (62v-63r).
62. **სკე.** გიჟის და ბნედიანის ცოლისათვის ... (63r-v).
63. **სკვ.** კაცმან კაცს აგინოს ჯარში ... (63v).
64. **სკზ.** ვინც ვინ სძრახოს ... (63v).
65. **სკჭ.** ვინც დიდმან დიდსა ანუ მდაბალმან თავის სწორს მუქარა დასთხოვოს ... (64r).
66. **სკთ.** კაცმან რომ კაცი იქირაოს და სადაც გაზავნოს ... (64r).
- **სლ.** ვინ ვისი პირუტყვი საძოვარზედ წაიყვანოს ... (64r-v).
67. **სლა.** ვინ მოუკვდეს კაცი და დარჩეს ცოლი და შვილი, მასუკან შვილიც მოუკვდეს ... (64v).
- **სლბ.** დედაკაცი რომ დაქვრივდეს და საქონელი რომ საყდარს შესწიროს ... (64v-65r).
68. **სლგ.** კაცი დიდ გვარისა თუ დაბალი, ვინცა ვინ მიიცვალეობდეს, მან ანდერძით ვინც უპატრონოს ასე ქნას ... (65r-v).

69. **სლდ.** კარგად მყოფმან ანუ ავად მყოფმან ვინ ინებოს განთავისუფლება თავისა ყმისა ... (65v-66r).
70. **სლე.** თავდებობისათვის ... (66r).
71. **სლვ.** მთხრობლობისთვის ასრე იქნას ... (66r-v).
72. **სლჭ.** ტყუილად დამფიცებელისა ... (66v).
73. **სლთ.** დედაკაცის ფიცისათვის ... (66v-67r).
74. **სმ.** სიგლის წართმევისათვის (67r).
75. **სმა.** სამძღვრის გარიგებისათვის ასრე უნდა იქნას (67r).
76. **სმბ.** სამნის მოგლეჯისთვის ... (67r).
77. **სმგ.** კაცმა კაცს შორიდამ გაუგზავნოს რამე ... (67v).
78. **სმდ.** რუს გამლებისა (67v).
79. **სმე.** მწყემსმა რომ წანახედი ქნას ... (67v).
80. **სმვ.** რასაც მიზეზით კაცს მიწა სჭეროდეს ... (67v-68r).
81. **სმზ.** ვინც სხვის კაცისაგან მოჭრილი დამზადებული რაც ფერი ხეწაელოს ... (68r).
82. **სმწ.** ვისაც ყმა ამოუვარდეს ... (68r).
83. **სმო.** რასაც ფერის ქურდობისათვის ... (68r-v).
84. **სნ.** ღალის აღებისათვის (68v).
85. **სნა.** მისანთა და კუდიანთა ამყოლი კაცი ... (68v).
86. **სნბ.** მოწამლისათვის (68v).
87. **სნგ.** ტყუილად დამბეზლებელს ორი დანაშაული აქვს ... (69r).
88. **სნდ.** ომში კაცის დარჩენისათვის (69r).
89. **სნე.** ომში ნაშოვნის საქონლისათვის (69r-v).
90. **სნვ.** ან ორმო დარჩეს პირლია ... (69v).
91. **სნზ.** უშვილო ვინმე იყოს ან ქალი დარჩეს ... (69v-70r).
92. **სნწ.** ვინც შერისხდეს ღმერთი, თავისი ბატონი მოკლას ... (70r).
 - **სნთ.** თუ ყმამ ბატონს გაჯავრებით ჯოხი ჰკრას ... (70r-v).

93. **სა.** პატრონმა რომ ყმას თავი დაახსნევიოს ... (70v).
94. **საა.** ვინც აიყვანოს ყმანვილი ან იპოვნოს და ან გაზარდოს, ამისი ასე იქნას (70v-71r).
95. **საბ.** კაცი რომე კაცთან მივიდეს მუახლეს(...) სთხოოს ... (71r).
96. **საგ.** თუ სხვას ქვეყანას ერთმან კაცმან მეორისაგან ვალი აიღოს ... (71r-v).
97. **სად.** თუ დიდებულმან და სხვამ თავადმან გინა აზნაურმან ერთმან მეორეს ჯოხით და ან მათრახით თავი გაუტეხოს ... (71v).
- **საე.** თუ ასრე გაუტეხს, რომე სისხლი ადინოს ... (71v).
 - **სავ.** თუ ჯოხი დაჰკრას ... (72r).
98. **საზ.** ერთი ესე რომე თუ ბატონის გაგზავნილი მოსაქმე და მოსამართლე იმ მოჩივართ შუა უჯდეს ... (72r).
99. **საჴ.** კაცი რომ თავის სახლის კაცს გაეყაროს ... (72r).
100. **სათ.** კაცი რომ კაცს თავდებად უნდოდეს ... (72r-v).
101. **სო.** წესად ასე იყო: ან თუ ბატონი ვისმე გლესს ებოძებოდა ... (72v).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

ტექსტი 170 მუხლისგან შედგება. ძირითადად მისდევს **ისიდორე დოლიძის** მიერ გამოცემულ ტექსტს (იხ. ბიბლიოგრაფია), თუმცა არის გარკვეული განსხვავებები, მაგალითად, ჩვენს ხელნაწერში ბევრად ვრცელია თავი „გიჟისა და ბნედიანის ცოლისათვის“, ისევე, როგორც თავი „უსამართლოდ გინებისათვის“; საერთოდ არ არის პატარა თავი „მუქარის დათხოვნისათვის“, ხოლო თავში „ქვრივი დედაკაცის სამკვიდროსათვის“ სრულიად სხვა ტექსტია და ა.შ. ამგვარი განსხვავებები უმეტესად 226-ე მუხლიდან შეინიშნება.

მინაწერები:

მხედრული:

1. ჩემთ (1849) წელსა, მარტის იბ დღეს (1r, გადამწერის ხელით, ფორზაცი).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ისიდორე დოლიძე, ქართული სამართლის ძეგლები, ტომი I, 1963, გვ. 472-552.
2. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგო-შიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 121.

პრაბული, 1871

1446/116

ტექნიკური აღწერილობა:

173 ფ. ცარიელი ფურცლები: 1v, 2r-v, 3r-v, 4r-v, 5r-v, 6v, 37r-v, 38v, 63v, 88r-v, 150r-v, 169r-172r, 173v; ზომები: ყდა – 205×140, ქალაღი – 196×130, ტექსტი – 150×95, სისქე – 25, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიები: ზედა – 29, ქვედა – 32, მარცხენა – 26, მარჯვენა – 20; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი, სათაურები და საზედაო გრაფემები – წითლად; ტვიფრული ტყავგადაკრული ხის ყდა, ზედა ფრთაზე ამოტვიფრულია ჯვარი; დამწერლობის სახეობა – ნუსხური; სტრიქონების რაოდენობა – 13/14/15/16/17/18; აღრიცხვა ფურცლობრივია და აღნიშნულია მარჯვენა არშიის კიდეზე ნუსხურით გ (მე-3), ორჯერ მეორდება, ნა-ს (51) შემდეგ მექანიკური შეცდომაა და მოდის ლბ (32), ამის მერე მგ (43), შემდეგ ისევ მექანიკური შეცდომაა და მოდის ლდ (34), არ ჩანს ყ (90), წყდება რე-ზე (105). ხელნაწერი კარგად არის შემონახული. გადამწერი – მორჩილი გრიგორ მორალიშვილი/მოლარიშვილი (63r, 149v); 1871 წ. (149v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. თქმული წმიდისა მამისა ჩუენისა კვრილე ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისა სადიდებულად ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისა – იხარებდ უკუჴ შენცა. იხარებდ, მარიამ ღმრთისმშობელო ქალწულო ყოვლადსაგალობელო ... (38r-44v).

ბიბლიოგრაფია: ენრიკო გაბიძაშვილი, ქართული ნათარგმნი ჰომილეთიკა, ბიბლიოგრაფია 3, თბილისი, 2009, გვ. 443.

2. იპაკონი და იკოსნი პატიოსნისა და ცხოველისმყოფელისა ჯუარისა, კონდაკი ჳმა ჴ – ზესთამბრძოლისა ჩემისათჴს და მფარვე-

ლისა უძღვევლისა ჯვარისა, ვითარცა შენ მიერ ჰქსნილნი განსაც-
დელთაგან სამადლობელსა აღვსწერთ ჯუარო, ყოვლადძლიერო,
შენდა მომართ მოსაფნი შენნი ... (45r-63r).

ანდერძი: ეს ჯუარის „გიხაროდენ“ ვიპოვე სხვადასხვა წიგნებში და
შევეკრიბე ერთად. სადაც დაკლდა(...), შევასრულე. ვისაც წიგნი უკი-
თხავს, ყოველს იცნობ. მორჩილი **გრიგორ მორალიშვილი...მოლა-
რიშვილი** (63r).

3. **[სხვადასხვა ლოცვა]** – უგალობ მოწყალებასა და ძვრუქსენებლობასა
შენსა, უფალო. ვქადაგებ მოუნდომელსა მას განგებულებასა შენსა,
ვადიდებ გამოუთქმელსა კაცთმოყვარებასა შენსა ... (64r-87v).
4. **ცხოვრება ღირსისა ილარიონ ქართველისა** – ღირსი და საკვირ-
ველთმოქმედი **ილარიონ** იყო ქვეყანისაგან **კახეთისა**, გვარით **დო-
ნაური** ... (89v-149v).

ტექსტს აქვს:

ა) მცირე შესავალი: ქართველთ მზე მნათი, უღამო **ილარიონ**. სიბრძ-
ნისა სიხშოთ თარგმნით წერილთა გვაგვებს, განხმელს კაცს ნედლავს
... (89r).

ბ) მინაწერი: **ნიკოლოზ თბილისელი**. სადღესასწა. გვერდ. 303 (89v).

გ) სქოლიოები: ხელთნაწერის მამათა ცხოვრების წიგნისაგან, რო-
მელი ეკუთნის შიო მღვიმელის უდაბნოსა (89v); ამასვე თვესა და
რიცხვსა ეკვლესია ჰყოფს ხსენებასა ღირსის **ილარიონისასა** წლი-
თინლად (130r).

ანდერძი: ამ წიგნის წარმკითხველნო, რაც ნახოთ შეცთომა, შემინ-
დევით. მეც ვეცადე, მარა ვერ მოვრთე უკეთესის დაწერა უსწავლე-
ლობის გამო. მორჩილი **გრიგორ**, დამაწერია დიდი სქემა მონაზონმა
გრიგორ. ჩყბა (1881) წელსა (149v).

ბიბლიოგრაფია: „საქართველოს სამოთხე“, სრული აღწერაჲ ღუანლ-
თა და ვნებათა საქართუჭლოს წმიდათა, შეკრებილი ხრონოლოგიუ-
რად და გამოცემული პეტერბურლის სასულიერო აკადემიის კანდი-
დატის ივერიელის გობრონ (მიხაილ) პავლის ძის საბინინის მიერ,
პეტერბურგი, 1882, გვ. 371-392.

მანანა დოლაქიძე, ილარიონ ქართველის ცხოვრების ძველი რედაქ-
ციები, თბილისი, 1974.

5. **იპაკონი და იკო[ს]ნი წმიდისა ღვთისმშობლისანი. ჳმა დ. თქმული წმიდისა მამისა იოანე დამასკელისა, ღვთისმშობლის შობასა საკითხავი. კონდაკი ა** – ზესთა სასოებისა იოაკიმ და ანნა ყუჭდრებისაგან უშვილოებისა განთავისუფლდეს, ხოლო ადამ და ევა ხრწნილებისაგან და სიკუდილისა საკრუელთაგან განიხსნეს, უხრწნელო, დიდებულითა და პატიოსნითა შობითა შენითა ... (151r-168v).

მინაწერები:

1. **ფანქრით, მხედრული:** თავთა გვემა, ღანუთა ცემა, ხელთა და ფერხთა დამჭვალვა, გვერდისა ლახურითა განლება და ჯვარსა უმჯაუროდ დამოკიდება თაუხ-იდევ ჩვენთვის, დიდება შენდა, იესო ქრისტე (1r, ფორზაცი).
2. მხედრული: 1890 წელს 15 იანვარსა გარდაიცვალა ამიერ სოფლით დიდი **სხემონაზონი გრიგორი რატიანი**. ავთ გახდა დავლით 7 იანვარს კვირა საღამოს; დიდის მწუხარებით გარდაიცვალა ორშაფათს საღამოს მეორე საათზედ; დაყო მოღვაწეობასა შინა ოცდათუთხმეტი წელიწადი სოფლით **სენაკის** უეზდის ტალერი (6r).
3. ცარიელ ფურცლებზე ფანქრით, მხედრული: ტიმეტინის – რასა მაძლეე (172v), მიმებისისის, მიმეადიკისის, მიმეკატილორისის, დიატი მე ივრისის – ნუ შემიძულეებ, უსამართლობას ნუ მიზამ, ნუ განმიკითხავ, რათ მაგინებ (173r).

შენიშვნა: ხელნაწერს წინ უძღვის „მსახურება და აკათისტო (დაუჯდომელი) ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა, პატივად და მოსახსენებელად გამოცხადებისა საკვირველთმოქმედისა ხატისა მისისა, წოდებულისა ივერიისად, თარგმნილი რუსულიდან **ირაკლი ლორთქიფანიძისაგან**“, თბილისი, ექვთიმე ხელაძის სტამბა, 1880 (7r-36v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949, გვ. 121.

**ჯმაჲ ცოდვილისა, იამგნიკოდ კატასკევილი
თავადისა გიორგი ავალოვისა მიერ ჩულწ წელსა
მოსკოვისა შინა, 1838**

1446/117

ტიქნიკური აღწერილობა:

38 ფ. ცარიელი ფურცლები – 35v-38v; ზომები: ყდა – 198×123, ქალაღი – 195×112, ტექსტი – 134×61, სისქე – 6, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 39, მარცხენა – 29, მარჯვენა – 28; ქალაღი; მელანი – ყავისფერი; კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა, ჭრელი – მომწვანო-მონითალო; ყუასა და კიდეებზე გადაკრული აქვს ყავისფერი კოლენკორი; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 16/20/21; აღრიცხვა – გვერდობრივი, აღნიშნულია მხედრული გრაფემებით ზედა არშიაზე (ა-ჲგ, მეორდება გვ.ზ); ხელნაწერი კარგად არის შემონახული; აქვს სანიშნი; ავტორი -**გიორგი ავალოვი** (გვ. 1ა); გადანერის ადგილი – **მოსკოვი** (1^რ), 1838 წ. (1^რ); გიორგი ავალიშვილის ავტოგრაფი. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **ჯმაჲ ცოდვილისა ღმრთისადმი, მღალადებელისა. სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ -**
მოვედინ სულო, მოვიზღუდოთ გონება,
მოვიგოთ ღმრთისა გულსა შიშის ქონება... (2r-14r).
2. **ჯმაჲ ცოდვილისა ყოვლადწმიდისა ღმრთისმშობელისადმი -**
შრომანს შუწნიერს, ვარდსა დაუჭნობელსა,
ცათა და ქუჭყნის დედუფალსა მფლობელსა... (14v-17r).

3. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდათა ანგელოსთა მიმართ -**

ანგელოსთ გუნდნო და ძალნო ზეცისანო,
წინამჰსდგომელნო, მეუფისა ღმრთისანო... (17v-20v).

4. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდისა წინასწარმეტყუჭლისა და ნათლისმცემელისა იოანნესა მიმართ -**

იუდეანელთ ზაქარიასა, მლუდელსა,
მეუღლით თვისით, სრულის სიმართლის მცუჭლსა...(21r-23v).

5. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდათა მოციქულთა მიმართ -**

მოციქულთ თავნო, პეტრე, კლდე სიმტკიცისა,
პავლე, რჩეულო ჭურო სიტყვსა ღმრთისა... (24r-26r).

6. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდათა მამათა ჩუჭნთა ვასილი დიდისა, გრიგორი ღმრთისმეტყუჭლისა და იოანე ოქროპირისა მიმართ, წმიდისა ვასილი დიდისადმი -**

ვასილის დიდსა, მლუდელთმთავარს დიდებულსა,
სასწავულთყოფად, ნიჭთა მიმადლებულსა... (26v-28v).

შენიშვნა: აქვეა გრიგოლ ღვთისმეტყველისა და იოანე ოქროპირის შესხმაც.

7. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდისა და საკვრველთმმოქმედისა ნიკოლასის მიმართ -**

ლიკიის ქალაქს, პატარს შინა შობილსა,
ყრმას უფროს მოწუცთ კეთილით შემკობილსა... (29r-v).

8. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდათა მონამეთა მიმართ -**

გიგალოზ, პირველმონამეო სტეჲანე,
ვინ ვნებით ჩუჭნთვს ვნებულსა მიეგუანე... (30r-32v).

შენიშვნა: აქვეა - წმიდისა დიდისა მონამისა გიორგის მიმართ.

9. **ვმაჲ ცოდვილისა წმიდისა წინა ქართუჭლთა განმანათლებელისა მიმართ -**

მჰხოლოდშობილსა ზაბილონის ასულსა,
უმანკოებით, ვითარცა ტრედსა სრულსა... (33r-35r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 121-122.

ხმა ცოდვილისა ღმრთისადმი, გიორგი ავალიშვილი, გამოცემა ალექსანდრე ეპისკოპოსისა, თბილისი, 1884 წ.

სამთვარიო და საეტლო, 1804

1446/118

ტიქნიკური აღწერილობა:

35 ფ. ცარიელი ფურცლები – 21v-35v. ზომები: ყდა – 212×168, ქალაღი – 207×165, ტექსტი – 174×120, სისქე – 15, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10, არშიები: ზედა – 16, ქვედა – 3, მარჯვენა – 3, მარცხენა – 1; მასალა: ცისფერი ქალაღი; მელანი – ყავისფერი, ნითელი. ტვიფრული ტყავგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები – სინგურით. აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 15/18; აღრიცხვა – გვერდობრივი, აღნიშნულია ნითელი მელნით. გადამწერი – **ზაალ ბართოვი** (21r). გადანერის დრო 1804 წ. (21r); გადანერის ადგილი – **მოსკოვი** (21r). სომხურიდან მთარგმნელი – **მეფის ძე ბაგრატი** (1v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: დაწყება წელთა აღსარიცხუჭლი ანუ მოქცევა წელინადთა ვითარ მდგომარეობს ბურჯნი თვეთა ათორმეტთანი ანუ შვიდნი ცთომილნი და ვითარ მოასწავებენ ცულილებასა წელთასა – წელთა 1797, 1825, 1853, 1881. მარტის 21 რიცხვში ოდეს მზე შევალს ბურჯსა ვერძისასა და იქმნების დაწყება წლისა, ხოლო მუშთარი მდგომარეობს ბურჯსა ამასვე ... (2r-21v).

„სამთვარიო და საეტლო“ ასტროლოგიური შინაარსის თხზულებაა; დაყოფილია თარიღების მიხედვით. თითო თავში ოთხი თარიღია მითითებული და მათ შორის განსხვავება 28 წელია. იწყება 1797, 1825, 1853, 1881 და სრულდება 1824, 1852, 1880, 1809 წლით. ყოველ თავში თარიღებს თითო წელი ემატება, ხოლო წინასწარმეტყველებები ციურ სხეულთა განლაგებების მიხედვითაა.

ანდერძი:

მხედრული: „მე, კნიაზ ბარათოვმა ზაალ მაიორმა აღვსწერე წიგნი ესე რომელიცა ვახლდი მოსკოვსა შიგან მათს უგანათლებულესობას მეფის ძეს ბაგრატს. აგვისტოს 3 წელსა 1804“ (21r).

მინაწერიები:

მხედრული: ითარგმნა წიგნი ესე ეფემრტი სომხურისაგან ქართულად მის უგანათლებულესობის მეფის გიორგის 13 ძის ბაგრატისაგან სამეფუფოსა ქალაქსა მოსკოვს წელსა 1804 აგვისტოს 3, ქორონიკონს უუბ სახელმწიფოსა სასახლესა შიგან, რომელსა სახელს სდებდნენ ლაჟეროვცკად (1^v).

ტიქსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

ხელნაწერს ახლავს უცხო სიტყვათა განმარტებები (2r-v, 16v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 122.

სიმეტნე ღრამმატიკისა], 1852

1446/119

ტიქნიკური აღწერილობა:

48 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1v, 2v, 46r-v, 47v, 48r. ზომები: ყდა – 215×172, ქალაღი – 213×170, ტექსტი – 172×130, სისქე – 8, სტრიქონს შორის მანძილი – 8; არშიები: ზედა – 18, ქვედა – 25, მარცხენა – 18, მარჯვენა – 23. მასალა: ქალაღი, მელანი შავი, წითელი. მწვანე ფერის მუყაოს ყდა, წითელი ყუა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები მთავრულით. სტრიქონების რაოდენობა – 18. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. გადამწერი – სვიმონ ტაბიძე (85v). გადანერის ადგილი – სანკტ-პეტერბურგი (45v). გადანერის დრო: 1852 წ. 7 იანვარი (85v). თავფურცელზე აქვს ბეჭედი წარწერით: Библиотека специальных классов Лазаревского Института иностранных языков (მოსკოვის ლაზარევის უცხო ენათა ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა სპეციალური კლასებისთვის). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: სიმეტნე ღრამმატიკისა პირუჭლისა კერძოსა. კითხვა-გებანი ღრამმატიკისათს და ნაწილთა მისთა, რომელთა ზეპირ უწყს-ყე გამოხატვა გონებათა შინა ჰსწავლის შინათა ქვემო ამისსა. ღრამმატიკისა ნაწილთათს, თავი პირველი – კითხვა: რაჲ არს ღრამმატიკა? მიგება: ღრამმატიკა არს გამოცდილება სიტყვსმოქმედთა და აღმწერელთა ზედმინეწილთა მიერი ... (3r-45v).

შენიშვნა: შედგება 9 თავისგან.

თხზულება შედგება შემდეგი თავებისგან:

ღრამმატიკისა ნაწილთათს, თავი პირველი (3r-4r);

თვს სახელისა და მდევართა მისთა (ესე იგი გარემოსთა მისთა), თავი ბ (4r-11v).

თვს ნაკლსახელისა, თავი გ (11v-13v).

თვს ზმნისა, თავი დ (13v-21r).

თვს მიმღეობისა, თავი ე (21r-23v).

თვს თანდებულისა ზმნისზედასა, შორისდებულისა და კავშირისა, თავი ვ (24r-15v).

თვს თანდებულისა ნაწილთა სიტყვსათა, თავი ზ (26r-34r).

თვს ძიების მისაღებელთა სიტყვსა ნაწილთა, თავი ლ (34r-37v).

შენწყობილ წერისა თანა აღმოკითხვსა და აღმოცნობისა, თავი თ (38r-44v).

შენიშვნა: ამ თავის შემდეგ მინაწერია ასომთავრულით გადამწერის ხელით: „ესე უკუჴ იკმაოდინ კითხუა-მიგებასა ღრამმატიკისასა“ (44v).

[ბოლოსიტყვა] (45r-v).

ანდერძები:

მხედრული:

1. ღრამმატიკა არს სიბრძნის საფუძვლად ჴმობილ, ჴელოვნად მიმდევნ მცირ-მცირედ საზღუარს შინა, მართლ-წერ-უბნობად, გონიერ-მკურცხლ სწორ მკობად, ღრმა წერილთ აღმწსნელ, შესაბამც მწმასნელ ჴაზრთა და წესებულთ კანონთ, ჴელმძღუან რიტორებრ ხატუად. **ს. ტაბიძე** წელსა 1852, იანვრის 13-სა (2r, ფორზაცზე, გადამწერის ხელით).
2. აღინერა წიგნი ესე სიმეტნე ღრამმატიკისა დიდსა სატახტოს ქალაქსა **ს. ჴეტერბულსა** შინა ჴელითა უღირსის გურულისა **სვიმონ ტაბიძისათა**. გთხოვთ სულ ყოველთადმი შენდობასა, უკეთუ ცთომილება იხილონ, უმორჩილესად გვედრი შენდობასა და მოტევებასა, ვითარცა ბრძანებსცა სანატრელი სამღთო წერილთაგანი მუჴლი: „მიუტევებდეთ კაცთა შეცოდებასა, თქვენმცა მომტევებელ გექმნების მეუფე იგი ღმერთი. წელსა 1852, იანვრის 7 დღესა (45v, გადამწერის ხელით ხელნაწერის ბოლოს).

მინანერები:

მხედრული:

ჩოლაყაშვილსა გარსევანსა უთქუამს რამე-რაებია:

კიტრი ხილად რალას ვარგა, ვაშლი მოვა რაებია;
ესევე სჯობს, რაც მასმია, მისგან მონახსენებია,
გული კუდება ნარგიზთათჳს, თვალნი გაუშტერებია.

ქართულიდან თარგმნილი რუსულად:

Чолокаев Гарсеван, сказал многое о многом:

Огурец как плод не годится, когда приспеет яблоко;

Из всех трудов ценно, что мне слышано, памятно от него;

Увлеченное нарциссом сердце и взор, им плененный, тронутый (47г).

ზომბადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 122-123.

ცხოვრებაჲ წმიდისა იოანე მოწყალეჲსა ალექსანდრიის პატრიარხისა, 1841

1446/120

ტიქნიკური აღწერილობა:

31 ფ. ცარიელი ფურცლები – 31; ზომები: ყდა – 215×145, ქალაღი – 210×140, ტექსტი – 143×100, სისქე – 8, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 26, ქვედა – 40, მარჯვენა – 27, მარცხენა – 14; ქალაღი; მელანი – შავი; მუყაოს ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 21; აღრიცხვა - გვერდობრივი; რუსულიდან მთარგმნელი – **თავადი გიორგი ავალოვი (ავალიშვილი); მოსკოვი, 1841 წ. (1^რ); გიორგი ავალიშვილის ავტოგრაფი; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).**

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ცხოვრებაჲ წმიდისა იოანე მოწყალეჲსა ალექსანდრიის პატრიარხისა როსიის ენით ქართულსა ზედა თარგმნილი თავადისა გიორგი ავალოვისა მიერ ჩყმა წელსა მოსკოვს - მისღვეული ალექსანდრიას თაყუანისცემად ნაწილთა წმიდა მონამეთა კიროს და იოანესა (მოუთხრობს ლეონტი, ეპისკოპოსი ქალაქისა ნეაპოლისა, რომელიცა არს კიპრსა შინა, შემადგენელი ცხოვრებისა ამის აღწერისა) და მსადილობელი მრავალთა კეთილმსახურთა კაცთა თანა... (4^რ-30^ვ).

შენიშვნები:

1. ხელნაწერი მხოლოდ ერთ ტექსტს – **იოანე მოწყალის ცხოვრებას** – შეიცავს. შედგება 48 თავისგან, წინ უძღვის ამ თავების სარჩევი – „გათავებაჲ“ (2^რ-3^რ).
2. ტექსტს ეტყობა ფილოლოგიური მუშაობის კვალი (ჩამატებულია სიტყვები, შეცვლილია ლექსიკური ეკვივალენტები, სტილი და ა.შ.).

3. ფურცლის ბოლოს, ქვედა არშიაზე, საჭიროებისამებრ ახლავს განმარტებითი ხასიათის სქოლიო. მაგ. „(ა) პრესვიტერი. უჭუცესი მღვდელი, მღვდელთა ზედა“(4v), „მეფედ ქალაქთა – არს წოდებულ კონსტანტინოპოლი, ანუ ახალი რომი“ (16v) და ა.შ.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 123-124.

გვირგვინი, 1815

1446/121

ტიქნიკური აღწერილობა:

256 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1r-7v, 241r-256r; ზომები: ყდა – 207×131, ქალაღი – 199×123, ტექსტი – 141×81, სისქე – 45, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიები: ზედა – 23, ქვედა – 24, მარცხენა – 28, მარჯვენა – 30; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი, ნითელი; ტვიფრული, ტყავგადაკრული ხის ყდა; ორივე მხარეს აქვს ორნამენტებით გამშვენებული ჩარჩო, ყავისფერი; ტვიფრული ყუა მომწვანო-მოყავისფროა, ზოგიერთ ადგილას გადაქექილი; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სათაურებსა და საზედაო გრაფემებში შერეულია ასომთავრული; შეენიშნება ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 17.

აღრიცხვა: 1) რვეულებრივი, ქვედა არშიაზე არაბული ციფრებითა და მხედრულით; სულ ლა (31) რვეულია; რვეულები 8 ფურცლისგან შედგება; ით (19) რვეულში შედის 4 ფ., ხოლო კე (25) რვეულში – შვიდი ფურცელი (ტექსტი ნაკლული არაა); 2) გვერდობრივი აღრიცხვა ფურცლის ზედა არშიაზეა; ნუმერაცია 481-მდე ადის, აქედან ფფ. 23, 242, 252 და 474 მეორდება, ხოლო 379-382 ფფ-ს შორის მექანიკური ჩავარდნაა.

ტექსტს ბოლოში ერთვის ზანდუკები, რომლებიც ჩასმულია მარტივი შავი ხაზებით გაკეთებულ ჩარჩოში. ავტორი – **მღვდელმონაზონი გაბრიელი** (239v); გადამწერი – **მეფე გიორგის ძე ბაგრატი** (239r, 240v). გადანერის ადგილი – **სანქტ-პეტერბურგი** (239r, 240v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ღვთივშენიერნი თხრობანი სულისა ფრიად სარგებელ არს, რომელსა ეწოდების გვრგვნი (8r-240v).

„გვირგვინი“ შემდეგი თავებისაგან შედგება:

1. თავი ა, მღვდელმოქმედებისათვის და საიდუმლოსა გამოცხადებისა

თხრობა ა, გამოცხადებისათვის წმიდისა საიდუმლოსა და სიყვარულისათვის (8r-13r);

თხრობა ბ, გამოცხადებისათვის საიდუმლოსა (13v-15v);

თხრობა გ, გამოცხადებისათვის საიდუმლოსა (16r-18r);

თხრობა დ, რაჲთ არა განვიკითხვიდეთ მღვდელთა (18r-19v);

თხრობა ე, რაჲთ არა შევიწყნარებდეთ განკითხუასა მღუდლისათვის (19v-21r);

თხრობა ვ, თუ ვითარი კრძალულება უხმსთ მწირუჭლთა (21r-22v);

თხრობა ზ, თუ ვითარ ეკრძალებიან ანგელოსნიცა მწირუჭლთა (22v-23v);

თხრობა ლ, ტყვეს ჳსნისათვის წირვისა მიერ (24r-25r);

თხრობა თ, უღირსად მღვდლობისათვის (25r-29v);

თხრობა ი, თუ ვითარი ჳელმწიფება აქუსთ ეპისკოპოზთა (29r-31v);

თხრობა ია, თუ ვითარი ძალი აქუთ წმიდათა კაცთა (31v-34r);

თხრობა იბ, შემდგომად მიცუალებისაცა შენდობისათვის (34r-36r);

თხრობა იგ, უბრალოდ შესმენილის ეპისკოპოსისათვის (36r-38v);

თხრობა იდ, უბრალოდ შესმენილის მღდლისათვის (38v-40v);

თხრობა იე, უბრალოდ შესმენილის ბერისათვის (41r-44r);

თხრობა ივ, მღვდლისათვის მონყალისა (44r-46v);

თხრობა იზ, ეპისკოპოსისათვის მუშაკისა და მონყალისა (46v-48v);

თხრობა იჴ, ზიარებისათვის წმიდათა საიდუმლოთა (48v-51v);

თხრობა ით, წმიდისა ზიარებისათვის და წინასწარმცნობელობისა (51v-53v);

თხრობა კ, დაფარულთ მცნობელობისათვის (54r-58v).

2. ღვთივმუჭნიერნი თხრობანი სულის ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გარგანი(!).

თავი ბ, სასწაულთმოქმედებათათვის და საკარველებათა(!)

- თხრობა კა, თავი ბ, ეპისკოპოსისა მიერ სასწაული (58v-59v);
 თხრობა კბ, ბერმან ეშმაკი შეკრა რა ლოცვითა (60r-v);
 თხრობა კგ, თუ ვითარ სიტყვითა განსდევნა ბერმან ეშმა კაცი-
 საგან (60v-61v);
 თხრობა კდ, მკვდრის აღდგომისათვის ლიტონის სიტ[ყვ]ითა
 (61v-62v);
 თხრობა კე, ლოცვით მკვდრის აღდგინებისათვის (62v-63r);
 თხრობა კვ, მკვდრის ლაპარაკისათვის (63v-64r);
 თხრობა კზ, ყრმის განცხოველებისათვის (65r-66r);
 თხრობა კწ, ღვთისმშობლისა მიმართ შევე[ედ]რებისათვის (66r-
 67v);
 თხრობა კთ, მარტარისათვს, რომელმან იტართა ქრისტე (67v-
 69v);
 თხრობა ლ, მთის ამოფხვრელისათვის (69v-74r);
 თხრობა ლა, ეკლესიის განმღებელისათვის (74v-78r);
 თხრობა ზბ, წვიმის მომყანისათვს (78r-80r);
 თხრობა ლგ, პურის განმრავლებისათვის (80r-81v);
 თხრობა ლდ, საზრდელის განმრავლებისათვის (81v-84v);
 თხრობა ლე, ხატის გამონერისათვის (84v-88v);
 თხრობა ლვ, ხატისა მიერ ქმნილისა სასწაულისა (88v-92v);
 თხრობა ლზ, ფიცისათვის უჯეროსა (92v-96v);
 თხრობა ლწ, განსაცდელისაგან წსნისათვის (96v-98v);
 თხრობა ლთ, მყოფლის(!) მონაფისათვის (98v-101v);
 თხრობა მ, მონაფის მაცხოვნებელის ბერისათვის (101v-104v).

3. თავი გ. ღვთივშვენიერნი თხრობანი სულისა ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გარგანი. თავი გ, ქველისმოქმედებათათვის და მონყალებისა

- თხრობა მა, თუ ვითარ გლახაკთა მიმცემი ქრისტესა მისცემს
 (105r-106v);
 თხრობა მბ, თუ ვითარ მონყალებისა ძლით მკვდარი აღსდგების
 (106v-111r);
 თხრობა მგ, მთავრისათვის დიდებულისა (111r-113r);
 თხრობა მდ, ევხ[არი]ს[ტი]სათვის მწყემსისა (113r-115r);
 თხრობა მე, მესტარისათვს, რომელი მონყალებისათვის ცხონდა
 (115r-117r);

თხრობა მვ, ათასისთავისათვის, რომელი მოწყალეებამან საპყ-
 რობილით იხსნა (117r-119v);
 თხრობა მზ, ჭეშმარიტისა მოწყალისათვის (119v-121v);
 თხრობა მწ, მემტილისათვის, რომელი მოწყალეებისა ძლით გა-
 ნიკურნა (121v-123r);
 თხრობა მთ, **მარტიანესათვის** მოწყალისა (123r-124v);
 თხრობა ნ, შიშველთ შემოსისათვის (124v-126r);
 თხრობა ნა, **სერაპიონისათვის** უპოვარისა (126r-128r);
 თხრობა ნბ, უცხოთა შეწყნარებისათვის (128r-129r);
 თხრობა ნგ, მოწყალეებისა შემნანებელისათვის (129v-131r);
 თხრობა ნდ, თავისა თვისისა გამსყიდლისა მოწყალეების მიცემად
 (131r-134v);
 თხრობა ნე, დიდისა მეფისა **კოსტანტინესათვის** (134v-135v);
 თხრობა ნვ, **თეოდოსი** მეფისათვის (136r-137v);
 თხრობა ნზ, მეფის **ზენონისათვის** (137v-138r);
 თხრობა ნწ, თუ ვითარ მოწყალეების მოქმედი შვიდ წილ მიიღებს
 (138r-140r);
 თხრობა ნთ, ვითარმედ გლახაკთა მიმცემელი მრავალწილად
 მიიღებს (140v-143v);
 თხრობა ე, ვითარმედ გლახაკთა მოწყალე ასწილად მიიღებს
 (144r-146v).

4. ღვთივშუენიერი თხრობანი სულისა ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გვრგვნი. თავი დ, სინანულითა განათლებულთათვის და ლმობიერებისა

თხრობა და, მღუდლისათვის დაცემულისა (147r-149v);
 თხრობა თხრობა ებ, დიაკონისათვის შეცოდებულისა (149v-150v);
 თხრობა ეგ, დავით ავაზაკყოფისათვის (150v-153r);
 თხრობა ედ, ყრმის მკვლელისა ავაზაკისათვის (153r-154v);
 თხრობა ეე, მკვდრის მძარცველისათვის (155r-158r);
 თხრობა ევ, მკვდრის აღდგომისათვის (158r-163r);
 თხრობა ეზ, მსწრაფლ შემნანებელისათვის (163r-166r);
 თხრობა ეწ, თუ ვითარ სარწმუნოებით მიეტევა ცოდვა (166r-168v);
 თხრობა ეთ, თუ ვითარ სიმდაბლით მიეტევა ცოდვა (169r-170r);

- თხრობა ო, რათ არა თავსა თვისთა განამართლებდეთ სინანულისა ჟამსა, არამედ დავმდაბლდეთ (170r-172r);
- თხრობა ოა, ჭეშმარიტისა სიყვარულისათვის (172r-173r);
- თხრობა ობ, ცრემლით ცოდვათა აღხოცისათვის (173r-174r);
- თხრობა ოგ, აღსარებით ცოდვათა აღხოცისათვის (174r-176r);
- თხრობა ოდ, ჳორცთა ტანჯვითა ცოდვათა აღხოცისათვის (176r-177v);
- თხრობა ოე, უდებებისა შემნანებლისათვის (177v-179r);
- თხრობა ოვ, უნებლიეთ შეცოდებისათვის (179v-180v);
- თხრობა ოზ, იძულებით მტირალისათვის (180v-181v);
- თხრობა ოწ, ძმისათვის ღმობიერისა (181v-182v);
- თხრობა ოთ, ძმისათვის მგლოვარისა (182v-184r);
- თხრობა პ, მაღალ მწვედველისათვის ბერისა – (184r-185v).

5. ღვთივშენიერნი თხრობანი სულისა ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გარგანი. თავი ე, სულთა სრული სააზომითა სრულთა მიცვალებულისათვის

- თხრობა პა, ეპისკოპოსისათვის განშორებულისათვის (186r-188v);
- თხრობა პბ, თუ ვითარ პატივ სცემს ღმერთი წმიდათა მისთა (188v-190r);
- თხრობა პგ, თუ ვითარ ანგელოსნი მოიკითხვენ ღირსთა (190r-191r);
- თხრობა პდ, სიკვდილამდე სიმდაბლისათვის (191r-193r);
- თხრობა პე, შემდგომად სიკვდილისაცა სიმდაბლისათვის (193r-194r);
- თხრობა პვ, ცოდვილისა და მართლისა სიკვდილისათვის (194r-197v);
- თხრობა პწ, მამასახლისისათვის მოწყალისა (198r-200v);
- თხრობა პთ, ამონისთვის ნიტრიელისა (200v-202^რ);
- თხრობა ჟ, ორთა ძმათათვის კეთილმოსურნეთა (202^რ-205r);
- თხრობა ჟა, ორთა ძმათათვის სხუათა და სხუათა სახით სათნომყოფელთა ღვთისათა (205r-208r);
- თხრობა ჟბ, რაფთა არა კეთილისა საქმისათვის ვზრუნვიდეთ (208r-211^რ);

თხრობა ჟგ, ვითარმედ შვცნის ჩვენდა ყოვლადვე სიმდაბლე (211^r-213^r).

შენიშვნა: ზანდუკის მიხედვით, ტექსტში აკლია თხრობა „კუა-ლად მართლისა და ცოდვილისთვის“, რომელიც ზანდუკში მე-7 თხრობადაა წარმოდგენილი.

6. ღვთივშვენიერნი თხრობანი სულიერნი ღირსთა და პატიოსანთა დედათათჳს, თავი ე

თხრობა ჟდ, ქალწულთათჳს განშორებულთა (213^r-215^r);
 თხრობა ჟე, სხვათა სულთა ბრუნვისათვის (215^r-217^r);
 თხრობა ჟვ, მოხუცებულისათვის დედისა (217^r-218^r);
 თხრობა ჟზ, მიცვალებულის დედისათვის (218^r-219^v);
 თხრობა ჟც, სანატრელი და ლმოზიერი (219^v-224^r);
 თხრობა ჟთ, საკვირველი დედა ძითურთ განშორებულისა (224^v-230^r);
 თხრობა რ, სასურველი წმიდათა სამთა დედათა (230^r-235^r).

7. [ბოლოსიტყვაობა] – ღვთივსულიერსა ამას წერილსა ეწოდების გარგანი ... (235^v-236^r).

8. ესე არიან ზანდუკნი წერილისა მის ღვთივსულიერთა თხრობათანი (236^r-239^r).

ანდერძი:

1. **მხედრული:** სრულ იქმნა ძალითა ღვთისათა სულისა გარგვინი სადიდებულად ძისა ღმრთისაჲ ცხოველისა, ამინ. წელსა 1815 აპრილის 3, ჴელითა მეფის ძის ბაგრატიისათა ს. პეტერბურხს (239^r).

2. **მხედრული:** ესე წმიდისა სულისა გარგვინი აღწერილ არს გაბრიელის მიერ მღვდელმონაზონისა, რომელიცა იყო მოწესე წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლის მრავალმთის მონასტრისა, რომელმანცა გამოკრიბნა მრავალთაგან სამღთთა მამათა წერილებთაგან წმიდანი ესე სწავლანი და შეაწყო ერთად სარგებლად ცოდვილთა სინანულისათვის, ხოლო ესე ნეტარი გაბრიელ იყო მცხოვრები ტფილისით მოქალაქეთაგანი და ხელოვნებითა მკერვალი, რომელმანცა დაუტევა ღვთისა სიყვარულისათვის სახლი, დედა და ძმანი და მეგობარნი თვისნი და ყოველი მონაგები და წარვიდა მონასტრისა ზემოხსენებულსა და აღიკვეცა და იქმნა მონაზონ და ისწავლნა სამღთო წერილნი შეწვენითა და ნიჭითა სულისა წმიდ

ისათა და იყო ფრიად ღვანლსა და მარხვასა შინა, რომლისაცა სათნოე-
ბანი არცლათუ რიცხვთა შესაძლებელ არს აღწერად, ხოლო კეთილისმო-
ძულემან ეშმაკმან იხილა რა სათნოება ამა წმიდისა მამისა მაღალნი, ვერა
დამთმენი ისწრაფდა ფრიად ვნებასა და დაბრკოლებასა მისსა ესევეითარ-
თა კეთილთაგან. გარნა უქმ იქმნა სივერაგე მისი და ამისა ძლითა აღძრა
გული მთავარდიაკონისა **იოვანე ჩუბინისძისა** (კარის საყდრის მღვდლის,
დავითის ძე. ამა **დავით მღვდელს** ეწოდა ზედ შესრული სახელი სიმშვი-
დის გამო და სათნოებისა **ბაკაკა**), რომელიცა მას ჟამსა შთასრულ იყო
ტფილისით მონასტერსა მას შინა, რაჟთა განატიოს მოღვაწეობითა დღენი
წმიდათა დიდთა მარხვათანი. გარნა აღძრა იგი დიაკონი ყოვლად ბოროტ-
მან ეშმაკმან და მარადის აგონებდის ცოლთა და შვილთა და მიქცევად
სახიდ თვისად, რომელმანცა ვერლარა უძლო მონასტერსა მას შინა ყოფა
და აიძულა წმიდასა მას ღვთისასა **გაბრიელს** რეცა მოგზაურობად მის-
თანა **ტფილისამდის** და ამისთვის დასდე სული თვისი მეგობრისათვის
მსგავსად მორჩილმან წმიდისა სახარებისამან. ხოლო წარმოსრულთა
მუნით, მივიდნენ **მრავალწყაროსა** ხევსა შინა და მუნ დახვდენ ლეკთა
მხედრობანი, ხოლო ესე წმიდა მამა **გაბრიელ** მათ მიერ მოიკლა და შეი-
რაცხა იგი რიცხვსა წმიდათა მღვდელმონამეთასა.

და მავანი სხვანიცა საღმთო წერილნი აღწერნა სულისა სარგებელნი და
დაგვიტევა ჩვენ. ვინც ამა წიგნისა აღწერასა მიემთხვიენეთ, ამა წმიდისა
გაბრიელის ცხოვრებაც აღწერეთ, რომელიცა აღწერე მე.

და ეგერეთვე საწყალობელი დიაკონიცა იგი **იოვანე** მოიკლა მათ მიერ
წელსა 1802. ხოლო გვამი ნეტარისა მამისა მის მოიღეს ძმათა მის მო-
ნასტრისათა და დაფლეს მუნვე მონასტერსა შინა, რომელიცა სუფევს
ქრისტეს ღვთისა თანა და მეოხ არს სულთა ჩვენთათვის, ამინ.

წმიდაო მამაო **გაბრიელ**, მეოხ მეყავ ქრისტეს თანა და მფარ-
ველ მეოფსა მწირობასა შინა ჩემსა **როსიას**, აღმწერსა ამა
გარგანისასა, საქართველოს მეფის **გიორგის** ძის **ბაგრატს** მეულ-
ლით, ძით და ასულეებითურთ. ზი მკითხველნო, ცოდვილის სუ-
ლისა! ჩემსა შენდობა უბრძანეთ მეფის ძეს **ბაგრატს**. 1815.04.04,
საკთაბეტერბურხს! (239r-240v).

შენიშვნა

1. გადამწერი ხშირად კ-ს ნაცვლად იყენებს ძ-ს.
2. ტექსტს დართული აქვს ზანდუკი (235v-239r).
3. შიგადაშიგ ტექსტი ნასწორებია.

4. კრებული „გვირგვინი“ შეადგინა გაბრიელ მცირემ ნათარგმნ ასკეტურ თხზულებათაგან (იხ. კ. კეკელიძე, ლიტერატურის ისტორია, I, გვ. 400).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშვიდის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 124-126.
2. ენრიკო გაბიძაშვილი, ასკეტიკა-მისტიკა, ბიბლიოგრაფია, 3, თბილისი, 2009 წ., გვ. 120-121.
3. გვრგვნი, ვ. კარბელაშვილის გამოცემა, ტფილისი, 1892.
4. ღირსი გაბრიელ მცირე, ღვთივსულიერნი თხრობანი სულთა ღვთისმოყუარეთა ფრიად სარგებელნი – გარეჯელ მამათა ცხოვრება. გამოსაცემად მოამზადა ზაზა სხირტლაძემ, თბილისი, 2002.

მასალა რუსულ-ქართული ლექსიკონისათვის, 1819

1446/122

ტიქნიკური აღწერილობა:

336 ფ. ზომები: ყდა – 240×180, ქალაღი – 221×175, ტექსტი – 190×155, სისქე – 70, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 14, ქვედა – 10/15, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 10. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. ლურჯნაჭერგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. ორ სვეტად ნაწერი. შეიმჩნევა ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 22/28. აღრიცხვა – გვერდობრივი და რვეულებრივი. გვერდობრივი აღრიცხვა აღნიშნულია არაბული ციფრებით, ხოლო რვეულებრივი – მხედრული გრაფემებით. სულ 44 რვეული; ხელნაწერი პრიმიტიულად არის გაფორმებული ყვავილების, ფრინველებისა და ადამიანის გამოსახულებებით (5r, 11r-v, 16r, 18v, 24v, 42v, 74r-v, 209r, 224r-227r, 243r, 247v, 248r, 252r, 258v, 260r, 278v, 285r). მთარგმნელი – **მეფის ძე იოანე** (1v). იოანე ბატონიშვილის ავტოგრაფი. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: სოლნცე – მზე – შამას

ლუნა – მთოვარე – ყამარ

ვენერა – აფროდიტი – ასპიროზ, ზორა [...] (2r)

მინაწერები:

- 1. მხედრული: მეფის ძის იოანესაგან** ნათარგმნი რუსულ – სლავენურის ენისაგან, თვთ მის მიერვე აღწერილნი, ქართულის ასოებითა რუსულიცა წაიკითხების; **სანკტპეტერბულსა** შინა წელსა ჩყით – 1819 (1v).

2. **მხედრული:** ივანე ბატონიშვილის ნათარგმნი ლექსიკონი და მის მიერვე ბოძებული ძმისა თვისა მეფის ძის თეიმურაზისა (2r).
3. **მხედრული:** ტექსტის ბოლოს – „სრულ არს“ (336v).

ტექსტიკონან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ხელნაწერი არის იოანე ბატონიშვილის რუსულ-ქართული ლექსიკონის ცნობილი ავტოგრაფული ნუსხა.
2. რუსული ტექსტი ნაწერია ქართული ტრანსკრიპციით, ლექსიკონი ანბანურად არ არის დალაგებული.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 127.
2. დავით და იოანე ბაგრატიონების ლექსიკოგრაფიული ნაშრომები, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ლილი ქუთათელაძემ, თბილისი, 1967.
3. მ. კელენჯერიძე, რუსულ-ქართული ხელნაწერი ლექსიკონები XVIII-XIX სს., თბილისი, 1961.

ისტორია ალექსანდრე მაკედონელისა [XVIII]

1446/123

ტიქნიკური აღწერილობა:

110 ფ. ზომები: ყდა – 230×180, ქალღი – 220×175, ტექსტი – 180×137, სისქე – 25, სტრიქონებს შორის მანძილი – 15; არშიები: ზედა – 30, ქვედა – 32, მარცხენა – 30, მარჯვენა – 28; მასალა: ცისფერი ქალღი; მელანი – შავი, წითელი; მუყაოს ქრელი ყდა ტყავის კუთხეებით; დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები სინგური; სტრიქონების რაოდენობა – 18; აღრიცხვა – გვერდობრივი, არაბული ციფრებით. განკვეთილობის ნიშნები – ♪, •, ••; ხელნაწერის მფლობელი – **ალექსანდრე ხახანაშვილი** (ფორზაცის რ), [XVIII ს. მიწურული]; დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ისტორია **ალექსანდრეს მეფისა** მაკედონიისა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა, ჩრდილოეთისა და ყოვლისა სამხრეთისა და თვთმპყრობელისა მეფეთ მეფისა (1რ).

წყდება: ... ხოლო **როკსანა** სამოსელი თვისი გარდაიხია და თმანი თავისა თვისისანი დაიგლიჯა და ტირილითა და მწუხარებითა **ალექსანდრეს**, ვითარცა ცოცხალსა ეტყოდა [...] (225რ).

შენიშვნა: ცალკეა გამოყოფილი „წუხილი **დარიოზისა**“ (35v-43r) და „ტირილი **დარიოზისა**“ (43r-51r).

მინანქრები:

1. მხედრული: ეკუთვნის **ალექსანდრე ხახანაშვილს** 1895 წელსა, **მოსკოვი** (ფორზაცის რ).
2. უმნიშვნელო მინანქრები (225v).

ტექსტიან დაკავშირებული შინიშვნები:

1. „ალექსანდრიანი“, ქართულად ნათარგმნი ლიტერატურული ძეგლია, რომლის პირველწყაროა ფსევდოკალისტენეს თხზულება **ალექსანდრე მაკედონელის** შესახებ („ალექსანდრეს რომანი“). XV საუკუნეში გაჩნდა ამ თხზულების სერბული რედაქციის რუსული ვარიანტი, რომელიც მცირეოდენი ცვლილებით 1699-1713 პროზად თარგმნა **არჩილ მეფემ მოსკოვში** ყოფნის დროს.
2. ხელნაწერი არასრულად შეიცავს **მეფე არჩილის** თარგმანის ტექსტს და ტექსტუალურად თითქმის არ განსხვავდება №19 ხელნაწერისგან. ამავე ტექსტს შეიცავს №28, №297 ხელნაწერები და №101 კრებული (89r-153r). ამ უკანასკნელში, ისევე როგორც №123 ხელნაწერში, ტექსტი არასრულია და იმავე წინადადებაზე მთავრდება, როგორც მოცემული ხელნაწერი – „ტირითა და მნუხარებითა **ალექსანდრეს**, ვითარცა ცოცხალსა ეტყოდა“. ეს ფაქტი ამ ხელნაწერთა გარკვეული ურთიერთმიმართების (მაგ. საერთო დედანი, რომელსაც აკლდა ბოლო ფურცელ(ებ)ი) ნიშანი შეიძლება იყოს.
3. ქართული „ალექსანდრიანი“ თავისუფალი თარგმანია. მთარგმნელი ტექსტს ზოგან აკლებს, ზოგან ავრცობს. კომპოზიციური შემადგენლობით, სიუჟეტის მძაფრი განვითარებით იგი იმდროინდელი ქართველი საზოგადოებისთვის იმდენად საინტერესო საკითხავი წიგნი ყოფილა, რომ არსებული თარგმანის ნიადაგზე შექმნილა როგორც გალექსილი, ისე ვრცელი პროზაული რედაქციები.
4. ტექსტში შიგადაშიგ სიტყვები და ფრაზები ხაზგასმულია **ალექსანდრე ხახანაშვილის** მიერ. ზოგან აქვს კომენტარი არშიაზე „რატომ?“ და ა.შ.

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

1. „ალექსანდრიანი“, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, კომენტარები, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო რევაზ მირიანაშვილმა, თბილისი, 1980.
2. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 127.

ანდრია სალოსის ცხოვრება [XIX]

1446/124

ტიქნიკური აღწერილობა:

92 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1v, 2r,v; 87v, 88r-91r, 92v; ზომები: ყდა – 213×165, ქალაღი – 200×155, ტექსტი – 138×103, სისქე – 17, სტრიქონებს შორის მანძილი – 16; არშიები: ზედა – 27, ქვედა – 37, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 40; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი; მუყაოს ზოლიანი ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; შეემჩნევა ჭვირნიშანი; სტრიქონების რაოდენობა – 20/24; აღრიცხვა – გვერდობრივი; 96-ე გვერდიდან არეულია, 96-ის ნაცვლად წერია 86 (86-96), შემდეგ აღრიცხვა გრძელდება თანმიმდევრულად. გადამწერი – **მღვდელი პეტრე ტაბლიანიძე** (86v); ხელნაწერი ეკუთვნოდა კნინა **ეფემია ჯორჯაძისას** (1r), [XIX]; დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ძმანო ჩემნო საყვარელნო და მონანო ღმრთისანო, ისმინეთ ვედრებისა ჩემისა და გაუნყოთ, რამეთუ არს საქმე ესე ტკბილი, ვითარცა თაფლი და საყნოსელად სუნნელი, და ამო, განმზადენით გულნი თქვენნი სმენად, რათა მე უფროსლა განვჰძლიერდე და ვინყო თხრობად კაცისა ამის საკვირველისა მოწყალებათა... (3r).

ანდერძი:

მხედრული: საიდამაც ეს წიგნი გარდმოგწერე, ის დედანი იყო უცოდინარის კაცის ნაწერი, ვითარცა ასონაკლებები, ეგრეთვე ტყუილების ლექსებით სავსე და ძნელი აღმოსაცნობი. რაც შემეძლო ვასწორებდი, ჩემის ჰაზრითა. გარნა ვუნცი, რომელი აქუს ბევრი ნაკლებულება და აღმომკითხველთა გთხოვთ ნუ მწყევთ, არამედ მილოცევდით ამ წიგნისა აღმწერელსა მღვდელსა **პეტრე ტაბლიანიძეს** (86v).

მინაწერი:

1. **მხედრული:** „ეს წიგნი ეკუთვნის მათ ბრწყინვალეებს **კნენა ეფემია ჯორჯაძისას**“ (1r).
2. **მხედრული:** „ძველი ასლი ამ წიგნისა ეტრატზე, XIV საუკ. **დაცული შიომღვიმის მონასტერში, თ. ყორდანია**“ (87r).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ავტორი – **ნიკიფორე ხუცესი** (X ს.), მთარგმნელი – **ექვთიმე მთაწმინდელი**. ტექსტი კიმენური რედაქციისაა.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 135-136.
2. ცენტ რალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 127-128.

ოქროს ანაქუსი, 1817

1446/125

ტიქნიკური აღწერილობა:

80 ფ. ცარიელი ფურცლები – 65v-80r; ზომები: ყდა – 205×162, ქალაღი – 199×158, ტექსტი – 134×116, სისქე – 28, სტრიქონებს შორის მანძილი – 8; არ-შიები: ზედა – 30, ქვედა – 30, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 20; მასალა: ქალაღი; მელანი – ყავისფერი, წითელი; ტყავგადაკრული ყავისფერი მუყაოს ყდა, ტვიფრული კიდეები მოვარაყებული ოქროსფრად, ყდას შიგნიდან გამოკრული აქვს ჭრელი ქალაღი; დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები – სინგურით; სტრიქონების რაოდენობა – 16; აღრიცხვა – გვერდობრივი, რვეულებრივი; სულ 9 რვეული; გავტორი – **სამოელ რაბინ იუდიანი** (1r); გადამწერი – მეფის ძე **ბაგრატი** (129r); მთარგმნელი – **დიმიტრი ბაგრატიონი** (4r, 129r); გადანერის ადგილი – **სანკტ-პეტერბურგი** (129r), 1817 წ. (65r); ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

წიგნი სამოელ **რაბინ მორაკანელისა** უპირველესის სინალოლისაგან სჯულის შესაკრებელის **მოძღურის ისაკ რაბინისა** მიმართ, რომელ არს **მორაკანის** ქალაქსა შინა – ღმერთმან დაგიცუას შენ, საყუარელო ძმაო, განაგრძოჰსცა საუკუნო შენი, ვიდრე დასასრულადმდე ტყვეობისა ჩვენისად ... (5v).

ტექსტი შემდეგი თავებისაგან შედგება:

თავი ა, მისთვის, ვითარმედ რაჲსათვის იმყოფებიან ღმრთისა რისხუასა ქუჭში იუდიანნი (6v-8v).

თავი ბ, გამოუცხადებს, ვითარმედ იუდიანნი რომლისამე დიდისა ცოდვისათჳს არიან განთესულებასა შინა და ამხილებს მათ დამარხვასა ჰსჯულისასა (8v-10r).

თავი გ, მისთვის, ვითარმედ დამარხუა სჯულისა იუდიანთაგან არა სათნო არს ღმრთისა ცოდვისა მისთვის, რომელსა შინა არიან იგინი (10v-12r).

თავი დ, მისთვის, ვითარმედ იუდიანნი დაბრმობილან (12r-13r).

თავი ე, მისთვისვე, ვითარმედ იუდიანნი ატყუებენო სხვათა და თვით თავთა თვსთა (13r-16r).

თავი ვ, ვითარისა ცოდვისათვის არიან იუდიანნი ტყვეობასა შინა (16v-17v).

თავი ზ, რამეთუ იესო მართალი ქ(რისტ)იანეთა ღმერთი უსამართლოდ განისყიდა (18r-19v).

თავი ლ, უჩვენებს შემდგომად ქრისტეს სიკუდილისა ვითარისა სახითა შეუდგა წინასწარმეტყველებისამებრ დანიელისაჲსა იუდიანთა განბნევა (20r-21v).

თავი თ, ქრისტეს ორჯელ მოსლვისთვის (22r-23r).

თავი ი, მისთვისვე (23r-25v).

თავი ია, მისთვის, ვითარმედ ქრისტე მეორედ მოსვლასა შინა იქმნების საშინელი მსაჯული (25v-27r).

თავი იბ, ქრისტეს ამაღლებისათვის (27r-29r).

თავი იგ, მისთვისვე (29r-33r).

თავი იდ, იუდიანთა სიბრმისა და ურწმუნოებისათვს (33r-34v).

თავი იე, ვითარ თქუჲს უწინარესვე წინასწარმეტყველთა იუდიანთა სიბრმე და მათი ურწმუნოება ქრისტესი (34v-37r).

თავი ივ, უჩვენებს იუდეანთა უარისყოფასა ურწმუნოებისა მათისათვის და აღრჩევასა წარმართთასა რწმუნებისათვს მათისა (37r-40r).

თავი იზ, მისთვისვე (40r-41v).

თავი იწ, მისთვის, ვითარმედ წარმართნი განცხოველებულნი სარწმუნოებით უბიწოდ იმარხვენ ახალსა ჰსჯულსა (41v-42v).

თავი ით, წინასწარმეტყუჲლთა წილ მოციქულთა აღრჩევისათვის (43r-48r).

თავი კ, იუდიანთა მსხუტრპლისა შეურაცხყოფისათვის და ქრისტიანეთა საიდუმლოსა აღრჩევისათვის (48r-52r).

თავი კა, რამეთუ ღმერთმან შეურაცხ-ჰყო მარხუანი, შაბათობანი და მსხუტრპლნი იუდეანთანი და აღირჩია ქრისტიანეთა (52r-54r).

თავი კბ, სიტყვითა უფლისათა რებეკას მიმართ, დამტკიცდების შეურაცხყოფაჲ სჯულისა შესაკრებელისა და აღრჩევაჲ ეკკლესიისა (54r-v).

თავი კგ, მისთვისვე (55r-v).

თავი კდ, მისთვის კუალად ქრისტიანეთა გალობა ღმერთსა შ[ე]უნყნ-არებიეს (56r-57v).

თავი კე, მისთვის, ვითარმედ იუდიანთა არა აქუსთ მიზეზი განქიქებად ქრისტიანეთა გალობისა (57v-59v).

თავი კვ, უჩუტ[ნ]ებს ღმრთისაგან იუდიანთა განდგომასა (59v-62r).

თავი კზ, ყოველთა ამათ დასამტკიცებელად შემოიყუანების რომელიმე აღ-ყურანისაგან თქმული იესოსა და მარიამ დედისა მისისათვის (62r-65r).

ანდერძები:

1. **მხედრული:** ოქროს ანაქუსი – **სამოელ რაბინ იუდიანისა** მეორედ გამოღებული **საკვებტრებურლსა** შინა შნორინის ნების სტანბასა შინა დაიბეჭდა 1782 წელსა (1r).
2. **მხედრული:** **დიმიტრი ბაგრატიონის** მიერ ნათქვამი:
მე დაუშუტრ ამად, ერთი მწამს სამად
სულად, ძედ, მამად იუდეელთ ვამად (65r).
3. **მხედრული:** **საქართუტლოს** მეფის გიორგის ძემან **ბაგრატმან** გარდ-მოვსნერე წიგნი ესე **სამოელ რაბინის** უპირველესის სინალოდის იუდიანისაგან მინერილი სჯულის შესაკრებელის მოძღურის **ისაკ რაბინის** მიმართ, რომელი ეწოდების წიგნსა ამას „ოქროს ანაქუსი“, მკითხველთ შეცთმის შენდობას მოქენაობ, მწირი **როსიასა** შინა **მეფის ძე ბაგრატ.** ჩემთვის აღვწერე. წუვიწ იპარამთ. თვით **პეტერბურლსა** 1817. 12.10.“ (65r).

ტიქსტიპთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ხელნაწერს თავში დართული აქვს რუსული გამოცემის მიძღვნა ქართული თარგმანით: „უმინდესისა სინოდისა მართებელისა წევრსა, დიდსა უფალსა მაღალ ყოვლად უსამღვდელოს **გაბრიელს** არხიეპისკოპოსს დიდისა ნეოლოროდისა, სანკთპეტერბურხისასა და **წმიდისა სამებისა ალექსანდრე ნევესკის მონასტრის** არხიმანდრიტსა. მას ყოვლად სამღუდელოებას უმონყალეს მწყემს-მთავარსა: მაღალ ყოვლად სამღუდელო მეუფეო, უმონყალესო მწყემს-მთავარო, მივიღე უსახმარესი ჟამი გამოცხადებად თქუწნის მაღალ ყოვლად სამღვდელოების უქვენესად შევრდომისა, გავბედავ განვაშვენო სახელითა თქუწნითა თარგმნილი ჩემ მიერი **სამოელ რაბზინის** სათნო უყოფელად ქრისტესთვის გაჰსჯა [...] **მღუდელ-მონაზონი ვარლამ**“(1v-3r).
2. ხელნაწერს აქვს შესავალი: მკითხველთათვის და რუსული გამოცემის შესავლის თარგმანი დაწერილი მთარგმნელის **დიმიტრი ბაგრატიონის** მიერ (3v-5r).
3. ხელნაწერს ერთვის უცხო სიტყვათა განმარტებები (4v,17v, 26r,30r, 27v,33v, 36v, 37v, 39r, 46v,52v, 54r,57r)

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 128-129.

იოანე სინელის კლემასი, 1906

1446/126

ტიქნიკური აღწერილობა:

91 ფ. ცარიელი გვერდი – 68v; ზომები: ყდა – 265×225, ქალაღი – 260×225, ტექსტი – 200×120, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 30, ქვედა – 30, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 85; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი და წითელი; მუყაოს ჭრელი ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სათაურები და დასაწყისი გრაფემები ასომთავრულით; ტექსტის დასაწყისი შემკულია მარტივი ფერადი თავსამკაულით, საზედაო გრაფემები წითრლი მელნით არის გამოყოფილი და დეკორირებულია; სტრიქონების რაოდენობა – 23/24; აღრიცხვა: გვერდობრივი. გვერდების დანომრვა იწყება 4-დან და სრულდება 78-ზე. ერთგან ჩავარდნაა, გვ.75-ს მოყვება გვ.78; გადამწერი: **მონაზონი ილია [ფანცულაია] (1v, 41v, 35r)**; გადანერის ადგილი: **ათონის მთა, ელია წინასწარმეტყველის ეკვდერი, 1906 წ.**; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. აკროსტიხები ოცდა ათ აღსავალთათჳს. **იოანესაგან სინელისა**, სამ-ათნი.

გვარნი კიბისა აღსავალთაებრ თქმულნი.
ვინცა აღსრულ ხარ, სისრულედ მიწვენილ ხარ;
ესენი თითო თავისაგან ათ მუხლად.
მე **იოანე** დავლექსენ პირის პირად ... (2r).

2. **პეტრე გელათელის იამბიკო (38r) -**

აჰა, შენთაცა დიდო, იქართლეს კუალად,
კიბე ხარისხთა, ცად მყვანთა იოანნი.
თნებისა ლექსთა ქრისტეს ქვესწორ ჟამ რიცხვთა,

შენ სულ სახელმან, შენ ღვწამან ინება რა.
სძლის ყვანა მათი **პეტრესგან** ნერგულისა.

შენიშვნა: მესამე სტრიქონის გასწვრივ მიწერილია „**პეტრე**“.

ბიბლიოგრაფია: კორნელი კეკელიძე, ლიტერატურის ისტორია, I, გვ. 333-334; ტექსტი გამოცემული: ყუბანეიშვილი, ქრესტომათია, გვ. 394; ნ. სულავა, XII-XIII საუკუნეების ქართული ჰიმნოგრაფია, თბილისი, 2003, გვ. 324.

3. იეზუკიელის იამბიკოები (38v):

1. იძღუნენ საცემნი, ორფევის ხმათ დამხსნელნი ... (38v).
2. ბუნებითა მათ აღძრვათათ ესე აჰა, წამებრ ღვანლთა უფლის ... (38v).
3. ნათელთა შორის უღამოსა მბრწყინავმან ... (38v).

შენიშვნა: სამივე იამბიკოს ავტორია **იეზუკიელი** (XII ს.). პირველი და მეორე იამბიკო ეძღვნება **წმინდა იოანეს**, ხოლო მესამე – **წმ. სვიმონს**. პირველი იამბიკოს გასწვრივ არშიაზე წერია: „**იეზუკილისგან** უბადრუკისა“.

პირველი და მეორე იამბიკო აკროსტიქულია. პირველი იამბიკოს თითოეული სტრიქონი ორ ნაწილად არის გაყოფილი, ხოლო მეორესი – ოთხად.

4. სვიმონ კოპაძე, პოემა

[უსათაურო]

კურთხეულ, ქებულ, დიდებულ არს ღვთაებისა სახელი,
სნეულებისა მტვირთველი, ცოდვათა ჩვენთა აღმხმელი ... (39r-41v).

შენიშვნა: თხზულების ტექსტიდან ჩანს, რომ მისი ავტორია **სიმონ კოპაძე** („მე, მთქმელი **სვიმონ კოპაძე**, ამისი მოქმედ-მშრომელი“, (41r).

5. თარგმანებაჲ სახელთა წმიდათა მოციქულთასა

პეტრე? განმხსნელად, ანუ მცნობელად, ანუ მსმენელად ეწოდა ქრისტესგან **პეტრეს** კეფა, რომელ არს კლდე ... (41v).

შენიშვნა: ტექსტის ბოლოს თხზული ასოებით რამდენჯერმე არის გამეორებული: „მონაზონი ილია“ (41v).

გადამწერის ანდერძები, მხედრული:

1. წიგნი ესე **იოანესაგან სინელისა** სამ-ათნი. 1869 წელსა, სექტემბრის 2, ოდესაც **სვანეთი**დამ მიწოდებულ ვიქმენ ქ. **თბილისში** საზოგადოებისგან ქრისტიანობის აღმადგინებელისა **კავკასიაში** მოსამზადებლად იკონისტოსისა(!), ერთის პატროსანის ბიბლიოთეკარის **ავექტიქ ენფიანჯიანცის** წიგნთსაცავიდამ გადმოვიწერე ესე კლემასი, ლექსად გარდამოღებული მამისა **იოანე ფილოსოფოსისა პეტრინისა ჭირჭიმელისა (!)** (წყობილსიტყვაობასა შინა მოხსენებულისა), უნდო **მღვდელი ალექსი იოსების ძე ბაქრაძე**.

ესე წიგნი გადმომანწერიან ბატონი **ალექსანდრე ხახანაშვილისთვის მამამან მაკარი**, როგორც იყო **ალექსი მღვდლის** გადმოღებული, 1906 წ. (1v).

2. შენ, სამგზის სანატრელო ღირსო **მამაო იოანე**, მეოხ მეყავ უფლისა წინაშე, ოდეს იგი მოვიდეს დიდებითა თვისითა განსჯად ცხოველთა და მკვდართა. დაინერა მთას შინა ათონისასა, ივერის მონასტრის, წმიდა **ილია წინანარმეტყველის** ეგუტირსა შინა ხელითა გლახაკისა და ცოდვილისა **ილია მონაზონისითა**, დასაბამითგან ჯოიდ (7084), ქრისტეს აქეთ ჩშე (1906). თთვესა მარტსა, ბ (35r).
3. ქრისტე, შემინყალე მე ცოდვილი ესე სულიერით მამით და ხერციელით(!) მშობლებით და ყოვლით ნათესავი(!) ჩემითურთ, მეოხებითა უფოსად(! უფროისად ხომ არ წერია შემოკლებულად) კურთხეულისა დიდებულის დედოფლისა ჩვენისა და მარადის **ქალწულისა მარიამ** დედისა შენისათა და პატივოსნისა ჯვარისათა და ყოველთაწმიდათა შენთათა. ამინ. ამინ. **მონაზონი ილია** (35r).

მინანწერები:

1. *Лествичник* (1r, ცარიელ გვერდზე).
2. ციფრები ჩემი დასმულია შესადარებლად პროზაიკულ თარგმანთან (2r).

ტიქსტიან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. როგორც ჩანს, ხელნაწერს გადმოყოლილი აქვს დედნის ანდერძი, რომლის **ავტორი მღვდელი ალექსი ბაქრაძეა**. ახალი ანდერძიდან კი ირკვევა, რომ წინამდებარე ხელნაწერი ვინმე მამა მაკარის ლოცვა-კურთხევით, ალექსანდრე ხახანაშვილისთვის გადმოუწერია ილია მონაზონს 1906 წელს ათონის მთაზე წმინდა ილია წინანარმეტყველის ეკვდერში.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 130.

წმიდა გიორგის წამება, 1848

1446/127

ტიქონოვი ალწერილობა:

39 ფ. ზომები: ყდა – 229×175, ქალაღი – 218×175, ტექსტი – 200×158, სისქე – 9, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 8, ქვედა – 8, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 5; მასალა: ქალაღი; მელანი – ყავისფერი; მუყაოს ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 20; აღრიცხვა – ფურცლობრივი; ავტორი – **დათუნა ქვარიანი** (25r); გადამწერი – **ბართლომე ბიბილუროვი** (39v), 1848 წ. 8 აპრილი (39v); ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული ალწერილობა:

კარი პირველი. წამება წმიდისა და **მთავარმონაშისა გიორგისა**, რომელმან თავით თუისით ინება ურმის თუალთა ზედან შესვლა – ღმერთო, ცისა და ქუეყნისა, ზღუათა და ჯმელთა მფლობელო, შუიდეკამართა ცისათა გუნბათსა ზედა მჯდომელო, მამავ, ძევ, სულო ცხოველო, ერთარსო ყოვლისა მპყრობელო და რიტორთა მრავალმეტყველთა თუით ქებამიუთხრობელო ... (1^r-6r).

ტექსტის შემდეგი თავებისაგან შედგება:

1. კარი პირველი, დასაწყისი დიდისა ახოვანისა და ზღვათა და ხმელთა მპყრობელისა, ღუანლით შემოსილისა წმიდის **გიორგის** ურმის თვალსა ზედან შესვლა მის მწარისა ორლანოსა და მრავალმახვილოვანისა მეფისა ურწმუნოს **დეოკლიტიანესაგან** (6r-9v).
2. კარი მეორე, წმიდის გიორგის ურმის თვალსა ზედან შესვლა და წამება (9v-10v).

3. კარი მესამე, ანტიოქ სტრატია მოაქცია ქრისტიანად (10v).
4. კარი მეოთხე, **დედოფალი ალექსანდრა** მოაქცია ქრისტიანად (10v-11r).
5. კარი მეხუთე, **წმიდის გიორგის** კირში ჩაგდება (11r-v).
6. კარი მეექვსე, **წმიდის გიორგის** მხურვალეს ხლმით(!) ტანჯვა (11-12v).
7. კარი მეშვიდე, **წმიდის გიორგის** ძარღვთა გვემა (12v).
8. თავი [მერვე], **წმიდა გიორგიმ** მკვდარი აღადგინა (13r-14r).
9. კარი მეცხრე, **წმიდა გიორგიმ ღვლიკერს** ხარი გაუცოცხლა (14r-15v).
10. კარი მეათე, **წმიდა გიორგიმ** კერპნი დაამხვნა (15v-17v).
11. კარი მეთერთმეტე, **წმიდა გიორგი და დედოფალი ალექსანდრა** მახვილითა აღასრულა (17v-19r).
12. კარი თორმეტი, **წმიდას გიორგის** იესო ქრისტე გამოეცხადა (19r-v).
13. კარი ცამეტი, **წმიდა გიორგიმ** ვეშაპი მოკლა და **ლასიის ქალაქი** მოაქცია ქრისტიანად (20r-22v).
14. კარი თოთხმეტი, **წმიდა გიორგიმ** ეშმაკი შეიპყრო (22v-23v).
15. კარი თხუთმეტი, **წმიდა გიორგიმ** ქვრივისაგან სვეტი შეიწირა (23v-25r).
16. კარი თექუსმეტი, სარკინოზი ხელმწიფე მოუხდა ამ საყდარსა (25r-26r).
17. კარი ჩვიდმეტი, აგარიანთ **ფატარი** მოაოხრეს (26r-27v).
18. კარი თვრამეტი, **ბორჯომიდგან** ტყვე გამოიხსნა (27v-34r).
19. **კარი წმიდის გიორგის თეოფისტეს** გამოცხადება (34r-39r).

ანდერძები:

მხედრული: დამიწერია მე პრიჩეტნიკსა ბართლომე ბიბილუროვსა წელსა ჩემც-სა (1848) აპრილის ც-სა დღესა. შესრულდა (39v).

მინაწერი:

მხედრული: მზეებრ ბრწყინვალეს,
ფრთოვან ფრინვალეს,
გიორგის ვესავ,
ქრისტეს მხედარსა,
ახოვან მხნესა,
კერპთმსახურ მძლესა,
ქრისტიანეთა საიმედარსა.
ღვანლი შეამკო, კერპნი დაამხნო,
თვისთა მოსავთა მოჰფენს მზედარსა
და წამებით სრული,
გვირგვინმოსრული
ქრისტეს წინაშე ჩვენდა მწედ არსა (39r-v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 130-131.

პარაბალინი [XVIII]

1446/128

ტექნიკური აღწერილობა:

31 ფ. ზომები: ყდა – 225×178, ქაღალდი – 217×174, ტექსტი – 188×152, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 1; არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 17, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 10. მასალა: ქაღალდი, მელანი – შავი და წითელი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 19. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. განკვეთილობის ნიშნები – ♪, ♫, ♬; ხელნაწერი თავბოლონაკლულია. [XVIII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] კარგი ხილების დროს ყურძენი და ლეღვი შემრგო არის. ეს უნდა: თუ კაცს საჭმელი არ უნდოდეს, არ ჭამოს, როდისაც კარგად მოიხელოს, მაშინ შეჭამოს და საჭმელის ჭამა ასეთს დროს უნდა გაუშვას, რომ კიდევ საჭმელი უნდოდეს ... (1r).

წყდება: ... ღველფი გამოიღე და [...] დაზელილი კარაქი იმ ღველფ... (30v).

ტექსტი შემდეგი თავებისაგან შედგება:

1. [...] კარგი ხილების დროს ყურძენი და ლეღვი შემრგო არის ... (1r).
2. [...] თუ არ ჯვანიოზ სთქვა ავათმყოფს ეუბენ თუ პასუხის თქმა არ ეძნელებოდეს ... (1r-v).
3. თუ სნეულს სინათლის ნახვა არ უნდოდეს ... (1v).
4. თუ ავათმყოფი ხორცს იფხანდეს ... (1v).
5. თუ სნეულს ხშირათ ასლოკინებდეს ... (1v).

6. თუ სნეულს სიცხე ჰქონდეს ... (1v).
7. თუ სხეულს აქმინებდეს ... (1v).
8. [...] სისხლის ბევრის წამლებისა ... (1v-2r).
9. მერმე ღვიძლის ტკივილისა ... (2r).
10. კუ რომ გამოუა კაცსა, ნიშანი ეს არის ... (2r-v).
11. კიდევ კაცს რომ ზაფრა ჰქონდეს ... (2v).
12. შემოდგომაზედ გაციოს ... (2v-3v).
13. თვალის ტკივილისა ... (3v-4v).
14. თავის ტკივილის ... (4v-5r).
15. ვისაც ყელი სტკიოდეს ... (5r-v).
16. ვისაც ცხვირიდამ სისხლი სდიოდეს ... (5v).
17. ვინც მუცელში ავად იყოს ... (5v).
18. ცივებცხელებისა ... (5v-6r).
19. ცეცხლმა რო დასწვას ... (6r).
20. ვინც იამანი დაწვას .. (6r).
21. კიდევა ყმანვილი ენაპასუხიანი არ იყოს ... (6r).
22. კიდევ მორიელმა რომ გიკბინოს ... (6r-v).
23. ავი ჟამისა ვინც თიას ფარუხი ცხვირზედ წაისვას ... (6v).
24. კარგი ცოფიანმა ძალმა რომ უკბინოს ... (6v).
25. სასიკვდილო წამალი რომ მოგცენ ... (6v).
26. კარგიმი შირიმისა ... (6v).
27. კარგი ტყირპის წამალი ... (6v-7r).
28. თუ კარი სიმხურვალით შეკრული იყოს ... (7r).
29. თუ სისხლი სდიოდეს ... (7r).
30. ვინც სისხლს ფსამდეს ... (7r).
31. კაცი თუ ვერ ფსამდეს ... (7r-v).
32. ვინც ორი დრამი ტიტის თესლი დაძეძვოს ... (7v).
33. დედაკაცს თუ მუცელში ყმანვილი მოუკვდეს ... (7v).
34. კაცს ან პირში ან სხვას ალაგს ერთი მუნუკი გამოუვიდეს ... (7v).
35. თუ ავადმყოფს ოფლი გაუძნელდეს ... (7v-8r).
36. კარგი სურავანდისა ... (8r).
37. ვინც ინა მხურვალს სიმსივნეზედ წაისვას ... (8r).
38. ვინც ჭარონი დანაყოს ... (8r).
39. სისხლისათვის და ფეხების ტკივილისათვის ... (8r).
40. ვინც ნუშის ზეთი კოლინჯზედ წაისვას, უშველის ... (8r).
41. ვინც ანაქვეტი თეთრის ღვინით მოადუღე ... (8r-v).

42. ღვიძლის ზაფრა ... (8v).
43. ვინც ორი დრამი სტაფილოს მაჯუნი ჭამოს ... (8v).
44. ვისაც სუსუნაკი სჭირდეს ... (8v-9r).
45. ვინც ვერ ფსამდეს ... (9r).
46. ვისაც თავი ამ სიცხისაგან ან სიცვიისაგან ...თავი... სტკიოდეს ... (9r-v).
47. ვისაც პური მოხარშოს, ზედ თუთები დააყაროს ... (9v).
48. თავისთვის ... (9v).
49. თუ საშვილე გამობრუნებული ჰქონდეს ... (9v-10r).
50. დედაკაცი თუ მონამლული იყოს ... (10r).
51. კიდეც გზელად შობისათვის ... (10r).
52. ვისაც მუცელი ქარით ებერებოდეს ... (10r-v).
53. ვინც გულმავინცი იყოს თავის და თხიოს ბენვი უკმის ... (10v).
54. ვისაც ფილენჯი დაემართოს ... (10v).
55. ვისაც სირწვილა სჭირდეს ... (10v).
56. ვისაც წელი სტკიოდეს ... (10v).
57. ვისაც ხველა სჭირდეს ... (10v).
58. ვინც შეკვრით იყოს ... (10v-11r).
59. თუ გინდოდეს არავინ გიმტეროს ... (11r).
60. თუ გინდოდეს გამარჯვებით იყო ... (11r).
61. ვინც ყოველს დღეს სისხლს ფსემდეს ... (11r).
62. ვისაც მამაკაცობა აკლდეს ... (11r-v).
63. ვისაც ტანში სიმსივნე ჰქონდეს ... (11v).
64. ვისაც ქარი სჭირდეს ... (11v).
65. ავადმყოფს სიცხე ჰქონდეს ... (11v-12v).
66. კიდეც, მოიტანე პური ... (12v).
67. კიდეც ოსტისათვის ... (12v).
68. მუცელში რომ სისხლზედ იყვანდეს ... (12v-13r).
69. ყმანვილი თუ მუცელში გახსნით იყოს და პირიღამაც არწყემდეს ... (13r).
70. თესლის დაყენებისათვის ... (13r-v).
71. კიდეც იარის მალამო ... (13v-14r).
72. კიდეც მუნუკი იყოს მჭამელი ... (14r).
73. ავადმყოფი მუცელში თხლად იყოს ... (14r).
74. თუ კაცს მუცელი სტკიოდეს ... (14r-v).
75. კაცს რომ სისხლზედ იყვანდეს ... (14v-15r).

76. კიდევ მუცლის ტკივილისა ... (15r).
77. ვისაც სუსუნატი სჭირდეს ... (15r).
78. თუ დედაკაცმა ზაფრანა წყლით გალესოს ... (15r).
79. თავის ტკივილისათვის ... (15r-v).
80. თუ სიმხურვალით სტკიოდეს ... (15v).
81. თუ კბილი სიგრილით სტკიოდეს ... (15v).
82. ვისაც ენაში ან პირში მუნუკი გამოუვიდეს ... (15v).
83. ვისაც ყელი სიგრილით სტკიოდეს ... (15v-16r).
84. და თუ ყელი სიცხისაგან სტკიოდეს ... (16r).
85. ვისაც სიმსივნე სჭირდეს ... (16r).
86. ვისაც გული სტკიოდეს ... (16r).
87. ვისაც მხრები სტკიოდეს ... (16r-v).
88. ვისაც თიაქარი სჭირდეს ... (16v)
89. ვისაც ტყირპი ჰქონდეს ... (16v).
90. ვისაც უფსმელობა სჭირდეს ... (16v).
91. ციებისათვის ... (16v-17r).
92. ვისაც აცხელებს ... (17r).
93. ვისაც ბარკლები სტკიოდეს ... (17r).
94. თუ ავათმყოფს არ ეძნებოდეს ... (17r).
95. ვისაც მეჭეჭი სჭირდეს ... (17r-v).
96. ვისაც მუცელი სტკიოდეს ... (17v).
97. ავათმყოფს თუ პირი უშრებოდეს ... (17v).
98. ვისაც გული უფეთქამდეს ... (17v-18r).
99. მაჯუნი ნანახურის ... (18r-v).
100. მაჯუნი მადათულა ... (18v).
101. სუსუნატი ... (18v-19r).
102. მაჯუნი ... (19r).
103. დედაკაცის დაორსულებისათვის ... (19r).
104. ქარისთვის ... (19r).
105. თუ კაცს თავი ბოროტისაგან სტკიოდეს ... (19r-v).
106. წითელის ქარისათვის ... (19v).
107. რა ტყირპი ქარი ქონდეს ... (19v).
108. ფეხების ტკივილს არგებს ... (19v-20r).
109. კაცს რომ შიგნით ქარი ქონდეს ... (20r).
110. მჭამლისთვის ... (20r-v).
111. პირის სიმყრალისათვის ... (20v).

112. ვისავ გაუმხელდეს სულისღება ... (20v).
113. მტლე ხამათისა ... (20v-21r).
114. მუცლის ქარისათვის ... (21r).
115. გულის წუხილისათვის ... (21r-v).
116. [შელოცვა] საქონლის ჭირისა ... (21v-22r).
117. [შელოცვა] კიდევ მგელის კბენის ლოცვა ... (22r).
118. თიაქრისთვინ ... (22r).
119. ცხენმა რომ კვიცი მოიგოს ... (22r-v).
120. სიცხისათვის ... (22v-23v).
121. ზაფრისა და სევდისა ... (23v).
122. ნიშანი წამლის აღერსისა ... (23v-24r).
123. პირის სიმყრალისა ... (24r-v).
124. თაბაბშირი ამის ხასიათი ეს არის ... (24v).
125. კაცს რომ დიალ სიცხე ქონდეს ... (24v-25r).
126. კამარის გაკიდება ასე უნდა ... (25r).
127. ჭორფლისათვის ... (25r-v).
128. თავის ტკივილისათვის ... (25v).
129. მჭამელისა გაძნელებულისა მუნუკისათვინ ... (25v).
130. ბედნიერის წამალი ... (25v-26r).
131. [შელოცვა] ვისაც გველმა ღრიანკელმა უკბინოს ... (26r).
132. [შელოცვა] ვისაც ცოფიანმა ძაღლმა უკბინოს ან მონამლულმა რამემ ან ცხენმა ან ცოფიანმა რამემ ... (26r).
133. ვისაც ირმის თან ახლდეს, გველი არ მიეკაროს (26r).
134. ხაფაზის წამალი ... (26r-v).
135. აფთრის ხასიათი ცხრა არის ... (26v).
136. ბაიყუშის ხასიათი ... (26v).
137. გველის ხასიათი ... (26v-27r).
138. დათვის ხასიათი ... (27r).
139. ერკემლის ხასიათი ... (27r-v).
140. ოფოფის ხასიათი ... (27v-28r).
141. მჯდომი ... (28r).
142. გველი პირდაპირ შემოგეყაროს, ეს ლოცვა თქვი ... (28r).
143. ქარის წამალი ... (28r-v).
144. ცოფიანმა ძაღლმა რომ უკბინოს ვისმე ... (28v).
145. კოლონჯის წამალი ... (28v).
146. მჭლექის წამალი ... (28v-29r).

- 147. წამალი ქარისა ... (29r).
- 148. ელქუნისათვის ... (29r).
- 149. იორდა სალმის ხასიათი ... (29r-v).
- 150. თუ ვისმე სასიკვდილო წამალი მისცეს ... (29v-30r).
- 151. თუ ენის ზურგი ყვითელი იყოს ... (30r).
- 152. ძროხის ჭირისათვის (30r-v).
- 153. სილის წამალი ... (30v).

ტიქსტიან დაკავშირებული შენიშვნები:

ხელნაწერის ბოლოში დართულია ფრაგმენტის სახით გადარჩენილი ერთი ფურცელი სხვა კარაბადინიდან, რომელიც შელოცვებს შეიცავს:

- 1. [...]იერი უსულ პური და მშიერი ხმებოდა ... (31r)
- 2. ნალძობის წამალი ... (31r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 130-131.

ჰაგიოგრაფიულ-ჰომილეტიკური კრებული, [XVIII]

1446/129

ტიქნიკური აღწერილობა:

58 ფ. ცარიელი გვერდები – 20v, 21r, 58v. ზომები: ყდა – 230×205, ქალაღი – 225×201, ტექსტი – 235×160, სისქე – 13, სტრიქონებს შორის მანძილი – 70; არშიები: ზედა – 34, ქვედა – 50, მარცხენა – 28, მარჯვენა – 18. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. ყავისფერი მუყაოს გაცვეთილი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები – წითელი მელნით. სტრიქონების რაოდენობა – 35. ხელნაწერს შეემჩნევა ჭვირნიშანი; აღრიცხვა – ფურცლობრივი. განკვეთილობის ნიშნები – •, •, • [XVIII], დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; ყდაზე შემორჩენილია ძველი (ლაზარევის ინსტიტუტის) სააღრიცხვო ნომერი (N31), ასევე მითითებულია როგორც ახალი ნომერი (N129), ისე: N3 და N233. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. სხვადასხვა ლოცვა და საკითხავი საღვთო წერილიდან –

- [უფალო, ღმერთო, ცხოვრებისა ჩემისაო, იესო ქრისტე, ძეო ღვთისაო, მხოლოდშობილო, თანასწორო ბუნებით დაუსაბამოსა მამისა] ... (1^რ-3^რ).
- ლოცვა ღვთისა მიერ სავედრებელი, **ოქროპირისა** უკანასკნელ დასასრულსა (2^ვ-3^რ).
- თავი ვ, სახარება **მატეთესი** (3^რ-^ვ).
- ისტორია მონყალებისათვის (3^ვ-4^რ).
- ლოცვისათვის ესრეთ აღიწერა (4^რ).

- თავი ე, **მატესი (!)**, სახარება (4r-v).
- **მათესი ზ**, მუჭლი, ით, უწყალოებისათვის მდიდართა კაცთა და შეძლებულთა (4v-5r).
- განკითხვისათვის, თავი ზ, მუჭლი ა, სახარება **მატესი** (5r-v).
- თავი ზ, მუჭლი იე, სახარება **მატესი** (5v-6v).
- მეორედ მოსვლისათვის, სახარება **მატესი**, თავი. კე, მუჭლი ლა (6v-8r).
- ლოცვისათვის და კაცთა მოსვლისათვის ეკკლესიად (8v-9r).

2. **აპრილსა კგ, წმიდისა დიდებულისა მთავარმონამისა და ძლევაშემოსილისა დიდისა საკვირველთმოქმედისა გიორგისა, გუაკურთხენ, მამაო** – ესე იყო წელსა დასაბამითგან ხუთიათას შვიდას ოთხმეოცდა ათექუსმეტსა მეფობასა უსჯულოსა მის მძლავრისა **დიოკლიტიანესსა** [...] (9r-27r).

შენიშვნა: ხელნაწერში აღწერილია წმიდა **გიორგის** სასწაულებიც:

სასწაული დიდებული და საკვირველი ქმნილი წმიდისა მთავარმონამისა **გიორგისა** (14v-17r).

სასწაული წმიდისა დიდებულისა დიდისა მონამისა და საკვირველთმოქმედისა, ძლევაშემოსილისა **გიორგისა** (17v-19r).

სასწაული დიდებული წმიდისა ქრისტეს მონამისა და ლუანლითშემოსილისა **გიორგისა**, რომელი ჰქმნა ჟამსა მეფისა ბერძენთა მცირისა **თეოდოსისათა** (19v-23v).

სასწაული წმიდისა დიდებულისა მთავარმონამისა და საკვირველთმოქმედისა **გიორგისა**, ოდეს სოფელსა ამას იქცეოდა და ჯერეთ არღა წამებულ იყო სახელისათვის ქრისტეს მაცხოვრისა ჩვენისა (23v-27r).

3. **წამება წმიდისა და ყოვლად ქებულისა დიდისა მონამისა დიმიტრისა, მირონთა აღმომაცენებელისა** – ჟამსა მას უსჯულოსა მის მეფისა **მაქსიმიანესსა** იყო განმრავლებულ კერპთმსახურება ყოველსა შინა სამეფოსა მისსა ... (27r-30v).
4. **თთუჭსა სეკდენბერსა ოცსა წმიდისა მონამისა ევსტათისი და სახლეულთა მისთა. ამან მრავალი მოთმინება აჩვენა პირად-**

პირადთა განსაცდელთა, სახედ იობისა და უკანასკნელ ინამა სახლებითურთ თვისით – ჟამთა მათ ტრაიანე ჰრომთა მეფისათა განმარავლებულ იყო ყოველსა ქუჭყანასა მსახურება და სიყვარული კერპთა ცუდთა, ამათა და ცრუთა ... (31r-39v).

5. თთვესა თებერვალსა ათშვიდმეტსა, წმიდისა დიდისა მონამისა თეოდორე ტირონისა – ესე დიდებული და ახოანი ქრისტესი მონამე იყო ქალაქით ამასიით, დაბისაგან ქუმესიანისა, მშობელთაგან კეთილმსახურთა და ქრისტეანთა შვილი ... (40r-46v).

შენიშვნა: ტექსტს ერთვის წმიდა თეოდორეს სასწაულები:

სასწაული წმიდისა დიდისა მონამისა თეოდორესი (43v-44r).

სასწაული დიდისა მონამისა თეოდორე ტირონისა (44r-45v).

შაბათსა პირველსა მარხუათასა სასწაული დიდებული და შესხმა წმიდისა დიდისა მონამისა თეოდორე ტირონისა (45v-46v).

6. ძველთაგან მოთხრობათა აღწერილი სასწაული ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობელისა და მარადის ქალწულისა მარიამისა, ოდეს-იგი მოადგეს კოსტანტინუპოლის ქალაქსა სამეუფოსა ბილწნი და უსჯულონი აგარიანნი, სპარსნი და სკვითნი დასაპყრობელად ჟამსა მას ირაკლი კეისრისასა – დღესა ამას ვდღესასწაულობთ აკათისტოსა გალობით ყოვლადწმიდისა ღვთისმშობელისასა ესევი-თარისა მიზეზისათვის ... (47r-48v).

7. პირველსა კვირიაკესა წმიდათა დიდთა მარხუათასა აღმართე-ბისათვს წმიდათა და პატიოსანთა ხატთა ცხოველმყოფელთა ჩვენდა მომნიჭებელად წმიდათა მოციქულთა მიერ და სამღრთო-თა მამათა, რომელი-ესე ყოველთა ეკკლესიათა მიუღებებს დღე-სასწაულად და შემდგომად ჟამთა მიხაილ მეფისა და თეოდორა დედოფლისა, დედისა მისისა და წმიდისა მეთოდი კოსტანტუნო-პოლელ პატრიარხისა – ოდეს ლევი ისავრო ვირთა და ღორთა მწყსიდა, ცხოვრება მეფობისა მიიღო და საყდარი და სკიპტრა ბერ-ძენთა მიეცა, ზეგარდამო განგებითა ღვთისათა ... (49r-51r).

8. ღირსისა მამისა ჩვენისა ალექსი კაცისა ღვთისა, რომელმან დაუტევა ყოველი დიდება სოფლისა ამის წარმავალისა, ღვთისა სიყვარულისათვს და შეესაკუთრა ბრძანებასა მეუფისა ქრისტესსა და დასდვა სული თვისი მერმისა მის საუკუნოსა სასუფ-ვეელისა მკვიდრობისათვის სიგლახაკისა აღრჩევითა – ღირსი

ესე და ყოვლად პატიოსანი კაცი ღვთისა **ალექსი** იყო ქვეყანისა-
გან ძველისა **ჰრომისა**, დიდებულთა და მდიდართა მშობელთა ძე
მხოლოდშობილი ... (51v-58r).

შენიშვნა: მარჯვენა არშიაზე აქვს გვიანდელი მინაწერი რუ-
სულ ენაზე (51v-52r).

მინაწერები:

Блажен кто читает сию книгу и слушает слова пророчеств его и соблюдает в
нем (1r).

Из книг Кизлярскаго Монастыря послушника Георгия Пицхлаурову. N72 (1r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კო-
ლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ
აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 131-134.

სამართალი მეფის ვახტანგისა [XVIII]

1446/130

ტიქნიკური აღწერილობა:

102 ფ. ცარიელი ფურცელი – 1ა. ზომები: ყდა – 232×178, ქალაღი – 222×169, ტექსტი – 198×153, სისქე – 21, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 30, ქვედა – 27, მარცხენა – 18, მარჯვენა – 26. მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი. ლურჯი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. აქვს წვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 17/19. აღრიცხვა – გვერდობრივი და რვეულებრივი. განკვეთილობის ნიშნები – ♪, ♫, ♬ [გადანერის დრო – [XVIII], ავტორი – ვახტანგ VI, ხელნაწერს ახლავს მელნით შესრულებული, ადამიანთა პრიმიტიული გამოსახულებები ეროვნული სამოსით (1v). ხელნაწერი 1895 წელს ეკუთვნოდა ალექსანდრე ხახანაშვილს (2r); ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. დასაწყისი მეფის ვახტანგის სამართლისა: თქმული და ნაღუანი და ნასიბრძნი მეფის ვახტანგისა დავითიან ბაგრატიონისა, ჟამსა უფლისწულობისა თვისისასა; შესავალი პირუჭელი. მყოფისა უმყოფისა არსისა და უარსისა დამარსისა მქები, არა თუ ღირსად არამედ შეძლებისაებრ ჩემისა მქებელი დამმონებელი – უდება მქონე მპოვნელი ვიქმენ, ვითარცა მეფენი დღითი დღე მრეველნი ჴელთა მარგარიტთა შინა და ჴპოებენ მძივთა რათამე და უხილველობისათჳს აღიღებენ და შთასდებენ საუნჯედ პატიოსნად შემკობით უპატიოსნესად მარგალიტთა ჴყოფენ ... (2r-95v).
2. სარჩევი – პინაქსი წიგნისა ამისა (87r-95v).
3. ბერძნული სამართალი: – თავი ტობ: ერთის რისამე საქმისათჳს

რომ დაწერილი სამართალი არ იყოს, რომ კაცს იმისი სამართალი უყონ სჯულითა იმ ალაგის წესითა რომელიც იყოს ის უნდა იკითხოს და ის სამართალი უნდა უყოს. იმ სამართალს ეწოდების სჯულის კანონის მაგიერი სამართალი (96r-97r).

ტიქსტიან დაკავშირებული შენიშვნები:

სულ შეიცავს სო (270) თავს. აქედან ცარიელია დატოვებული სლდ (234), სლე (235), სლვ (236), სლზ (237), სჲ (260), სჲა (261) თავები.

ბოლოში დართული ბერძნული სამართალი შეიცავს ტობ (372), რლა (131), რლზ-რლთ (137-139), უი, უა თავებს (96r-97r).

ანდერძი:

დიდება ღმერთსა სრულმყოფელსა ყოვლისა კეთილისასა. სრულ იქმნა ძალითა ღვთისათა. დასასრული პინაქს-სიციუაობისასა.

აღვსნერე ესე სამართლის წიგნი სანატრელის **საქართუჭლოს** მეფის **ვახტანგის** მიერ ქმნილი, რომლისა საუკუნო იყავნ ჳსენება (95v).

მინაწერები:

პირველ გვერდზე (1^r)

1. მხედრული: „ეჰა, სიბრძნეო, თვალ უნდ სიღრმეო ... ღმერთმა ქმნა (1^აr).
2. Законъ царя Вахтанга (1^აr).
3. დასაწყისი **მეფის ვახტანგის** სამართლისა თქმული და ნალუაწი და ნასიბრძნი (1^აr).
4. **ალექსანდრე ხახანაშვილი**, 1895 წ. (2r).
5. **სვიმონ გრიგოლოვი** (97v).
6. დამირღვევია ესე ნეფის კანონი, ამისთვინ რომ რიგიანი არ არის (99v).

შენიშვნები:

1. ტექსტის ბოლოს დართულია **გენერალ თუმანსკის** ქვრივის მიმართვა რუსეთის იმპერატორთან. ითხოვს მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ მისთვის კუთვნილი ქონების დამტკიცებას: „თხოვნა ღენარალშა (!) ქვრი-

ვის, **თუმანსკისა**: ყოვლად უმონყალესო ხელმწიფევე! დიდმან წინაპარმან თქუცნის იპერატორებითის დიდებულებისამან ... “ (97r-98v).

2. ხელნაწერის ბოლოს თუმანსკის ქვრივის წერილთან შემორჩენილია ლექსად თქმული „შესხმა მეფე **ვახტანგისა**“, რომელიც გადახაზულია:

ეჰა, სიბრძნემან თვალუნდო სიღრმემან ადამის ტომან სრულ სხეულქმნილმან,

ნიჭი სრულებით, ზედმოსრულებით ღვთისგან მიილო დაუსრულ ძილმან, განაზნევა მტერი, ყაენის ერი, სიბრძნით უსრულმან ბატონისშვილმან

დასდვა ბძანება, ღვთისგან მონება, საუფლისწულოს ღვთივშემოსილმან, თვით გვიწერს მძივსა ასრულ ქუეყნად სხივსა, საუნჯედ ჩუენდა აღმავსებელი;

წილხდომილ იყო მეფეთმეფეთა ნაღვანი მისი დამავსებელი,

მისი სჯული ქუეყნად დართული ვახტანგ ნეფისა დაარსებული,

წინადადება მსაჯველთ უნება, მზის დისკოს სხივმან უფლის ნებული“ (97v).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 134-135.
2. ქართული სამართლის ძეგლები I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, თბილისი, 1963, გვ. 478-479, 485-549.

გურამიანი [XIX]

1446/131

ტიქნიკური აღწერილობა:

25 ფ. ზომები: ყდა – 228×182, ქალაღი – 221×175, ტექსტი – 181×80/122, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10, არშიები: ზედა – 15, მარჯვენა – 25, ქვედა – 8, მარცხენა – 20. მასალა: ღია ყავისფერი ქალაღი, მელანი – შავი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 18. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. ფურცლები დალაქავებული და რესტავრირებულია, ხელნაწერი თავ-ბოლო ნაკლულია [XIX ს.], დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ეო, მეო... (1r-7r)

ეო, მეო, აქეთ მამხედეო,
 რას მომითხრობს სიყვარული, ყური დაუგდეო,
 არავინ არის უფროსი ღვთისგან უდიდეო;
 და ღვთისა სიტყვა კაცთა ძესა, სიტყვას მისმენდეო ... (1r).

ბიბლიოგრაფია: ქართული მწერლობა, ტ.7, თბილისი, 1989 წ., გვ.450.

2. სწავლა მოსწავლეთა (7r-10r)

ისმინე სწავლის მძებნელო, მიჰყევს დავითის მცნებასა,
 ჯერ მწარე ჭამე, კვლავ ტკბილი თუ ეძებ გემოვნებასა ... (7r).

ბიბლიოგრაფია: ქართული მწერლობა, ტ.7, თბილისი, 1989 წ., გვ.353.

3. ანდერძი დავით გურამიშვილისა (10r-11r)

აღარ მსურს ქნარი, საკრავად სტვირი. არც ზედ დამღერა, ან ამას ვსტირი ცრუმან საწუთრომ მირიდა პირი... (10r)

ბიბლიოგრაფია: დავით გურამიშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, თბილისი, 1980 წ., გვ.353.

4. მღუდელთან ვედრება დავითისაგან (11r)

მღუდელი, რაც ღმერთმან მაღლი მიგმადლა... (11r)

ბიბლიოგრაფია: დავით გურამიშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, თბილისი, 1980 წ., გვ.305.

5. სულის ამბავი (11v)

ან მოისმინეთ სულის ამბავი, რაც შემთხვეოდეს კარგი თუ ავი... (11v-12)

ბიბლიოგრაფია: დავით გურამიშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, თბილისი, 1980 წ., გვ.306.

6. მამისაგან რჩევა შვილთან, თუ როგორი ცოლი შეირთოს (12r-20v)

შვილო, მონახე ქალი ასეთი,
ჭეშმარიტებით სწამდეს მას ღმერთი... (12r)

ბიბლიოგრაფია: დავით გურამიშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, თბილისი, 1980 წ., გვ.266.

7. ცილობა და შურობა და ერთმანეთის ძვირისხსენება (21r-25v)

[...] საწუთრო რას სტყუის და რას უპირობ... (21r)

ბიბლიოგრაფია: დავით გურამიშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, თბილისი, 1980 წ., გვ.198.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 135.

კრებული [XIX]

1446/132

ტიქნიკური აღწერილობა:

24 ფ. ზომები: ყდა – 229×185, ქალღი – 214×168, ტექსტი – 180×146, სისქე – 7, სტრიქონებს შორის მანძილი – 15; არშიები: ზედა – 17, ქვედა – 18, მარცხენა – 17, მარჯვენა – 19. მასალა: ქალღი, მელანი – შავი, ყავისფერი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 12/21. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. ხელნაწერი ბოლონაკლულია, რესტავრირებული, დალაქავებული, [XIX ს.], დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერში გაირჩევა ორი სხვადასხვა ხელი: 1. 1r-15v და 2. 16r-24r. ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **[ქალვაჟიანი]** – ქ. ერთი კაცი იყო მდიდარი და მოხელე ქალაქის. ქონდა უანგარიშო ხაზინა – ოქრო, თვალი და მარგალიტი, რომ იმოდენი სხვას არა ქონდა. ცოლ-ქმარი იყვნენ დაბერებული და შვილი არა ყავდათ, დღე და ღამე ღმერთს ევედრებოდნენ: ღმერთო, ერთი შვილი მოგვეციო ... (1r-15v).
2. **[წმიდა ალექსი ღვთისკაცის ცხოვრება]** – ქ. კაცი ვინმე იყო **სტანვილსა (!)** შინა მეტათ მრავლის მქონე, უთვალავის ოქროს და ვერცხლის პატრონი ... (16r-24r).

შენიშვნა: ტექსტი ნაკლულია შემდეგ ფურცლებს შორის: 17-18, 23-24.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, I, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ. 127.

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 136.

კრებული [XIX]

1446/133

ტიქნიკური აღწერილობა:

29 ფ. ცარიელი გვერდი – 21v: ზომები: ყდა – 225×175, ქალაღი – 210×170, ტექსტი – 180×135, სისქე – 8, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 7, ქვედა – 10, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 15. ქალაღი: მოყვითალო ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 17/22. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. ფურცლები დალაქავებულია, რესტავირებული. [XIX ს.] დათარიღების საფუძველი: პალეოგრაფიული ნიშნები; სულ სამი სხვადასხვა ხელი გაირჩევა: 1. 1v-13v, 2. 14r-15v, 3. 16r-17r. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] ორივ დანაყოს, ნაკვერცხალზე დაყაროს და იყრჩოლოს. ვისაც თვალი წმინდათ ქონდეს და ვერა ხედევდეს, შავი ფურის რძე და ნაღები მოზვრის დედის თვალში ჩაუდევი ... (1r).

წყდება: ... ეტლი მეთორმეტე თებერვლის – თევზსა ზედა რომელი იშვას, იყოს შავგვრემანა, ტურფ[...] (29v).

1. **[კარაბადინი]** – [...] ორივ დანაყოს, ნაკვერცხალზე დაყაროს და იყრჩოლოს. ვისაც თვალი წმინდათ ქონდეს და ვერა ხედევდეს, შავი ფურის რძე და ნაღები მოზვრის დედის თვალში ჩაუდევი ... (1r-17r) .
2. **სამთვარიო მართალი და ჭეშმარიტი** – ქ. მთვარესა ერთსა დღესა კეთილი არის ყოვლის საქმისათვის თესვა, ნერგვა, კარაგული იპოვოს, გაქცეული უკმოიქცეს ... (17v-29v).

ეტლი მამაკაცი ათორმეტისა თვისა პირველი ეტლი მარტის
– ვერძსა ზედა რომელი იშვას, შეიქმნას ტანად და ფერად კარ-
გი გულოვანი ... (22r-26r).

ეტლი სადედაკაცო ათორმეტის თვისა, პირველი ეტლი მარ-
ტისა – ვერძსა ზედა რომელი იშვას, მისი ყოფა გძელი იყოს,
მისთვის დღე ბედნიერი ... (26r-29v).

მინანქრები:

რუსული: 46 листовъ А. Хаханашвили (1r) (ალექსანდრე ხახანაშვილის მინანქ-
რი).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწე-
რილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკე-
ლიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 136.

გიორგი ერისთავი, „შეშლილი“, 1842

1446/134

ტიქნიკური აღწერილობა:

6 ფ. ზომები: ყდა – 352×236, ქალაღი – 345×225, ტექსტი – 323×180, სის-ქე – 3, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 13, ქვედა – 5, მარჯვენა – 15. მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი. მუყაოს ყვითელი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 35/38. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. ხელნაწერი თავნაკლულია, ფურცლები დალაქავებული. ავტორი – **გიორგი ერისთავი (6v)**. 1842 (6v). ხელნაწერს დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის სააღრიცხვო ნომერი – N48 (6v); ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი:

შეშლილის პოემა – დარბაზში სხედან ტახტზედ **მართა, სიდონია, ანა** და **მაკრინე**. **სიდონია** დაიდებს ორს თითს ტუჩზედ და **მართას** ეუბნება ...] (1r).

ანღერძი:

მხედრული: ეს თუ იკითხოთ, **სამარაღონ ყაფლანისშვილის** ქალზედ გახლავსთ გამოთქმული **როსტომ ერისთავის შვილის ძმის ბეგლარისაგან**, თვითონ ჰყვარებია და დანიშნული [ყოფილა]. ჩემბ-სა წელსა თბერვლის ია-სა დღესა (6v).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

„შეშლილი“ გიორგი ერისთავის პირველი კომედიაა. ამ ხელნაწერში ტექსტი ინყება II ნაწილით, პირველი სურათიდან. გამოცემულ ტექსტთან შედარებისას (იხ. დასახელებული ლიტერატურა) შეინიშნება გარკვეული განსხვავებები: უზუსტობები ტექსტში, სიტყვათა სხვაგვარი წყობა, შიგადაშიგ გამოტოვებული სტრიქონები.

ზომბადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 136-137.
2. გიორგი ერისთავი – პიესები, შალვა რადიანის რედაქციით, თბილისი, 1950, გვ. 136.

შემოკლებული ისტორია ქართლისა [XIX]

1446/135

ტიქნიკური აღწერილობა:

29 ფ. ზომები: ყდა – 200×152, ქალაღი – 191×149, ტექსტი – 160×115, სისქე – 9; სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიები: ზედა – 16, ქვედა – 15, მარცხენა – 17, მარჯვენა – 19/21. მასალა: ცისფერი ქალაღი, მელანი – შავი, ყვითელი, მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 22. აქვს გადამწერის ხელით შესრულებული გვერდობრივი აღრიცხვა არაბული ციფრებით (57ფ.) და რვეულებრივი აღრიცხვა არაბული ციფრებითა და ასომთავრული გრაფემებით. ავტორი – **მდივანბეგი ომან ხერხულიძე**. [XIX]. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; ყდაზე დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის სააღრიცხვო ნომერი – N22; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

შემოკლებული ისტორია ქართლისა, ირაკლი მეორისა მეფისათვის. ინყების თუ ვითარისა შრომითა მიიღო მეფობა ქართლისა – §1. წელსა ჩღკბ დაჯდა ყაენად ძე შაჰ სულტან უსეინისა, შაჰ თამაზ და ამყამად იჯდა ქართლში მეფედ ვახტანგ ლეონის ძე და კახეთში იჯდა მეფედ კოსტანტინე ირაკლის ძე, რომელსა ეწოდა სახელად მაჰმად ყული ხან, თათრობისა გამო ... (1r).

შენიშვნა: სათაურის შემდეგ განსხვავებული ხელით არის ჩამატებული შემდეგი ტექსტი: „რომელსაცა გარდამატებულისათვის სიმხნისა მისისა პირველად მიებოძა შაჰ ნადირ კახთ მეფობა და შემდგომად შეაერთა მან სკიპტრა ორმეფობითი“ (ჩამატებულია სხვა ხელით).

აქვე მელნით აღექვსანდრე ხახანაშვილის შენიშვნა: ქმნილი ომან მდივანბეგისაგან (ა. ხ.).

შენიშვნა:

ფორზაცზე არის ალექსანდრე ხახანაშვილის ხელმოწერა.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

- მეფობა ირაკლი მეორისა, მეფის თეიმურაზის ძისა, ქართლის ცხოვრება, ნაწ. II, დ. ჩუბინაშვილის გამოცემა, სპბ, 1854
- ომან ხერხეულიძე, მეფობა ირაკლი მეორისა. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო ლ. მიქიაშვილმა. თბილისი, 1989
- ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 137.

ელია წინასწარმეტყველისათვის [XIX]

1446/136

ტიქონოვი ალწერილობა:

63 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1-6, 46v, 53-63. ზომები: ყდა – 171×109, ქალაღი – 168×104, ტექსტი – 114×73, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 29, მარცხენა – 18, მარჯვენა – 18; მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. მუყაოს, მოყავისფრო ყდა. დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, სათაური და ზოგიერთი საზედაო გრაფემა სინგურით. აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 12/25. აღრიცხვა – გვერდობრივი, აღნიშნულია ნუსხური გრაფემებით ზედა არშიაზე. აღრიცხვისას მექანიკურად გამორჩენილია პდ (84) გვერდი. ხელნაწერი კარგად არის შემონახული, ზოგიერთი ფურცელი დალაქავებულია. [XIX ს. II ნახევარი] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ავტორი: ეფრემ ასური; ყდაზე დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის სააღრიცხვო ნომერი – N35; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული ალწერილობა:

თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ეფრემ ასურისა ელია წინასწარმეტყველისათვის, რომელი იკითხვის ივლისსა კ – განდიდნა შიში ღვთისა და ნეტარ არს, რომელმან მოიპოოს იგი და დაიმარწნეს მცნებანი მისნი, რამეთუ არა ხოლო ამას სოფელსა ადიდოს იგი და პატიოსან ჰყოს, არამედ ცათა შინა აღამაღლოს და მისცეს მას ჯელმწიფებაჲ ზეცისა ... (7r-v).

მინაწერები:

მხედრული: წმიდისა ილიასი ცუხოურება... (თავფურცელი).

შენიშვნები:

1. ხელნაწერში შიგადაშიგ ნასწორებია.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. კლარჯული მრავალთავი, თბილისი, თბილისი, 1991, გვ. 285-294.
2. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 3, ქართული ნათარგმნი ჰომილეტიკა, თბილისი, 2009, გვ.141.
3. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 137.

ფურცელადის ქრონიკა [XIX]

1446/137

ტიქნიკური აღწერილობა:

3 კეფი. გრაგნილი. ზომები: I კეფი – 441×197, II კეფი – 449×218, III კეფი – 454×191. ტექსტი – I კეფი 413×169, II კეფი 411×15, III კეფი 425×142. სტრიქონებს შორის მანძილი – I კეფი – 9, II კეფი – 7; III კეფი – 8. სტრიქონების რაოდენობა – I კეფი – 42, II კეფი – 45, III კეფი – 48. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. ჭვირნიშანი შეიმჩნევა მესამე კეფზე. ფურცლები არის დალაქავებული, დაზიანებული, რესტავრირებული. [XIX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში ხელნაწერი შემოსულია 1924 წელს **ისაია ფურცელადისაგან სოფელი მერეთა (ქართლი)**.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

I კეფი, ქორონიკონს ტიჭ – ქ. **მირიან მეფის** ნათლისღება და გარდაცვალება: ქორონიკონს ტმბ, ქ. **ვახტანგ გორგასლის** მეფეთ დაჯდომა და გარდაცვალება ... (1r).

ქორონიკონს უოგ – ქ. **ომარხანმა მადანი** და **ვახანი** აილო ენკენისთვის ია. ქორონიკონს უპგ – ქ. **ალამამადხანმა** ქალაქი აილო ენკენისთვის იგ. ქორონიკონს ჩყთ – ქ. **ანტონი ქათალიკოვზის(!) რუსეთს** წაყვანა გიორგობისთვის ი (1v).

ტიქსტაბთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. „ფურცელადის ქრონიკის“ პირველი კეფი მოიცავს პერიოდს IV საუკუნიდან XIX საუკუნის ჩათვლით. კერძოდ, იწყება 318 წლიდან, **მირიან მეფის** ნათლისღებით და გრძელდება 1809 წლამდე **ანტონ კათალიკოსის**

რუსეთში წაყვანით. მეორე კეფში მოტანილია 1623-1751 წლების მოვლენები (მეორე კეფის დასაწყისი დაზიანებულია, დალაქავებული, ამიტომ ტექსტი არ იკითხება); იწყება **შაჰ აბაზ ყაენის** მიერ **ყანდაარის** დაკავებით და მთავრდება **ერეკლე მეფის** მიერ **ერევანს** „აღვანის... დამარცხებით. მესამე კეფი მოიცავს 1752-1825 წლებს: **აჯი ჩალაბის** მიერ ქართველთა ჯარის დამარცხებიდან და **სოფია ფურცელაძის** ქორწინებით. ქრონოლოგიური თანამიმდევრობა არ არის დაცული.

2. ქრონიკაში, გარდა მეფეების აღზევებისა და სხვა ძირითადი თარიღებისა, მოტანილია ცალკეული, კერძო შემთხვევების ქრონოლოგიაც. მაგ. **ქაიხოსრო წერეთლის** მოკვლა **გელოვანის მიერ, იულონ ბატონიშვილის** დაქორწინება და ა.შ. ასევე სტიქიური უბედურებებისა თუ ბუნებრივი მოვლენების თარიღები და სხვა.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 138.
2. გ. ბოჭორიძე, „საისტორიო მოამბე...“ ნიგნი I, ტფილისი, 1925, გვ. 176-181.
3. თ. ჟორდანია, ქრონიკები, III, გამომცემლობა, თბილისი, 1967, გვ. 063-068; 625-631.

ვახტანგ VI-ის პოეზია [XVIII]

1446/138

ტიქნიკური აღწერილობა:

36 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1^რ-1^აv, 32v-36r. ზომები: ყდა – 232×186, ქალაღი – 230×180, ტექსტი – 180×150, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 30, მარცხენა – 14, მარჯვენა – 24. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. ტყავგადაკრული ხის ყდა, ყავისფერი, ტვიფრული, ყდას შიგნითა მხარეს გამოკრული აქვს ჭრელი ქალაღი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები სინგურით. შეინიშნება ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 20. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. ავტორი – **ვახტანგ VI** (1^რ). [XVIII] (16v). დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ყდაზე დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის სააღრიცხვო ნომერი – N233; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ქ. ესე ანბანთქება უცხო და ახლად შემოღებული და არ ადვილად სათარგმანებელნი, თქმული მეფის ვახტანგისა მიერ, უფალმან მრავალყამიერ ყოს, ამინ –
ასრე არის აგებული, ამგებელსა აქაქებდეს
ამკობდესცა, ადიდებდეს, ამისთვისვე აქაქებდეს ... (1^რ-4v).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ. 63-66.

2. უსათაურო –

ჯუფთ არს არა ვის, ეთქვა არავის: თუ ვინ ან ბრძანებს ვეჭვ, არს შემდგომი... (4v).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.67.

3. **ეს ერთი ლექსი არის, ყოველს სიტყვას ანბანი უზის თავ-ბოლოსა**
–

არა ბძანებ გიორგ დედად, ესე ვიყავ ზეზ ჭეთერად
თმით იკარი კუკ ლალ მომცემ ნებვენ ... (5r)

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.68.

4. **მეფე იგივე. სამეფოსაგან კიდევან ქმნული, სალბუნად გულის
წყლულებათათვის
მკურნალ თავისა თვისისათვის იქმნების და სწერს ესრედ –**

მწამს მისის სარჯლით აშკმული ჯოჯოხეთს პირი იცოდა,
მას ვევედრები, რომელმან არარა ცოდვა იცოდა ... (5r-15v).

შენიშვნა: ლექსს ბოლოს აქვს მინაწერი: ეს ლექსი ლათინურის ენიდამ ერთმა ფრანგმა მითხრა ყოველის ქებად და ასე ვთქვი – თოვლებრ სპეტაკ და არლოს ლათისებრ თვალებრ ბევრია ... (15v-16r).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.24-34.

5. **[ყველის ქება] –**

თოვლებრ სპეტაკი დაარლოს, ღვათისებრივ თვალებრ ბევრია
მათუსალასებრ დღეგრძელი, მაგდანლებ მტირლად მზერია ...
(15v-16r).

შენიშვნა: ლექსს თავში აქვს მინაწერი: „ეს ლექსი ლათინურის ენიდამ ერთმა ფრანგმა მითხრა ყველის ქებად და ასეც ვთქვი“ (15v).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.70.

6. ჩარხებრ მბრუნავი ლექსი] –

ცუდად ვიყავ, იმატა ასვათ ასეთი, ითესა თავსა ატამი
აბანა ერსა მოშიშთა, ათშიშომ ასრე ანაბა ... (16r).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.72.

7. [შეგონება] –

კაცმან უნდა თავის საქმე ყველა ღვთითა მოივარგოს
ამ სოფელსა ხელი ჰყაროს, იქაც ბარგი დაიბარგოს ... (16r).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.15.

8. ქ. ოდესცა ქართლით იჭმეს მეფე ვახტანგ ისპაანად და მიიწვიანა წინაშე სპარსთა მეფისა აწვევდენ მამულისა სჯულის დატყვებად და ღვთის მოყვარე მეფე ესე არა არიდა მძლავრისა მის ბრძანებასა ამისთვის პატიმრად წარავლინეს და მუნ მყოფობას შინა იწყო წერად ესრედ რათამცა არა შეეპყრა ურჯთა სევდიანობასა და ესრეთითა წესითა იქარვებდა პირველისა მის დიდებულებისა არაქონასა ნაღვლიანობას მრავალჟამიერ ყოს უფალმა – კვლავ მიხმეს ისევ ისპაანს დამრჩა ეს შეუსრულები მამცეს პატივი მრავალი ვაითუ დავაბი სულები ... (16r-v).

ბიბლიოგრაფია: ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ.62.

9. კაეშანი – დამიმონა კაეშანმა სევდა მომხვდა მისთვის წამლად
ნაღველს ვჭმარობ მუდამ მელნად გულსა ვანვევ ... (17r-v).

შენიშვნები:

1. ლექსს წინ უძღვის მინაწერი: მოცალეებასა შინა მყოფსა ჭმუნვა-ნავლისა მაქარვებელად იწერების საქართველოს მეფის მიერ უფლისა <უფლისა> ვახტანგისაგან დიდსა ქალაქს მოსკოვსა შინა. 1730 (16v).
2. ლექსი გამოცემულია სხვადასხვა რედაქციით. წინამდებარე ლექსი მიეკუთვნება B რედაქციას (საქართველოს მუზეუმის საკუთარ ხელნაწერთა ფონდის N 548 Q; ვახტანგ მეექვსე, ლექსები, აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975, გვ. 161).

10. აქა იწყებთან ტრფიალთაგან სატრფოსთვის შაირობა და მკითხველთა უწყს გულისწმიერება თუ ვისდამი ტრფიალებს მეფე საჯმარ არს ყურნი სმენად და გული გაომწველევად – ლექსი უნდა ტკბილ გვართათ სწავლის სიტყვით გამახარი სამ-ოთხ რიგად გასასინჯი სიბრძნეს ზედა არ სახარი ... (18r-32r).

შენიშვნა: გამოცემაში ლექსის სათაურია „სატრფიალონი“. ხელნაწერში ლექსის სიტყვათა წყობა არ ემთხვევა გამოცემულს. ზოგჯერ სიტყვები და ერთ შემთხვევაში სტროფიც (32r) გადაადგილებულია.

ბიბლიოგრაფია: ქართული პოეზია, ტომი V, თბილისი, 1976. გვ. 164-193.

მინაწერები:

1. Стихотварения Грузинского царя Вахтанга. Принамении от его Превосходительства господина попечителя Ивана Экимовича Лазарева (1r).

ზომბადი ბიბლიომბრაფია:

1. ვახტანგ მეექვსე, ლექსები და პოემები, აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1975.
2. ქართული პოეზია, ტომი V, თბილისი, 1976, გვ. 137-213.
3. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგომიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 138-139.

კარაბადინი [XIX]

1446/139

ტიქნიკური აღწერილობა:

33 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1-2v; 32v-33. ზომები: ყდა – 230×180, ქალაღი – 220×168, ტექსტი – 160×135, სისქე – 5, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 30, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 20. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. მწვანე კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა ტყავის ყუით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 17. აღრიცხვა – ფურცლობრივი, არაბული ციფრებით. ხელნაწერი თავნაკულია, რესტავრირებული. [XIX ს.], დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. თავფურცელზე აქვს ბეჭედი წარწერით: Библиотека специальных классов Лазаревского Института иностранных языков (მოსკოვის ლაზარევის უცხო ენათა ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა სპეციალური კლასებისთვის). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [..] კარი მეექვსე, მაჯის გასინჯვასა და ნახვას გამცნებსთ და გაამბობს – კაცს მაჯის ძარღვები რომ უნახოთ, ასრე უნდა: ოთხივ თითი მიიტანოთ და მაჯაზედ დასდვათ ჴელი, არც მწვედ ნუ მოუჭირებთ ... (გვ.3).

კარი კიდევ ოთხის ფასლისა (გვ.3-4).

იწ კარი – ღვიძლის და თირკმლის მიზეზს ნიშნებს გამცნებს და გაამბობს (გვ.4-7).

იწ კარი – სისხლის შეკვრის წამალი (გვ.7-8).

კ კარი – ვისაც საჯდომი გარეთ გარდმოქცეოდეს (გვ.8).

ბ კარი – ღვიძლის ტკივილისა (გვ.8-10).

კბ კარი – თვალის ტკივილისა (გვ.10-12).

კარი მეორე, თვალის ტკივილისა (გვ.12-14).
 კე კარი – თავის ტკივილისა (გვ.14-16).
 კვ კარი კბილის ტკივილისა (გვ.16-17).
 კზ. კარი – კბილის ტკივილს გამცნებ (გვ.17-18).
 კჭ კარი მესამე[ე]. კბილისას გამცნებ (გვ.18-26)
 ლვ კარი – სურდოსასა და სურავანდისა (გვ.26-29).
 კარი – თუ კაცის პირიდანე ბაყლი ამოვიდოდეს (გვ.29-32).
 ლწ კარი – ყურის ტკივილისა (გვ.32-33).
 კიდევ ყურის ტკივილის წამალი (გვ.33).
 ყელის ტკივილისა (გვ.33-35).
 კარი – ცივებ-ცხელების წამალი (გვ.33-37).
 კარი ავის ჟამისა წამალი (გვ.37).
 თუ კაცს სტომაქი სტკიოდეს (გვ.37).
 კაცს თუ ნაღველი ქონდეს (გვ.37-38).
 თუ კაცს მუცელში ჭიები ქონდეს (გვ.38).
 თუ კაცს სადმე ალაგს ქვა ჩავარდნოდეს (გვ.38-39).
 წამალი სუსუნაკისა (გვ.39-40).
 თუ კაცს თირკმელი ეტკინოს (გვ.40).
 თუ დედაკაცი არ დაორსულდეს უშვილობითა (გვ.40-46).
 თუ კაცი დედაკაცთა ვერ დანვეს (გვ.46).
 თუ კაცი შეკრული იყოს (გვ.46-47).
 თუ კაცს მუცელი ქართ ებერებოდეს (გვ.47).
 თუ კაცს ჳველა სჭირდეს და ბალღამს ამოჰყრიდეს (გვ.47).
 თუ გინდოდესთ, რომ არვინ გემტეროს (გვ.47).
 ვისაც სახლშიგ გრძნება იყოს (გვ.47).
 ვისაცა ჳორცში ნემსი შერჭოდეს და ვერ გამოედროს (გვ.47).
 თუ ყმანვილი მუცელში გახსნით იყოს (გვ.47-48).
 კიდევ მუნუკისათვინ მალამო (გვ.48).
 თუ გინდოდეს თმის წამალი გააკეთო (გვ.48-49).
 თუ კაცი უფერული იყოს, გუნება ავი ჰქონდეს (გვ.49).
 თუ კაცს გული სტკიოდეს (გვ.49-50).
 ციებისათვის (გვ.50).
 ვისაც აცხელებდეს (გვ.50).
 ვისაც ბარკლები სტკიოდეს (გვ.50).
 თუ კაცსა მუცელი სტკიოდეს (გვ.50-53).
 ანე ვისაც თუ გინდოდეს, რომ შეტყო უშვილობა კაცისაგან არის თუ

დედაკაცისაცა (გვ.54-55).

კიდევ ერთი წამალი არის რომე დედაკაცს საქმე უჭირდეს შობაზედ (გვ.55).

სიყვითლის წამალი (გვ.55-56).

ნაფაზის წამალი (გვ.56).

თუ კაცს თვალზე ბინდი ეკრას (გვ.56).

კაცსა რომა აცივებდეს (გვ.56).

კაცსა რომა წითელი ქარისაგან გასივებდეს სადმე (გვ.56).

ხუნაგას უშველის (გვ.57).

კაცსა რომა ყური სტკიოდეს (გვ.57).

კაცსა რომა ფილენჯის ქარი ქროდეს (გვ.57).

კაცსა რომა მუნი სჭირდეს (გვ.57).

კაცსა რომა აციებდეს (გვ.57).

დედაკაცსა რომა შობაზე უჭირდეს (გვ.57).

კაცსა რომა გული სტკიოდეს (გვ.57).

კაცსა რომა წელი სუსტათა ქონდეს (გვ.57-58).

კაცსა რომა ფუში ჰქონდეს (გვ.58).

მატლის გაყრევიანების ლოცვა არის (გვ.58).

თვალნაკრავის ლოცვა (გვ.58).

ქალწულობის ლოცვა, რომ შვილი არა ჰყოლოდეს (გვ.58).

ციების წამალი (გვ.58).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 140.

კრიბული, 1835-1836

1446/140

ტექნიკური აღწერილობა:

59 ფ. ცარიელი ფურცლები – 7r, 12v-16v, 17v, 27v-29v, 46v-59v. ზომები: ყდა – 217×170, ქალაღი – 211×161, ტექსტი – 136×115, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 34, ქვედა – 33, მარჯვენა – 29, მარცხენა – 20. ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. სახიანი მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები – ასომთავრულით. სტრიქონების რაოდენობა – 16. აღრიცხვა – გვერდობრივი. ხელნაწერი სადად არის გაფორმებული: ფერადი კომეტა (17r); ახალი თავის დასაწყისი მარტივი თავსამკაული (1r,18r) და ბოლოსამკაული (26r-v). მთარგმნელები – **პლატონ იოსელიანი** (6v, 12r, 27r), **მეფის ძე ბაგრატი** (45v-46r). 1835-1836 წწ. (6v, 12r, 27r, 46r). გადანერის ადგილი – **სანკტ-პეტერბურგი** (6v, 12r, 27r, 46r). ხელნაწერში გაირჩევა ორი სხვადასხვა ხელი: 1. 1r-27r, 2. 30r-46r (სავარაუდოდ, თეიმურაზ ბატონიშვილის ხელი); თავფურცელზე აქვს ბეჭედი წარწერით: Библиотека специальных классов Лазаревского Института иностранных языков (მოსკოვის ლაზარევის უცხო ენათა ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა სპეციალური კლასებისთვის). ეროვნულ არქივში ხელნაწერი შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **დესპანობისათვის წარგზავნილისა მეფისა კოსტანტინესგან ელისაბედისა მიმართ ღიშპანიისა დედოფლისა** – მორწმუნე ქრისტიესი, ღუთისა ჩუჭნისა მეფე კოსტანტინე ბაგრატიონი, თვთმპყრობელი ივერთა ქუჭყანისა ... (1r-6v).

მინაწერი: ესე წიგნი არის მინერილი საქართუჭლოს მეფისა კოსტანტინესაგან ძისა გიორგი მეფისა შემდგომად კოსტანტინე-პოლისა აღებისა თათართაგან წელსა 7-სა ზ (4v).

ანდერძი: მხედრული: ვჰსთარგმნე რუსულით წელსა 1835-სა სეკ-დემბრის 22-სა დღესა ქალაქსა **სანკტპეტერბურლსა პლატონ ეგნატი დეკანოზისა ძემან იოსელიანმან** (6v).

2. **ანდერძი არჩილ მეფისა, რომელი დაუტევა პეტრე პირუტლსა უკანასკნელთა დღეთა ცხოვრებისა თვისათა** – ყოვლად მონყა-ლეო მეფეო ჴელმწიფეო! თვთ უკანასკნელთა ჟამთა აღმოფშვივნისა ჩემისათა სამეფოსა დიდებულებასა თქუჴსნსა უმდაბლესად უუ-შეგრომილესი თქუჴსნდა ... (7v-12r).

ანდერძი: მხედრული: „ანდერძი ესე იყო დაბეჭდილ ჟურნალსა შინა, რომელსა ეწოდების: „Северный Архив“ 1824 წელსა, დეკემბრის თუჴს N23 და 24 სა, უფლისა **ბუტკოვის** მიერ. ამან მოილო იგი წიგნთსაცავისაგან ღრაჴის თ. ა. **ტოლსტოვისა**, ხოლო წელსა 1835-სა სეკდემბრის 23-სა დღესა ვჰსთარგმნე მუნით, **საქართუჴლოს** აზნაურშვილმან **პლატონ ეგნატის დეკანოზის ძის იოსელიანმან**, ქალაქსა ს. **პეტერბურლს**“ (11v-12r).

3. **სახისა და თვსებათათვს კომეტათასა** – გარეგანი სახეე კომეტისა არს მგურგუალი, ანუ კუჴრცხისა მჰსგავესი სფერაჲ, რომელსაცა ეწოდების თავი კომეტისა [...] (17r-27r).

ანდერძი: მხედრული: „მცირენი შენიშუნანი და უწყებანი გარდამოვიღე რუსულისა ენითგან მისართმეველად **მეფის ძის ბაგრატისადმი**, წიგნსა სადაჲთცა გამოვჰკრიბე ესენი ეწოდების: О Кометах 4-го десятилетия XIX века, დაბეჭდილი **ს. პეტერბურლსა** შინა წელსა 1832-სა წელსა. წიგნი ესე პირუტლ დაინერა ნემეცურსა ზედა ენასა და დაიბეჭდა **გერმანიასა** შინა და ნემეცურით ვჰპოვე გარდმოღბული რუსულსა ზედა ენასა; შემთხუჴული მისი არა არს ცნობილი არცა რუსულსა შინა თარგმანსა. რუსულის ენითგან გამოკრეფით ვჰსთარგმნე **პლატონ იოსელიანმან** წელსა 1835-სა ოკდომბრის 2-სა დღესა ქალაქსა ს. **პეტერბურლს**“ (27r).

შენიშვნა: წინ უძღვის მცირე შესავალი კომეტის მინიატურით.

4. ცერემონია (გინა განკარგულება) კურთხევისათუის ორქივატრად, გინა კათალიკოზად სომეხთა ხალხთა ზედა **ოჰანეზ კარპიცისა**, რომელიცა იყო ესე **ტფილისის** მცხოვრებთა ხალხთა სომეხთასა ზედა დადრგენილი არხიეპისკოპოზად – თუჴესა ნოემბერსა ზ (7) ხოლო წელსა 1831 განშუჴნებულ იქმნა დღე იგი დღესასწაულობისა ამის და უმეტეს იქმნა მხიარულებაჲ სომეხთა [...] (30r-46r).

ანდერძი:

მხედრული: „გარდმოვიღე ესე ცერემონია რუსულის ენისაგან ქართულსა ენასა ზედა, მე მეფის **გიორგის ძემან ბაგრატმან და რუსეთის** ტაინი სოვეტნიკმან და სენატორმან და მათის იმპერატრებიტის დიდებულების სასახლის კამარლერმან და მექონმა სხუათა და სხუათა ორდენტა და კავალერიანთა. ს. **პეტერბურლს**, ხოლო წელსა 1836-სა, თუესა **ჭებერვალსა 10-სა დღესა**“ (45v-46r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 140-145.

სჯულისკანონი [XIII]

1446/141

ტიქნიკური აღწერილობა:

224 ფ. ცარიელი – 225r, 226v, 228v. ზომები: ყდა – 145×105, ქალაღი- 135×95, ტექსტი – 98×65, სისქე – 50, სტრიქონებს შორის მანძილი – 3; არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 25, მარცხენა – 12, მარჯვენა – 20; მასალა: ქალაღი, მელანი – წითელი, ყავისფერი; ხელნაწერს აქვს ხის ტყავგადაკრული, ტვიფრული ყდა, დაზიანებული, რესტავრირებული; დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, საზედაო გრაფემები – მთავრულით; სტრიქონების რაოდენობა – 16; აღრიცხვა – არ არის შემორჩენილი, მხოლოდ ერთგან, 54r-ზე აღნიშნულია გვიანდელი მხედრულით ც, ქვედა არშიაზე; განკვეთილობის ნიშნები: •; ••; •••; [XIII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

[...] მეექუსისა კრებისაჲ, იოანე მმარხველისაჲ, წმიდისა მამისა ეფთჳმი მთანმიდელისა თარგმნილი

1. [წესი] და განგებაჲ ას სამეოცდარვათა წმიდათა მამათაჲ, [რომელნი] შეკრბეს კოსტანტინეპოლეს, ახალ]სა ჰრომსა [კოსტან]ტინე ღმრთისმსახურისა და მორწმუნისა] მეფი[სა ზე, ძი]სწულისა ძისა ჰერაკლე] მეფისა. იყვნეს წინამძღუარ კრებისა ამის აღათონ, პაპი ჰრომისაჲ [და გიორ]გი პატრიარქი კონსტან[ტინეპო]ლისაჲ და თეოფანე [...] [...]ქისა და სხუანი იგი ღმერთშემოსილნი მამანი – ამან წმიდამან მეექუსემან კრებამან ას სამეოცდარვათა მამათამან, რომელნი შეკრბეს კოსტანტინეპოლის სამეუფოსა პალატთა ... (224r-v, 1r-132r).

შენიშვნა:

1. ფურცლების დაზიანების გამო ტექსტის ნაწილი გადაშლილია, ძნელად იკითხება. ასოები შიგადაშიგ გაცხოველებულია სხვა, გვიანდელი ხელით (1r, 2r და ა.შ.). ტექსტი ნასწორებია – სტრიქონებს შორის ჩამატებული სიტყვები ან ასოები წერტილებით არის დაკავშირებული გასასწორებელ ადგილთან.
2. 224r-ზე, ქვედა არშიაზე გვიანდელი, მხედრულით მიწერილია: „რჯულის კანონი მეექვსე კრებისა“ .
2. **კანონნი შეცოდებულთანი აღწერილნი წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანეს მიერ, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისაჲ, რომელსა ეწოდა მმარხველ – უწყებულ იყვნით, ვითარმედ ესე ნეტარი იოანე მმარხველი უკანასკნელი იყო ყოველთა მათ, რომელთა სჯულისკანონისა წესნი დაწერნეს და მეექუსისაცა კრებისა შემდგომად იყო მრავლითა ჟამითა კეთილი მღუდელთმოძღუარი და სავესე მადლითა სულისა წმიდისაჲთა ... (132r-160r).**
3. **კანონნი შეცოდებულთანი, განწესებულნი წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე მმარხველისა მიერ კოსტანტინეპოლელ პატრიარქისაჲ – უკუეთუ ვის შეემთხვვნენ ბუნებითნი ცოდვანი, ესე იგი არს სი[ძვა]ნი დედათა თანა, გინათუ ქურივთა, ანუ მკვეალთა, ანუ მეძავთა ... (160r-196v).**
4. **კანონნი დღითი-დღეთა ცოდვათა, ვითარცა წმიდამან ბასილი განაწესნა – პირველი მოსლვაჲ გულისსიტყვსაჲ, რომელი მოუჭდეს და გონებამან სწრაფით განიოტოს ... (196v-204v).**

შენიშვნა:

1. ტექსტი გამოცემულია: იხ. მცირე სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადა ელგუჯა გიუნაშვილმა, თბილისი, 1972, გვ. 15-123.
2. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 6, კანონიკა დოგმატიკა-პოლემიკა, თბილისი, 2012, გვ. 128, 132-133.
5. **მიგებაჲ კანონებრივი ტიმოთე წმიდისა მთავარეპისკოპოსისა აღექსანდრიელისა. იყო ერთი ასერგასისთა წმიდათა კოსტანტიპოლეს შეკრებილთა მამათაგანი მისსა მიმართ კურთხევაჲ – უკუეთუ კათაკუმეველი ყრმაჲ ვითარ წლისა შკდისაჲ, რომელ არს**

კაცი სრული, დაემთხვის სადმე ჟამისწირვასა და უმეცრებით ეზიაროს, რა ჯერ-არს ყოფა მისთვის? ... (204v-211v).

შენიშვნა:

1. დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს ე. გაბიძაშვილმა, ე. გიუნაშვილმა, მ. დოლაქიძემ, გ. ნინუამ, თბილისი, 1975, გვ. 524-526.
2. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 6, კანონიკა დოგმატიკა-პოლემიკა, თბილისი, 2012, გვ. 129

6. **წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა მეთოდიზ კონსტანტინე-პოლელ მთავარებისკოპოსისა და მოწამისა, თუ ვითარ ჯერ-არს შეწყნარება თვთოეულსა ჰასაკსა შინა უარისყოფისა ბრალსა მთავრდომილთათვს და კუალად ქრისტეანედ მოქცეულთა – უკუეთუ ყრმა შეპყრობილ-იქმნეს და უარყოს ანუ შიშისაგან ანუ უმეცრებისა და უსწავლელობისა ... (211v-214v).**

შენიშვნა:

ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 6, კანონიკა დოგმატიკა-პოლემიკა, თბილისი, 2012, გვ. 113.

ტექსტი გამოქვეყნებულია: იხ. ე. ჭელიძე, დიდი კურთხევანი, თბილისი, 2002, გვ.419-421.

7. **წმიდანი და მსოფლიონი კრებანი არიან შუდნი, რომელნი იქმნეს – პირველად ნიკიას კოსტანტინეს ზე დიდისა და სილიბისტროს ჰრომთა პაპისა მიტროფანე კოსტანტინეპოლელისა, მაკარი იზრუსალიმელისა, ალექსანდრე ალექსანდრიელისა და ევსტათი ანტიოქელისა ქრისტეს განკაცებითგან წლისა ტ წლისა შემდგომად ... (214v-223v).**

მეორე კოსტანტინეპოლეს (215v-216v).

მესამედ ეფესოს პირველი კრება (216v-218r).

მეოთხე ქალკიდონს (218r-219v).

მეხუთე კოსტანტინეპოლესვე(!) (219v-221v).

მეექუსე კოსტანტინეპოლესვე (221v-222v).

მეშუდე ნიკიასვე (222v-223v).

მინაწერები:

გვიანდელი, ნუსხური: „[ლ]მერთო და წმიდაო [მ]ახარებელნო, [...]მა რჯულის [...]ნთ მადლო [...]იდათ კრე[...] [...]ადლო, უშ[ვე]ლე და კარ[...] [...]რა მას წა[...]ე, რათა გამს[ახუ]რებდეს ამი[...] [კ]ირალეისონ, [ა]მინ“ (225v, ცარიელ გვერდზე).

იმავე მელნით, მხედრული: „ქ. შეინყალე ცოდვილი მანა(?)“ (225v, ცარიელ გვერდზე).

მხედრული, წინა მინაწერის ხელით: „ლმერთო, შეინყალე ცოდვილი ზაქარია“ (226r, ცარიელ გვერდზე).

ხელნაწერს ერთვის:

კონვერტი რუსეთის იმპერიის გერბითა და რუსული წარწერით: „Москва, Его Высокоблагородию, Г-ну Александру Соломоновичу Хаханову“ (227r). კონვერტის უკანა მხარეს XIX საუკუნის მხედრულით:

„დიდად პატივცემულო, ძმაო ალექსანდრე!“

მოსკოვის არხეოლოგიურ საზოგადოების მიერ მარტში გამოგზავნილი წიგნები, როგორც აღმოჩნდა, მე მიმიღია მარ[ტ]შივე. ფოსტაში მოსამსახურე **ყანჩაველი** იყო დღეს ჩემთან და მითხრა, რომ ფოსტის საკვიტანციო (მისაღებ) დავთარში შენ გაქვს ხელი მოწერილი. წიგნები მაინც ვერსად მოვიძიე.

თუ შეიძლება ერთი ეგზემპლარი გამომიგზავნე იმ წიგნებისა, გეთაყვა. იქნება იმ წიგნით მივაგნო და ვიპოვნო. მომწერეთ რაოდენი წიგნი იყო და რა ღირდა თითო. თუ ერთი წიგნი იყო, უეჭველად ბიბლიოთეკაში იქმნება გადაბარებული [... ..] „очерки“ რამდენიმე [...] გვაქვს [... ..] [ხელმოწერა]“ (227v, მხედრული).

რუსული: „Прочитал и [...] по правилам. Священник ???????“ (228r) (თარგმანი: წაიკითხა [...] წესების მიხედვით. მოძღვარი ??????)

ნაბეჭდი: „Его Высокоблагородию Г-ну Александру Соломоновичу Хаханову у Страстного монастыря, д Чижовых, кв. №18.“

ხელნაწერი: Большой Номоканон. Постановления VI Вселенского собора переведенная с греческого на грузинский язык св. Евфимием (+1028), известна под именем «Большой книги канонов». Труд св. Евфимия еще не издан и мы пользуемся для его обзора рукописным памятником, переписанным м 1031 г. Василием Евстратием Малушидзе» (228ar).

«XIII в. Большой Номоканон 1217 года (Малый Номоканон церк. Музея заключающий постановлния VI вселенского собора, переписан 1031 г. В Константинополе «??????» по приказанию Григория Мтацминдели, рукою инокa Василия Евстратия Малушидзе в царствование Романоza. Перевод с греч. Принадлежит св. Евфимию) из. 1898, 41, 42» (230r).

(თარგმანი: მის უდიდებულესობას ალექსანდრე სოლომონის ძე ხახანოვს, ვნების მონასტერთან ჩიჟოვების სახლი, ბინა №18).

დიდი სჯულის კანონი, VI მსოფლიო კრების დადგენილება თარგმნილი ბერძნულიდან ქართული ენაზე წმ. ეფემეს (=+1028), ცნობილია როგორც „კანონების დიდი წიგნი“. წმ. ეფემეს ნაშრომი ჯერ არ გამოცემულა ამიტომ ჩვენ მიმოხილვისას ვიყენებთ 1031 წელს ბასილი ევსტრიტი მალუშის მიერ გადანერსილ ხელნაწერს (228ა).

XIII ს. დიდი სჯულისკანონი 1217 წ. (მცირე სჯულის კანონი, რომელიც მოიცავს VI მსოფლიო კრების დადგენილებას, გადანერსილი 1031 წ. კონსტანტინოპოლში გიორგი მთანმინდელის ბრძანებით ბასილი ევსტრიტი მალუშის ხელით. (ბერძნულიდან თარგმანი ეკუთვნის წმ. ეფემე რომანოზის მეფობის დროს) 1898,41,42 (230r)).

ხელნაწერს ბოლოში ერთვის შემდეგი მოსაწვევი: «В понедельник Октября 9 дня, в 7 1/2 час. Вечера, в здании Политехнического Музея, на Лубянской площади, имеет быть заседание Географического отделения Императорского Общества Любителей Естествознания, Антропологии и Этнографии, состоящего при Московском Университете, к коему Вы, М. Г. сим покорнейше приглашаетесь» (231r, ნაბეჭდი).

(თარგმანი: “ორშაბათს 9 ოქტომბერს, საღამოს 7 1/2 სთ. პოლიტექნიკური მუზეუმის შენობაში, ლუბიანსკის მოედანზე, გაიმართება მოსკოვის უნივერსიტეტთან არსებული საიმპერატორო საზოგადოების გეოგრაფიული განყოფილების საბუნებისმეტყველო მეცნიერების, ანთროპოლოგიისა და ეთნოგრაფიის მოყვარულთა საზოგადოების სხდომა, სადაც თქვენ მ.გ. მონიწებით (უმორჩილესად) გეპატიჟებით”).

ტიქსტაბთან დაკავშირებული შენიშვნები:

ექვთიმე მთანმინდელის სჯულისკანონის ტრადიციული 4 ტექსტიდან (ა. „მეექვსე კრების“ წესი და განგება, ბ. „კანონნი შეცოდებულთანი“, გ. „კანონნი დღითი-დღეთა ცთომათანი“ და დ. „ძეგლისწერაჲ სარწმუნოებისაჲ“) წინამდებარე ხელნაწერში შეტანილია მხოლოდ პირველი სამი, ხოლო მეოთხე ტექსტის ნაცვლად დართულია ტიმოთე ალექსანდრიელისა და მეთოდი კონსტანტინე-

პოლელის კანონიკური ტექსტები, ასევე ერთი თავი შვიდი მსოფლიო კრების შესახებ.

ტექსტები გარკვეულ ვარიანტულ სხვაობებს უჩვენებს ექვთიმე ათონელის მცირე სჯულისკანონის შემცველი ცნობილი ადრეული ხელნაწერებისაგან, ხშირად გადაადგილებულია პარაგრაფები, განსაკუთრებით თავში „**კანონნი დლითი-დღეთა ცოდვათა**“.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო აქრივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949, გვ.145-146.

მცირე სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადა ე. გიუნაშვილმა, თბილისი, 1973 წ.

დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს ე. გაბიძაშვილმა, ე. გიუნაშვილმა, მ. დოლაქიძემ, გ. ნინუამ, თბილისი, 1975, გვ. 524-526.

ლოცვანი სხვადასხვა შინაარსის ჩანაწერი, 1778

1446/142

ტიქნიკური აღწერილობა:

60 ფ. ცარიელი ფურცლები – 51v. გამეორებულია: 1^ა, 45^ა. ზომები: ყდა – 196×161, ქალაღი – 187×155, ტექსტი – 165×138, სისქე – 20, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 7, ქვედა – 13, მარცხენა – 9. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. ტვიფრული ტყავგადაკრული მუყაოს შავი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 15/19; განკვეთილობის ნიშნები – ♣, •, ✱. გადამწერი – **პარუნ სვიმონა** (60v). 1778. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] ღმერთმან შენმან მოგცეს შენ მცნება ვ. არა კაცი კლა. მცნება ზ. არა იპარო, მცნება ჭ. არა იმრუშო [...] (1r-48v).

ტიქსტიან დაკავშირებული შინიშვნები:

გარდა ლოცვებისა და მცირე ჰაგიოგრაფიული თუ ლიტურგიკული მასალისა, ხელნაწერი შეიცავს უმარავ სხვადასხვა ტექსტსა და ჩანაწერს, მათ შორის კარაბადინს (49v-51r, 58r), სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო შინაარსის ჩანაწერებს (1ა r-v, 3r-v, 38v, 39r, 45v, 52r-v, 53r-55v, 58v-60r), სამთვარიოს ... (55v-58r), სომხურ ჩანაწერებსა (22v-23) და უშინაარსო ნაჯღაბნებს.

1. ხელნაწერს ბოლოში დართული აქვს ქრონიკები:

- მე სიმონ, ქალაქიღამ რომ წამოველ ენკენის თვეს /იე/ ამდეს ქორონიკონს უმზ (59v).
- მე სიმონ **ყირიმს** წაველ ეკენისა თვეს /ი/ ამდენს ქორონიკონს უნა (59v).

- მე სიმონ **ყირიმიდამ** მოველ **ყიზლარს** ეკენის თვეს /კ/ ქორონიკონს უნზ (59v).
- მე სიმონა ქალაქიდამ ...
- აშტრახანის არქიერი მიც[ვა]ლა **ყაზახში** მ[ა]ისის /კე/ ქორონიკონს უნიდ (59r).
- **საქართველოს მეფის ძე ლევან** და **პატრიაქი ანტონი** მობძნდა ყიზლარს იანვრის /კ/ ქორონიკონს უნი (59r).

ანდერძი:

მხედრული: ეს ლოცვის წიგნი პარუნ სვიმონასგან მქნილი ენკენისთავს იე ქორონიკონს უჟ (1778). ჩვენ მოქალაქე შაროიანთ ისაიას შვილი შაროც ვახლდით და ვამ[ტ]კიც ... (60v).

მინაწერები:

1. კეთილ იყოს ყოველის ფერისო, გაზაფხულო, შვნიარო შემდგომ უზიანო ღმერთმა მამცეს შენი თავი არცარა შენა უზიანო, თუ ამ სიტყვას გადავიდე სული ეშმაკს უზიარო (58r)
2. უმნიშვნელო სახის მინაწერები (1^r, 3r-v; 52r-55v)

ზომბადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 146-147.

ომანიანი, 1814

1446/143

ტიქნიკური აღწერილობა:

126 ფ. ზომები: ყდა – 212×170, ქალაღი – 203×165, ტექსტი – 166×117, სის-ქე – 20, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 15, ქვედა – 20, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 20. მასალა: მოყვითალო ქალაღი, მელანი შავი, წითელი. მუყაოს ყვითელი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები – მთავრულით; სტრიქონების რაოდენობა – 16; აღრიცხვა – ფურცლობრივი. ხელნაწერის ფურცლები კარგად შემონახული, რესტავირებული. 1814. ეროვნულ არქივში ხელნაწერი შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ამბავი დასაწყისი, რომელი მიერთგან მოილო სიტყვამან მოხსენებად
დიდება შენდა, დიდება, ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო
ჩვენ უღირსთაგან უცნობო, ენითა მოუთხრობელო ... (1r).

1. ამბავი დასაწყისი, რომელი მიერთგან მოილო სიტყვამან მოხსენებად (1r-9r).
2. ზღვათა მეფის შვილისაგან ომანთან **მისრეთის** მეფის ქალისა ამბის მბობა (9r-17r).
3. ომანისაგან **მისრეთის** ხელმწიფის ქალის სახის ნახვა და გამიჯნურება (17r-19v).
4. აქა **სარიდან** ხელმწიფე ერთის დღის სავალს დადგა და თავის შვილთან ორი თავადი გაგზავნა ამბის საცნობელად (19v-22r).
5. ქალისაგან დედასთან საბრალოს წიგნის მიწერა (22v-23v).

6. აქა **ომანისაგან** ზღვათა მეფის შვილთან მოციქულის გაგზავნა (24r-v).
7. აქა **ომანისაგან სალიმ** სპასალართან კაცის გაგზავნა და მოყვანა (24v-26r).
8. აქა **ომანისაგან** მეფესთან მისვლა და ორთავის ანბის მოხსენება (26r-27r).
9. აქა ზღვათ მეფის შვილის და **სალიმ** სპასალარის დიდი ომი ქალის მუშტორობით (27r-28v).
10. აქა ქალისაგან ტირილით დედასთან შეხვეწნად მისვლა(28v-30v).
11. აქა ქორწილი ზღვათა მეფის შვილისა და დიდთა ინდოთა ხელმწიფის პირმთუარის ქალისა (30v-32r).
12. აქა **ომანისაგან** კვლავცა მიჯნურობის გახშირება (32r-34r).
13. აქა **ომანისაგან** თავის სახლად დათხოვნა ჭირთა და პატიჟთა მალვა (34r-40v).
14. წასვლა **ომანისაგან** მისრეთის ხელმწიფის ქალს მეშნად (40v-45r).
15. აქა დიაცისაგან **ომანისათვის**, ქალის ანბის მბობა (45r-56r).
16. აქა **მისრეთის** მეფისაგან ხელმწიფედ მჯდომის ქალის ნახვა და **ომანის** ამბის მბობა (56r-60r).
17. ქალისაგან საქორწილოდ ჩამოყოლა და მეფისაგან გახარება (60r-61r).
18. აქა ანბავი მისრთა ხელმწიფისა სახელითა **ალეაქაფალ მეფისა** (61r-62v).
19. აქა წიგნი სისტანელის **გურმი** ფალავანისა **ალია ქაფარ** მეფის წინაშე მინერლი (62v-63r).
20. წიგნი **ალია ქაფარ მეფისა გურმი ფალავანთან** (63r-v).
21. რა მეფის ბრძანება **გურმი** ფალავანს მიუვიდა (63v-66r).
22. ამ ჟამსა **გურზი** ფალავანს მეფის დასთან ერთ ვაჟი მიხვდა (66r-67v).
23. აქა **მისრეთის** ჯელმწიფის **ალიქაფარ** მეფისაგან თავისი ასულის **ბურან მელექის** ჯხელმწიფედ დასმის გამორჩევა (67v-68r).
24. რა ლაშქართა მეფისაგან ეს მოისმინეს (68r-68v)
25. აქა მეფისაგან თავის ქალისათვის ხელმწიფობის ძლევა (68v-69v).
26. აქა **ბურან მელიქისაგან** მამის წინაშე მოციქულის მიბრუნება (69v-71r).
27. აქა მეფისაგან ლაშქართათვის ქალის ბრძანების თქმა (71r-72v).

28. აქა **ბურნა მელიქ** ხელმწიფისაგან ხელმწიფობის გარიგება (72v-74v).
29. აქა **ზავარ ფალავანისაგან** წიგნის მიწერა (74v-75v).
30. აქა **ბურნა მელიქ** ჯელმწიფისაგან ქალაქთ უფროსის ხმობა და საქმის გარჩევა (75v-76v).
31. **ზავარ ფალავანთან** გამზრდელისაგან პასუხის შეთვლა (76v-78v).
32. აქა **ომან** ჭაბუკისა და **ზავარ** ფალავანის დიდი ომი (79r).
33. ამაზედ მეორეს მხარს **ომან** ჭაბუკი მოვიდა (79v-81v).
34. აქა ქორწილი **ომან** ჭაბუკისა და ბურან **მელიქ** ჯელმწიფისა (81v-82v).
35. აქა **ომანისაგან** თავის ანბის მბობა თავის მნათობთან (82v-84r).
36. აქა **ომანის** ჭაბუკისაგან **მისრეთის** ჯელმწიფის ქალის მარტოსაგან წაყვანა (84r-86v).
37. აქა ხუთის წლის **ომანის** დაკარგვა დ ახლა **ინდოეთს** მისვლა და ცნობა მამადედათგან (86v-88v).
38. აქა **ბურნა მელიქ** ჯელმწიფისაგან **მისრეთის** საჯელმწიფოს იარაღის მოტანა (88v-89v).
39. აქა ჯელმწიფეთა წინაშე მეჯოგეთა უფროსის მოსვლა (90r-92v).
40. აქა **ომან** ჭაბუკისაგან თეთრი დევის ანბის მოსვლა (92v-97r).
41. აქა **ომან** ჯელმწიფისაგან სარი დევის გაგზავნა (97r-99r).
42. აქა **ომან** ჭაბუკისაგან თურქთა ჯელმწიფის ქალთან მიჯნურობის წიგნის მიწერა (99r-104r).
43. აქა **ომანისაგან** სარი დევ **თურქისტანს** გაგზავნა (104r-105r).
44. აქა თურქთა ჯელმწიფის წიგნი მისის შვილის ჯელით გაგზავნა (105r-106r).
45. აქა ქორწილი **ომანისა** და თურქთა ქალისა (106r-v).
46. აქა წიგნი თურქთა ჯელმწიფის შვილისა მამასთან მიწერილი (106v-108r).
47. აქა ამბავი **ომან** ჭაბუკისაგან ბაბრთა დახოცისა (108r-109v).
48. აქა **კეისრისაგან ომან** ჭაბუკისაგან ქების გაგონება (109v-111v).
49. აქა **კეისარ** ჯელმწიფის წიგნი სპარსთა მეფის **ანუშერაევანის** წინაშე (111v-112v).
50. აქა წიგნი **კეისარ** ჯელმწიფისა **ანუშერაევანისა** და **სარიდანის** წინაშე (112v-114r).
51. აქა წიგნი ჩინმაჩინის ხელმწიფისა (114r-115r).

52. აქა ამ დიდთა ჴელმწიფეთა ტკბილის საუბრით ერთმანეთის გაკამათება (115v-117r).
53. აქა ანბავი **ყარაქოილ** ჴაბუკისა ხუთთა მეფეთა წინაშე (117r-122r).
54. ჴელმწიფეთ წინაშე **ყარაქოილის** მიყვანა (122r-125v).

ანდერძები:

მხედრული: სახელითა ღთისათა წიგნი ესე სარიდან ჴელმწიფისა და მისის ძის **ომან** ჴაბუკისა; ქება და დიდება მაღალთა შინა ღმერთსა, მახსენებელნი მათნი ღმერთმან აკურთხნოს, ხოლო გარდამკითხველი ამისა აცოცხლოს ღმერთმან. რომელმანც გარდაიკითხოს ესე, დაუბრუნოს პატრონსვე თვისა და ვინცა აღარ უკუბრუნოს, მასმცა რისხავს მამა, ძე და სული წმიდა, ნუმც იხსნების სული მისი ჯოჯოხეთისაგან.

აღწერა ესე **ომანიანი** დროსა ღვითმპყრობელისა სრულიად იმპერატორის **როსსიისა ალექსანდრე პავლეს ძისა** და ჴელითა მცირისა მონისა კოლჭუესკის რელისტრატორისთვის **მელგზად ბებუთოვისათა** თთვესა აგვისტოს იდ-ს წელსა ჩყიდ-სა (1814) ქორონიკონსა ფა-სა **Мелкиседек Бебутов** (125v-126r).

მინაწერი:

1. აღწერა: Коллежский секретарь князь **Мелкиседек Бебутов**. Титулярный советник К. Бебутов. Титулярный советник князь **Бебутов** (126v).

ტექსტიან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ახლავს ხელრთვა: **მელგზად ბებუთოვი** (126v).
2. „ომანიანი“ „ვეფხისტყაოსნის“ გაგრძელებათა გაგრძელებაა. მის ავტორად **არჩილ** მეფე ასახელებს ვინმე **ქაიხოსროს**. **კორნელი კეკელიძის** აზრით, ეს **ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილია**, რომელიც **თეიმურაზ I-მა** სიკვდილით დასაჯა (იხ. დასახ. ლიტერატურა).
3. ტექსტი შიგადაშიგ ნასწორებია, ზოგიერთი სტროფი გადაშლილია, მონიშნული ან ხაზგასმული.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ქაიხოსრო, ომანიანი, გ. ჯაკობიას რედაქციით, ტფილისი, 1937 წ.
2. რუხაძე ტ., ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი და მისი ომანიანი, „ლიტერატურული ძიებანი“, 1953, ტ. 8.
3. კორნელი კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბილისი, 1981, გვ. 369-375.
4. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 147-148.

საითიკო ფილოსოფია 1795 წ. 8 აპრილი

1446/144

ტიქნიკური აღწერილობა:

163 ფ. ცარიელი ფურცლები – 3r-v, 134v. 160r-163v ზომები: ყდა – 206x142, ქალაღი – 199x134, ტექსტი – 144x95, სისქე – 24, სტრიქონებს შორის მანძილი – 4; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 40, მარჯვენა – 28, მარცხენა – 27. ქალაღი, მელანი – შავი. ტყავგადაკრული მუყაოს, შავი, ტვიფრული ყდა, ალაგ-ალაგ გადაქექილი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები მთავრულით. სტრიქონების რაოდენობა – 20/21/22. აღრიცხვა – რვეულებრივი, სულ არის 19 სრული და 1 არასრული რვეული (პირველი). განკვეთილობის ნიშნები – •, ♀, ♀. ხელნაწერი ძირითადად კარგად არის შემონახული, ზოგიერთი ფურცელი დალაქავებულია. გადამწერი – **ერისთვის ძე გიორგი**, თარიღი – 1795 წ. 8 აპრილი (159v); ყდის ზედა ფრთის ფორზაცზე შემორჩენილია ძველი ნომერი (N24), რომელიც გადახაზულია; ეროვნულ არქივში ხელნაწერი შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: წინასიტყუაობა საითიკოსადმი ფილოსოფიისა § I – უკეთუ ვჰშურებთ ჩვენ ამისთვის, რათა უცხადესად გამოვაჩინენითმცა კანონნი, რომელთადმი ქცევანი კაცობრივნი სათანადო არიან თანჯმობად, ვინაჲცა თანა გუაძს ნუღილგამოძიებად პირველად ბუნებაჲ, ანუ თვსებაჲ ფილოსოფიისა, რომელიცა იზედწოდების საპრაკტიკოდ ანუ საქმითად და მერმელა ყოველნი ნაწილნი მისნი ... (4r).

ტექსტის შედგენილობა:

1. **თავი პირველი.** საქმეთათჳს კაცობრივთა და განწულებისა მათისა. § 5 (7r-18v).
2. **თავი ბ.** შეკრულებისათჳს ანუ შეკრჳსა. § 18 (18v-28v).
3. **თავი გ.** ბუნებისათჳს ჰსჯულისა. § 31 (28v-33v).
4. **თავი დ.** პატიჳისათვის და კეთილ მოსაგებელთა. § 32 (33v-36r).
5. **თავი ე.** მოქმედებისათჳს კეთილისა და ბოროტისა და კაცობრივისა დღე კეთილობისა ანუ კეთილ შემთხუწვისა. § 40 (36v-40v).
6. **თავი ვ.** სწიღისისათჳს. § 45 (40v-50r).
7. **თავი ზ.** შერაცხვისათჳს. § 57 (50v-56v).
8. **ჭილოსოფიისა საპრაკტიკოსა.** ნაწილი მეორე. ზედდადგინებანი ბუნებითისა სამართალისანი. წინასიტყუაობაჲ. § 62 (57r-59v).
9. **თავი ა.** თანანადებთათჳს ღმრთისა მიმართთა. § 64 (60r-66v).
10. **თავი ბ.** თანანადებთათჳს კაცისათა თავისადმი თჳსისა. § 67 (66v-68r).
11. **თავი გ.** თანანადებთათჳს გულისხმისყოფისა მიმართთა. § 70 (68r-69v).
12. **თავი დ.** თანანადებთათჳს ნებისა მიმართთა. § 73 (69v-70v).
13. **თავი ე.** თანანადებთათჳს სხეულისა მიმართთა. § 76 (70v-73v).
14. **თავი ვ.** თანანადებთათჳს კაცისათა თავისადმი თჳსისა გარეგანითისამებრ მდგომობისა. § 78 (74r-80r).
15. **თავი ზ.** სხუათადმი თანანადებთათჳს საზოგადოდ. § 91 (80r-83r).
16. **თავი ჟ.** თანანადებთათჳს მეგობართამი და მტერთა. § 94 (83v-86v).
17. **თავი თ.** თანანადებთათჳს ჰსჯასა შინათა უფლებისა ანუ ფლობისათა. § 95 (86v-92r).
18. **თავი ი.** თანანადებთათჳს კაცთასა სიტყუათა შინა და დაზავებათა. § 108 (92r-100v).
19. **ჭილოსოფიისა საპრაკტიკოსა** ნაწილი მესამე. ზედდადგინებანი საითიკოსანი ანუ ყოფა-ქცევათა მოძღურებითისა ჭილოსოფიისა, ისთა შემოკლებით ზედწოდებულისანი. წინასიტყუაობა ეთიკისა საზოგადოდ. § 125 (101r-102v).

20. **თავი ა.** მჩუნებელი რომელთამე კანონთა საზოგადოთა შურისათვს კეთილთა საქმეთა და სქესთასა, თუ ვითარ ჯერ-არს პოვნად იგინი. § 127 (102v-110r).
21. **თავი ბ.** სქესისათვს, თუ ვითარ ჯერ-არს ნოიმა ესე იგი გულისხმის-სყოფა, რაათა უსრულეს იყოს და წარმართებულ. § 128 (110r-116r).
22. **თავი გ.** განგებისათვს და დაყუდებისა ვნებათასა. § 145 (116v-118r).
23. **თავი დ.** სიმკაცრისათვს ანუ კრძალულებისა. §. 147 (118r-120v).
24. **თავი ე.** სინმიდისათვს. § 154 (121r-122r).
25. **თავი ვ.** ტკივილთმოყუარებისათვს და სიუხვსა და სიმკაცრისა წარგ[ე]ბითისა. § 158 (122r-126r).
26. **თავი ზ.** სინყნარისათვს. § 168 (126r-128r).
27. **თავი ჟ.** კეთილთა საქმეთათვს, შემთხუჭვასა შინა კეთილთა ანუ ბოროტთასა. § 171 (128r-131r).
28. **თავი თ.** სხუათა მიმართათვს კეთილთა საქმეთა. § 178' (131r-134r).
29. ზედდადგინებანი პოლიტიკაისანი, ესე იგი სამოქალაქოისანი. წინასიტყუაობა. § 1 (135r-136v).
30. **თავი ა.** კეთილგონიერებისათვს საზოგადოდ განჰჯილისა და კანონთა კეთილგონიერებისათა. § 2 (136v-140r).
31. **თავი ბ.** კეთილგონიერებისა კანონთათვს თანანადებთასა თავსადმი ჩუწნისა და გათვსებულად გონებისა მიმართთა. § 21 (140v-146v).
32. **თავი გ.** კანონთათვს კეთილგონიერებისათა ნებისა მიმართ. § 47 (146v-153r).
33. **თავი დ.** კეთილგონიერებისათვს სხუათა თანა ქცევასა შინა. § 71 (153r-156r).
34. **თავი ე.** კეთილგონიერებისათვს სიტყუათ შინათა. § 102 (156v-158r).
35. **თავი ვ.** კეთილგონიერებისათვს ქცევათ შინათა. § 116 (158r-159v).

ანდერძი:

„გმადლობ, გაკურთხევ, გაქებ და გადიდებ შენ, ღმერთსა ჩვენსა, ცხოველს-მყოფელსა სულსა მით, რამეთუ ყოველივე ნიჭთა შენ მიერთა წარმართებაჲ, შენ მიერვე მოცემის თვითოეულთა. **ერისთავის ძე გიორგი.** წელსა 1795 სა, აპრილის 8 სა.“ (159v).

შენიშვნა: ხელნაწერს ახლავს სარჩევი „ბინაქსი საყოფაქცევო საფილოსოფიისა:

თავი პარალრაფი

წინა სიტყუაობა საითიკოსადმი ფილოსოფიისა §. 1

1. საქმეთათჳს კაცობრივთა და განწულებისა მათისა §. 5
2. შეკრულებისათჳს, ესე იგი შეკრუსა §. 18
3. ბუნებითისათჳს ჰსჯულისა §. 31
4. პატიჟისათჳს და კეთილმოსაგებელთა §. 32
5. მოქმედებისათჳს კეთილისა და ბოროტისა და კაცობრივისა დღეკეთილობისა ანუ კეთილ შემთხუწვისა §. 40
6. სჯნდისისათვის §. 45
7. შერაცხვასათვის §. 57

ფილოსოფიისა საპრაკტიკოსა, ნაწილი 2. ზედ დადგინებანი ბუნებითისა სამართლისანი:

თავი პარალრაფი

წინასიტყუაობა §. 62

1. თანანადებთათჳს ღმრთისა მიმართთა §. 64
2. თანანადებთათჳს კაცისათა თავისადმი თჳსისა §. 66
3. თანანადებთათჳს გულისხმისყოფისა მიმართთა §. 70
4. თანანადებთათჳს ნებისა მიმართთა §. 73
5. თანანადებთათჳს სხეულისა მიმართთა §. 76
6. თანანადებთათჳს კაცისათა თავისადმი თჳსისა გარეგნითისამებრ მდგმობისა §. 78
7. სხუათადმი თანანადებთათჳს საზოგადოდ §. 91
8. თანანადებთათჳს მეგობართადმი და მტერთა §. 94
9. თანანადებთათჳს ჰსჯასა შინათა უფლებისა ანუ ფლობისათა §. 95
10. თანანადებთათჳს კაცთასა სიტყუასა შინა და დაზავებათა §. 108

ფილოსოფიისა საპრაკტიკოსა, ნაწილი 3. ზედდადგინებანი საითიკოსა ანუ ყოფა-ქცევათა მოძღურებითისა ფილოსოფიისა ეს თა შემოკლებით ზედ ნოდებულისანი:

თავი პარალრაფი

წინა სიტყუაობა ეთიკასა საზოგადოდ §. 125

1. მჩუწნებელი რომელთამე კანონთა საზოგადოთა შურისათჳს კეთილთა სქესთასა და საქმეთასა, თუ ვითარ ჯერ არს პოვნად იგი §. 127

2. სქესისათვის, თუ ვითარ ჯერ არს ნომია? ესე იგი გულისხმისყოფა, რაჟთა უსრულეს იყოს და წარმართებულ §. 128
3. განგებისათვის და დაყუდებისა ვნებათასა §. 145
4. სიმკაცრისათვის ანუ კრძალულებისა §. 147
5. სინმიდისათვის §. 154
6. ტკივილთ მოყუარებისათვის და სიუხვსა და სიმკაცრისა წარგებისათვის §. 158
7. სინყნარისათვის §. 168
8. კეთილთა საქმეთათვის შემთხუჭვასა შინა კეთილთა ანუ ბოროტთასა §.171
9. სხუათა მიმართთათვის კეთილთა საქმეთა §. 178

ზედ დადგინებანი პოლიტიკისანი ესე იგი სამოქალაქოსანნი:

თავი პარალრაფი

წინასიტყუაობა §. 1

1. კეთილგონიერებისათვის საზოგადოდ განჰსჯილისა და კანონთა კეთილგონიერებისათა §. 2
2. კეთილგონიერებისა კანონთათვის თანანადებთასა თავისადმი ჩუენისა და განთვსებულად გონებისა მიმართთა §. 21
3. კანონთათვის კეთილგონიერებისათა ნებისა მიმართ §. 47
4. კეთილგონიერებისათვის სხუათა თანა ქცევასა შინა §. 71
5. კეთილგონიერებისათვის სიტყუათა შინათა? §. 102
6. კეთილგონიერებისათვის ქცევათა შინათა §. 116

დასასრული პინაქსისა (მთავრულით და მხედრულიად) (1r-2v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 148.

ბიბლიური აპოკრიფები, 1828

1446/145

ტიქნიკური აღწერილობა:

280 ფ. ცარიელი ფურცლები – 182v, 224r/280r. ზომე ბი: ყდა – 164×106, ქალაღი – 162×103, ტექსტი – 137×80, სისქე – 55, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 7, ქვედა – 13, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 14. მასალა: ლურჯი ფერის ქალაღი, მელანი – შავი, ნითელი; ტვიფრული, ყავისფერი ტყავგადაკრული ხის ყდა, შეემჩნევა სამი საკეტის კვალი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სათაურები და მნიშვნელოვანი ადგილები – სინგურით; აღრიცხვა – ფურცლობრივი; სტრიქონების რაოდენობა – 16; გადამწერი – **სტეფანა** (19r, 29r, 36r, 95r, 105v, 223v). 1828 (19r). ხელნაწერს აქვს მარტივად გაფორმებული თავსამკაულები (100r, 149v, 155r, 161v). ხელნაწერი ეკუთვნოდა **სტეფანა ლომუასშვილს...ლომუაშვილს** (105v, 95r, 19r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ქადაგობა და თარგმანი დაბადებისა **თავი ა**, თუ როგორ გარდმოვარდა კაცი სამოთხიდან – დასაბამიდგან გააჩინა ღმერთმან დასნი ანგელოსების ... (1r-7r).
2. სამოთხიდან ქადაგებასავით გამოსვლა *ადამისა*, **თავი ბ**. – როსს გარდმოვარდა ადამ ნათლისაგან, ცოტა განიხარა ... (7r-10v).
3. სიკვდილი **აბელისა კაენის** ჴელთაგან. **თავი გ**. ესე იყო სწავლა და დარიგება ადამისა, რომ დაარიგა შვილნი თჳსნი – და უბრძნა: თუ როცა გამოველ სამოთხიდან, ჩამოვარდი ქუეყანაში ბნელში ... (10v-19r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო შეუნდე ამის დამწერსა და მოთარგმანესა და პატრონსა **სტეფანას**, ამინ, ჩყკც-სა (1828) ნელსა, სექტემბრის ივ“ (19r).

4. ჯარება ანგელოსისაგან **სეთის** შობისა და აშენება **ნოესაგან** კიდობნისა და მოსვლა ნარყვნისა, თავი დ – სახიერი ღმერთი მარად მონყალე არს კაცთა, თუ დასცემს სადმე კაცსა თავის ცოდვისათვის, რომ სულგრძელია შემდგომად ... (19v-29r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო, შეუნდე ამის დამწერსა სტეფანას, ამინ.“ (29r).

5. სწავლა და ქადაგება მესტუმრობაზედ მგზავრისა და გლახაკის შეწყნარებაზედ. თავი ე – გამოჩინება. მოკვდა **ნოე** და გარდაიცვალნენ მისი ნაშობნიცა და დაივიწყეს გამჩენი ღვთის სახელი და ჩაცვივდნენ კერპობაში [...] (29r-36r).

ანდერძ-მინაწერი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო, შეუნდე ამის დამწერსა სულსა **სტეფანას**, ამინ“ (36r).

6. მესტუმრობა მამა **აბრაჰამისა** გზასა ზედა და დანუა **სოდომ-გომორისა**, თავი ვ – მამა **აბრაჰამმან**, როდესაც რომ იხილა ეს საკვირველი საქმე, რომ იქმნა გლახაკის გაკითხვითა, იმავ დღეს წაიღო თავისი სახლის კარავი [...] (36r-41r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო, შეუნდე ამის მოთარგმანესა, დაღონებულსა და დამწერსა გორელს **ლომუაშვილსა სტეფანას** სულსა და ვინცა რომ წარიკითხემდეთ, ჩვენ ამის დამწერს შენდობა გვიბრძანეთ, რომ თქვენც შენდობილი იყუტებით, ამინ“ (41r).

7. დაბადება **ისაკისა** და დაკულა მისი **აბრაჰამისაგან** სამღთოთა, თავი ზ – ვითმე მიუდგა აბრაჰამ თვისსა მეუღლესა და შობა მშვენიერი ისაკი ... (41v-43v).

ტექსტის ბოლოს მინაწერი: „ღმერთო, მოიხსენე ამის დამწერის სული, ამინ. შენ მამაო სჯულისაო, მეოხ ეყავ ცოდვილსაო, მონყალევე გლახაკისაო, მამავ ისაკისაო და საყვარელო მღ[თ]ისაო“ (43v).

8. სიტყვა **მელქისედეგ** ზედა თუ ვინ იყო, თავი ა – ერთი ხელმწიფე იყო ილუსარემს (!), სახელად ენოდა სილიმ ... (43v-47v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო, შეუნდევ ამის დამწერის სულსა, ამინ“ (47v).

9. დანიშნვა **ისააკისა** და მოყვანა **რებეკასა** აისორის ქუეყნიდან – (47v-51r).

10. თქმული **აზონ** წინასწარმეტყველისა მიერ ცნობა, თუ თვეში რომ ორი დღე კვიმეტი ეწოდება, რომელ არს უბედური დღე – ყოველს თვეს ორი დღე უბედური აქვს ... (51v-55v).

ტექსტი ამგვარად სრულდება: „ამათის მეოხებით შეიწყალოს ღმერთმან ამის დამწერი **სტეფანას** სული, ამინ“ (55v).

11. დაბადება **იაკობისა** და **ესავისა** რებეკასაგან, თავი ი – ეს არის შობა ისააკისა, ძისა აბრაჰამისა ... (55v-57r).

12. წასვლა იაკობისა და დალოცვა მამისაგან, რომ წამოვიდა ცოლისათვის. თავი ია – ისააკ დაბერდა და მიეღო თუალთა მისთა ნათელი ... (57r-61v).

ტექსტი ამგვარად სრულდება: „ამათის მადლითა და მეოხებითა შეუნდოს ამის დამწერის სულსა, ამინ“ (61v).

13. წასვლა იაკობისა აისორის ქუეყანასა თავის დედის ძმასთან **ურფას**. თავი იბ – აიღო იაკობმან ლოცუა მამისა და დედისაგან საგძლათა ... (61v-65v).

14. გაყიდვა იოსებისა ძმებისაგან და წასვლა იაკობისა მისირის ქუეყანასა. თავი იგ – ჰყვანდა იაკობს თორმეტი ვაჟი, მაგრამ იოსებ უმეტესად უყვარდა სამის მიზეზითა ... (65v-79r).

15. დატყვევება იაკობის შვილებისა და **მოვსესის** დაბადება. თავი იდ – იოსების უკან გამრავლდნენ იაკობის გვარნი ... (79v-90v).

ტექსტი ამგვარად სრულდება: „რომ ამ მოვსესის შუამდგომლობით შეუნდოს ამის დამწერის სულსა, ამინ“ (90v).

16. წასულა ძეთა ისრაილისა უდაბნოსა და გაკეთება ხბოს თავისა. თავი იე – აიყარნენ ძენი ისრაელისანი ზღვის პირიდან და მივიდნენ ადამიასა ... (90v-95r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: “ღმერთო ულხინე ამ წიგნის პატრონის სულსა და დამწერი მონა ღვთისა **სტეფანა** მეოხე იყოს ამის

წმინდანების მადლი და ვინც აღიკითხოთ, შენდობა გვიბრძანეთ, რამეთუ ღმერთმან თქვენცე შეგინდოთ, ამინ“ (95r).

17. გაკეთება **მოვსესის** კიდობნისა და შრომა **ერიჟოვის** წყლისა რომ არის **იორდანისა**. თავი ივ – შეეხვეწნენ **მოვსესსა ისრაელისა** შვილები და უთხრეს: შენ ღმერთს პირდაპირ ელაპარაკები ... (95v-99v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „მეოხე არს სულისა გამქარვებელი ცოდვისა გორელი საწყალისა **სტეფანა** ღვთის მონისა შესანდობელი სულისა და მოტევება ცოდვისა, ამინ“ (99v).

18. ძველი დასრულდა და ახალი დაიწყების: ჳარება **ოვაკიმასი** და **ანნასი** და შობა ყოვლად წმიდისა **მარიამისა**. თავი იზ – შობა მღმთისმშობლისა **ოვაკიმისა** და **ანნასაგან**. **ოვაკიმა** და **ანნა** დაბერებულ იყუნენ და შვილი არ ჰყვანდათ ... (100r-105v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „რომ ამ ღვთისმშობლის მეოხებითა და მამა **იოსების** მეოხებითა შეინყალოს ამ წიგნის დამწერის და პატრონის სული მონა ღვთისა **ლომუასვილი სტეფანას** სული“ (105v).

19. ჳარება ღვთისმშობლის **მარიამისა გაბრიელისაგან**. თავი იჴ – **იოსებ**, რომ წავიდა სხვაგან **მარიამ** იყო ცალკე ოთახში, საქმობდა თავის ხელსაქმესა ... (106r-112r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „უფალო, ღმერთო, შენის მთავარანგელოსის მეოხებით ულხინე ამის დამწერს სტეფანას სულსა, ამინ“ (112r).

20. ჳარება და დაბადება **იოანე ნათლისმცემელისა**. თავი ით – **იოანე ნათლისმცემელის** მშობელნი მოხუცებულნი იყუნენ, **ელისაბედ** დედა იყო დედიდამ ქალი მღრთისმოშიშისა და მამა ხუცების უმფროსი იყო და სახელად ეწოდა **ზაქარია** ... (112r-117v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „... ამის შუამდგომლობითა და მეოხებითა დაიხსნას ქრისტე ღმერთმან ყოველნი ქრისტიანნი ეშმაკის საცთურისაგან და უმეტესათ ამის მთარგმნელის სული და დამწერისა და პატრონის **სტეფანას ლომუოვს** მოიხსენებდეთ. რომელმაც წარიკითხოთ, შენდობა უბრძანეთ, რათა თქვენცა იმყოფებოდეთ შენდობილნი წინაშე ღმრთისა, ამინ“ (117v).

21. გამოცდა **მარიამისა** ხუცებისაგან, თავი კ – ექვს თუეშს უკან მოვიდა **იოსებ** შინა და შევიდა, დაჯდა. მოვიდა **მარიამ** ფერხის დასაბანათ და დაბანა ფერხი **იოსებსა** [...] (118r-121r).

22. საცდურის წყლის დალევა მარიამისა. თავი კა – როცა რომ გაიგონეს ხუცებმან თუ იოსები შინ მოსულაო, გაგზავნეს ერთი დიაკუანი ... (121v-124r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „აცხოვნე ამის პატრონი და დამწერის სული, ამინ“ (124r).

23. შობა იესუ **ქრისტესი ბეთლემის** ქუაბში, თავი კბ – **ადამის** სამოთხიდამ გამოსვლის უკან გაიარა 5000 ამტოლმა წელმა და ... (124v-133r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „რომელმანცა ესენი აღმოიკითხოთ, ბრძანეთ თუ: ღმერთო, შეუნდე ამის მოთარგმანესა და დამწერი **სტეფანას** სულისა და თქვენც შეგინდოსთ ამათი და ამ წიგნის მეოხებითა, ამინ“ (133r).

24. მირქმა, რომ არის ტაძართ მიყვანა იესუ ქრისტესი, თავი კგ – პირველ დროს იყო ერთი ჳელმნიფე სახელად ენოდა **პეტლომოს**, დიად წიგნის მოყუარული იყო ... (133v-138r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „რომ ამათის მეოხებით უშველოს ამის პატრონს და დამწერის სულსა იმ დიდს დღესა. რომ დაბრძანდები შენის ძის მარჯუწინით, იქ მოიხსენე შენის ტკბილის პირითა, ამინ“ (138r).

25. გამოსვლა **იოვანესი** კლდიდგან და მოსვლა **იორდანედ** საქადაგებლად, თავი კდ – ექვსისა თვისა რომ შეიქმნა **იოანე**, იშვა ქრისტე **ბეთლემსა** წმიდა ქალწულის **მარიამისაგან** ... (138v-143v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო, აცხოვნე ამისი დამწერი და პატრონი **სტეფანას** სული, ამინ“ (143v).

26. სასწაულთმოქმედობა უფლისა ჩვენისა იესუ ქრისტესი, თავი კე – ნათლობის უკან შეიყარა იესომ თორმეტი მოციქულნი რომ არიან ესენი: **პეტრე, ანდრია, იაკობ, იოანე, ფილიპე** ... (144r-149v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ქრისტე ღმერთო, რომ **ლაზარე** მკუდრეთით აღადგინე, ეგრეთუშ აღადგინე ამ წიგნის დამწერი **სტეფანას** სული, ამინ“ (149v).

27. მოსულა იესოსი **იერუსალემს** ვირითა და შტოების მირთმევა სისა ურიებისაგან, თავი კვ – **ბეთანიას ლაზარე** რომ აღადგინა აბა წარ-მობრძანდა **იერუსალემისკენ** და ხალხიც მრავალნი მოსდევდნენ ... (149v-154v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „რომ ამის მეოხებით შეუნდოს ამის დამწერის – **სტეფანას** სულსა“ (154v).

28. ბზობის შაბათი რომ გათენ[დ]ა, თავი კზ – გამოიარა იესუმ ერთს ადგილსა და გზაზედ ერთი ლედვის ხე იდგა, შიოდა იესუს და მივიდა იმ ხესთან ... (155r-157v).

მინაწერი ტექსტის ბოლოს: „ქრისტე ღმერთო, შენ აცხოვნე ამ წიგნის დამწერის სული. რათ არ გავკვირდე მე ცოდვილი ამ იუდას მოქმედობას, ამინ“ (157v).

29. ფერხობანა მოციქულებისა დიდ ხუთშაბათსა სალამოს ... (158r-161r).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო, შეუნდე ამის დამწერ **სტეფანას** სულსა“ (157v).

29. ანდერძი იესუს ქრისტეს ჯუარცმისა, თავი კთ – ესე რომ რომელიც დღეს მოითმენს და იმწუხარებს და ცრემლს ჩამოაგდებს, წილი ექმნება ვითარცა მარჯუჭნის მხარის ავაზაკსა ... (161v- 182r).

ტექსტის ბოლოს ანდერძი: „რომ ამის მეოხებით მეც შემინყალოს თვისის სატანჯუჭლის სიკუდილით მაცხოვნოს მე ამის დამწერი და პატრონი გორელი **სტეფანა ლომუოვი**, ამინ“ (182r).

30. დღესასწაულობა ჯუართამალლებისა, თავი ლ – წმიდა ჯუარის პოვნას უკან **ელენე დედოფლისა** ბრძანებითა, რომ იყო დედა **კოსტანტინე** მეფისა, აშენდა საყდარი ქრისტეს საფლავზედ ... (183r-187r).

ტექსტის ბოლოს ანდერძი: შუამდგომელო ამ წიგნის აღმწერისა, აცხოვნე სული მონისა შენისა და ამ წიგნის პატრონისა **სტეფან ლომუოვი** (სხვა ხელით), ამინ (187r).

19. სატანჯუჭლი წმიდისა **გრიგორისა, სომხეთის** განმანათლებელისა **ტრდატ** სომხის მეფისაგან **ვალარშაპატის** ქალაქში, თავი ლა – **ალექსანდრე მაკედონელი** მეფის სიკუდილის უკან **არშკმა** სომხის ჳელმწიფის ნათესავმან დაიმონავა აღმოსავლეთი ... (187r-195v).

20. სატანჯუჭლი ათორმეტი წმიდისა **გრიგორისა**, თავი ლბ – წარმოვიდა **ტრდატი საბერძნეთიდან** და შემოვიდა სომხის მამულში და ნახა პაროსის ლაშქარი დამკვიდრებული **სომხეთში ...** (195v-206v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „შემიწყალე მე ცოდვილი **სტეფანა**, გეხვეწები, და რომელმანაც აღმოიკითხოთ გირ ესე წმიდა **გრიგორის** მეოხებით შენდობა გვიბრძანეთ, რომ ღმერთმან თქუჴნც შეგინდოსთ, ამინ“ (206v).

21. წამება წმიდა **რემსიმესი(!)** და გაღორება **ტრდატისა** და ამოყვანა ასკანიდგან **წმიდა გრიგორისა**, თავი ლ – იქმნა ვიეთმე იმ დროში მიმდომა ცოლი **დეოკლიტიანე** მეფემ ბერძნისამან და წარგზავნა ოთხ კუთხივ თავის მამულში მონანი თვისნი და გაატანა თან მხატუარნი [...] (207r-223v).

ანდერძი ტექსტის ბოლოს: „ღმერთო აცხოვნე ამ წმიდა **გრიგორის** და წმიდა **რემსიმეს** მეოხებით ამის დამწერი **სტეფანას** სული, ამინ“ (223v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 148-150.

ქრონიკა, 1829-1879

1446/146

ტიქნიკური აღწერილობა:

46 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1-5, 9, 12, 13, 37-41, 43. ზომები: ყდა – 340×220, ქალაღი – 330×214, ტექსტი – 285×161, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიების ზომები ყველა გვერდზე განსხვავებულია. მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი. ნაცრისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 18/23. ავტორი და დამწერი – **სოლომონ ხახანაშვილი (7r)**. 1857-1879 წწ. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ნიგნი, მოკლედ მომთხრობელი სხუადასხუა ისტორიულთა აჰმბავთა (!) **საქართუჭლოსა** შინა შემთხუჭულთა, შედგენილი მეცადინებითა ბლალორინის **სოლომონ ხახანოვისათა**, 1856 წელსა (1r).

შენიშვნა: სათაური ნაწერია განსხვავებული ხელით, განსხვავებულ ქალაღზე.

1. 1815 წლიდგან ვიდრე 1820-1830 წლადმდე იყო **გორში** ყოვლის ჯორაგისა დიდი იეფობა: ესე იგი: კოდი პური ორ აბაზად ანუ სამ აბაზათ იყიდებოდა ... (6r, 8r, 10r-11r, 17r-36v).
2. **[სოლომონ ხახანაშვილის ავტობიოგრაფია]** – 1814 რ. ქ. შენენითა ღუთისათა მე, **სოლომონ ქრისტეჭორეს ძე ხახანოვი**, დავიბადე ქალაქსა **გორს** ჩყიდ წელსა 1814 ს. მარტში 12-ს ... (7r-v).
3. **ცნობა ქართულის ქრონიკონისა** (14r-16r).

4. „ღრამატა დეკანოზობისა თარგმნილი რუსულიდგან, წყალობისა ღუთისათა, მდაბალი ვესევი არხიეპისკოპოზი ქართლისა და კახეთისა ექსარხოცი საქართუჭლოისა – მადლითა უფლისა ღუთისა და მაცხოვრისა ჩუჭნისა იესო ქრისტესითა ...“ (44r-45r).

შენიშვნა: ტექტის 42r გვერდზე ჩამონათვლილნი არიან წმინდა მამები, რომელთაც სახელად იოანე ერქვათ, სულ 7 – იწყება იოანე ნათლისმცემლით და მთავრდება იოანე ზედაზნელით.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 150.

მისტიკური თეოლოდია ანტონ კათალიკოსისა, 1780

1446/147

ტექნიკური აღწერილობა:

213 ფ. ცარიელი ფურცლები – 63v, 108v, 182v, 184v, 212r-213v. ზომები: ყდა – 342×218, ქალაღი – 323×205, ტექსტი – 253×141, სისქე – 44, სტრიქონებს შორის მანძილი – 8, არშიები: ზედა – 31, ქვედა – 40, მარცხენა – 42, მარჯვენა – 45, ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. ტყავგადაკრული მუყაოს, სადა, ყავისფერი, ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები მთავრულით. აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 27/28/29/30. აღრიცხვა – რვეულებრივი, არაბული ციფრებით და რიცხვებით, ქვედა არშიაზე, სულ არის 26 სრული რვეული. განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ❖. რესტავრირებული, დასაწყისში რამდენიმე ფურცელი დაზვეტილია, ზოგიერთი ფურცელი დალაქავებულია, ხელნაწერი კარგად არის შემონახული. ხელნაწერში არის ანტონ კათალიკოსის მისივე თანადროული მინიატიურა, შემდეგი მინაწერით (მხედრული, ტექსტისაგან განსხვავებული ხელი): „**საქართველოს მნათობი, კათოლიკოსი ანტონი პირველი სფირიდონის მიერ მდაბლისა ...**“ (6v). მინიტიურა აღმოჩნდა 2016 წელს რესტავრაციის დროს. ავტორია **ანტონ კათალიკოსი** (1r). თარიღი – 1780 წ. 6 თებერვალი (211v). თავფურცელზე, სავარაუდოდ, აღნიშნულია ლაზარევის ინსტიტუტის ძველი სააღრიცხვო ნომერი – N1. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ანტონის მიერ დავითიან ბაგრატიონისა არხიეპისკოპოსისა ყოვლისა **ზემოხსა საქართუჭლოხსა** განჰსჯა საკუთრად თჳს თეოლოდიისა, მისტიკაჲსა ანუ ღმრთისმეტყუჭლებისა სასაიდუმლოხსა სამნაწილოვანი, ღმრთისმეტყუჭლებისა მისტიკაჲსა. ტომი მეორე. ღმრთის მეთყუჭლებისაებრ სხოლასტიკოხსა, 1780 (1r).

- I. ზედ დადგინება, ანუ წინასიტყუაობა გარე შემცუჭლი მეორისა ტომისა ღმრთისმეტყუჭლებითისა, ესე იგი თეოლოლიისა მისტიკაჲსა ანუ ღმრთისმეტყუჭლებისა საიდუმლოჲსა (2r-6r).
 1. თავი ა. უწყება პირველისათჳს და სხუათა ნაწილთა მისტიკა ღმრთისმეტყუჭლებისა ... (2r-4r).
 2. თავი ბ. ვითარმედ მშრომელი მკითხუჭლთა მიმართ, ვითარცა წინადამდები შრომათა თჳსთა ეტყჳს მათ ... (4v-6r).
- II. თეოლოლია მისტიკა, ანუ საიდუმლო ღმრთისმეტყუჭლებისა. ნაწილი პირველი. თჳს უხილავთა არსთა (7r-63r).
 1. თავი ა. ვითარმედ სული უკუდად, გულისხმიერად და მნებებლად დაიბადა ღმრთისაგან ... (7r-13r).
 2. თავი ბ. ვითარმედ ანგელოსებრნი ძალნი არიან სულნი ... (13r-19v).
 3. თავი გ. ვითარმედ მღუდელმთავრობაჲ ზეცისა არსებათადმი ზედწოდებული მჰსგავსება არს ღმრთისა ... (19v-21v).
 4. თავი დ. ვითარმედ არს სხუაობა უაღრესობითი და უდარესობითი ზეციერთა გონებათა შორის ... (22r-26r).
 5. თავი ე. ვითარმედ ყოველნი იგი ზეცისა არსებანი საზოგადოდ ანგელოსად სახელ-იდებიან და ზეცისა ძალ ... (26r-28r).
 6. თავი ვ. ვითარმედ დაეცნეს ზეციერთა არსებათაგანნი ... (28v-30r).
 7. თავი ზ. ვითარმედ საუკუნენი შეიქმნნეს ღმრთისაგან და მრავალსახედ გულის-ხმა-იყოფებიან იგინი და საკუთრად ზედწოდებული საუკუნო დაუსრულებელ არს ... (30r-32v).
 8. თავი ჟ. ვითარმედ ზეცისა ქალაქი იგი იერუსალიმი არს, რომელსა შინა მკვდრობასა მოველით ანგელოსთა თანა ... (33r-39r).
 9. თავი თ. ვითარმედ სამოთხეჲ დაასხა ღმერთმან აღმოსავალით, რომლითაცა სახელითა ან ზედწოდებულეbs სამეფოჲ ზეცისა ... (39r-42r).

10. თავი ი. ვითარმედ უწინერს მოსულისა უფლისა მიიღებენ სულნი ჯორცთაგან განსრულნი ღირსებისაებრ მისაგებელსა, რომლითა ცხად არს, ვითარმედ თვთოეულსა სულსა ზედა იქმნების სასჯელი უწინარეს მოსულისა უფლისა ... (42v-46r).
 11. თავი ია. ვითარმედ სულნი არა დროებითითა ტანჯვთა განჰს-ჯილნი იწსნებიან ტანჯუათაგან ... (46r-48v).
 12. თავი იბ. ვითარმედ შთაჰჰდა ქრისტე ჯოჯობხეთს შინა და აღ-მოიყუანნა სულნი მისდამი მორწმუნეთანი ოდენ ... (49r-50r).
 13. თავი იგ. ვითარმედ საუკუნო იგი ტანჯუა განმზადებულ არს ეშმაკისათვს და ანგელოსთა მისთა ... (50v-53v).
 14. თავი იდ. ვითარმედ მოსულად არს ანტიქრისტე ... (53v-58r).
 15. თავი იე. ვითარმედ აღძრცვლება არს განცხადება ჩუჰნდა სულისა მიერ უმჯობესისათვს და უდიდებულეს ჰსჯულისა-გან წერილისა ... (58v-63r).
- III. თეოლოგია მისტიკა, ანუ საიდუმლო ღმრთისმეტყულებებისა ნა-ნილი მეორე. თვს ეკკლესიისა და საიდუმლოთა მისთა (64r-108r).
1. თავი ა. ვითარმედ ეკკლესია არს გუამი ქრისტესი და შეკრე-ბულ ერთითა ნამდვლ ჭეშმარიტითა სარწმუნოებითა ქრისტეს მიმართ და მხოლოდ თავ მისსა არს ქრისტე ... (64r-67v).
 2. თავი ბ. ვითარმედ ეკკლესია არს სძალი ქრისტესი და შეერ-თებულ არს მის თანა ... (67v-71v).
 3. თავი გ. ვითარმედ ეკკლესიად ქრისტესად იცუალა ეკკლესია ძუჭლი და იდევენბოდა იგი ვეშაპისა მისგან უსხეულოსა და იდევენებისცა ... (71v-75v).
 4. თავი დ. ვითარმედ საიდუმლო ნათლისღებისა არს მომტევე-ბელი ცოდუათა ძალისა მიმართ შეკრულ ვართ საზოგადოდ ყოველნი მორწმუნენი ... (76r-78v).
 5. თავი ე. ვითარმედ საიდუმლო ცხებისა (რომელ არს ბეჭედი სულისა წმიდისა) არს საიდუმლო საზოგადო, რომლისა მი-მართ შეკრულ ვართ ყოველნი კეთილმსახურნი ... (79r-80v).

6. თავი ვ. ვითარმედ საიდუმლო საღმრთოხსა ევხარისტისა საზოგადო არს საიდუმლო, რომლისა მიმართ შეკრულ ვართ ყოველნი ქრისტეანენი ... (81r-84v).
7. თავი ზ. ვითარმედ სათანადო არს, რათა ვიცოდეთმცა ყოველთა შულთა აღმოსავალისა ეკკლესიისათა საიდუმლოე ესე საღმრთოხსა ევხარისტისა, რომელთამე ნივთთაგან და ვიეთთაგანმე და ვითარმე სრულ იქმნების და ვითართაგანმე სათანადო არს მოღებად იგი და საღმრთო იგი ევხარისტი მომტევებელი არს ცოდუათა ... (84v-88v).
8. თავი ც. ვითარმედ უხრწნელ და უკუდავ არს საღმრთო იგი ევხარისტი და ვითარმედ არა არს სახე ჯორცისა ქრისტესი, არამედ ჭეშმარიტად ჯორცი არს მისი და ვითარმედ პურისა და ღვინისა შეხდომანი არიან მის შორის და არღარა არსება მათი და არცაღა არსებითნი თვსებანი მათნი და ვითარმედ არა მხოლოდ მოვიღებთ უხრწნელისაგან ჯორცისა, არამედ პატივოსნისაგანცა სისხლისა განწესებისაებრ უფლისა და არა ყოველგან მყოფ არს ჯორცითა ქრისტე მრავალსა ადგილსა შეწირვსათვს საღმრთოხსა ევხარისტისა ... (89r-92^r).
9. თავი თ. ვითარმედ ქუწნაფთგან აღსავალით ზენჯსადმი აღიყუანებიან ჯელთდასხმულნი და ვითარმედ სამღუდელო ხეროტონია, ესეგი ჯელის დასხმა არს საიდუმლო ... (92^r-95v).
10. თავი ი. ვითარმედ აღსარება და სინანული ცოდუათა არს საიდუმლო და არს ესე საზოგადო, რომლისა მიმართ შეკრულ ვართ ყოველნი ... (96r-100v).
11. თავი ია. ვითარმედ საიდუმლო არს ქორწინება, ანუ შეერთება სიძე-სძლობითი და არა არს საზოგადო, რომლისა მიმართ არა ყოველნი შეკრულ ვართ ... (100v-102v).
12. თავი იბ. ვითარმედ დასასრულსა ცხოვრებისასა ცხებაჲ ზეთისა სნეულისა მიმართ მღუდელთაგან არს საიდუმლო საზოგადო და ვითარმედ შვდ რიცხუად აღმოსრულდებიან საიდუმლონი ეკკლესიისანი ... (03r-104v).
13. თავი იგ. ვითარმედ ძუჭლსაცა ეკკლესიასა ბუნებითსა და წერილობითსა აქუნდენ საიდუმლონი ... (104v-108r).

**IV. თეოლოგია მისტიკა, ანუ საიდუმლო ღმრთისმეტყველებისა. ნა-
წილი მესამე. თვს მოცემულთა (109r-182r).**

1. თავი ა. ვითარმედ სხუაობა არს თაყუანისცემისა შორის და ვითარმედ აღმოსავალით ჯერ-არს თაყუანის ცემა მოცემისაებრ და ვითარმედ თაყუანის ცემასა შინა დავიბეჭდვთ ჯუარითა ... (109r-114r).
2. თავი ბ. ვითარმედ შუჭნის მიცემად პატივი ყოვლად წმიდასა ქალწულსა ღვთისმშობელსა მარიამს ... (114r-117r).
3. თავი გ. ვითარმედ ჰშუჭნის მიცემად პატივი ცხოველსყოფელისა მიმართ ჯუარისა ... (117v-120v).
4. თავი დ. ვითარმედ სათანადო არს წმიდანი მონოდებად და პატივისცემად ... (121r-127r).
5. თავი ე. ვითარმედ წმიდანი ხატნი და ნაწილნი წმიდათანი სათანადო არს პატივისცემად ... (127v-130r).
6. თავი ვ. ვითარმედ ეკკლესიასა საჭიროდ აქუს შეწყნარებულ სამღუდელონი წერილნი ... (130v-133r).
7. თავი ზ. ვითარმედ, ვითარცა თანანადები აქუს შეწყნარებულ ეკკლესიასა წმიდანი მარხუანი და ოთხშაბათი და პარასკევი ... (133r-137r).
8. თავი ლ. ვითარმედ, ვითარცა თანანადები აქუს შეწყნარებულ ეკკლესიასა დღესასწაულნი ... (137v-140r).
9. თავი თ. ვითარმედ, ვითარცა თანანადები აქუს შეწყნარებულ ეკკლესიასა წმიდანი მსოფლიონი და ადგილობითნი კრებანი და კანონნი მათნი ... (140v-146r).
10. თავი ი. ვითარმედ, ვითარცა თანანადები აქუს შეწყნარებულ ეკკლესიასა განახლება წმიდისა სამსხუჭრპლოსა, ესეიგი წმიდისა ტრაპეზისა ნაწილთა მიერ წმიდათა მონამეთა და ცხებითა წმიდისა მიროსათა ... (146r-148v).
11. თავი ია. ვითარმედ ვითარცა თანანადები აქუს შეწყნარებულ ეკკლესიასა სრულყოფა საღთოესა მიროსა ... (148v-150v).

12. თავი იბ. ვითარმედ ეკკლესიასა ვითარცა თანანადები აქუს შეწყნარებულ სახლსა შინა ღმრთისასა ფსალმუნითა და გალობითა დიდებამ ღმრთისა ... (150v-152v).
13. თავი იგ. ვითარმედ ეკკლესიასა აქუჴნ საჭიროდ ყოველი მართებამ და განგებამ ეპისკოპოსთაგან ... (153r-159r).
14. თავი იდ. ვითარმედ ღმრთისა მიერ განწესებულ არს ცხებად მეფობითი და კელმნიფება და დამორჩილებამ მათდამი საჭიროდ თანა არს ყოველთა ... (159v-162r).
15. თავი იე. ვითარმედ ეკკლესია, ვითარცა თანანადებსა შეიწყნარებს უწერლად მოცემულთა ... (162r-164r).
16. თავი ივ. ვითარმედ გნოსისნი აზნაურთა და თავისუფალთა ჰსწავლათანი საჭირო არიან და სხუანი სარგებებლ(!), რათა იყუნენ საზოგადოობასა შინა ... (164v-166r).
17. თავი იზ. ვითარმედ ეკკლესიასა აქუს შეწყნარებულ განწესებამ მემხოლოეთა ... (166v-171v).
18. თავი იჴ. ვითარმედ განჴსჯის ეკკლესია და დაამტკიცებს სიბრძნით სულისა მიერ წმიდისა სათანადო ყოფად თვსდა კეთილისყოფასა სულთა კეთილ მსახურებით აღსრულებულთასა ... (172r-173v).
19. თავი ით. ვითარმედ ეკკლესია მოიდრეკს რა მუჯლსა, განწესებამ ესე მოიღო უფლისაგან ... (173v-175v).
20. თავი კ. ვითარმედ ეკკლესიასა თანა არს შეწყნარებამ სინანულად მოსრულთა ... (175v-177v).
21. თავი კა. ვითარმედ კათოლიკე ეკკლესიასა თანა არს შეწყნარებამ მწუალებელთა მისდა სარწმუნოებით მოსრულთა ... (177v-179r).
22. თავი კბ. ვითარმედ ესევიტარი არს გუარი შეწყნარებისა იუდეანთა და ბარბაროსთა კათოლიკე ეკკლესიისა მომართ კათაკმეველად მოსრულთა ... (179v-180r).
23. თავი კგ. ვითარმედ ჩუჭულება აქუს ეკკლესიასა განკუჭთა, ანათემასა მიცემა და შეჩუჭნება ღირსთა ვითარისამე პატიყისათა ... (180v-182r).

ანდერძი:

მხედრული: „სრულ იქმნა წელსა 1780, ჭებერუალს ვ, დღესა ოთხშაბათსა“ (211v).

მინაწერები:

1. მხედრული: „სასურველსა ჩემსა სულით და გონებით გ..... ..ვით ...ს ბერ... ..ის გიძღვნი ა... წიგნსა მე ჩემი გულითადი სიყვარული დანრბრლი ჩემთა უღირსებათა მოიხსენებდე. ...ჩყუბ წელს თვესა დეკემბერს კზ რიცხვს. **პელაგია, ნინა, ფებრონია, იოანე** ჩემნი მიცვალებულნი (1v).
2. მხედრული: **საქართველო[ს]** მეფის ძე **დავითის** არის (2r, სათაურის ქვეშ).
3. მხედრული: იერომონახი სიმონ (2r, ქვედა არშიაზე).
4. მხედრული, მოთავსებულია ყველა სათაურისა და ქვესათაურის შემდეგ: შემენიე მე, სულო ყოვლადნმიდაო, ღმთისაო (7r,10v, 13r, 19v, 22r, 26r, 28v, 30r, 33r, 39r, 42v, 46r, 49r, 50v, 52v, 58v, 64r, 67v, 71v, 76r, 79r, 81r, 84v, 89r, 92^r, 96r, 100v, 103r, 104v, 109r, 113r, 114r, 117v, 121r, 127v, 130v, 133r, 137v, 140v, 142v, 143v, 145r, 146r, 148v, 150v, 153r, 159v, 162r, 164v, 166v, 172r, 173v, 175v, 177v, 179v, 180v).

შენიშვნა:

ტექსტს დართული აქვს პინაქსი: „**პინაქსიტიყუაობა თავთა მეორისა ტომისა, ესე იგი მისტიკა ღმრთისმეტყულებისა სამთავე ნაწილთა**“ (183r-184v) და „**პინაქსიტიყუაობა მეორისა ტომისა წიგნისა მისტიკა ღმრთიმეტყულებითისა სამ ნაწილებისა აღფავიტასა ზედა**“ (185r-211r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშვიდის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 151-152.
2. საქართველოს ეროვნული არქივი, ქართული მოხატული ხელნაწერები და ისტორიული საბუთები, თბილისი, 2016 წ., 106, 196 გვ.

კრებული საისტორიო ამბებისა [XIX]

1446/148

ტიქნიკური აღწერილობა:

111 ფ. ზომები: ყდა – 370×239, ქალაღი – 350×223, ტექსტი – 334×151/192, სისქე – 26, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10. არშიები: ზედა – 18, ქვედა – 7/13, მარცხენა – 15/14, მარჯვენა – 11/50. მასალა: ქალაღი. მელანი – შავი. შავი ყდა რუსული წარწერით: ГРУЗИНСКІЯ ДРЕВІЯ АКТИ. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 28/33. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. მთარგმნელი – [ბატონიშვილი ბაგრატ]. [XIX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1826 – აღიშლენ სპარსნი და რუსნი და რაჲცა ამის შემდგომად მოხდა, ამას ქვევით დაინერება.

შენიშვნა:

1. ხელნაწერი შეიცავს ბაგრატ ბატონიშვილის მიერ ქართულად გადათარგმნილ იმპერატორ ალექსანდრე I-ის სხვადასხვა მანიფესტ-ბრძანებას და ასევე რუს-სპარსთა ომისა და მის შემდგომ ამბებს 1826-1828 წლებისას.
2. ბოლოში დართული აქვს იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის მანიფესტი, შესრულებული განსხვავებული ხელით (95r-109v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 152-153.

ქორწინებისა თავისათვის [XVIII]

1446/149

ტიქნიკური აღწერილობა:

39 ფ. ცარიელი ფურცლები – 17v, 32v, 33v, 34v, 35v, 36v, 37v, 38v-39v. ზომები: ყდა – 183×112, ქალღი – 174×105, ტექსტი – 108×69, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიები: ზედა – 26, ქვედა – 40, მარცხენა – 17, მარჯვენა – 24. ლურჯი ქალღი, მელანი – შავი, წითელი. ტყავგადაკრული მუყაოს, ტვიფრული, ყავისფერი, ყდა. ადგილ-ადგილ გადაქექილი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები, საზედაო გრაფემები მთავრულით და წითელი მელნით. ხელნაწერს აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 15. აღრიცხვა – რვეულებრივი, გვერდობრივი; სულ აქვს რვა რვეული, აქედან პირველი და ბოლო (ა, ე) არასრული რვეულებია. აგრეთვე აქვს გვერდობრივი პაგინაცია, ზედა არშიაზე არაბული ციფრებით. მეთვრამეტე ფურცელი ჩაკერებულია არასწორად, ის უნდა იყოს მეხუთე ფურცლის შემდეგ (5,18), ხოლო მეჩვიდმეტე ფურცელს უნდა მოსდევდეს მეცხრამეტე ფურცელი (17,19); განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ♠, ~. რესტავრირებული, დალაქავებული, კარგად შემონახული. გაფორმება: შავი, ლურჯი და წითელი ფერებით შესრულებული, ყვავილოვანი ორნამენტებით შემკული თავსამკაული (1r). ხელნაწერის ბოლოს დატანებულია შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვის ამსახველი მინიატურა: ამპარტავნება – ფარშევანგი (32r), შური – მითიური ცხოველი (33r), მრისხანება – ლომი (34r), მცონარება – ბაყაყი (35r), ანგარება – მითიური ცხოველი (36r), ნაყროვანება – მითიური ცხოველი (37r), არანმიდება – თხა (38r). გადაწერის თარიღი: [XVIII]; დათარიღების საფუძველი: პალეოგრაფიული ნიშნები. მომხატველი: გერონტი (38r); ფორზაცზე დართულია ძველი სააღრიცხვო ნომერი N27. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ქორწინებისა თავისათვის სჟა, მატეთსი – ხარისხნი ქორწინებისანი ამაღ ვითარმე ინოდებთან ხარისხად, რამეთუ ვითარ იგი კიბეთა ზედა

აღვლენ ხარისხად და შთამოვლენ, ეგრეთვე არს ნათესაობაჲცა ხარისხად. განიყოფების უკუწ ნათესაობაჲ ხუთ წესად და აღირაცხვს ხუთ ნაწილად ... (1r).

2. თავი სჟბ. განყოფილება ნათესაობისა ... (2r).
3. თავი სჟგ. სისხლის ნათესაობისათვის ... (2r-v).
4. თავი სჟდ. სისხლით ნათესაობისათვის, რომელსა შინა მეშვდე თავი დაყენებულ არს და არ იქორწინების ... (2v-4r).
5. თავი სჟე. სისხლითისა ნათესაობისათვის თუ ვითარ მერუწ თავი განხსნილ არს ქორწინებისათვის და რაოდენსა თავსა შინა დაიყენების ... (4r-v, 18r).
6. თავი სჟვ. ექსანტიისთათვის (ესე იგი არს) მოსახლობითისა ნათესაობისა ... (18r-v, 6r-v).
7. თავი სჟზ. ბიძისა სახელისათვის, რომელიცა სამად ითქმის და სამად განიყოფების და რომელნიცა იქორწინებიან და რომელნიცა არა ... (6v-9v).
8. თავი სჟწ. სამნათესაობისათვის ... (9v-11r).
9. თავი სჟთ. შვლად სახელისდებისათვის ნათესაობისა, რომელიცა არს ესრეთ, რამეთუ აღიყუანენ შვლსა სხვასა და შვლად თვსა დაანესებენ ეკკლესიურითა ლოცვთა და განგებითა, ამისი უკუწ ბრძანება ჰსჯულისაგან თუ რაოდენსა თავსა შინა ჯერ არს მეუღლეობაჲ და რაოდენსა შინა დაიყენების ... (11r-12v).
10. თავი ტ. ნათლისღებისა ნათესაობისათვის ... (12v-14v).
11. თავი ტა. ყრმათათვის, რომელნიცა აღმოიქმენ წმინდისაგან ემბაზისა. სვიმეონ თესალონიკელისა ... (14v).
12. თავი ტბ. ნათელღებულისათვის, ვითარმედ მემკვდრედ არა აღირაცხების და ვერცაღა დაიმკვდრებს თვისისა ემბაზით აღმომშენებელისა სამკვდრებელსა, უკეთუ არა აღყუანილ იქმნას მის მიერ შვილად ... (15r).
13. თავი ტგ. განთავისუფლებულისა მონისათვის, ვითარმედ ვერ შეირთავს დედოფალსა თვისსა ცოლად ... (15r-v).
14. თავი ტდ. თვისი, ვითარ არა ჯერ არს შერთვა ცოლად ვექელისაგან ქალი უფალი მონაგებთა ... (15v-16r).
15. თავი ტე. სასყიდლით დადგინებულთათვის თუ ვითარ ვერ შეირთვენ დედოფალსა თვისსა ... (16r-v).
16. თავი ტვ. მროკველთათვის და მომღერალთა ... (16v).

17. თავი ტზ. კაცმან ვინმე უკეთუ იმრუშოს, რომლისამე დედაკაცისა თანა თუ ვითარ ვერ შეირთავს დედის ნაცუალსა მისსა ... (16v-17r).
18. აჰა, მაგალითნიცა ქორწინებისანი, რომელნიცა დაჰსხნა უბრძანესმან და უსიტყვერესმან დიდმან ხარტოჭილაქსმან (ესე იგი) წიგნთა მცველმან უწმიდესისა ქრისტეს დიდისა ეკკლესიისა კოსტანტინუპოლისაგან იეროდიაკონთა შორის უფალმან მანუილ ქსანთინოს ... (19r-38r).

შენიშვნა: მოტანილია სქემები და მინიატურები საქორწინო კავშირებთან და მომაკვდინებელ ცოდვებთან დაკავშირებით:

სქემები:

- ა. ვერვინ შემძლებელ არს შერთვად ცოლად დისა თჳსისა ... (19r).
- ბ. ვერვინ შემძლებელ არს შერთუად ძმისწულისა გინა დისწულისა თჳსისა ... (19r-v).
- გ. ვერვინ შემძლებელ არს შერთვად პირველისა ბიძაშვილისა თჳსისა ... (19v)
- დ. ვერვინ შემძლებელ არს შერთუად პირველისა ბიძაშვილისა თჳსისა ასულისა ... (19v).
- ე. ვერვინ შემძლებელ არს შერთვად მეორისა ბიძაშვილისა თვისისა ... (20r).
- ზ. ვერვინ შემძლებელ არს შერთუად მეორისა ბიძაშვილისა თჳსისა ასულისა ... (20v).
- წ. ყოველნივე შეირთვენ მესამესა ბიძაშვილსა თვისისა ... (20v).

ორ ნათესაობისა მაგალითნი:

- ა. ვერვინ შემძლებელ არს რაჲთა შეირთას დედა და ასული ... (20v).
- ბ. ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთოს ბებია და ასულის ასული ... (21r).
- გ. ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთოს ბების დედა და ასულის ასულის ასული ... (21r).
- დ. ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთოს ბების ბებია და ასულის ასულის ასულის ასული ... (21v).
- ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთონ ორნი დანი ... (21v).
- ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთოს ბების დედა და დისწულის ასული ... (22r).
- ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთოს ორნი ძმათა შვილნი, გინა დათა შვილნი ... (22r).
- ვერვინ შემძლებელ არს რაჲთა შეირთოს ბიძაშვილი და ბიძაშვილის ასული ... (22v).

ვერვინ შემძლებელ არს, რაჲთა შეირთოს ორნი მეორენი ბიძაშვილნი ... (22v).

შემძლებელ არიან, რაჲთა შეირთონ ცოლისა თჳსისა მეორისა ბიძაშვილისა ასული ... (23r).

მამა-ძისათჳს

ა. მამა და ძე ვერ შეირთვენ დედასა და ასულსა ... (23r).

ბ. მამა და ძე ვერ შეირთვენ ბებიასა და ასულის ასულსა ... (23r).

გ. მამა და ძე ვერ შეირთვენ ბიძის დედასა და ასულის ასულის ასულსა ... (23v).

დ. მამა და ძე ვერ შეირთვენ ბებიის ბებიასა და ასულის ასულის ასულის ასულსა ... (23v).

ე. მამა და ძე ვერ შეირთვენ ორთა დათა ... (24r).

ვ. მამა და ძე ვერ შეირთვენ მამის დასა და ძმის ასულსა ... (24r).

ჭ. მამა და ძე შეირთვენ ბიძაშვილსა და ბიძაშვილის შვილსა ... (24r).

მამა და ძე ვერ შეირთვენ ბებიდასა და დისწულის ასულსა ... (24v).

პაპისა და შვილისშვილთათჳს:

ა. პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ დედასა და ასულსა ... (24v).

ბ. პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ ბებიასა და ასულის ასულსა ... (25r).

გ. პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ ბებიის დედასა და ასულის ასულის ასულსა ... (25r).

დ. პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ ორთა დათა ... (25r).

პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ ორთა პირველთა ბიძაშვილთა ... (25v).

ე. პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ დედის დასა და დის ასულსა ... (25v).

ვ. პაპა და შვილისშვილნი შეირთვენ მამის დასა და ძმის ასულსა ... (25v).

პაპა და შვილისშვილი შეირთვენ ბიძის შვილის შვილთა და დედის ბიძაშვილთა ... (26r).

ზ. პაპა და შვილისშვილი ვერ შეირთვენ ორთა ბიძაშვილთა ... (26r).

ჭ. პაპის მამა და შვილისშვილის შვილი ვერ შეირთვენ ორთა პირველთა ბიძაშვილთა ... (26v).

თ. პაპის მამა და შვილისშვილის შვილი შეირთვენ ბიძის დედასა და შვილისშვილის შვილსა ... (26v).

პაპის მამა და შვილისშვილის შვილი ვერ შეირთვენ ორთა დათა ... (26v).

ი. პაპის მამა და შვილისშვილის შვილი შეირთვენ დედის დასა და დის ასულსა ... (27r).

ორთა ძმათათჳს:

- ა. ორნი ძმანი ვერ შეირთვენ მამის დასა და ძმის ასულსა, გინა დედის დასა და დის ასულსა ... (27r).
- ბ. ორნი ძმანი ვერ შეირთვენ ორთა დათა ... (27r).
- დ. ორნი ძმანი შეირთვენ სიდედრის ბიძაშვილსა და ბიძაშვილის ასულსა ... (27v).
- ე. ორნი ძმანი შეირთვენ ორთა მეორეთა ბიძაშვილთა ... (27v).
- ვ. ორნი ძმანი ვერ შეირთვენ დედასა და ასულსა ... (28r).
- ზ. ორნი ძმანი ვერ შეირთვენ ბებიასა და ასულის ასულსა ... (28r).
- წ. ორნი ძმანი ვერ შეირთვენ ბებიის დედასა და ასულის ასულის ასულსა ... (28r).
- ორნი ძმანი ვერ შეირთვენ დედის დასა და დის ასულსა ... (28v).

ბიძისა და ძმისწულისათჳს:

- ა. ბიძა და ძმისწული შეირთვენ დედის დასა და დის ასულსა ... (28v).
- ბ. ბიძა და ძმისწული შეირთვენ ორთა პირველთა ბიძაშვილთა ... (29r).
- გ. ორნი პირველნი ბიძაშვილნი შეირთვენ ორთა პირველთა ბიძაშვილთა ... (29r).

სამ ნათესაობისა მაგალითნი:

- ა. შემძლებელ არს კაცი შერთვად ცოლის ძმისა თჳსისა ცოლის დისა, ოდეს მოუკუდეს ცოლი ... (29v).
- ბ. არა ჯერ არს შერთვად ჩემდა ცოლის ძმისა ჩემისა ცოლისა, გარნა ძმა ჩემი შერთავს ... (29v).
- ვერ ჴელენიფების შერთვად ცოლსა გერისა ჩემისასა, ძისა ჩემისა ... (29v).
- გ. შევირთავ მე ძმისა ჩემისა გერისა ცოლსა ... (30r).
- დ. ვერვინ შემძლებელ არს დედის ნაცვალი გერისა თჳსისა ქმრისა შერთუად ... (30r).
- ე. შემდგომად სიკუდილისა ცოლისა ჩემისა, ჴელმენიფების შერთვად ბიძის ცოლისა მისისა ... (30r).
- ვ. შევირთავ მე ცოლად ცოლისა ჩემისა ძმისა გერსა ... (30v).
- ზ. შევირთავ მე დისა ჩემისა ქმრისა ძმის ცოლსა ... (30v).
- წ. ვერ შემძლებელ ვარ ასულისა ჩემისა ქმრისა ძმის ცოლისა შერთვად ... (30v).
- თ. ხოლო დასა მარიამისსა შევირთავ დაუბრკოლებელად ... (31r).
- ი. ცოლის ძმა ჩემი შეირთავს ძმისა ჩემისა ცოლის დასა ... (31r).
- ია. სიძე და ცოლის ძმა შეირთვენ ორთა დათა ... (31r).

მომაკვდინებელი ცოდვები:

1. ამპარტავნება (ფარშევანგი, 32r):

- ურჩება;
- სიქადული კნინისა და თუ არცა ყოვლად მაშინცა მაჩვენობლობა ქველად;
- ორგულება საჩვენებლად კაცთა წმიდად და არა ღვთისათვის;
- თავდაჯერებულება თავის გულისწმის ყოფისა სხვათა მწუნებელად;
- განმწვალებლობა წმიდისა ეკკლესიისაგან;
- წინააღმდეგობა ჭეშმარიტებისა მიმართ;
- უსარგებლო განკითხვანი დიდებისმოყვარეობისათვის და არა ჭეშმარიტებისათვის.

2. შური (მითიური ცხოველი, 33r):

- მოძაგება ხილვისა და სმენისა კეთილთა სხვათასა;
- შფოთი შორის მოყვასთა;
- ზრახვა დამდაბლებად კეთილობათათვის სხვათასა;
- ცილისწამება;
- დაფარვა სხვისა კეთილთა;
- უმადლოება კეთილთა სხვათაგან ნიჭებულთა;
- აღშურება სხვსა კეთილთა ზედა.

3. მრისხანება (ლომი, 34r):

- დასულება ბოროტებით და არავისთან ზრახვა-დაგებით და სიტკბოებით;
- გმობა სხვათა ყვედრებით და შეურაცხებით;
- შურისძიება ღვთისა და გმობა;
- განშორება სიყვარულისაგან მოყვასთასა;
- ბრძოლა დამკობად ერთიმეორისა;
- ბოროტნი განმზრახობანი;
- უთმინობა არა მემდოვრე რისხვისა.

4. მცონარება (ბაყაყი, 35r):

- დაზარება გულისა არაოდეს ყოფად კეთილისა;
- მომედგრება კეთილთა შინა არა მიწვენად აღსასრულისა;
- უდებება განუკრძალველად ცოდუათა ზედა ყოფილთა და ყოფადთა;
- უკრძალველობა განურჩევლად კეთილისა და ბოროტისა;
- განგრილება მიშვებად ჯორცისა, განცივებად გულისა, რომლისა ზე ხამს მხურვალედ ყოფა;

- მჭმუნვარებით მონება და არა მხიარულებით;
- უსასობა უკურნებელი, მჭმუნვარება მოკვეთად სიყვარული-საგან ქრისტესა.

5. ანგარება (მითიური ცხოველი, 36r):

- პარვა წინაშე თვალთა აღებად გინა ფარულად;
- ცრუ ფიცი დამტკიცებად ტყუილისა;
- ცრუება სყიდვასა და განსყიდვასა შინა;
- ქრთამის მოღება დაკლებად მეორისა;
- განუძღომელობა საფასეთაგან;
- სიმონიანი ბოროტი მანქანება ნებისა განვაჭრებად, გინა მო-ვაჭრებად უფასოსა ნიჭსა სულისა წმიდისასა;
- სიცრუე დამტკიცებად, რომელსაცა ჰგონებდეს რომელიცა არა არს გინა ტყუილი, რომელიცა არს, რომელსაცა ჰგონებდეს;
- ვასხება(!) აღნადგინებით;
- ტაცება მძლავრებით.

6. ნაყროვანება (მითიური ცხოველი, 37r):

- უწინარეს განწესებულისა ჟამისა ჭამა, პირველად არა საღმრ-თოდ მოქმედებისა;
- ძიებად ნავაგთა უფროსად ძალდებისა და თუმცა ვერ პოვა დრტვინვაა;
- მუცლის მოყუარება მრავლითა ჭამითა და სმითა;
- მწუხარებით ღვნა შემზადებად მრავალთათვის სანუკვართა;
- გამოუძიებლად უწესოდ ჭამა მწეცებრ შეეთქრომით;
- დღეთა შინა მრავალგზის ჭამა ცუდ მოცალეობით;
- არა სათნოყოფით კმა ყოფა ერთისა საჭამადისა, ადრევე ღვნოლა მრავალფერ გემოვანთასა.

7. არანმიდება (თხა, 38r):

- უცოლოსაგან უქმროსთანა დაცემა;
- ცოლოვანისაგან ქმროვანსა თანა დაცემა და კვლავად ცოლო-ვანისაგან უქმროსთანა მეორედცა;
- მძლავრებით განხრწნა ასულისა გინა დედაკაცისა;
- ნათესავთა თანა შეგინება და ამათ ხედვათაგან? ეკკლესიისა-განთა თანა დაცემა;
- ბუნების წინააღმდეგი ცოდუა, თანა ხედვათავე არს ყო-ველნივე პირუტყვებრიენი ბილნებანი და ნებსითნი თესლთ თხევანი.

ტიქსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

ტიქსტის ავტორია კონსტანტინოპოლის იეროდიაკონი მანუილ ქსანთინოსი; ანტონ კათალიკოსის ლოცვა-კურთხევით ბერძნულიდან ქართულად თარგმნა გაქართველებულმა ბერძენმა მოღვაწემ იოანე ქსიფილინოს-პაპუნისშვილმა (XVIII ს.).

მინაწერები:

1. მხედრული: არხიმანდრიტი **იოანე** [...] (1r, ქვედა არშია).
2. მხედრული: **გერონტი** [...] (38r, ხელრთვა, ქვედა არშია).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 153.
2. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, 6, კანონიკა, დოგმატიკა-პოლემიკა, თბილისი, 2012, გვ.131.

სიმღერები [XIX]

1446/150

ტიქნიკური აღწერილობა:

12 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1რ, 12ვ. ზომები: ყდა – 220×179, ქალაღი – 211×170, ტექსტი – 170×140, სისქე – 6, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 20, მარცხენა – 20/30, მარჯვენა – 16/45. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. კოლენკორგადაკრული ლურჯი მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 16/21. აღრიცხვა – არა აქვს. ხელნაწერში შესულ თითოეულ ლექსს მინიჭებული აქვს საკუთარი ნომერი; იწყება N4-ით და მთავრდება N22-ით; აკლია წინა სამი ლექსი. [XIX] დათარიღების საფუძველი პალეოგრაფიული ნიშნები; ფორზაცზე არის ლაზარევის ინსტიტუტის ძველი სააღრიცხვო ნომერი N60. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. №4

[ორთავ თვალის სინათლევ] -

ორთავ თვალის სინათლევ,
რაზედ მოგიწყენია ... (1^რ-2^რ).

შენიშვნა: ავტორია გ. სკანდაროვა.

ბიბლიოგრაფია: სიყვარულის წიგნი, აბესაძის რედაქტორობით, თბილისი, 1984, გვ. 132.

2. №5

[მშვენიერთა ხელმწიფავ] – ბესიკი -

მშვენიერთა ხელმწიფავ,
მკლავს სიშორე შენითა ... (2^რ-3^რ).

ბიბლიოგრაფია: ბესიკი, თხზულებანი, ს. გორგაძის რედაქციით, თბილისი, 1912, გვ. 206.

3. №6

[ვარდო, რათ ხარ თავდახრილი?]- ალექსანდრე ჭავჭავაძე -

ვარდო, რათ ხარ თავდახრილი...
რათ მარიდებ პირსა შენსა? ... (3r-v).

ბიბლიოგრაფია: ქართული მწერლობა, ტომი 9, თბილისი, 1992.
გვ. 65.

4. №7

[მიკვირს ასე რათ განმწირა] -

მიკვირს ასრე რათ განმწირა სოფელმან,
სისხლის ცრემლით აღმატირა სოფელმან ... (3v-4r).

შენიშვნა: ლექსი მიეკუთვნება აშულურ პოეზიას.

5. №9

[შენთან არს გული, მნათობო] – ალექსანდრე ჭავჭავაძე-

შენთან არს გული მნათობო, ვიყვნეთ სად გინა,
განა ვის ვჭვრეტდე – მიდგე თვალის წინა ... (4r-v).

6. №10

[დავკარგე ფერი დიდრად შემკული] -

დავკარგე ფერი დიდრად შემკული – ვსტირი მე ფარვად... ..
[...] მტილსა აყვავებული, – ვსტირი მე ... (4v).

7. №11

[ვფუცავ კრონისის დიადა] -

ვფუცავ კრონისის დიადა,
ჰკრთოლვიდ, პირს გმონებიადა ... (5r-v).

9. №12

[ვაჰ, დრონი, დრონი] – ალექსანდრე ჭავჭავაძე -

ვაჰ, დრონი, დრონი, ნაქებნი მტკბარად!
ნარივლტვენენ, განჰქრნენ სიზმრებრივ ჩქარად ... (5v-6r).

ბიბლიოგრაფია: ქართული ლირიკის ანთოლოგია (1765-1825),
შეადგინა, ბოლოთქმა და ლექსიკონი დაურთო ირაკლი კენჭოშ-
ვილმა, თბილისი, 2014, გვ. 335-336.

10. №13

[შენდა შეყრამდინ, ვით გასძლებს გული?] -

შენდა შეყრამდინ, ვით გასძლებს გული?
სევდა უწყალოთ, მიმატა წყრული ... (6r-v).

11. N14

[შენ ჯელობავ თუ რა ხარო] -

შენ ჯელობავ თუ რა ხარო
ბუნების ნამართმეველი ხარო ... (7r).

12. №15

[ვაი, რა დავკარგე] -

ვაი, რა დავკარგე... ძვირფასი ლალი,
სისხლის ცრემლი მდის, არ შრება თვალი ... (7v).

13. №16

[გამტყოცნა სოფელმა] – ბესიკი -

გამტყოცნა სოფელმან, მოვშორდი მზესა
დღენი ჩემნი წარტვლენენ ბნელად და ბნელად! ... (8r-v).

ბიბლიოგრაფია: ბესიკი, ს. გორგაძის რედაქციით, თბილისი,
1912, გვ. 27.

14. №17

[სიყვარულო ძალსა შენსა] – დავით ჩოლოყაშვილი -

საყვარელო, ძალსა შენსა, ვინ არს, რომე არ ჰმონებდეს?
ვინ არს, რომე გულსა ტახტად, ოხვრას ხარკად არ გცემდეს ... (8v-9r).

15. №18

[ლოთური სიმღერა] – ალექსანდრე ჭავჭავაძე -

ლოთებო, ნეტავი ჩვენა, ჰარიალალე
დღეს მოგვეცა შვება-ლხენა, ჰარიალალე ... (9r-v).

ბიბლიოგრაფია: ქართული ლირიკის ანთოლოგია (1765-1825),
შეადგინა, ბოლოთქმა და ლექსიკონი დაურთო ირაკლი კენჭოშ-
ვილმა, თბილისი, 2014, გვ. 340-342.

16. №19

[ჩრდილოეთისა მტრედო] -

ჩრდილოეთისა მტრედო, ფრთა გაშალე მალეზი,
ნადი და მამიკითხე საყვარლისა თვალები ... (10r).

17. №20

[საყვარელო ფიქრმან შენმან] -

საყვარელო, ფიქრმან შენმან, მიმცა ძნელსა განსაცდელსა,
სრულად წარმიტაცა მცნება, მიმცა ოხვრით სატანჯველსა ... (10r-v).

18. №21

[წრეს გადასულა წრეში შემოსულა] – რაფიელ ერისთავი (10v-11v)

წრიდან გასული წრეში შემოსული
შენ გსურს მარადის ყმარწვილი კაცი [...] (10v).

შენიშვნა: ეს კონკრეტული ლექსი ნანერია ფანქრით.

19. №22

[მივდივარ და მშვიდობით] (11v-12r)

მივდივარ და მშვიდობით,
შორს მივდივარ, მშვიდობით
ღმერთს უნდა შევევედრო,
კიდევ გნახო, მშვიდობით (11v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 153.

ცხოვრება ალექსისა, პეტრე პირველის ძისა [XIX]

1446/151

ტექნიკური აღწერილობა:

14 ფ. ცარიელი ფურცლები – 7r-14v. ზომები: ყდა – 360×230, ქალაღი – 348×216, ტექსტი – 335×177, სისქე – 2, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10, არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 10, მარცხენა – 40. სტრიქონების რაოდენობა – 20/29. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. კოლენკორგადაკრული ლურჯი მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. შეიმჩნევა ჭვირნიშანი. ხელნაწერი რესტავრირებულია, აკინძული. [XIX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერს დართული აქვს ძველი ნომერი: **ა.მ. N702**; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ცხოვრება – ალექსი, ძე **პეტრე** პირველისა იშვა 29 თებერვალს 1690 წელსა, პირველის ცოლის **ევდოქსია** დედოფლისაგან, რომელიცა იყო **თეოდორე ლოპუხინის** ასული ... (1r).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნა:

ტექსტი ნასწორებია გადამწერისავე ხელით. 14v-ზე ფურცელზე დაწებულა სომხეთის კულტურის სახლის შიფრი.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 153.

ალექსანდრიანი, 1859

1446/152

ტიქნიკური აღწერილობა:

205ფ. ცარიელი ფურცლები – 1r-v; 141v, 199v-204r; 205r. ზომები: ყდა – 225×180, ქალაღი – 220×179, ტექსტი – 182×130, სისქე – 25, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 20, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 35. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყავისფერი ყდა, შინდისფერი ლიდერინის ყუით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები სინგურით. სტრიქონების რაოდენობა – 19. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. ხელნაწერის ფურცლები კარგად არის შემონახული ზოგან დალაქული, რესტავირებული. **არჩილ მეფის** თარგმანი გალექსა მდივანმწიგნობრმა **პეტრე [ჩხატარასძემ] (198v)**. გადამწერი – **ნიკოლოზ ქუთათელაძე (199r); 1859 (199r)**. თავფურცელზე დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის სააღრიცხვო ნომერი – N37; ხელნაწერი გარკვეული პერიოდი ეკუთვნოდა ალექსანდრე ხახანაშვილს (1r); ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ამბავნი ძველ მოსახსენებელნი დიდისა და პატროსნისა კეთილის მოქმედისა კაცისა და ცათა ქვეშეთ მპყრობელისა და მეფისა მაკედონელისა ალექსანდრესი, შობისა და ცხოვრებისა და სიმხნისა მისისათვის –

ესე ამბავი ჩრდილოეთს რუსთ ქვეყნად იყო დებული,

ჟამთა სიგრძისა ძველქმნითა ყოვლს ქვეყნად დავინწყებული ... (1^r-198v).

1. აქ **ნეფთალიმისაგან** სამისნოსა შინა შესვლა და წყალთა შთახედვა ... (2v-3r).
2. აქა **ნეფთალემისაგან** ეგვიპტეს დადება და ექსორიათ გაპარვათ წარსვლა ... (3r-4v).

3. აქა **ნეფთალიმისა** მძებნელნი თვისნი ყმანი საკერპოსა სიდონი-სასა წარვიდეს ვედრებად ... (4v-5r).
4. აქა ეგვიპტელთ ვითაზთა მიერ ნეფთალემის სახისა ოქროს შექმნა და შორის ქალაქსა ბურჯისა ქმნა და მას ზედან დადგინება და გვირგვინის ხელთ მიცემა ... (5r-6v).
5. აქა **ფილიპესაგან**, მაკედონელის მეფისაგან, სალაშქროს წასვლა ... (6v-7v).
6. აქა **ნეფთალიმ** მეფის დაბარება აღიმპიდეს მიერ მხევლის პირით ... (7v-8v).
7. აქ გამდლის მისვლა **ნეფთალიმ** მეფის წინაშე ... (8v-9r).
8. აქა გამდლისაგან მისვლა **აღიმპიადესთან** ... (9r-v).
9. აქა **ნაფთალიმ** მეფისა და **აღიმპიადე** დედოფლის შეყრა ... (9v-11v).
10. აქა **აღიმპიადესაგან** შობა დიდისა **ალექსანდრე** მაკედონელისა ... (11v-12r).
11. აქა ფიბელ **აპოლონის** **ფილიპეს** მეფის ჩვენებით **ალექსანდრეს** შობის ხარება ... (12r-v).
12. აქა **ფილიპესაგან** **ალექსანდრეს** ხილვა და დიდათ განხარება ... (12v-15v).
13. აქა უნებლიეთ სიკვდილი **ნეფთალიმ** მამისა თვისისა **ალექსანდრესაგან** ... (15v-16v).
14. აქა **ალექსანდრესაგან** **ოღიმპიადე** დედისა თვისისა წინაშე მკვდრის ნაფთალემის მიღება ... (16v-18r).
15. აქა **ალექსანდრესაგან** მისსა ჰუნესა ცხენსა შეჯდომა პირველად ... (18r-19r).
16. აქა **ფილიპეს** მეფისა **ალექსანდრეს** ტახტსა დასმა და გვირგვინოსანყოფა ... (19r-v).
17. აქა **ალექსანდრეს** შემნედ დღესა ჭირისასა ათასთა ყრმათა ძეთა მაკედონელთასა მიცემა ... (19v-21r).
18. აქა **ალექსანდრესაგან** **ოღიმპიადესსა** სათამაშოსა წარსვლა ... (21r-22v).
19. აქა **ალექსანდრესაგან** **ალუმპიადეს** გამარჯვება და ორთა ვითაზთა დახ[ოცვისა] ... (22v-24v).
20. აქა **ალექსანდრესაგან** **ფილიპეს** მიერ **აღიმპიადეს** განტევებისა და ქორნილზე მი[სლვისა] ... (24v-26r).

21. აქა **ფილიპესაგან** ახლის მოყვანილი დედოფლის გაშვება და **ოლიმპიადეს** მოყვანება ... (26r-27v).
22. აქა **ფილიპეს** დასნეულება და კუმანელთა გამოლაშქრება **მაკედონიასა** ზედა ... (27v-30r).
23. აქა გამარჯვებულის **ალექსანდრეს** წასვლა ქვეყნად კუმანისად ... (30r-32r).
24. აქა **პელოპოლის ანაკორნის** მეფისაგან **ფილიპეს** ცოლის **ალუმპიანეს** წართმევა ... (30r-33r).
25. აქ **ფილიპესაგან ანაკორნოს** სიკვდილი ... (33r-35r).
26. აქა სიკვდილი **ფილიპე** მეფისა **მაკედოვნელისა** ... (35r-36r).
27. აქა რჩევა **ალექსანდრესი** ვითაზთა თვისთა თანა ... (36r-37v).
28. აქა სმენა სპარსთ მეფის **დარიოსისა**, ვითარმედ **ფილიპე** აღესრულა, მის წილ **ალექსანდრე** – ძე მისი მეფედ დაჯდა და მოციქულთა მივლინება წინაშე **ალექსანდრესსა** ... (37v-38r).
29. აქა წიგნის მიწერა **დარიოზისაგან ალექსანდრესთან** ხელითა **კანდარკუსითა** ... (38r-39v).
30. **ალექსანდრეს** წინაშე სპარსთა მეფის **კანდარკუს** შემოყვანება ... (39v-41v).
31. აქა მაგიერის წიგნის მიწერა **ალექსანდრესაგან დარიოზ** მეფისადმი ... (41v-42v).
32. აქა მეორეთ წიგნის მიწერა **დარიოზისაგან ალექსანდრეს** მიმართ ... (42v-44r).
33. აქა მოსვლა ელჩთა სილურის მეფის **არხიდონისა** წინაშე **ალექსანდრესსა** ... (44r-45v).
34. აქა წარსვლა **ალექსანდრეს** მეფისა **ათინას** ქალაქად ... (45v-52v).
35. დასრულდა აქა დაწვა და აოხრება **ათინის** ქალაქისა ... (52v-53r).
36. აქა **ათინიადამ** წარსულმან **ალექსანდრემ** დაიმორჩილნა გარემოსნი მეფენი და წარვიდა დიდ რომედ ... (53r-54r).
37. აქა **ალექსანდრესაგან** დიდისა **რომის** დაპყრობა ... (54r-56r).
38. აქა **ალექსანდრესგან** შევლა რომის ტაძარსა აპოლონისსა ... (56r-57v).
39. აქა **ალექსანდრესგან** წასვლა რომითგან ქვეყნად დასავლეთად და ქვეყანად უცხოთესლთასა, რომელ არს ლიტოვისად ... (58r-59r).
40. აქა მის მანგლოსანთ ველურთ ქალთ ქვეყნიდამ წარსვლა **ალექსანდრესი** და სოფლიოდ მოქცევა და ქმნა მისგან დიდ-დიდთა გა-

ლიათა მრავალთა და დაპყრობა [ზ]ღვათა მათ მრავალთა, რომელ არს ოკეანე ... (59r-60v).

41. აქა **პთოლემეოს** და **ფილონის** მიერ წიგნი **ალექსანდრეს** მიმართ მაკედონელსა ... (60v-61v).
42. აქა მოსვლა **ალექსანდრესგან** ქალაქად **ლასიად**, ხოლო მან უწოდა **თრიპოლი** ... (61v-62v).
43. აქა **ალექსანდრესგან** ქება მეფეთა სარწმუნოთა ქვეყანისათა ... (62v-63v).
44. აქა **ალექსანდრესგან** აკიდონის დედოფლის წიგნის მიწერა ... (63v-64r).
45. მოსვლა **ალექსანდრესგან** მაკედონიად და რჩევა **სპარსეთად** წარსვლისა ... (64r-65r).
46. აქა გალაშქრება **ალექსანდრესი სპარსეთად** და აღმოსავლეთად ... (65r-66r).
47. აქა სპარსთ ელჩის მოსვლა წინაშე **ალექსანდრეს** ... (66r-67r).
48. აქა დარიოზის მიერ საბრძანისთა თვისთა შორის წიგნის მივლინება, ვითარმედ **ალექსანდრე** აღიძრა ჩემდა მომართ და მას ჟამსა **ალექსანდრესგან** ელჩთა მივლინება **იერუსალიმად** ... (67r-v).
49. **ალექსანდრეს** წიგნის მიწერა ებრაელთადმი ესრეთ ... (67v-68r).
50. აქა ისრაელთ მიერ მაგიერის წიგნის მიწერა **ალექსანდრეს** მიმართ ... (68r-69r).
51. აქა წინასწარმეტყველება **დანიილისი კვიროზ** სპარსთა მიმართ ... (69r-v).
52. აქა ისრაელთ წიგნი მეფისა **ალექსანდრეს** მიმართ ... (69v-71r).
53. აქა თქმული **იერემია წინასწარმეტყველისა**, რომელსა დაადგრა **დანიილ ალექსანდრეს** ძლევისა ყოფად **დარიოზისასა** ... (71r-72v).
54. აქ **იერემია წინასწარმეტყველისგან** **ალექსანდრესი** შეყვანა ტაძრად სოლომონისა ... (72v-74r).
55. აქა **ალექსანდრისგან(!)** წარსვლა **იერუსალიმითგან** ვიდრე ქვეყნად **ევვიპტესად** ... (74r-75r).
56. აქ **ალექსანდრესგან** მოსვლა **ევვიპტედ** და გარემოდგომა ... (75r-v).
57. აქ წიგნი მედგართა **ევვიპტელთაგან** წინაშე მეფისა **ალექსანდრესა** ... (75v-76v).
58. აქა **ალექსანდრე** მაკედონელისგან აღება **ევვიპტისა** ... (76v-77v).

59. აქა **ალექსანდრესაგან** ნახვა ბურჯისა მის, რომელ დადგინებულ იყო სახე ნეფთალიმ მეფისა მის ეგვიპტელთასა, რომელსა ეპყრა ხელთა გვირგვინი მიეახლა რა თაყვანისცემად, დაედგა განგებითა თვით **ალექსანდრესა ...** (77v-78v).
60. აქა **ფილიპე** მკურნალის **ალექსანდრესაგან ეგვიპტის** მიცემა და წარსვლა **სპარსეთად ...** (78v-80v).
61. აქა ომი პირველი სპარსთ დიდისა სპასალარის **ლიმანდრასი** და **ალექსანდრე** მაკედონელისა ... (80v-82v).
62. აქა მეორე ომი **ალექსანდრესი** და **დარიოზ** სპარსთ მეფისა ... (82v-83r).
63. აქა მეორედ გამარჯვება **ალექსანდრესი** და გაქცევა **დარიოზისი** და მიდგომა **ალექსანდრესგან ბაბილოვნისა ...** (83v-84v).
64. აქა სმენა **დარიოზისაგან** აღება **ბაბილოვნისა** **ალექსანდრესაგან** და გოდება **დარიოზისი ...** (85r-86r).
65. **აბაზ** სპარსის მიერ ღალატი **ალექსანდრესი** და მორჩენა ძალითა ღვთისათა ... (86r-88r).
66. აქა ბაბილოვნს შინა **ალექსანდრეს** დაადგრა ჩვენებით წინასწარ-მეტყველი **იერემია ...** (88r-89r).
67. აქა **ალექსანდრესაგან** ელჩდ წასვლა **დარიოზის** პოვლისად ... (89v-91v).
68. აქა **ალექსანდრესაგან დარიოზის** პალატით განსვლა და თვისთა ლაშქართა პოვნა ... (91v-92v).
69. აქა **ალექსანდრესაგან ასინარის** მდინარეს განსვლა და **კონდარკუსის** საუბარი ... (92v).
70. აქა სპარსთ მეფისაგან წიგნის მიწერა **პროო** ინდოთ მეფის წინაშე ... (92v-93v).
71. აქა მოსვლა ინდოელთ ლაშქართა წინაშე **დარიოზისა** შეწვენად ... (93v-94r).
72. აქა მესამედ ომი **ალექსანდრესი** და **დარიოზისი** და გამარჯვება **ალექსანდრესი ...** (94r-95r).
73. აქა მუხთლად სიკუდილი თვისთა ვითართაგან **დარიოზ** სპარსთ მეფისა ... (95v-98v).
74. აქ ანდერძი **დარიოზ** მეფისა **ალექსანდრეს** მიმართ მაკედოვნელისა ... (99r-100v).
75. აქ **ალექსანდრესაგან როკსანასი** ცოლად ტახტსა აღყვანება და გვერდით დასმა ... (100v-101v).

76. აქა **ალექსანდრეს** მიერ კანდარკუს არიზვნის ძვლითა მოშობა ... (101v-102r).
77. აქ ქორწილი **ალექსანდრე** მაკედონელისა და შერთვა სპარსთ მეფისა ასულისა **როქსანასი** ... (102r-104v).
78. აქ წიგნის მიწერა **ალექსანდრესაგან ალემპიადეს** დედისა მიმართ თვისისა ... (104v-106v).
79. აქ **ალექსანდრესგან დარიოზის** საფასეთა და ლართა და ნიჭთა ხილვა ... (106v-107r).
80. აქ **ალექსანდრესგან** წარსვლა აღმოსავალთ კიდეთ [...]სთ ლიდონის მეფის მიმართ ... (107r-v).
81. აქა დედაკაცთა უტყუათვის და კაცთა სახეთა მხეცთათვის ... (108r-v).
82. აქა **ალექსანდრესგან** სონსახთას მეფის ჩამოსხმულის ხატის ხილვა ... (109r-111v).
83. აქა ცხოვრება მეფისა **ერაკლესი**, კაცისა ღვთისა ბურჯთა და ძალთავთა კაცთათვის ... (111v-112v).
84. აქა **ალექსანდრესგან** მისვლა ძალთთავთ ქვეყანასა ... (112v-113v).
85. აქა **ალექსანდრესგან** მისვლა ჭალაკსა ელინთა კაცთასა, რომელ იყვნეს ბერძენნი მორწმუნენი და შიშველნი ... (113v-115r).
86. აქა **ერეკლე** მეფისა მიერ უღვთოებათათვის თრაკთ ელინთ ქვეყნით ექსორიობა, ათ ათასით ღალიით ზღვაშიგან შესვლა ... (115r-116v).
87. აქა თქმული **ადამ** და **ევასათვის** გოდება ედემისათვის ... (116v-117v).
88. აქა მისვლა **ალექსანდრესი მაკირინის** ჭალაკსა და ხილვა **იოანთესი**, კაცისა წმიდისა ... (117v-119v).
89. აქ **ალექსანდრესაგან** შიშველთმართალთა დედათ სადგურთ წარსვლა ... (119v-121v).
90. აქ **მაკირინით** წამოსვლა **ალექსანდრესაგან** მარჯვენით კერძო, ვიდრე ჩრდილოეთით და საკვირველსა მას თხრილსა ხიდის განგება ... (121v-122r).
91. აქა **ალექსანდრესგან** მისვლა ქვეყანასა მას ბნელეთისასა ... (122r-v).
92. წყალთა მათ უყუთათვის, რომელმან მკვდარნი თევზანი განაცხოველნა ესპოლინ ცხენთა და ცალფეხა კაცთა ... (122v-124v).

93. აქ **პროო** დიდისა მეფისა ინდოელისა ელჩის მოსვლა წინაშე მეფისა **ალექსანდრესა** ... (124v-128r).
94. აქა **ალექსანდრესი** და **პროო** ინდოელთ მეფისა ... (128r-130v).
95. აქა მეორედ ომი **ალექსანდრეს** და **პროოსი** ... (130v-131v).
96. აქა **ფილონ** სპარსთ მეფისა მოსვლა წინაშე მეფისა **ალექსანდრესა** ... (131v-132v).
97. აქ **ფილონ** სპარსთა მეფისაგან **ალიფილონს** წიაღსვლა და **პროო-ზედ** გამარჯვება ... (132v-134r).
98. აქა **ალექსანდრესგან** **ფილონის** გაგზავნა ინდოთ **პროოს** მეფის წინაშე მოციქულად ... (134r-135v).
99. აქ მოსვლა **ფილონის** წინაშე **ალექსანდრე** მეფისა და თვით თვისით ომი **ალექსანდრეს** და **პროოსი** ... (135v-136v).
100. აქა ხელითა **ალექსანდრესითა** სიკვდილი **პროო** ინდოელთ მეფისა ... (136v-137v).
101. აქა **ალექსანდრესაგან** სარად ინდოთ მეფისა პროოსა **ლიაპოლედ** შესვლა სახილველად ... (137v-138v).
102. აქ წარვლა **ალექსანდრესაგან** ქვეყანასა მაზიანისათა, რომელ არს დედაკაცთსადგური და ევრიმინთე მერსილოვნისა მეფისა, რომლისა აქვნდა ოცდაოთხნი მნიკლოვანნი მეფენი გოგ და მაგოგ ... (138v-139v).
103. აქ **ალექსანდრესგან** კლითერეის მაზიანის დედოფლის წიგნის მიწერა ... (139v-140r).
104. აქ **ალექსანდრესგან** ევრიმინთე მერსილანის მეფის ზე წარსვლა ... (140r-v).
105. აქ ალექსანდრესგან ოცდაოთხთა მათ მნიკვლთა მეფეთა მათთა ოვსეთისათა მწყვდევა, რომელ არიან გოგ და მაგოგ ... (140v-142r).
106. ესენი არიან ბილწთა მათ სახელნ, რომელნი დაამტყვევა **ალექსანდრემ** მთასა ოვსეთისასა ... (142r-144r).
107. აქა **ალექსანდრესაგან** წარსვლა **ევლრაიდა** სილურის მეფისა ზე, გამარჯვება და ცოლ-შვილთა გამოხსნა ... (144r-145r).
108. აქ **ევლრაიდაზე** გამარჯვებული **ალექსანდრე** მივალს **ანტიოქ** მონისა თვისისა ... (145r-146r).
109. აქ **ალექსანდრესაგან** **პოკლისარად** წარსვლა დედოფლის **კანდარკეს**, კანდარკესით – ძისა მისისა თანა ... (146r-v).
110. აქა **ალექსანდრესაგან** მღვიმეს შესვლა და ზილვა ელენთა ღმერთთა და ტანჯულთა მეფეებთა ... (146r-149r).

111. აქ **ალექსანდრესგან** მღვიმისაგან გამოსვლა ბრძანებითა ღვთისა საბოთისათა ... (149r-v).
112. აქ **ალექსანდრესგან კანდაკე** დედოფლისას მისვლა **კანდაკუსითურთ** ... (149v-150v).
113. აქა **დორიფის** კანდაკეს ძის მოსვლა და **ალექსანდრეზედ** საკვდავად ... (150v-151v).
114. აქ **კანდარკუსგან** დორიფის ხელთაგან ხრმლის შეტაცება ... (151v-152r).
115. აქა დაგება **პოკლისარ** და **დორიფის** კანდაკეს ძისა ... (152r-153r).
116. **ალექსანდრესაგან** წარსვლა **სპარსეთად** მხედრობითა თვისითა ... (153r-154r).
117. აქა **ალექსანდრესაგან** თვისთა საყვარელთა მეგობართა ყმათა სამეფოთა განყოფა ... (154r-155v).
118. აქა გოდებით მხილება დიდისა **იერემია** წინასწარმეტყველისა მიერ **ალექსანდრესადმი** ჟამთა უკანასკნელთათვის ... (155v-157v).
119. კვალად გოდება **იერემიასი** და უწყება უკანასკნელთა ჟამთათვის თუ ვითარნი მეფენი მთავრობდენ ... (157v-166v).
120. აქ დაჯდეს **კონსტანტინეპოლის** შინა მეფე **მანგლოსანი** ... (166v-167v).
121. აქა დაჯდების შავ მეფე ძირ დასაბამი სიბოროტისა ... (167v-168r).
122. აქ მოაკლდეს დაიხსნას მეფობა ახლისა ბაბილოვნისა **კონსტანტინეპოლსა** ... (168r-169r).
123. აქ ამალღება პატიოსნისა მის ძელისა, რომელსა ზედა ჯვარს ეცვა ქრისტე ღმერთი ჩვენი და მასთან გვირგვინისა მის სამღვთოსა და სამთა ძმათაგან ქვეყნისა მოწყვეტა ... (169r-173r).
124. აქა მოსვლა ანტესი მის დაწყეულისა მეფისა ურიათასა და შემდგომად მეორედ დიდებით მოსვლა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი ... (173r-174v).
125. აქ კვალად მხილება წინასწარმეტყველისაგან **ალექსანდრეს** მიმართ ... (175r-176v).
126. აქა ჟამი მეორედ მოსვლისა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი და წინასწარმეტყველება **იერემიასი** ... (176v-179v).
127. აქა ჩვენებით განღვიძება **ალექსანდრესი** და **ფილონ პტოლემესაგან** კითხვა და უვნობა ... (179v-183r).
128. აქა **ალექსანდრესაგან** მოსვლა **არისტოტელისა** დედისა **ალიმპიადეს** მიერ ... (183r-187v).

129. აქა მოსვლა **მაკიდოვნით ალუმპიადე** დედოფლისა და **როქსანა** დედოფლის მიგებება ... (187v-188r).
130. **ალექსანდრესგან ალუმპიადეს** დედისა თვისისა მიგებება ... (188r-189v).
131. აქა ორთა ძმათა მაკიდოვნელთა კითაზთა **ლუკანდუმა** და **ვრონუ-მისაგან ალექსანდრეს** თხოვეს მაკიდოვნია ... (189v-190v).
132. აქა ელენდუმას და ვრონუმის დედისა **მინერვასაგან** სანამლავის გაგზავნა **ვრონუმთან** ... (190v-194r).
133. აქა **ვრონუმისგან** მონამლვა მეფისა **ალექსანდრესი** ... (194r-198v).

ანდერძი (ბაღამწერისაჲე ხელით):

წიგნი ესე აღიწერა ჩინსა, ყარსა, ნარსა თანსა (1859),
სასიამოვნო სმენისთვის მე ვიშრომე ჩქარა ხანსა,
მცირე არმაღნად შევმზადე და სახსოვრად გასატანსა,
ბატონიშვილს ეკას ეძღვნის, ვითა მწვლილთა შესამსგავსსა
მონა უფლისა **ნიკოლოზ ქუთათელაძე** (199r).

მინაწერიჲი:

მხედრული:

1. **ალექსანდრე ხახანაშვილი**, ალექსანდრიანი (1r).
2. ერთი რამე გავიგონე: **ელესაბედს** უთხრეს ფასი!
ქრისტეს საფლავის გაყიდვას ვინ გაბედავს ამ დრო-ჟამში,
ერთი ვნახო ვინ გაჩდება ჩემი მაჩხუბარი კაცი,
რომ ვეჩხუბო და მეჩხუბოს, მხარი მიბას საჩხუბარში.
თათრის ცოლებს ავატირებ: რა გვამყოფებს სახიზარში!
თათრის ფაშებს გავანბილებთ ლეჩაქს დავახურავ თავში.
ის დანყევლილი ეშმაკი ხონთქარს უზის მუხლის ძირსა.

ხალხში გაგონილი გაგრძობა ველარ გადმომცეს (204 v, ეს ბოლო წინადადება მიწერილია ფანქრით. იმავე შინაარსის მინაწერი იხ. 205v).

3. **გრიგოლ ნიკოლა ქუთათელაძე** (205v).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

მდივან-მნიგობარმა **პეტრე ჩხატარაისძემ არჩილის თარგმანი** გალექსა 1713-1724 წლებში (იხ. კეკ. გვ.364).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 154.

კორნელი კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბილისი, 1981, გვ.362-364.

სნავლა-მოქვრიბანი, 1847

1446/153

ტიქნიკური აღწერილობა:

153 ფ. ცარიელი ფურცელი – 71r, ზომები ყდა – 220×175, ქალაღდი – 210×170, ტექსტი – 165×130, სისქე – 25, სტრიქონებს შორის მანძილი – 50; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 20, მარცხენა – 23, მარჯვენა – 15. მასალა: ქალაღდი, მელანი-შავი. მუყაოს მომწვანო ყდა ყავისფერი ყუით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 21; აღრიცხვა – გვერდობრივი. გადამწერი – **გაიოზ კალანდარიშვილი** (149v). 1847 (149v); ყდაზე დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის ძველი სააღრიცხვო ნომერი – N23; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ჴელთისათვის (3r-6r).
2. ოდეს იწყო ღმერთმან შენებად ცისა, ქუწყანისა, მაშინ საბაოთს (!) გამოვიდა მშვენიერთა ნავითა და სული წმიდა ზედა ტრფიალებდა ... (9r-14v).
3. სწავლანი გამოკრებულნი დიდთა წიგნთაგან, რომელსა ეწოდების მარგალიტ, გადმოღებულ დაბადებისაგან – დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცა და ქუ[ე]ყანა ესე უხილავი და განუმზადებელი ... (15r-18r).
4. თარგმანება წმინდისა **იპოლიტესი** განკაცებისა უფლისა იესო ქრისტესა – ვიდრე მოგუთა მოსულადმდე 181=წელი და შესლვითგან ეგვიპტეთ ვიდრე ჴროდეს სიკუდილადმდე 18 წელი ... (18v-20v).

შენიშვნა: იხ. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, 3, ბიბლიოგრაფია, ჴომილექტიკა, თბილისი, 2009, გვ. 109.

5. რაჭამს ეკლესიაში შეხვიდოდე, ეგრეთ ჰგონებდე თავსა შენსა, ვითარ ზეცას შესულხარ ... (21r-33v).
6. ვითარმედ აღსარება ცოდვილთა – მზგავსი არს მეურნებასა ხორციელთა წყლულებასა და წესთა არა უმეცართა კაცთა ... (33v-46v).
7. მცნებანი წმინდისა ბასილისი მღვდელთა, რომთ თარგმნილი არსენისა – ერიდე თავსა შენსა, ზ, ხუცესო, და ეკრძაღე მსახურებასა, რომელი მიიღე ... (46v-110v).
8. უწყება **პეტროზ კამნურელისათვს (!)** და ალაჯორისათვს და ალაჯორი მარხვისა – იყო პატრიახი კაცი წმიდა, უბიწო და მართალი და ჰრწმენა სიტყვათა მისთა ყოველთა ... (111r-120r).

შენიშვნა: გამოცემულია Меликсет-Бег Л., Сказание о посте Араджавор, Петроград, 1917.

9. ათი მცნება, შვიდნი საიდუმლონი, მსოფლიო საეკლესიო კრებები, მაღლნი და მომაკვდინებელნი ცოდვანი (120v-122v).
10. მართალი და ჭეშმარიტი სარწმუნოებისა აღსარება – მწამს მამა უშობელი და ძე შობილი და სული წმიდა მამისაგან გამოსრულად ... (122r-124v).
11. წლის უქმი და მარხვა (124v).
12. წიგნი აღსარებისა (125r-137r).

ანდერძი: ესე მე დავსწერე გაიოზ კალანდარიშვილმა (137r).

13. სჯულისა კანონი მშუენიება(!) კრება წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა **მეთოდის კოსტანტინე მთავარეპისკოპოსისა** თუ ვითარ ჯერ არს შეწყნარებაჲ ... (137v-138r).

შენიშვნა: ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 6, კანონიკა, დოგმატიკა-პოლემიკა, თბილისი, 2012, გვ.113.

14. წმინდისა და სოფლიონი კრებისანი არიან შვიდნი, რომელნი იქმნეს – ა. პირველად ნიკას **კოსტანტინესა** და დიდისა **სილიბისტროს ჰრომთა პაპისა** ... (138v-142r).
15. დიდთა წიგნთ გამოკონილი წმიდა მარხვათათვის თავი იზ – ეგრეთვე გუსმა ქვეყანასა სომხეთისასა ... (142v-147v).

შენიშვნა: ხელნაწერს ერთვის სარჩევი“

16. ჰზანდუკი, რომელი არს სარჩევი ... (147v-149r).

ანდერძი:

მხედრული: ათას რვას ორმოციდაშვიდსა წელსა თებერულის თვესა ეს მე დავენერე **გაიოზ კალანდარიშვილმან** თორმეტ დღეზედ (149v).

მინაწერები, მხედრული:

1. 1851-სა ივლისის 25-სა იშვა კაცი **ნიკა** შუალამიდგან 4 საათსა, ხუთშაბათს მთვარე 12 იყო (151v, ფანქრით).
2. 1856-სა იანვრის 2-სა, 1857 იშვა **დიმიტრი მასხულია** (151v, ფანქრით).
3. 1853-სა წელსა იშვა **ოლინკა** ნოემბერს 25-სა, მომნათველი **გიორგი ბერი კალანდარიშვილი** მირქმელი ბებია მისი **ჭოჭიას ქალი სონუძე**. 1861 წელსა მარტისა 18-სა იშვა [...]. მომნათლელი **მარკოზ მდღელი ლომია, მარიაშვილი მონაზონი ანა კალანდარიშვილი ...** (151v-153v, ამავე გვერდებზე მოტანილია სხვა ცნობები კონკრეტულ პირთა დაბადება-გარდაცვალების შესახებ).
4. 1851-სა ჩენა წელსა ივლისის 16-სა ივ-სა დღესა ორშაბათს, მზის ჩასულამდე 2 სათამდის დაღამდა. ცა იყო მონმენდილი და კარგი დარი. მზე იყო დაბნელებული 4 მინუტამდის ძლიერ და ისევ გათენდა (152r).
5. 1855-სა ნიფობის თვის 25-სა მოხტა **რუხსა** და **დარჩენში** ომი. **ომერ-ფაშა** მოადგა, გამოვიდა ძალით, ამ თვის 26-სა და 27-სა ზუგდიდს დაებარგენ, იქიდგან წამოსურული ნოემბრის 5-სა და 6-სა ცივზე მოვიდნენ და დაებარგენ. **ცხენიწყალზედ** და **ოტოფში** მივიდა ჯარი ამ თვის 20-სა, 21-სა და 23-სა. 25-სა იქაც პატარა სროლა იქმნა **ფალავებისაგან** და **მიქაძისაგან**. იქავე ბრძანება მოვიდა ომერ-ფაშას ხვანთქრის დაბურუნებისა(!) და აბურუნა(!) ჯვარი. 27-სა დაბურუნებული ცივზე მოვიდნენ და დაებარგენ ოცდაათსა და პირველი ქრიშობისთვის ცივიდგან წასულა იწყო დიდმან ჯარმან და 3-სა ამავე თვის დასურულდა მათი წასულა. ისრე აყრისა და წასულის დროს ყაზახი რუსები მოეწიენ და იქმნა იონადგან (!) გაღმა-გამოღმა სროლა და ყაზახი რუსი დაიკოდა ერთი ხელზე სტუცერის ტყვიით. იქით ვერა დიდი ვავნეთ (152r-v).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექცია აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 154-155.

განმარტებები წიგნის წესებისათვის [XIX]

1446/154

ტექნიკური აღწერილობა:

7 ფ.ზომები: ყდა – 190×130, ქალაღი – 184×11, ტექსტი – 162×92, სისქე – 1, სტრიქონებს შორის მანძილი – 30; არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 10, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 10; მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. მუყაოს მწვანე ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 30. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XIX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. თავფურცელზე დართული აქვს ლაზარევის ინსტიტუტის ძველი სააღრიცხვო ნომერი – N56; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. მოკლე (ზნეობრივი) ჰსწავლა, თუ ვითარ ჯერ არს დგომა ეკკლესიისა შინა, გამოკრებული სასულიერო წიგნებიდან – ტადარი არს ადგილი, დაწესებული პატივად სახლისა ღვთისა ... (1r-3r).
2. წიგნის იარაღის განმარტება – ფეხშიმი ნიშნავს ბაგასა, რომელსაცა შინა მიწვენილ]-იყო ახლადშობილი იესო ქრისტე ... (3v-4r).

მინაწერები:

1. მხედრული: „სოფელ „ხევას“ ნახული გიორგი ბაქრაძისას“ (1r).
2. უმნიშვნელო მინაწერები რუსულ და ქართულ ენებზე (1r, 4v-6v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგომიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 154-156.

კარაგადინი [XIX-XX]

1466/155

ტიქნიკური აღწერილობა:

76ფ. ცარიელი ფურცლები: 1r-3v; 28v-30v; 32v-76v. ზომები: ყდა – 210×170, ქალაღი – 210×170, ტექსტი – 170×120, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 50; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 25, მარჯვენა – 45. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. მუყაოს შავი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, ლათინური (31r-32r). სტრიქონების რაოდენობა – 19/20. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XIX-XX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: მოიღე გული კუროზი და მწუანის მყურის ენა მიძინარეს გულზედან დასდევნი ასრე, რომელ ვერა შეიტყვოს და რაც უქნიან, მიძინარე ყველას წარეეს (1r).

შენიშვნები:

1. ტექსტს ზოგიერთ ადგილს ახლავს სქოლიო, რომელშიც განმარტებულია ძირითადი ტექსტის ცალკეული სიტყვა.
2. ხელნაწერს ერთვის ქართული დამწერლობის შესახებ მოკლე ინფორმაცია გერმანულ ენაზე და ქართული ანბანის სამივე სახეობა. (26r-27r)

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 156.

სირინოზიანი [XIX]

1446/156

ტიქნიკური აღწერილობა:

110 ფ. ცარიელი ფურცლები – 101v, 102r. გამეორებულია 42^ა, მექანიკურად გამოტოვებულია ფ. 36. ზომები: ყდა – 369×231, ქაღალდი – 362×223, ტექსტი – 305×211, სისქე – 11, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10, არშიები: ზედა – 7, ქვედა – 13, მარცხენა – 10. მასალა: ქაღალდი, მელანი – შავი. მოყვითალო მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 38/46. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. ხელნაწერი აკინძულია, კარგ მდგომარეობაში. ბოლონაკლული. [XIX]. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **კარი პირველი N1.** აქა ამბავი **მაშრიყის** ხემწიფისა და მის ძისა მისისა სირინოზისა – სცხოვრობდა ხემწიფე ქვეყანასა **მაშრიყისასა**, რომელსა ეწოდებოდა სახელად **არდაფესი**, იყო ძრიელი ხმელეთზედ შინა და მრავალნი ხემწიფენი მონად ჰყვეს ... (1r-53v).
2. **კარი მეორე**, ამბავი **მაშრიყთა** ხემწიფესა და სირინოზისა და ძისა მისისა **მარეხისა** – დღესა ერთსა მარტო იჯდა **სირინოზი** დაფიქრებული და შევიდა მასთან უფროსი **მზექალი** და მოახსენა, ხემწიფეო სასიამოვნოსა და სასიხარულოს ანბავსა მოგახსენებო ... (53v).

წყდება: ... **მარეხმან** ფარი იფარა, მაგრამ მან ეგრეთ ძრიელათ დასცა რომე **მარეხს** ასე ეგონა მთა მოეგლიჯა და თავსა დაეცა [...] (110r).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები:

თხზულება ნაკლულია. ტექსტი წყდება მეორე კარის შემდეგ თავზე: „აქა ძრიელის ფალავანთა მოსვლა არდანვარდისა ძაღლის თავიანის ჯართა არამ-შას შემნედ (109r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. კეკელიძე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტომი 2, თბილისი, 1941.
2. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 156.

პორფირიოსის შეყვანილობა [XVIII]

1446/157

ტიქნიკური აღწერილობა:

29 ფ. ზომები: ყდა – 160×100, ქალაღი – 158×99, ტექსტი – 99×70, სისქე – 9, სტრიქონებს შორის მანძილი – 3; არშიები: ზედა – 23, ქვედა- 40, მარცხენა- 19, მარჯვენა- 20; მასალა – ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი; ყდა – მუყაო; დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, საზედაო გრაფემები – მთავრულით; სტრიქონების რაოდენობა – 17/23; აღრიცხვა – რვეულებრივი, აღნიშნულია ერთი რვეულის დასასრულსა და მეორე რვეულის დასაწყისში ქვედა არშიებზე ნუსხურით, აკლია პირველი რვეული. განკვეთილობის ნიშნები: ♀, ♀, ♀; თავნაკლული; დათარიღების საფუძველი [XVIII] – პალეოგრაფიული ნიშნები; ავტორია: ამონიოს ჰერმეასი, მთარგმნელი – ზურაბ შანშოვანი; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

პორფირის შეყვანილობა, ნანდვილ საჭიროეს ხურისაორიე და არისტოტილისა მიერთსა შინა კატილორიათა მნებაჲ მასწავლელობათა – ცნობად რაჲ ნათესავი, რაჲ განყოფილებაჲ, რაჲ სახე, რაჲ თესი, და რაჲ შემთხუცვილ ... (1^r-1^v).

თხზულება შემდეგი თავებისაგან შედგება:

1. პორფირის შეყვანილობა, ნანდვილ საჭიროეს ხურისაორიე და არისტოტილისა მიერთსა შინა კატილორიათა მნებაჲ მასწავლელობათა ... (1^r-1^v).
2. ნათესავისათჳს ... (1^v-4^r);
3. სახისათჳს ... (4^r-9^v);
4. განყოფილებისათჳს ... (9^v-15^v);

შენიშვნა: გარე არშიაზე არის მითითება ტექსტთან დაკავშირებით, მხედრულით: „არსებისაგან მიღებულ იქნებიან“ (11^v).

5. თვისათვის ... (15v-16r);
6. შემთხვევითისათვის ... (16r-v);
7. ხუთთა ჳმათათვის, თუ რად არს ზიარი მათი და რად თვისი ნათესავისა და სახისა განყოფილებისა თვისისა და შემთხვევითისა ... (16v-17v).
8. ზიართათვის ნათესავისა და განყოფილებისა ... (17v-18v).
9. თვისისათვის ნათესავისა და განყოფილებისა ... (18v-19v).
10. ზიართათვის ნათესავისა და სახისა ... (19v).
11. თვისისათვის ნათესავისა და სახისა ... (19v-20v).
12. ზიართათვის ნათესავისა და თვისისა ... (20v).
13. თვისისათვის ნათესავისა და თვისისა ... (20v-21r).
14. ზიარისთვის ნათესავისა და შემთხვევითისა ... (21v).
15. თვისისათვის ნათესავისა და შემთხვევითისა ... (21v-23r).
16. ზიარისთვის განყოფილებისა და სახისა ... (23r-v).
17. თვისისათვის განყოფილებისა და სახისა ... (23v-24r).
18. ზიარისათვის განყოფილებისა და თვისისა ... (24v).
19. თვისისათვის განყოფილებისა და თვისისა ... (24v-25r).
20. ზიარისათვის განყოფილებისა და თვისისა ... (25r).
21. თვისისათვის განყოფილებისა და შემთხვევითისა ... (25r-v).
22. ზიარისათვის სახისა და თვისისა ... (26r).
23. თვისისათვის სახისა და თვისისა ... (26r-v);
24. ზიარისათვის სახისა და შემთხვევითისა ... (26v-27r)
25. თვისისათვის სახისა და შემთხვევითისა ... (27r-v);
26. ზიარისათვის სახისა და შემთხვევითისა ... (27v-28r);
27. განყოფილებისათვის თვისისა და შემთხვევითისა ... (28r-v).

შენიშვნები:

1. ყდის ზედა ფრთის ფორზაცად გამოყენებულია სხვა ხელნაწერის გვერდი (მხედრული, ცისფერი ქაღალდი): „პარაგრაფი №295. ცხოვრებისათვის და სიკუდილისა შობისა ხეთასა“.
2. ყდის უკანა ფრთის ფორზაცად დაკრულია ძველნაბეჭდი წიგნის ფრაგმენტი, რომელიც შეიცავს ნუსხურით ნაწერ იერემიას წინასწარმეტყველების არჩილისეულ თარგმანის ტექსტს (იერ. 9:18-23).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო აქრივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტ.1, თბ., 1949, გვ. 157.

ჯოჯოხეთის ტანჯვის აღწერა [XVIII]

1446/158

ტიქნიკური აღწერილობა:

95ფ. ზომები: ყდა – 165×112, ქალაღი – 350×223, ტექსტი – 160×103, სისქე – 20, სტრიქონებს შორის მანძილი – 4; არშიები: ზედა – 18, ქვედა – 17, მარცხენა – 12, მარჯვენა – 9. ქალაღი, მელანი – ყავისფერი, წითელი. ყავისფერი ლიდერინის ყდა შინდისფერი ყუით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 16. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ✿. ახლავს ჯოჯოხეთის ტანჯვის ამსახველი შვიდი მინიატურა: „ჯოჯოხეთის საპყრობილე“ (1r), „ჯოჯოხეთის ცეცხლი“ (8r), „წარწყმენდილების თანაგუნდობა“ (17r), „ღმრთის უმხილველობა“ (30r), „გულის ტანჯვის მატლი“ (43r), „უიმედობა“ (60v), „ჯოჯოხეთის დაუსრულებლობა“ (79v). [XVIII]. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: განიზრახე, პირველს უსამართლოებას რომ კაცი იქს ღ(მრ) თისათვის, ეს არის ვითამც ავათ ხმარულობს თავისი თავის უფლებას ... (1v).

1. პირველი განზრახვა საკვირადღეო, ჯოჯოხეთის საპყრობილესა ზედა, საპყრობილეს ვინროებისათვის (1v-7v).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: საპყრობილის სიბნელისათვის (4r-6r); ლოცვა მამა ღ(მრ)თისა მიმართ ... (6r-7v).

2. მეორე განზრახვა საორშაბათიოდ, ჯოჯოხეთის ცეცხლზედა ცეცხლის ვითარობისათვის (9r-16r).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: ცეცხლის ოდენობისათვის (11v-14v); ლოცვა საუკუნო ძისა მიმართ რათა ჯოჯოხეთი გვაშოროს (14v-16r).

3. მესამე განზრახვა სასამშაფათო, თანაგუნდობასა ზედა წარწყმენდილებისა (18r-29v).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: ეშმაკებისა (21r-24r); ცოდვის თანამოქმედებისა (24v-28r); ლოცვა სულისა წმინდისა მიმართ რათა არ წავრწყმნდეთ (28r-29v).

4. მეოთხე განზრახვა საოთხშაბათიოდ, ღ(მრ)თის უმხილველობას ზედა დაუსრულებელი დაკარგვა არის (31r-42v).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: ცოდვის საფარა დაკარგვა არის (37r-40v); ლოცვა იესო ქრისტეს მიმართ ცხონების წყალობის საშოვნელად (41r-42v).

5. მეხუთე განზრახვა სახუთშაბათიოდ, გულის ტანჯვის მატლზედა გინა ნაქნარი ცოდვების მეცნიერებაზედა. მოხსენება წასრული სიამოვნისა (44r-60r).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: ნაქნარი ცოდვების მოგონება (49v-58r); ლოცვა მფარველი ანგელოზისა მიმართ, რათა შენეენითა მისითა ველტოდეთ ჯოჯოხეთისაგან (58r-60r).

6. მეექვსე განზრახვა საპარასკევოდ, წარწყმენდილების უიმედობაზედა. სატანჯველების სიმრავლისათვის (61r-79r).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: სატანჯველების ძალისთვის (66v-71v); სამოთხის მოგონებისთვის (72r-77r); ლოცვა წმინდათა შუამდგომელთა მიმართ რათა ჩვენის ცხონების წყალობა გვიშოვინონო (77r-79r).

7. მეშვიდე განზრახვა საშაფათოდ, სატანჯველების დაუსრულებლობა. უსამძღვროდ არის (80r-94v).

შედგება შემდეგი ქვეთავებისაგან: ჯოჯოხეთის სატანჯველნი გამოუსაცვლელი არის გინა სულ ერთნაირი არის (85r-93r); ლოცვა ყოვლად წმინდისა მიმართ რათა ღ(მრ)თისაგან ცხონება გვიშოვნოს (93v-94v)

წყდება: ... მიჩვენე, რომ დედა ხარ, რომ შენი ერთი ტკბილი ჯმა ამოილო ჩემს საშველებლად, კმარა შენს ვალ ... (94v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 157.

პარაკლიტონის ნაწყვეტი [XV]

1446/159

ტიქნიკური აღწერილობა:

22 ფ. ზომები: ყდა – 216×166, ეტრატი – 208×156, ტექსტი – 175×119, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 4. არშიები: ზედა – 12, ქვედა – 20, მარცხენა – 23, მარჯვენა – 20; მასალა: ეტრატი, მელანი – შავი, ყავისფერი, წითელი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს, წითელი, სადა, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, ზოგან საზედაო გრაფემები მთავრულით. ზოგიერთ ფურცელზე შეემჩნევა განკანონების ხაზები. განკვეთილობის ნიშნები – •, •, ••; •–, •~, ••. სტრიქონების რაოდენობა – 31/33. [XV] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. თითქმის ყველა გვერდი გაცხოველებულია; ნაკლული: ხელნაწერის მხოლოდ მცირე ნაწილია შემორჩენილი; ნაწერი შიგადაშიგ გადალეულია და სათაურების ამოკითხვა ხშირად შეუძლებელია; დართული აქვს ძველი, სავარაუდოდ, ლაზარევის ინსტიტუტის ნომერი – N10 (1r); ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: ... მოსცა, მას მხოლოსა უგალობდეთ, რომელიცა დიდებულ არს. ქრისტე დაეფლა ქუეყანასა და ადამ იწსნა და მოსცა მას ცხორებაჲ ... (1r).

შენიშვნა: გაირჩევა შემდეგი თავები:

1. კურიაკესვე სხუანი გალობანი წმიდის ღმრთისმშობელისანი (1v).
2. დღე დ შაბათი ღმრთისმშობელისაჲ და ჯუარისაჲ (10v).
3. ოთხშაბათსავე გალობანი წმიდისა ღმრთისმშობელისანი (14v).
4. ოთხშაბათსავე გალობანი წმიდისა ღმრთისმშობელისანი (15v),
5. დღე ორშაბათი წმიდათა მთავარანგელოზთაჲ უფალო ღალადყავს,ა ჳმაჲ ბ (18r).

წყდება: ... განაპოხე ლამპარი შენი ქველის საქმითა, რათა შეხვდე ბრძენთა ქორწილთა თანა. ავაზაკთა მიერ წარვიტყუწნე, ვიდოდე რაჲ გზათა შინა ამის ცხორებისათა და სი[...] (22v).

მინაწერები:

ნუსხური: ძმანო, ლოცვა ყავით **გიორგისათვის** (18r, მარჯვენა არშია).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 157-158.

გამოკრებილი სახარებები [XV]

1446/160

49 ფ. ზომები: ყდა – 216×160; ეტრატი – 205×158; ტექსტი – 164×160; სისქე: 15; სტრიქონებს შორის მანძილი - 5; არშიები: ზედა – 19; ქვედა – 23; მარცხენა – 20, მარჯვენა – 20; მასალა: ეტრატი, მელანი – შავი; ყდა – ახალი; დამწერლობის სახეობა: ნუსხური, საზედაო გრაფემები – მთვარულით; კარგად გაირჩევა განკანონების ხაზები; აღრიცხვა – რვეულებრივი, იწყება კწ (28) რვეულით, მიყვება არასრული კთ (29) რვეული, შემდეგ ისევ – კდ (24) რვეული, როგორც ჩანს, გადამწერის შეცდომაა, ვინაიდან შინაარსობრივად ტექსტი გრძელდება; რვეულებრივი აღრიცხვა მხოლოდ ლ (30) რვეულამდეა, შემდეგ აღარ ჩანს. რვეულების ნუმერაცია მითითებულია ნუსხური გრაფემებითა და ქარაგმით რვეულის დასასრულის ქვედა არშიასა და ახალი რვეულის ზედა არშიაზე. განკვეთილობის ნიშნები: ❦, ❧. ხელნაწერი ფრაგმენტულად არის მოღწერული, ტექსტის ძირითადი ნაწილი დაკარგულია, მხოლოდ დასაწყისში 27 რვეული აკლია, ნაკლებია შუაში და ბოლოშიც. [XV ს.] დათარიღების საფუძველი: პალეოგრაფიული ნიშნები; ეროვნულ არქივში შემოსულია 1926 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

[...] რამეთუ მომკუდარ იყო, არა განუც[...]. წვენი მისნი, არამედ ერთმან ერისაგ[...]. ლახურითა უგუმირა გუჭრდ[...]. მისსა და მეყსეულად გარდამოვ[...]. სისხლი და წყალი და რომელმან იხილა ... (1r).

დიდსა პარასკევსა [...] მწუხრი სახარებაჲ მათეს თავი – მას ჟამსა შინა ზრახვა-ყვეს ყოველთა მღუდელთმოდღუართა და მუხუცებულთა ერისათა იესუჲსთვს, რაჲთა მუკლან იგი და შეკრეს იგი და მიიყვანეს და მისცეს იგი [...] პოტიელსა(!) **პილატეს** მთავარსა ... (1r-5r).

წმიდასა და დიდსა შაბათსა მწუხრი ჟამისწირვისა, სახარებაჲ მათესი ტნგ – მწუხრი შაბათსა, რომელი განთენდებოდა ერთშაბათად, მოვიდა

მიერ მარიამ მაგდალენელი და სხუა იგი მარიამ ხილვად საფლავისა მის ... (5r-6r).

თუესა სეკდენბერსა ა, დაწყება ინდიკტიონისა და წესება წმიდისა სკმონ მესუეტისა და წმიდათა დედათა ორმოცთა; სახარება ლუკასი – მას ჟამსა შინა მოვიდა იესუ ნაზარეთად, სადაცა აღზდილ იყო და შევიდა, ვითარცა ჩუეულ იყო იგი დღესა შაბათსა შესაკრებელსა მათსა ... (6r-v).

თუესა სეკდენბერსა ბ, წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე მმარხველისა კოსტანტინეპოვლელისა. სახარება იოანესი – ჰრქუა უფალმან: მე ვარ კარი, ჩემ მიერ თუ ვინმე შევიდეს, ცხონდეს ... (6v-7v).

ამასვე დღესა, წმიდისა მოწამისა მამასი, სახარება იოანესი – თქუა უფალმან: მე ვარ ვენაჴი ჭემარიტი და მამა ჩემი მოქმედი არს ... (7v-8r).

თუესა სეკდენბერსა გ წმიდისა ანთიმო მლუდელმოწამისა, სახარება ლუკას თავი – თქუა იესუ: ვინმე არს მნე იგი სარწმუნო და გონიერი, რომელი დაადგინოს უფალმან ... (8r-v).

თუესა სეკდენბერსა დ, წმიდისა ბაბილასი და ჩკლთა, სახარება ოზ ლუკასი – მას ჟამსა შინა გამოაჩინა უფალმან სხუანი სამეოცდაათნი და წარავლინნა იგინი ორ-ორი წინაშე მისსა ... (8v-9r).

თუესა სეკდენბერსა ე, წმიდისა ზაქარია წინასწარმეტყუელისა, მამისა წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა, სახარება მათესი [...] – ჰრქუა უფალმან: ვა თქუედა, მწიგნობარნო და ფარისეველნო, ორგულნო, რამეთუ მიმსგავსებულ ხართ საფლავთა განგოზილთა ... (9r-10r).

თუესა სეკდენბერსა ვ, წმიდისა ევდუქსიასა ... **ამასვე დღესა,** მიქაელ მთავარანგელოზისა ხონას. სახარება მათესი რჰ – თქუა უფალმან: ეკრძალენით, ნუუკუწ ვინმე შურაცხ-ჰყოთ ერთი მცირეთა ამათგანი ... (10r-v).

[თუესა სეკდენბერსა ზ], წმიდისა მოწამისა სოზონ ... (11r).

თუესა სეკტენბერსა ჴ, შობა წმიდისა ღმრთისმშობელისა. ცისკრა[დ] სახარება ლუკასი გ – მათ დღეთა შინა აღდგა მარიამ და წარვიდა მთა კერძო მსწრაფლ ქალაქად იუდასსა ... (11r-12r).

სამხრად სახარება ლუკას თავი – მას ჟამსა შინა შევიდა იესუ დაბასა რომელსამე და იყო ვინმე მუნ დედაკაცი, რომლისა სახელი მართა ... (11v).

შენიშვნა: აქ ტექსტი აკლია.

თუესა სეკდენბერსა [თ], წმიდათა იოაკიმ და ანნაესი ... (12r).

თუესა სეკდენბერსა ია, წმიდისა თეოდორაესი ... (12r).

[თუესა სეკდენბერსა] იბ, თაყუანისცემად პატი[ოს]ნისა ჯუარისად ... (12r).

[თუესა სეკდენბერსა] იგ, თაყუანისცემად პატიოსნისა ჯ[...]. ... **ამასვე დღესა, ს[ა]ტფურება იერუსალჴმისად – [...]. [...]. [...]. სახარება იოანესი კდ** – თქუა უფალმან: არავინ აღჴდა ზეცად, გარნა რომელი-იგი გარდამოჴდა ზეცით ძე კაცისად არს ... (12r-v).

თუესა სეკდენბერსა იდ, [პატი]ოსნისა ჯუარისა აპყრობად. ჰპოო [...]. [...] აღვსებითგან ვ; ზ სამშაბა[...]. [...] (12v).

[...] [სახარება იოანესი] [...] – მას ჟამსა შინა ჰრქუა მათ პილატე: აჰა კაც[...]. და ვითარცა იხილეს იესუ მდდელთმოძღუარ[თა] მათ და მსახურთა, ღაღად-ყვეს ... (13r-14v).

თუესა სეკდენბერსა იე, [წმიდი]სა ნიკიტაესი ... (14v).

სეკდენბერსა ივ, წმიდისა და ყოვლადქებულისა ევფემიასი ... (14v).

თუესა სეკდენბერსა იზ, წმიდათა ე[ვ]ლამპი და ევლამპიაესი ... (14v).

თუესა სეკდენბერსა კ, [წმიდის]ა მონამისა ევსტათისი და მისთანათად ... (14v)

თუესა სეკდენბერსა კა, [წმიდი]სა მოციქულისა კოდრატოესი ... (14v).

თუესა სეკდენბერსა კბ, [წმიდი]სა ფოკაესი ... **ამასვე დღესა,** წმიდისა წინასწარ[მეტყუე]ლისა იონაესი ... (14v).

შენიშვნა: აქ ტექსტი აკლია.

თუესა სეკდენბერსა კე, ჴსენებად ძრვისად ... **ამასვე დღესა,** წმიდისა ეფროსინესი და მამისა მისისა პაფნოტისი ... (15r).

თუესა სეკდენბერსა კვ, გარდაცვალება წმიდისა იოანე მახარებელისად. სახარება იოანესი – მას ჟამსა შინა დგეს ჯუარსა მას თანა

იესუსსა დედაჲ მისი და დაჲ დედისა მისისაჲ მარიამ კლეოპასი და მარიამ მაგდალენელი ... (15r).

თუესა სეკდენბერსა კზ, წმიდისა ეპიმახოესი ... (15r).

[თუესა სეკდენბერსა კჴ], წმიდისა ხარიტონის. სახარებაჲ ლუკასი – მას ჟამსა მისდევდა იესუს ერი მრავალი და მოიქცა და ჰრქუა მათ ... (15r-v).

თუესა სეკდენბერსა კთ, წმიდისა კკრიაკოესი ... (15v).

თუესა სეკდენბერსა ლ, წმიდისა გრიგოლ პართეველ. სახარებაჲ მათესი სიგ – თქუა უფალმან იღვძებდით, რამეთუ არა იცით, რომელ ჟამსა უფალი თქვენი მოსლვად არს ... (16r).

თუესა ოკტონბერსა ა, წმიდისა მოციქულისა ანანიასი. სახარებაჲ მათეს თავი – ჰრქუა უფალმან თვსთა მოწაფეთა: თქუენ ხართ ნათელნი სოფლისანი ... (16r-v).

ოკტონბერსა ბ, წმიდისა კკპრიანესი ... (16v).

თუესა ოკდონბერსა გ. წმიდისა დიონოსი არიოპაგელისაჲ ... (16v).

თუესა ოკდონბერს დ, წმიდისა იეროთესი ... (16v).

ოკდონბერსა ე, წმიდისა მონამისა მამელხთესი ... (16v).

თუესა ოკდონბერსა ვ, წმიდისა მოციქულისა თომასი ... (16v).

ოკდონბერსა ზ, წმიდათა სერგის, ბა[ქოსი] [...](16v).

თუესა ოკდონბერსა ჴ, წმიდისა პელაგიაესი ... (16v).

თუესა ოკდონბერსა თ, წმიდისა მოციქულისა იაკობ ალფესი – ჰრქუა უფალმან თვსთა მოწაფეთა: არა არს დაფარული, რომელი არა გამოცხადნეს ... (16v-17r).

თუესა ოკდონბერსა ი, წმიდათა მოწამეთა ევლამჳ და ევლამჳ[იასი]. სახარებაჲ ლუკასი – თქუა უფალმან: ყოველმან, რომელმან აღიაროს ჩემდამო წინაშე კაცთა, ძემანცა კაცისამან აღიაროს იგი წინაშე ანგელოზთა ღმრთისათა ... (17r-v).

თუესა ოკდონბერსა ია, წმიდათა პატრიაქთა ნეტარისა არსაკისი, სისინისი ... (17v).

ოკდონბერსა იბ, წმიდათა მონამეთა ტარხოს, პროვოს და ანდრონიკესი. სახარებაჲ ლუკაჲსი – ჰრქუა უფალმან თჳსთა მონაფეთა: არარაჲ არს დაფარულ, რომელი არა გამოუცხადნეს და დამალულ, რომელი არა საცნაურ იყოს ... (17v-18r).

თუესა ოკდონბერსა იგ, წმიდისა კარპო და პაპლაჲსი და ტროფიმაჲსი, სახარებაჲ მათესი – ჰრქუა უფალმან თჳსთა მონაფეთა: ყოველი, რომელი გინდეს, რაჲთა გიყონ თქუენ კაცთა, ეგრეთცა თქუენ ჰყოფდით მათდა მიმართ ... (18r-v).

თუესა ოკდონბერსა იდ, წმიდისა მონამისა ნაზარისი, გერვასისი, პროტასისი და კელსისი ... (18v).

თუესა ოკდონბერსა იე, წმიდისა მონამისა ლუკიანესი – მას ჟამსა შინა ვიდოდეს იესუს თანა ერნი მრავალნი და მიექცა და ჰრქუა მათ ... (18v-19v).

შენიშვნა: მინაწერი ქვედა არშიაზე ნუსხურით, ტექსტისავე ხელით: „ესე ზემორა წმიდათასთჳსცა ეწერა მ[ა]გრა სნ[ო]რია“ (18v).

თუესა ოკდონბერსა ივ, წმიდისა ლონგინოს ასისტავისაჲ. სახარებაჲ ლუკაჲსი – მას ჟამსა შინა, ვითარცა ჯუარს-აცუჭს იესუს, იყო ჟამი მეექუესე და ბნელ იყო ყოველსა ქუეყანასა ... (19v-20r).

თუესა ოკდონბერსა იზ, წმიდისა წინასწარმეტყველისა ოსესი ... (20r).

თუესა ოკდონბერსა იჭ, წმიდისა ლუკა მახარებელისაჲ, სახარებაჲ ლუკაჲსი – ჰრქუა უფალმან თჳსთა მონაფეთა: რომელმან თქუენი ისმინოს, ჩემი ისმინა ... (20r-v).

თუესა ოკდონბერსა კ, წმიდისა მონამისა არტემისი ... (20v).

თუესა ოკტონბერსა კა, დიდისა ილარიონისი, სახარებაჲ ლუკაჲსი – მას ჟამსა შინა დადგა იესუს ადგილსა ველსა და ერი იგი მონაფეთა მისთაჲ და სხჳსა ერისა სიმრავლე ფრიად... (20v-21r).

თუესა ოკტონბერსა კბ, წმიდისა აბერკი მოციქულთასწორისაჲ. სახარებაჲ [...] – თქუა უფალმან: რომელი არა შევალს კარით ეზოსა ცხოვართასა, არამედ სხვთ კერძო, იგი მპარავ არს და ავაზაკი ... (21r-v).

თუესა ოკდონბერს კგ, წმიდისა მოციქულისა იაკობ ძმისა უფლისაჲ – მას ჟამსა შინა იწყო იესუს სწავლად შესაკრებელსა შორის მათსა ... (21v-22r).

თუესა ოკდონბერსა კდ, წმიდისა მონამისა არეთაჲსი ... (22r).

თუესა ოკტონბერსა კე, წმიდისა მარკიანე და მარტური მწიგნობართაჲ ... (22r).

თუესა ოკდონბერსა კვ, წმიდისა მონამისა დიმიტრისი ... **ამასვე დღესა** ჭსენებაჲ დიდისა მის ძრვისაჲ ... (22r).

თუესა ოკდონბერსა კზ, წმიდისა კაპეტულინესი და ეროტიდესი ... (22r).

თუესა ოკდონბერსა კთ, წმიდისა ანასტასიაჲს ჰრომისაჲ ... (22r).

თუესა ოკდონბერსა ლ, წმიდისა მარკიანე სურაკოსელ ებისკოპოსისაჲ, რომელ არს სიკილიას ... **ამასვე დღესა**, წმიდისა მღდელმონამისა ზინობისი და დისა მისისა ზინობიაჲსი და კვრიაკოს პატრიაქისაჲ ... (22r-v).

ოკდონბერსა ლა, წმიდისა მონამისა ეპიმახოჲსი ... (22v).

თუესა ნოენბერსა ა, წმიდათა უქრთამოთა კოზმან და დამიანესი. სახარებაჲ მათესი – მას ჟამსა შინა მოუწოდა იესუ ათორმეტთა მონაფეთა თჳსთა და მისცა მათ ჳელმწიფებაჲ სულთა ზედა არანმიდათა ... (22v).

თუესა ნოენბერსა ბ, წმიდათა მონამეთა აკუნდინე, პილასიოს, აფთონივლე, პიდიფოროს და ანემპოდისტოჲსი. სახარებაჲ ლუკაჲსი – თქუა უფალმან, ვითარმედ ძნიად შევიდენ სასუფეველსა ღმრთისასა, რომელთა აქუს საფასე ... (22v-23r).

თუესა ნოენბერსა გ, წმიდათა მონამეთა აკეფსიმა, იოსებ და ითალაჲსი ... (23r).

თუესა ნოენბერსა დ, წმიდისა მამისა იოვანიკისი. სახარებაჲ მათესი – ჰრქუა უფალმან თჳსთა მონაფეთა: ყოველივე მომეცა მამისა ჩემისა მიერ ... (23r-v).

თუესა ნოენბერსა ე წმიდისა ლლაკტიონისი და ეპისტიმესი ... **ამასვე დღესა**, წმიდისა მონამისა თეოდოტესი ... (23v).

თუესა ნოენბერსა ვ, წმიდისა პავლე აღმსარებელისაჲ ... (23v).

თუესა ნოენბერსა ზ, წმიდათა ოცდაათცამეტთა მონამეთა მელიტინელ ... (23v).

თუესა ნოენბერსა ლ, კრებაჲ წმიდისა მიქაელ მთავარანგელოზისაჲ და ყოველთა წმიდათა ზეცისა ძალთაჲ ... (23v).

თუესა ნოენბერსა ი, წმიდათა მოციქულთა ულიმპა და მისთათა და წმიდისა გიორგის ურმისთუალსა შესლვაჲ ... (23v).

თუესა ნოენბერსა ია, წმიდათა მონამეთა მინა, ბიკტორ და ბიკენტისი ... (23v).

თუესა ნოენბერსა იბ, წმიდისა იოანე მონწყალის ... (23v-24r).

თუესა ნოენბერსა იგ, წმიდისა იოანე ოქროპირისაჲ ... (24r).

თუესა ნოენბერსა იდ, წმიდისა ფილიპე მოციქულისაჲ ... (24r).

თუესა ნოენბერსა იე, წმიდათა მონამეთა გურია, სამონა და აბიბოესი ... (24r).

თუესა ნოენბერსა ივ, წმიდისა მათე მახარებელისაჲ ... (24r).

თუესა ნოენბერსა იზ, წმიდისა გრიგოლი საკვრველთმოქმედისაჲ ... (24r).

თუესა ნოენბერსა იწ, წმიდისა პლატონისი და რომანოზისი ... (24r).

თუესა ნოენბერსა ით წმიდისა წინასწარმეტყუელისა აბდიაჲსი ... (24r).

თუესა ნოენბერსა კ, წმიდისა პროკლე, მაქსიმე, ნატალი[ასა] და გენადისი ... (24r).

თუესა ნოენბერსა კა, ტაძრად მიყვანებაჲ წმიდისა ღმრთისმშობელ[ისაჲ] ... (24r-v).

თუესა ნოენბერსა კბ, წმიდისა ფილიმონ მოციქულისაჲ ... (24v).

თუესა ნოენბერსა კგ, წმიდისა აფილოქე იკონიელისაჲ ... (24v).

თუესა ნოენბერსა კე. წმიდისა ეკ[ა]ტირინესი ... **ამასვე დღესა** წმიდათა კლემენტოს და პეტრე ალექსანდრიელისაჲ და წმიდისა მერკილესი ... (24v).

თუესა ნოენბერსა კზ, წმიდისა იაკობ დაჭრილისაჲ ... (24v).

თუესა ნოენბერსა კწ, სტეფანე ახლისაჲ ... (24v).

თუესა ნოენბერსა ლ, წმიდისა ანდრეა მოციქულისაჲ ... (24v).

თუესა დეკენბერსა ა, წმიდისა წინასწარმეტყველისა **ნაომისი** ... (24v).

თუესა დეკენბერსა ბ, წმიდისა წინასწარმეტყველისა ამბაკ[უ]მისი ... (24v).

თუესა დეკენბერსა გ, წმიდისა წინასწარმეტყველისა სოფონიასი ... (24v-25r).

[თუესა დეკენბერსა] დ, წმიდისა მოწამისა ბარბარაასა ... (25r).

თუესა დეკენბერსა ე, წმიდისა საბაასი ... (25r).

თუესა დეკენბერსა ვ, წმიდისა ნიკოლოზისი ... (25r).

თუესა დეკენბერსა ზ, წმიდისა ამბროსისი ... (25r).

თუესა ნოენბერსა ჟ, იოანე შეყენებულისა და სოფრონისი ... (25r).

დეკენბერსა თ, მუცლადღება ანნაასი ... (25r).

თუესა დეკენბერსა ი, წმიდისა მინაჲს და ერმოგინესი და ევლრაფოასი ... (25r).

თუესა დეკენბერსა ია, წმიდისა დანიელ მესუეტისა და ... (25r).

თუესა დეკენბერსა იბ, წმიდისა სპირიდონისი ... **ამასვე დღესა,** ძღვევა სპარსეთს ღმრთისმბრძოლისა ხუასროასა ... (25r).

თუესა დეკენბერსა იგ, წმიდათა მოწამეთა ევსტრატეთი ... **სახარებაჲ** – ჰრქუა უფალმან თჳსთა მოწაფეთა: არა არს დაფარული, რომელი არა გამოცხადნეს ... (25r-26r).

თუესა დეკენბერსა იდ, წმიდისა მოწამისა ფილიმონისი და მისთანათაჲ ... (26r).

თუესა დეკენბერსა იე, წმიდისა ელევთერი მღღელმოწამისა და ... (26r).

დეკენბერსა ივ, სამთა ყრმათა და დანიელისი ... (26r).

თუესა დეკენბერსა კ, წმიდისა ეგნატისი ... (26r).

თუესა დეკენბერსა კა, წმიდისა მოწამისა ივლიანაასა ... (26r-v).

თუესა დეკენბერსა კბ, წმიდისა მოწამისა ანასტასიაასა, სახარებაჲ მარკოზისი – მას ჟამსა შინა წარვიდა იესუ კაპერნაომად და მეყსეულად შევიდა შესაკრებელსა მათსა ... (26v-29r).

შენიშვნა: აქ არასწორად არის გვერდი ჩაკერებული 26v-ს უნდა მოყვებოდეს 29r

შაბათსა პირველ ქრისტესშობისასა. სახარებაჲ ჰპოო იბ შაბათსა. ჯუართა აღიპყრო ... კურიაკესა პირველ ქრისტესშობისასა. მამადმ-

თავართა. სახარება მათესი – წიგნი შობისა იესუ ქრისტესი ძისა დავითისი, ძისა აბრაჰამისი, აბრაჰამ შვა ისაკ, ისაკ შვა იაკობ ... (29r-32r).

თუესა დეკენბერსა კვ, კრება წმიდისა ღმრთისმშობელისა. **სახარება მათესი** – და ვითარცა წარვიდეს მოგუნი იგი, აჰა, ანგელოზი უფლისა გამოუჩნდა ჩუენებით იოსებს ... (32r-33r).

თუესა დეკენბერსა კზ, წმიდისა პირველმონამისა სტეფანესი ... (33r).

თუესა დეკენბერსა კჴ, წმიდათა [ა]თთა ბევრთა ... (33r).

თუესა დეკენბერსა კთ, წმიდათა ჩჴლთა ყრმათა ... (33r).

თუესა დეკენბერსა ლ, წმიდისა მელანიაჲსი ჰრომისა ... (33r-v)

კურიაკესა შემდგომად ქრისტეს შობისა (33v)

შაბათსა წინაგანცხადებისა, სახარება მათესი – მას ჟამსა შინა, მოვიდა იოანე ნათლისმცემელი, ქადაგებდა უდაბნოსა (33v-34r)

კურიაკესა წინა განცხადებისა. სახარება მარკოზისით – დასაბამი სახარებისა იესუ ქრისტესი ძისა ღმრთისა, ვითარცა წერილ არს ესაია წინასწარმეტყუელისა ... (34v).

თუესა იანვარსა ა, წინადაცუეთა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა და წმიდისა მამისა ჩუენისა ბასილისი. სახარება ლუკაჲსი თავისა – მას ჟამსა შინა მოიქცეს მწყემსნი იგი, ადიდებდეს და აკურთხევდეს ღმერთსა ყოველსა მას ზედა, რომელი ესმა და იხილეს ... (34v-35v).

თუესა იანვარსა ბ, წმიდისა სილიბისტროსისი ... (35v).

თუესა იანვარსა გ, წმიდისა მალაქია წინასწარმეტყუელისა და წმიდისა გორდი მონამისა ... **ამასვე დღესა**, სამეოცდაათთა მოციქულთა ... (35v).

თუესა იანვარსა ე, წინადღით განცხადებისა მწუხრი. სახარება ლუკაჲსი, თავი ვ – წელსა მეთათხმეტესა ტიბერის კეისრისასა მთავრობასა პონტიელისა პილატესსა ჰურიასტანს ... (35v-36v).

თუესა იანვარსა ვ, ღმრთისა გამოცხადებასა ცისკრად სახარება მარკოზისი თავი ე – მას ჟამსა შინა მოვიდა იესუ ნაზარეთით გალილეაჲსათ ... სამხრად სახარება მათესი – მას ჟამსა შინა მოვიდა იესუ გალილეაჲსათ იორდანედ იოანესა ნათლისღებად ... (36v-37r).

თუესა იანვარსა ზ, კრებაჲ წმიდისა წინამორბედისაჲ. სახარებაჲ იოანესი – მას ჟამსა შინა იხილა იოანე იესუ მომავალი მისდა და თქუა მისთვის: აჰა, კრავი ღმრთისაჲ, რომელმან აღიხუნა ცოდვანი სოფლისანი ... (37r).

თუესა იანვარსა ჭ, კრებაჲ განცხადებისაჲვე. სახარებაჲ ლუკასი – მას ჟამსა შინა ჰეროდე ??? ... **შაბათსა** შემდგომად განცხადებისა. სახარებაჲ მათესი – მას ჟამსა შინა აღიყვანა იესუ უდაბნოდ სულისაგან გამოცდად ეშმაკისაგან ... **კვრიაკესა** შემდგომად განცხადებისა სახარებაჲ მათესი – მას ჟამსა შინა ესმა იესუს, რამეთუ იოანე მიეცა, განეშორა და წარვიდა გალილეად ... (37r-38v).

თუესა იანვარსა თ, წმიდისა პოლიევკტოესი და შემდგომი დღესასწაული განცხადებისაჲ ... (38v).

თუესა იანვარსა ი, წმიდისა გრიგოლ ნოსელისაჲ ... (38v).

თუესა იანვარსა ია, წმიდისა მამისა თევდოსესი ... (38v).

თუესა იანვარსა იბ, წმიდისა მამისა ტატიანესი ... (38v).

თუესა იანვარსა იგ, წმიდისა ერმილო და სტრატონიკესი ... (38v).

თუესა იანვარსა იდ, წმიდათა მამათა რაითელთა და სინელთაჲ ... (38v).

თუესა იანვარსა იე, წმიდისა პავლე თებელისაჲ, წმიდისა იოანე გლახაკისაჲ ... (38v).

თუესა იანვარსა ივ, თაყუანისცემაჲ პატიოსანთა ჯაჭუთა წმიდისა პეტრე მოციქულისათაჲ ... (38v-39r).

თუესა იანვარსა იზ, წმიდისა ანტონისი ... (39r).

თუესა იანვარსა იჭ, წმიდისა ათანასესი და კვრილესი ... (39r).

თუესა იანვარსა ით, წმიდისა მაკარისი ... (39r).

თუესა იანვარსა კ, წმიდისა ეფთჳმესი ... (39r).

თუესა იანვარსა კა, წმიდისა მაქსიმესი და წმიდისა ნეოფიტესი ... (39r).

იანვარსა კბ, წმიდისა ტიმოთე მოციქულისაჲ და წმიდისა ანასტასი სპარსისაჲ ... (39r).

თუესა იანვარსა კგ, წმიდისა კლიმი ანკვრიელისაჲ ... (39r).

თუესა იანვარსა კდ, წმიდისა დედისა ჩუენისა ქსნიასი ... (39r).

- თუესა იანვარ. კე, წმიდისა გრიგოლი ღმრთისმეტყველისაჲ ... (39r).
- თუესა იანვარსა კვ, წმიდისა ქსენეფორესი და ძეთა მისთაჲ ... (39r-v).
- თუესა იანვარსა კზ, ნანილთა აღმოყვანებაჲ წმიდისა იოანე ოქროპირისაჲ ... (39v).
- თუესა იანვარ. კწ, წმიდისა ეფრემისი ... (39r-v).
- იანვარსა კთ, წმიდისა ეგნატის ნანილთა აღმოყვანებაჲ ... (39r-v).
- თუესა იანვარსა ლ, წმიდათა სამეოცდაათთა მოციქულთაჲ ... (39r-v).
- თუესა იანვარსა ლა, წმიდათა მონამეთა კვროს და იოანესი ... (38v-39v).
- თუესა თებერვალსა ა, წმიდისა მონამისა ტროფნისი ... (39v).
- თუესა ფებერვალსა ბ, მიგებებაჲ უფლისაჲ ... სამხრად სახარებაჲ ლუკაჲსი – მას ჟამსა შინა აღიყვანეს მშობელთა ყრმა იგი იესუ იერუსალჴმს წარდგინებად წინაშე უფლისა ... (38v-40v).
- თუესა ფებერვალსა გ, მართლისა სიმონისი ... (40v).
- თუესა ფებერვალსა დ, შემდგომი დღესასწაული მიგებებისაჲ ... (40v).
- თუესა ფებერვალსა ე, წმიდისა მონამისა ალათისი ... (40v-41r).
- თუესა ფებერვალსა ვ, წმიდისა მონამისა ივლიანესი ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა ზ, წმიდისა პარტენი ებისკოპოსისაჲ ... (41r).
- თუესა ფებერვალ[სა] თ, წმიდის ნიკიფორესი ... (41r).
- თუესა ფებერვალ[სა] ი, წმიდისა ხარალამპისი ... (41r).
- თუესა ბევერვალსა ია, წმიდისა ვლასისი ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა იგ, წმიდისა მარტინესი ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა იდ, წმიდისა ავქსენტისი ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა იე, წმიდისა ონისიმესი და პაფნოტისი და ევფროსინესი ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა ივ, წმიდისა პამფილისი და მისთანათაჲ ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა იზ, წმიდისა თეოდორე ტვრონისაჲ ... (41r).
- თუესა ფებერვალსა კ, წმიდისა რომანაჲსი და არქიპოჲსი ... (41r).

თუესა ფებერვალსა კბ, წმიდისა თომა პატრიაქისაჲ ... (41v).

თუესა ფებერვალსა კვ, წმიდისა პოლიკარპოსი ... (41v).

თუესა ფებერვალსა კდ, პოვნაჲ პატროსნისა თავისა წმიდისა წინამორბედისაჲ ... (41v).

თუესა ფებერვალსა კე, წმიდისა ტარასისი ... (41v-42r).

თუესა ფებერვალსა კვ, წმიდისა პორფირი ღაზელ ებისკოპოსისაჲ ... (42r).

თუესა ფებერვალსა კწ, წმიდისა მონამისა აბერკისი და წმიდათა მოციქულთაჲ ევეულისი და ნუფიაჲსი ... (42r).

თუესა მარტსა ა, წმიდისა ევლუკიაჲსი ... (42r).

თუესა მარტსა ბ, წმიდისა მოციქულისა პარმენაჲსი ... (42r).

თუესა მარტსა გ, წმიდისა ევტროპისი, კლეონიკე და ბასილისკოჲს ... (42r).

თუესა მარტსა ე, წმიდისა მამისა მარკოზისი ... (42r).

თუესა მარტსა თ, წმიდათა ორმეოცთაჲ (42r).

თუესა მარტსა ი, წმიდისა პავლე აღმსარებელისაჲ და სოფრომ იერუსალჴმელისაჲ ... (42r).

თუესა მარტსა ია, წმიდისა პიონისა ... (42r).

თურსა მარტსა იბ, წმიდისა გრიგოლ დიალოლონისაჲ ... (42r).

თუესა მარტსა იდ, წმიდისა ვინიტიკტესი დიდისაჲ ... (42r).

თუესა მარტსა იზ, წმიდისა ალექსი კაცისა ღმრთისაჲ ... (42r-v).

თუესა მარტსა იწ, წმიდისა კვრილე იერუსალჴმელისაჲ ... (42v).

თუესა მარტსა კე, წმიდისა ღმრთისმოშობელისა ხარებაჲ ... სამხრად სახარებაჲ ლუკაჲსი – მათ დღეთა შინა მიუდგა ელისაბედ ცოლი ზაქარიაჲსი და იფარვიდა თავსა თჴსსა ხუთ თუე ... (42v-43r).

თუესა აპრილსა ა, წმიდისა მარიამ მეგჴპტელისაჲ, სახარებაჲ მათესი თავი – თჴუა უფალმან იგავი ესე კაცსა ვისმე ედგას თუ ასი ცხუარი და შეუცთეს ერთი მათგანი ... (43r-v).

თუესა აპრილსა ბ, წმიდისა ვისიცალა არს ... (43v).

- თუესა აპრილსა ვ, წმიდისა ევსუქი პატრიაქისაჲ (43v).
- თუესა აპრილსა ზ, წმიდისა მონამისა აკვლინესი და მისთანათაჲ ... (43v).
- თუესა აპრილსა ი, წმიდისა იულისა და მოციქულისა აგაბოჲსი ... (43v).
- თუესა აპრილსა ია, წმიდისა ანტიპაჲსი ... (43v).
- თუესა აპრილსა იდ, წმიდისა კურიაკოს და სუმონ და მისთანათაჲ ... (43v).
- თუესა აპრილსა ივ, წმიდისა მონამისა ირინესი ... (43v).
- თუესა აპრილსა კბ, წმიდისა თეოდორე სიკიოტელისაჲ ... (44r).
- თუესა აპრილსა კვ, წმიდისა გიორგი მთავარმონამისაჲ ... (44r).
- თუესა აპრილსა კე, წმიდისა მარკოზ მახარებელისაჲ ... (44r).
- თუესა აპრილსა კვ, წმიდისა ამასიელ ებისკოპოსისაჲ ... (44r).
- თუესა აპრილსა კჳ, წმიდისა მოციქულისა სუმეონისი ... (44r).
- თუესა აპრილსა ლ, წმიდისა იაკობ მოციქულისაჲ, ძმისა წმიდისა იოანე ღმრთისმეტყუელისაჲ ... (44r).
- თუესა მაისსა ა, წმიდისა წინასწარმეტყუელისა იერემიაჲსი ... (44r).
- თუესა მაისსა ბ, წმიდისა ათანასე ალექსანდრიელისაჲ ... (44r).
- თუესა მაისსა ე, წმიდათა მონამეთა ტიმოთესი და მავრახა ... (44r).
- თუესა მაისსა ე, წმიდისა ირინესი ... (44r).
- თუესა მაისსა ვ, წმიდისა იობ მართლისაჲ ... (44r).
- თუესა მაისსა ზ, ჯუარისაჲ ... (44v).
- თუესა მაისსა ჳ, წმიდისა იოანე ღმრთისმეტყუელისაჲ ... (44v).
- თუესა მაისსა თ, წმიდისა წინასწარმეტყუელისა ესაიასი ... ამასვე დღე-სა, წმიდისა მონამისა ქრისტეფორესი ... (44v).
- თუესა მაისსა ი, ... და სუმონ მოშორნისაჲ ... (44v).
- თუესა მაისსა ია, წმიდისა მუკისი და სატფურებაჲ კოსტანტინეპოლისაჲ ... (44v).
- თუესა მაისს იბ, წმიდისა მამისა ჩუენისა ეპიფანესი და გერმანოსისი ... (44v).

თუესა მაისსა იდ, წმიდისა მამისა პახომისი ... (44v).

თუესა მაისსა ივ, წმიდისა იოდაასი ... (44v).

თუესა მაისსა ით, წმიდისა პატრიკა და მისთანათაჲ ... (44v).

თუესა მაისსა კ, წმიდათა მეფეთა კოსტანტინე და ელენესი ... (44v).

თუესა მაისსა [კზ] წმიდისა ვასილისკოჲსი ... (44v).

თუესა მაისსა კდ, წმიდისა სკომონ საკვრველთმოქმედისაჲ ... (44v-45r).

თუესა მაისსა კე, მესამედ პოვნაჲ თავისა წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისაჲ ... (45r).

თუესა მაისსა კვ, წმიდისა მოციქულისა ალფესი და ძმათა მისთაჲ ... (45r).

თუესა მაისსა კზ, წმიდათა მოწამეთა თევდორაჲსა და დიმოჲსი ... (45r).

თუესა მაისსა კთ, წმიდისა მოწამისა თევდორაჲსი ... (45r).

თუესა მაისსა ლ, წმიდისა მამისა ჩუენისა ისაკ დალმატელისაჲ ... (45r).

თუესა ივნისსა ა, წმიდათა ბევრთა მოწამეთა ... (45r).

თუესა ივნისსა ბ, წმიდისა ნიკიფორე კოსტანტინეპოლელ პატრიაქისაჲ ... (45r).

თუესა ივნისსა გ, წმიდისა ლოკიანესი და მისთანათაჲ ... (45r).

თუესა ივნისსა [დ], წმიდისა მიტროფანე პატრიაქისაჲ კოსტანტინეპოლელისაჲ ... (45r).

თუესა ივნისსა ე, წმიდისა დორეთე ტვრელ ეზისკოპოსისაჲ ... (45r).

თუესა ივნისსა ვ, წმიდათა ხუთთა ქალწულთაჲ ... (45r-v).

თუესა ივნისსა ზ, წმიდისა თეოდორე სტრატილატისაჲ ... (45v).

თუესა ივნისსა თ, კრებაჲ მიქაელ მთავარანგელოზისაჲ სორთენს ...
ამასვე დლესა, წმიდისა ანგიაჲსი, რომელი იყო პირველ მეძავ, სახარებაჲ იოვანესი – მას ჟამსა შინა წარვიდა იესუ მთასა მას ზეთისხილთასა ... (45v-46r).

თუესა ივნისსა ია, წმიდათა მოციქულთა ბართლომესი და ბარნაბაჲსი. სახარებაჲ ლუკაჲსი – მას ჟამსა შინა მოუწოდა იესუ ათორმეტთა მათ

მონაფეთა თვსთა და მისცა მათ ძალი და ჳელმწიფებაჲ ყოველთა ზედა ეშმაკთა ... (46r-v).

თუესა მაისსა იბ, წმიდისა ონოფრესი ... (46v).

თუესა ივნისსა იგ, წმიდისა აკკლასი ... (46v).

თუესა ივნისსა იდ, წმიდისა ელისე წინასწარმეტყუელისაჲ, სახარებაჲ ლუკასი – მას ჟამსა შინა დაუკვრდებოდა ერსა მას სიტყუათა მათ ზედა მადლისათა, რომელნი გამოვიდოდეს პირისაგან იესუსა ... (46v-47r).

თუესა ივნისსა იზ, წმიდათა მონამეთა მანუელ, საბელ და ისმაელისი ... (47r).

თუესა ივნისსა იწ, წმიდისა ლეონტისა ... (47r).

თუესა ივნისსა იკ, შობაჲ წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისაჲ. სახარებაჲ საციკსკროჲ ლუკასა – მათ დღეთა შინა მიუდგა ელისაბედ, ცოლი ზაქარიაჲსი და იფარვიდა თვასა თვსსა ... (47v-49r).

თუესა ივნისსა კე, წმიდისა ფებრონიასი ... (49r).

თუესა ივნისსა კზ, წმიდისა კკრილესა და ნეტარისა სამსონისი... (49r).

თუესა [ივნისსა კწ] [...]

თუესა [ივნისს კთ] პეტრესი და პავლესი, სახარებაჲ მათესი: მას ჟამსა შინა მოვიდა იესუ ადგილთა [...] ფილიპესთა ... (49r-v).

თუესა ივნისსა ლ, წმიდათა ათორმეტთა მოციქულთაჲ. სახარებაჲ მარკოზისი – მას ჟამსა შინა, აღვიდა იესუ მთად და მოუწოდა რომელთაჲ ეძიებდა მას ... (49v).

წყდება: ... და მოვიდეს მისა დაყვნა ათორმეტნი იგი, რაათა იყვნენ მის თანა და წარ... (49v).

მინაწერიჲი:

ზედა არშიაზე ნუსხურით, ტექსტისავე ხელით: [...] ა დანიელს და მისა მეულ[ლეს]ა მელანიას შეუნდვნეს ღმერთმან“ (19v).

იმავე ხელით ზედა აშიაზე, ნუსხურით: „ს(უ)ლსა კორელაშვილსა [...] და მისა მეულლესა ელისაბედს შეუნდვნეს ღმერთმან“ (20r).

ქვედა და მარცხენაზე არშეებზე, ნუსხურით, ტექსტისავე ხელით: „სულსა ამირსპასალარსა ათაბაგსა პატრონსაჲ ორავუქანდას შეუნდვენეს ღმერთმან. და თანამეცხედრესა მისსა სულკურთხეულსა პატრონსა გულბუდახს შეუნდვენეს ღმერთმან“ (26v).

გვიანდელი, არაკალიგრაფიული ნუსხურით ქვედა არშეებზე: „სულს კოხოძესა ქსენ...რესა შეუნდვენ ღმერთმან“ (29r).

სხვა ხელით, ნუსხურით, მარჯვენა და ქვედა არშეებზე: „სულსა ოპიზისა მოძღურისა ახალძესა მათეს შეუნდვენეს ღმერთმან. მისთა დედა-მამათა, ძმათა და დაჲთა ყოველთავე შეუნდვენეს ღმერთმან; სულსა ვაჩანიძისა ასულსა გაიანეს შეუნდვენეს ღმერთმან“ (33r).

სხვა ხელით, ნუსხურით, მარცხენა არშეებზე: „სულსა ნუბაძესა ნასრადავლეს შეუნდვენეს ღმერთმან“ (37v).

ტექსტისავე ხელით, ნუსხური, მინაწერი თითქმის არ ჩანს: „[...][...][...] [...] ესა თეოდორეს შეუნდვენეს ღმერთმან“ (48v).

არ იკითხება: 32r (ქვედა არშეებ).

შენიშვნები:

1. ხელნაწერი ლიტურგიკული კრებული უნდა ყოფილიყო: სავარაუდოდ, წინ სახარებათა მარხვან-ზატიკის საკითხავები იყო, ბოლოში სათვეო ნაწილიც მოყვება.
2. ნუსხის პირველ ნაწილში დიდმარხვის ბოლო კვირის საკითხავებია შესული. სათვეო ნაწილი იწყება პირველი სექტემბრიდან და წყდება 30 ივნისზე.
3. სახარებათა ტექსტები ხშირად გაშლილი სახითაა წარმოდგენილი. რედაქციული თვალსაზრისით ტექსტები განსხვავებებს უჩვენებს გიორგი მთაწმინდელის სახარებასთან.
4. ხელნაწერის კალენდარულ ნაწილში არ არის შეტანილი ისეთი ხსენებები, როგორცაა ილარიონ ქართველისა, ან იოანესი და ეფთვიმესი.

ბიბლიოგრაფია:

ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949; გვ. 158.

კლუტარქე, ისტორია [XVIII]

1446/161

ტიქნიკური აღწერილობა:

80 ფ. ზომები: ყდა – 225×176, ქალაღი – 220×174, ტექსტი – 165×148, სისქე – 19, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 8, ქვედა – 27/38, მარცხენა – 4/7, მარჯვენა – 14/23. მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი. ყავისფერი ლიდერინის ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 23/25. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ❖. თავნაკლული. [XVIII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: 1. [...] წინააღმდეგობდა მიდრეკილებასა მეფისასა სპარსულისა მიმართ განცხრომისა და მედიდურობისა და სცვიდა სამამულოთა ჩუჭულებათა შეურაცხყოფილთა უკუჴ მიზეზისა გამო ზუაობისასა და სინარნარისა ... (1r-8r).

2. შეთანასწორვა ევმენიოსისა სერტორიოსისა თანა (8v-9r).

3. აღეზელაოსი და პომპეოსი (9v-76r).

4. შეთანასწორვა აღეზელაოსისა პომპეოსისა თანა (76v-79r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 158.

პრეპული [XIX]

1446/162

ტიქნიკური აღწერილობა:

12 ფ. ცარიელი ფურცლები – 8v, 12v. ზომები: ყდა – 222×138, ქალაღი – 211×130, ტექსტი – 177×105, სისქე – 2, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7, არშიები: ზედა – 24/32, ქვედა – 25/30, მარცხენა – 16, მარჯვენა – 25/29. მასალა: მწვანე ქალაღი, მელანი – შავი. მუყაოს თეთრი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები და სათაურები – მთავრულით; აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 19/21; თავნაკლული; ავტორი – **ნიკოლოზ ახვერდოვი (12r)**. [XIX] ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **რუსეთის ისტორია** – [...] ოდესცა მოიყვანა მან კანონიერებასა შინა ერი თვისი, მაშინღა ჰგონა, რომელ შესანდობელ იყო მისდა კმაყოფაცა საკუთარისა წადილისა თვისისა და შეირთო მხევალი თვისი ცოლად ... (1r-8r).

შენიშვნები:

ტექსტში მოთხრობილია **პეტრე I**-ის ცხოვრების ეპიზოდები.

მინაწერები:

1. რუსეთის ისტ. თარგ. და ლექსი **ახვერდოვ N 701**. ფანქრით (1r, ზედა არშია).
2. ტექსტი ასე სრულდება: „დასრულდა მაისის ვ. 1806 წელსა ს. **პეტერბურღს**“ (8r).

2. მიცუალებასა ზედა მისის ბრწყინუალების, თავადის პეტრე იოანეს ძის ბაგრატიონისა, ღენერალ ან მეფისა და მრავალთა ორდენთა კავალეროსანისა – არ არს სისრულე სოფელსა ამას შინა, არცა სადმე მტკიცე ბედნიერება ... (9r-12r).

შენიშვნა:

ლექსის ავტორი – ნ. ახვერდოვი, ქართულად თარგმნა ალექსანდრე ჭავჭავაძემ.

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

1. ჭავჭავაძე ალ., ლექსები და თარგმანები იოსებ გრიშაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 1940.
2. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 159.

სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი, ფრაგმენტი [XVIII]

1446/163

ტიქნიკური აღწერილობა:

1 ფ. ფრაგმენტი. ზომები: ყდა – 199×154, ქალაღი – 196×147, ტექსტი – 165×103, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 18, ქვედა – 24, მარცხენა – 17, მარჯვენა – 11. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს ლურჯი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები სინგურით. სტრიქონების რაოდენობა – 25. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. განკვეთილობის ნიშნები: • [XVIII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] ვეცხლი ანუ თვალი პატიოსანი ... ჟამთა შლისაგან ქანად [...] (1r).

წყდება: [...] იოსიპოსში ეწერა **სოლომონ** ქმნა სასანთლენი ოქროსაგან შთასხმული ბუარილი სანო [...] (1v).

ტიქსტიკონის დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ლექსიკონის ფრაგმენტი წარმოადგენს სულხან-საბას ლექსიკონის ნაწყვეტს. ეროვნული არქივის ფ.1446/ 106. (გვ. 122r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 159.
2. ლექსიკონი ქართული სულხან საბასი, ტომი I, ელ. მეტრეველის და ქურციკიძის რედაქტორობით, თბილისი, 1991, გვ. 416-417.

ლიტურგიკული ტექსტის ფრაგმენტი [XV]

1446/164

ტექნიკური აღწერილობა:

2 ფ. ზომები: ყდა – 217×179, ეტრატი – 206×169, ტექსტი – 145×100, სისქე – 4, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6, არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 34, მარცხენა – 20, მარჯვენა – 50. მასალა: ეტრატი, მელანი – ყავისფერი, ნითელი. კოლენკორგადაკრული მუყაოს, შავი, სადა, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, საზედაო გრაფემები სინგურით. სტრიქონების რაოდენობა – 19. განკვეთილობის ნიშნები – •, ••, •••. ნაწყვეტი. აკინძული, დალაქავებული, პირველი ფურცლის მარჯვენა არშია და მეორე ფურცლის ქვედა არშია ამოჭრილია ერთ დაუნერელ ადგილას მრგვლად. [XV] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] ქრისტეს მოციქულნო, სანატრელნო. განკურნე სული ჩემი სნეული, ყოვლად წმიდაო დედოფალო, რომელმან ჰშევე ამხუმელი სენთა სოფლისათა უსძლოო ... (1r).

ღალადყავსა, კურთხეულარსა, განძლიერდასა, მესმასა

წყდება: ... რომელმან ჰშევე ღმერთი მონყალე და მწსნელი ყოველთა შემსხმელთა შენთაჲ, რომელმან ვიშუჭბთ ნიჭ[...] (2v).

მინაწერები:

მხედრული: „ჟამნი“, (1r, ფანქრით, ზედა არშია, გვიანდელი მინაწერი).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 160.

კრიკული [XIX]

1446/165

ტიქნიკური აღწერილობა:

27ფ. ცარიელი ფურცლები – 1v, 2v, 24r-27r. ზომები: ყდა – 215×181, ქალაღი – 270×175, ტექსტი – 150×145, სისქე – 10; სტრიქონებს შორის მანძილი – 50. არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 25, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 50. ქალაღი, მელანი – შავი. მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 17/20. აღრიცხვა – გვერდობრივი; ნაკლული. გადამწერი – მანანა ჩოლოყაევის ასული (41v). [XIX], დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ტექსტის შედგენილობა:

1. თვესა სეკდებერსა ივ, წამება წმინდისა და ყოვლად მონამისა ევფემიასი, გვაკურთხენ მამაო – მეფობასა უღმრთოსა და უსჯულოსა დეოკლიტიანესსა და მთავრობასა პრისკოსსა, რომელი იყო შემდგომი მის მეფობისა ...(1r-16v).

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა.

ბიბლიოგრაფია: ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.189.

2. ტასია ჭურჩეულისა ნეტარისა ტასიასი მეგვიპტელისა, რომელე(!) იყო პირველად მეძავი და იქმნა ჭურ რჩეულ – ძმანო ჩემნო საყვარელნო, მეგულების თხოვნად თქვცნდა სასურველი და ბრწყინვალე სინანული ... (17r-19r).

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა.

ბიბლიოგრაფია: ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.342.

3. ეჭა უფალი ქვეყნის მპყრობელი –

ეჭა უფალი ქვეყნის მპყრობელი,
ადამისათვის გვერდგანპობილი ... (17r-19r).

4. თამარ მეფას საფლავის ზედან დაწერილი –

ოდესმე ნაჭარმაკვესა შვიდნი მეფენი სუფრას ზედა დამეხსნეს...
რუსნი, სპარსნი და არაბნი საზღვარსა თავსა დამეხსნეს ... (19r-v).

5. სახელმწიფო –

რომელი მყოფობ მაღალთა შინა, მამაო ჩვენო,
ვითარცა ზეცით, ეგრეცა ქვეყნით პურსა არსებით მოგვცემდი ჩვენო
... (19v-20r).

6. იამბიკონი -

ქეთევან ბრძენსა, ბრწყინვალედ აღმომგზესა,
სუფევის ძესა, სწავლის ზესთა ზესა ... (20r-v).

შენიშვნა: მინაწერი ლექსის ბოლოს: „ჩოლოყაევის ასულმან მანა-
ნამ აღვსწერე“ (20v).

7. ნაპოლიონ ბონაპარტისაგან მიწერილი რუსეთის ხემწიფესთან

– საყვარელო ძმაო ალექსანდრე, ოდეს ბუბლიკამ(!) ფრანცისამან
გვცნა სარწმუნო მნებობაში ... (21r).

**8. იგავი – ბერი ვინმე მივიდა მკურნალისა და ჰკითხა: გაქუსა შენ
მცენარე რაჲმე მკურნალი ცოდვისა? ... (21v).**

9. [მცირე ქრონიკა] – ჩყნ წელსა, იანვრის ა დღესა ... (23v).

მინაწერები:

1. მხედრული: „შავნი შაშვნი შავს გალიას შემსხდარნი,
მსხმლომნი ხმა ყარობად მსტვინავნი“ (1r, ზედა ყდის ფორზაცი).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწე-
რილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკე-
ლიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 160-162.

შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი [XVIII]

1446/166

ტექნიკური აღწერილობა:

136 ფ. ზომები ყდა – 195×155, ქალაღი – 180×148, ტექსტი – 140×110, სისქე – 30, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 19, ქვედა – 40, მარცხენა – 14, მარჯვენა – 20. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. მუყაოზე გადაკრული ყავისფერი ტყავის ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 16. განკვეთილობის ნიშნები: •, • [XVIII] დათარიების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა

დასაწყისი: [...] ესე თქვა და შემობრუნდა დაღრეჯილი წამოვიდა არცალა ჰკრა ასპარეზსა ვამი ვამსა მოურთვიდა ...“ (1r).

წყდება: [...] ვთქვი თუ უთხრობ ვიცი დარბაზს გამამუღავენებს ასი ფლი ესე მქონდა საგონებლად შევიდი თუ გამოვიდი [...] (135r).

პოემა შემდეგი თავებისაგან შედგება:

1. [ნახვა არაბთა მეფისაგან მის ვეფხისტყაოსნისა] (1r-11r).
2. აქა წიგნი ავთანდილისა ყმათა თანა (11r-13r).
3. ავთანდილისაგან ტარიელის ძებნა წასულა (13r-32r).
4. ქ. ტარიელისაგან თავის ამბის მბობა ოდეს ავთანდილს უამბო პირველი (32r-40r).
5. წიგნი ნესტან-დარეჯანისა საყვარელსა თანა მიწერილი პირველი (40v-41v).

6. წიგნი **ტარიელისა** ხატაელთა თანა მინაწერი და კაცის გზანა (41v-51r).
7. წიგნი **ტარიელისა** ინდოს მეფესთანა წინაშენ ოდეს გაიმარჯვა ხატაელთა ზედა (51r-55v).
8. წიგნი **ტარიელისა** საყვარელსა თანა მიწერილი პასუხად (55v-63v).
9. ამბის ცნობა **ტარიელისაგან ნესტან-დარეჯანისა** დაკარგვისა (63v-66v).
10. ამბავი ნურადინ **ფრიდონისა** ოდეს **ტარიელს** შემოეყარა (66v-70r).
11. **ფრიდონისაგან ნესტან-დარეჯანის** ამბის მბობა (70v-75v).
12. ამბავი **ავთანდილისა** არაბეთს შექცევისა, **ტარიელ** ოდეს იპოვნა, წავიდა (75v-82v).
13. ქ. დათხოვნა **ავთანდილისაგან როსტევან** მეფისა, ვეზირის საუბარი და ხვეწნა (82v-88r).
14. **შერმადინის** საუბარი **ავთანდილისაგან** ოდეს გაიპარა (88r-90r).
15. ანდერძი **ავთანდილისა** **როსტევან** მეფისა წინაშენ ოდეს გაიპარა (90r-92v).
16. ლოცვა **ავთანდილისაგან** მიზგითას და გაპარვა მისი (92v-93r).
17. ცნობა **როსტევან** მეფისაგან **ავთანდილის** გაპარვით სანვლისა(!) (93r-95).
18. ქ. წასვლა **ავთანდილისაგან** მეორეთ გაპარვით და **ტარიელის** შეყრა (95r-135r).

ტიქსტიპთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ტექსტი თავბოლონაკლულია; იწყება შემდეგი თავის 17-ე სტროფიდან: „ნახვა არაბთა მეფისაგან მის ვეფხისტყაოსნისა“, ხოლო წყდება თავით „ფატმანისაგან ნესტან-დარეჯანისა კითხვა და მეცნიერობის შეტყობის ნდობის“.
2. ტექსტი ემთხვევა ვახტანგისეულ პირველ გამოცემას.

მინაწერები:

ტექსტს აქვს უმნიშვნელო მინაწერები (135v; 136r-v)

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. შოთა რუსთაველი ვეფხისტყაოსანი, ხელნაწერი მემკვიდრეობა, თბილისი, 2013. გვ. 295.
2. შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, 1712 წ. აღდგენილი აკაკი შანიძის მიერ, თბილისი, 1975.
3. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ.162.

კრებული [XIX]

1446/167

ტიქნიკური აღწერილობა:

38 ფ. ცარიელი ფურცლები – 8v, 10v, 37v. ზომები: ყდა – 221×180, ქალაღი – 210×170, ტექსტის – 180×135, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 5/20, ქვედა – 10/19, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 16. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. ყავისფერი კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა, ყდის ყუა წითელი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 16/29. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XIX]. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. [„გოჩიანი“ ანუ გოჩასა და სოფლის გაბაახება] –

გოჩიანი ესე არს წიგნ აღწერილ ნუსხურ ხელად,
ვინც იკითხამს, გაახარებს, აქ ამყოფებს გულში მრთელად ... (1r-5).

შენიშვნა: პოემა შედგება 38 სტროფისაგან; ავტორებად ივარაუდებაიან: გოჩა დადიანი, ბატონიშვილი გოჩა და იმერელი გოჩა ლოლობერიძე. იხ. ლიტერატურული ძიებანი N 26 ნან. I, 2005. ლალი რუხაძე)

2. ფრანგებზედ ნათქვამი –

წიგნი დასდეს ქუფრი ბინდი, მითხრეს აღიარე ინდიო,
ფრანციცულად გალიინდი, თორემ გაგრცვით ვით სიმინდი ... (6r-7v).

შენიშვნა: ლექსის ავტორი – ბესიკის (ბესარიონ) გაბაშვილი.

ბიბლიოგრაფია: ბიოგრაფიები – ბესარიონ გაბაშვილი, 2011.

3. **პარმენ მღვდლის ნათქვამი –**

არ ვარგიყო პაპის რჯული, ეშმაკურათ გამართული,
ვინც მიუგდო იმას ყური კიდეც წაიწყმინდა სული ... (6r-7v).

მინაწერი: ენათა ვხედავთ ენათა ვხედავთ (7v, ქვედა არშიაზე).

4. **[დღესასწაულთა შესხმა]** – წმინდასა და დიდსა ბრწყინვალესა კვი-
რიაკეს აღდგომისასა ადიდებს სული ჩემი, სამისა დღისა საფლავით
აღდგომილსა ქრისტესა ... (9r-10r).

მინაწერი: „სიყრმით ჩემითგან ფრიად მზვანან მე არანმიდა-
ნი ვნებანი ამისთვისაცა გვედრები შემწევე-მეყავნ და მიხსენ
სახიერ, რომელთა გძულთ სიონი სირცხ [...]“ (10r).

5. **სახარება ლუკასი თავი ზ. მუხლი ლე (35)** – მას ჟამსა შინა ევე-
დრებოდა ვინმე იესოს ფარისეველთაგანი, რათა სჭამოს პური მის
თანა. და შევიდა სახლსა მის ფარისეველისასა ... (11r-12r).

6. **თთვისა ივლისის იზ-ს დღესა ქება და წამება წმინდისა ქალწულ-
მონამისა მარინასი** -დასაწყისი პირველი ღირსის მარინას ქებისა
თვთ შევნიერი ბრწყინვალე იყო უფლისა ნებისა ... (12r-24v).

7. **ქეთევან დედოფლის წამება** – შენ მოინებე ყოველთა, ცხოვეთა მოყ-
ვანებანი
მხეცთა, პირუტყვთა, ფრინველთა, თევზთ ზღვათა დავანებანი [...]
(25r-36r).

შენიშვნა: წინამდებარე პოემა ეკუთვნის დიმიტრი ბაგრატიონს.

მინაწერი: წამება წმინდისა ქეთევან დედოფლისა, ლექსად თქმული.
– სანკტპეტერბურლი, ჩყით [1819]

ბიბლიოგრაფია: წამება წმინდისა ქეთევან დედოფლისა – მე-3 გამო-
ცემა, ზ. ჭიჭინაძისა, ტფილისი, 1895, გვ. 16.

8. **თავადის დიმიტრი გიორგის ძის ბაგრატიონისადმი** – მაღალ ბრწყინ-
ვალე თავადსა დიმიტრი ბაგრატოვანსა ერთისა ძირით შთამოსრულს,
გჭვრეტთ მრავლად მაშვრლოვანსა [...] (36v-38r)

შენიშვნა: მიძღვნა დიმიტრი ბაგრატიონისადმი სავარაუდოთ
ეკუთვნის (როგორც ტექსტის ბოლო სტროფში ჩანს) გრიგოლ
იოვანეს ძე მუხრანბატონს.

მინაწერი:

ხელნაწერის ბოლო გვერდზე ტექსტისავე ხელით არის ჩამონათვალი სახელები: ავაზაკთა, რომელნიც ქრისტესთან ერთად ეცვნენ ჯვარს, მოგვთა და წმ. გიორგის დედ-მამისა (38v)

მინაწერები ნუსხურათ და რუსულ ენაზე (8r)

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

წამება წმინდისა ქეთევან დედოფლისა. – ტფილისი, 1876 16გვ. დანართი მიძღვნა: `თავადის დიმიტრი გიორგის-ძის ბაგრატიონისადმი~: გრიგოლ [მუხრან-ბატონი]

ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტ.1, თბილისი, 1949, გვ. 163.

იონანე გლახაკის ცხოვრება [XVIII]

1446/168

ტიქნიკური აღწერილობა:

24 ფ. ზომები: ყდა – 180×115, ქალაღი – 172×100, ტექსტი – 146×72, სისქე – 6, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 8, ქვედა – 13, მარცხენა – 13, მარჯვენა – 17. ქალაღი. მასალა: მელანი – შავი. აქვს ნაცრისფერი მუყაოს ყდა მწვანე ყუით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 13. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ♠. [XVIII]. თავბოლონაკლული. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] ლოცვად და კითხვად წიგნთა საღთთა, რათა გულისწმავჳყო სოფლისა ამის ამაოებაჲ და განვემორო საქმეთა მისთა და ვჰმსახურებდე ღვთისა მსგავსთა თქვენთა თანა ... (1r).

წყდება: და აღუტევობდეს ხმათა მათთა საღმობიერად ესრეთ: ჰი[...] (24v)

შენიშვნა:

ტიქსტი შიგადაშიგ ნასწორებია ფანქრით ან მელნით.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 165.

ამბავი დიფნის ქალაქისა [XVIII]

1446/169

ტიქნიკური აღწერილობა:

12 ფ. ზომები: ყდა – 218×180, ქალაქი – 215×164, ტექსტი – 175×130, სისქე – 4, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 11, ქვედა – 28, მარცხენა – 12, მარჯვენა – 22. მასალა: ქალაქი, მელანი – შავი. წითელი კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. ყდის საცავ ფურცლებად გამოყენებულია ცისფერი ქალაქი. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და მნიშვნელოვანი ადგილები სინგურით. შეიმჩნევა ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 38. აღრიცხვა – გვერდობრივი. განკვეთილობის ნიშნები – •, ••, •••. ხელნაწერის ზოგიერთი ფურცელი დაზიანებული და დალაქავებულია. [XVIII- ს.]. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ამბავი დიფნის ქალაქისა, მორჭმისა და ცხოვრებისა და მოქალაქობისა მისისა და მას შინა მყოფისა ფირმან ჯელმნიფისა და შვილისა მისისა ასულისათჳსა – იყო დიფნის ქალაქი მორჭმული და ფრიად სიმდიდრე გარდამატებული, ესრეთ, რომელ ყოველი ქვეყანა მისის განძითა და ქონებით რჩებოდა და ყოველი ქვეყანა მით მდიდრდებოდა ... (1r-12v).

თხზულება შემდეგი თავებისაგან შედგება:

აქა ჯელმნიფის შვილის [...] (1r).

აქა ჯელმნიფის შვილის ნასვლა ქარვანთ დასახედავად (1v-2r).

აქა ჯელმნიფის ნასვლა მეშვიდის ბურჯის სანახავად (2v-3v).

აქა ვეზირის შვილისაგან ლომების ნახვა (3v-4v).

აქა ჯელმნიფის შვილი გამოესალმა და ქალაქიდან გამოვიდა (4v-5v).

აქა ჯელმნიფის შვილისაგან სიკვდილი დევისა (5v-6r).

აქა ჯელმნიფის შვილისაგან დევის შვილის მოკვლა და თორმეტია-თასის დევის დაჯოცა და გამარჯვება (6r-7r).

აქა ჯელმნიფის შვილისაგან ვეშაპის სიკვდილი (7r-v).

ქ. აქა ჯელმნიფის შვილისაგან მისთვის გულთა უამესის ქალის ნახვა და გველის სიოკვდილი (7v-8r).

ქ. აქა ჯელმნიფის შვილისაგან კისკაზსად ბურთაობა და ინდისტინის ჯელმნიფისაგან და ჯელმნიფის შვილისაგან დესპანის შეთვლილობა (8r-9r).

ქ. აქა ინდისტინის ჯელმნიფისაგან ზაკვით და იძულებით თვისის უებრის ასულის მიცემა და ჯელმნიფის შვილისაგან წითლის დევისა მეორეს შვილის ბრძოლა საშინელი და სიკვდილი სასტიკი (9r-v).

ქ. აქა ვეზირის შვილისაგან ქალთ შეპყრობა ტბაზედ რომ ბანაობ-დენ: დევის ქალაქსა მისლვა და ქორწილი (9v).

ქ. აქა ჯელმნიფის შვილისა განსაცდელისაგან განრომა თვისის წა-დილის აღსრულება და დიფნის ქალაქისაგან გამგზავრება (9v-10r).

ქ. აქა ვეზირის შვილისაგან ფირმალ ჯელმნიფისა და დედოფლის თვალთა ახილვა, მადლობისა შეწირვა და შვილის წინ მიგებუა აბუ-ლისათვის (10r-v).

ქ. აქა დედოფლისაგან თვისის შვილისა აბულისათვის და სძლის ნახვა. აგრეთვე შესაბამი ქორწილი და განცხრომა უამრი (10v-11r).

ქ. აქა ფირმალ ჯელმნიფის კცვლა და ძისა მისისა აბულისათვის გაჯელმნიფება (11r).

ქ. აქა აბულისავე ჯელმნიფისაგან ინდისტანს წასვლა, სიმამრის გლოვისათვის და ერთისა თავის შვილის გაჯელმნიფება მუნ (11r).

ქ. აქა ბერძენთ მეფისაგან ქალის თხოვნა, შემდგომად აბულისავე ჯელმნიფისა და დედოფლისა სიბერიითა მოუძღურება (11r-v).

ქ. აქა აბულისავე ჯელმნიფის ნახვა რვათავე ჯელმნიფეთაგან ძეთა

თვსთა, დალოცვა და ანდერძის თქმა (11v).

ქ. აქა აბულისვე ჯელმნიფისა და დედოფლის მიცვლა და ძეთა მის-
თაგან გლოვა და ტირილი სალმობიერი (11v-12r).

ქ. აქა ინდისტნის ჯელმნიფისა მამაზე გლოვა და ვეზირის შვილისაც
დიფნის ქალაქს მოსვლა (12r).

ქ. აქა ბერძენთ ნეფის მოსვლა და აბულისავე ჯელმნიფის ასული-
საგან გლოვა (12r-v).

2. ამგროსი მთქმელი ცუდად მშრომელი

დიფნის ქალაქი მორთული, ბახჩა-ბალით წალკოტითა,
ნარინჯ-თურინჯ-კვიპარითა, ალვის ხითა მალნარითა,
ველთა ტყეთა შვენებითა, ნარგიზ-ყვავილ ცენებითა
და ნიავე წვლილთა სუნთ ბერვითა ყნოსა, ფშვითა სიამითა (12v).

წილკნელობა უბოძა **იკორთის** არხიმანდრიტს **ამგროსის** ქორო-
ნიკონსა უჟვ, წელსა 1778, თვესა აპრილს თ და კურთხევით მოხ-
სენებულს **ლეონ** ბატონისშვილს, **არაგვის** მპყრობელს, შობისა
მისისა მენენიკი მიულოცა, ფებერვალს ა, ხუთ შაირად. (12v – მი-
ნაწერი მარცხენა არშიაზე; გადასმული აქვს კლაკნილი ხაზი)

ივნისს კგ, **ვახტანგ** ბატონისშვილის დაბადების დღეს ამანვე
ამგროსი წილკნელმა დღეობა მიულოცა ხუთშაირად, ჩაბრახაუ-
ლი.

ვახტანგის ქება, ძვილ შეკადრება, მისი მსგავსება ვის ედარება;

სოკრატ, პლატონის, დემოკრატონის, მათნი შესხმანი არ ეკმაება
ზესთ ბრწყინვალესა, თვით მჭირველისა, წმიდა სამება მას
ეწმარება;

ძალი მადლისა ჰფარავს მადლისა, ბინი აროდეს მიეკარება.

ვახტანგ მზიანო, მტერთ მზიანო, სახელოვანო ანაგებითა;

მზედ სახოვანო, თვით ახოვანო, ძალ უძლეველო ბანაკებითა;

იესიონო, დავითიანო, სოლომონითა გვარტომებითა;

არაგვიანო, წყრომა გვიანო, პატრონო ჩვენო წახნაგებითა,
ვახტანგ სვიანო, ნათელ დღიანო, შაშპრა იანო სუნნელებითა;
დღს ხილვა შენი, არაგვთ მაშენი, მჭვრეტელთ აშენი, სუნნელო-
ბითა...(12v)

შენიშვნა: ამ ლექსში სახელი „**ვახტანგ**“ ნაშლილია და ზედ
ტექსტის ხელითვე აწერია: **ლეონის, ლევან, ლეონ** (პირველ.
მეორე და მესამე ტაეპში) (12v).

ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. გვ. 165.

მეტაფრასი, 1814

1446/170

ტიქნიკური აღწერილობა:

70 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1r-v. ზომები: ყდა – 200×164, ქალაღი – 195×150, ტექსტი – 150×155, სისქე – 20; სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 15, ქვედა – 22, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 12; მასალა: ცისფერი და თეთრი ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. ჭრელი მუყაოს ყდა ყავისფერი ყუით. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები სინგურით და ასომთავრულით. სტრიქონების რაოდენობა – 16. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. გადამწერი – **ბაგრატი, გიორგი მეფის ძე** (60v-61r). 1814 (60v-61r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **თვესა აგვისტოსა იე მიცვალეზა ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობელისა, თქმული წმიდისა მამისა ჩუენისა ვასილისა, გვაკურთხენ მამაო – რაჟამს-იგი სულისაგან წმინდისა, ღმრთისმშობლისა მარიამისა ჟამი განსვლისა თვისისა ამიერ სოფლით ...** (1r-61r).

ტექსტის ბოლოს გადამწერის ანდერძი:

მხედრული: „დედაო ღვთისაო, მეოხე მეყავ ცოდვილს **მეფის გიორგის ძეს ბაგრატს**, აღმწერსა ამა ნეტაფრასისასა. დედანი წმინდა ხელი იყო, საქმის გაჭირებით გადავსწერე. უკეთუ შეცთომა რაიმე იხ[ი]ლოთ მკითხველთა, ნუ მწყევთ, არ[ა]მედ ლოცვასა ჰყოფდეთ ჩემ ცოდვილისათვის.

სრულ იქმნა ძალითა ღვთისათა თვესა სექტემბერსა 30, წელს 1814, სკოტ-პეტერბურხს. (60v-61r)

შენიშვნა: გაბიძაშვილი ენრიკო, ქართული ნათარგმნი ჰომილეტიკა, თბილისი, 2009 წ. გვ. 439.

2. **ცხოვრება და მოქალაქეობა ევფემიანესი და ძისა მისისა ალექსი კაცისა ღვთისა. გვაკურთხენ, მამაო – იყო ვინმე ჰრომს** ქალაქსა შინა კაცი მორწმუნე და მართალი და მდიდარი ფრიად ... (61v-70v).

ტექსტის ბოლოს გადამწერის ანდერძი:

მხედრული: „ალექსი, კაცო მღვთისაო, მეოხე მეყავ მეფის ძეს **ბაგრატს**, მჩხაპავსა ამისასა. სპბ წელსა 1814, თვესა ოკდომბერს 2 სრულ იქმნა“ (70v).

შენიშვნა: „ცხოვება“ მეტრაფრასული II რედაქციისაა. იხ. ბიბლიოგრაფია: გაბიძაშვილი ენრიკო, ქართული ნათარგმნი ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ. გვ. 127-128.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 166-167.

ფსალმუნი [X]

1446/171

ტიქნიკური აღწერილობა:

2 ფ. ფრაგმენტი, ზომები: ფურცელი – 207×138, 205-135; ტექსტი – 168×102, 162×102, სტრიქონებს შორის მანძილი 8/9, 7/8; არშიები: ზედა – 12/15, ქვედა – 28, მარცხენა – 26/28; მასალა: ეტრატი; დამწერლობის სახეობა – ასომთავრული; მელანი – ყავისფერი, სათაური – სინგურით; ნაწერია ერთ სვეტად, აქვს განკანონების წერტილები კიდეებზე და განკანონების ხაზები, სტრიქონების რაოდენობა – 20; აღრიცხვა – რვეულებრივი, მხოლოდ 2v-ს ქვედა არშიაზე ჩანს ასომთავრული თავგახსნილი ბანი; განკვეთილობის ნიშნებად გამოყენებულია: ♪, ♫, ♬, ♯; სიტყვათა ნაწილი დაქარაგმებულია; დაზიანებული; მუხლის დასაწყისი აღნიშნულია საზედაო გრაფემებით; [X]; დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ფ.1: დასაწყისი: [...]წინარეჴს იყო საუკუნეთა, რამეთუ არა იყო მათდა ნაცვალ, არცა ეშინოდ[ა], მიყო ჴელი მისი, რაჲთამცა მიაგო მათ, რამეთუ მათ შეაგინეს შჯული მისი ... (1r).

წყდება: ფსალმ. 55:12-13 [შეინ]ირე აღნათქუამი ჩემი, ღმერთო, რომელ მიგცე შენ ქებისა [...სუ]ლი ჩემი სიკუდილისაგან, თუაღნი...“ (1v). (ფს. 54:20-24-55:1-13).

სათაური: მუჴლი კვ (26) „დასასრულსა, ერისათვის განშორებულისა წმიდათაგან, ძეგლისწერაჲ დავითისი, რაჴამს იგი შეიპყრნეს უცხო თესლთა გეთს შინა (1r).

ფ.2: **დასაწყისი:** [...]ე და ელვანი გან[ამრავლნა] და შეაძრწონნა იგინი [და] აჩნდეს წყარონი წყალთანი და [გამო]ჩნდეს საფუძველნი სოფლისა[ნი] სასტიკებითა შენითა, უფალო, ქართა სულისა რისხვისა შენისდა ...“ (2r)

წყდება: ღმერთო ჩემო, უბინო არიან გზან შენნი და სიტყუანი უფლისანი ძნეოლ(!) არიან (2v). (ფს. 17:15-31).

შენიშვნა: ფსალმუნი წინარეათონურ თარგმანს წარმოადგენს; ამ ხელნაწერის ფრაგმენტები დაცულია ასევე ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში (S-5222; S-5223).

მინაწერები

გვიანდელი, არაკალიგრაფიული ნუსხურით: „ვერლთვა“ (1r, ქვედა არშიაზე). ამავე ხელით მინაწერი 1v-ზე, ფურცელი ფრაგმენტულადაა შემორჩენილი, ამიტომ მინაწერი სრულად არ გაირჩევა და აზრის გარჩევა შეუძლებელია.

შენიშვნა: 2015 წელს ხელნაწერი შევიდა UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრში.

ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949, გვ.167-168
2. საქართველოს ეროვნული არქივი, UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრი, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული ხელნაწერები, თბილისი, 2016 წ., გვ. 20-21
3. მზექალა შანიძე, ფსალმუნთა წიგნის ძველი ქართული თარგმანები, კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, 1979 წ.

ნევემირაჟული საგალობლები, კლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი [X-XI]

1446/172

ტიქნიკური აღწერილობა:

2 ფ. ზომები: ფურცელი – 143×108/110, ტექსტი – 113×80, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7, არშიები: ზედა – 5-10, ქვედა – 17, მარცხენა – 14-17; მასალა: ეტრატი; დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, საზედაო გრაფემები და ანდერდი – ასომთავრულით, მელანი – ყავისფერი, სათაური და საზედაო გრაფემები – სინგურით; ნანერია ერთ სვეტად, სტრიქონების რაოდენობა – 17/20; ხელნაწერს ახლავს სინგურით შესრულებული სანოტო ნიშნები ე. წ. ნევმები, ნოტაცია ახლავს ძლისპირებს, თუმცა ზოგჯერ ღმრთისმშობლისანიც (1r) ნევმირებულია. საგალობლებში რიტმული დაყოფისათვის სტრიქონებს შორის გვხვდება მსხვილი შავი და წითელი წერტილები. ფურცლების დაზიანების გამო ტექსტის ნაწილი არ იკითხება; [X-XI სს.]; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა

დასაწყისი:

[...] [მიუთხ]რობ[თ]

მოიხილესა ზ[ეშთა ბუნებისა ხილვაჲ იხ]

ილა შჯუ[ლისმდებელმან: ბუნებითი იგი]

თვთ მგზებარე ... (1r).

წყდება: ...[კორციელ]ქმნული წიალთა თვსთა, [მკსნელი] დაბადებულთაჲ [...] (2v).

შენიშვნა: 1.ფრაგმენტის დაზიანების გამო პირველ სტრიქონზე მხოლოდ სამი გრაფემა – „რობ[თ]“ იკითხება, რომელიც, სავარაუდოდ, ა კმის ლამითგანის (აღდგენილია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული A-603 ხელნაწერის მიხედვით) გალობის შემდგომ „უცხოვის“ ერთ-ერთი ძლისპირის ბოლო სიტყვის „მიუ-თხრობთ-ის“ ნაწილი უნდა იყოს. 2. ფრაგმენტში გვხვდება A-603 ხელნაწერის ა კმის მოიხილესას VI, IV, I, II, VII, III ძლისპირები, რომელთაც მოსდევს შესაბამისი ღმრთისმშობლისანები და ამავე კმის განძლიერდასა გალობის I ძლისპირი და ღმრთისმშობლისა. ის, რომ სტრუქტურულად და რაოდენობრივად ფრაგმენტის ტექსტი A-603 ხელნაწერისაგან სხვაობს, მიანიშნებს ფრაგმენტის საგალობლების კერძო დანიშნულებაზე.

ანდერძი:

ასომთავრულით:

„გლახაკი მონაჲ შენი, წმიდანო ღმრთისანო, მომიწსენეთ“ (2v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, თბილისი, 1949, გვ.168.
2. საქართველოს ეროვნული არქივი, UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის რეესტრი, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული ხელნაწერები, თბილისი, 2016 წ., გვ. 24-27.
3. გ. კიკნაძე, ნევემირებული ძლისპირნი, თბილისი, 1982 წ.

მცნებანი ქრისტესნი (ავოპრიფი) [XIV]

1446/173

ტექნიკური აღწერილობა

1 ფ. ფრაგმენტი, გრაგნილი, ზომები: ფურცელი – 378×148, ტექსტი – 330×115, 365×125, სტრიქონებს შორის მანძილი 5/10, არშიები: ზედა – 40, ქვედა – 14, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 18; მასალა: ეტრატი; დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, მელანი – ყავისფერი, სათაური და საზედაო გრაფემები – სინგურით; ნაწერია ერთ სვეტად, სტრიქონების რაოდენობა: 1r – 43, 2r – 53; განკვეთილობის ნიშნები ❖; დაზიანებულია, ნაკლული; [XIV] დათარიღების საფუძველი: პალეოგრაფიული ნიშნები; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1926 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა

მცნებანი უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესნი, რომელი მოინია ქალაქსა ჰრომისასა – ხოლო ანგელოზმან ზეცით მოსრულმან, ჰრქუა პაპასა ჰრომისსა: აღდეგ, ბერო, შევედ ეკლესიად და იხილე დიდებაჲ ღმრთისა ... (1r),

წყდება: სხუასა ადგილსა და იხილა [...] [...]სხდეს ცოცხალსა ამას შინა [...]ვინ არიან ესენი [...] (1v).

მინაწერი: „ს[უ]ლსა ხუიბვს შეუნდენე[ს] ღმერთმან, სულსა [მ]თავარდიაკონსა გიორგი[ს]სა შეუნდენე[ს] ღმერთმან, მის დედა-მამასა შეუნდენე[ს] [ღმერთმან]. [...] ვინცა შენდობით მოპ[...] გვაჟ[...] თქუენცა შეგინდონეს ღმერთმან. ამინ. უფალო“. (1r, ნუსხური, ტექსტის ხელი).

ბიბლიოგრაფია

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტ.1, თბილიაი, 1949, გვ.168.

ცხოვრება ღირსისა მელანია რომაელისა, 1902

1446/174

ტიქნიკური აღწერილობა:

29 ფ. ცარიელი ფურცლები – 27r-29r. ზომები: ყდა – 219×183, ქალაღი – 210×168; ტექსტის – 140×106, სისქე – 4, სტრიქონებს შორის მანძილი – 3; არშიები: ზედა – 30, ქვედა – 40, მარცხენა – 12, მარჯვენა – 44. მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი, წითელი. შინდისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 21/24 აღრიცხვა – გვერდობრივი. გადამწერი – **მღვდელი ალექსი ბაქრაძე** (26v), გადანერის ადგილი – **ივერიის მონასტერი** (ათონი), 1902 წ. 5 ივნისი (26v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

თვესა დეკემბერსა, ლა. ცხოვრება და მოქალაქობა ღირსისა **მელანია რომაელისა** – იყო სამე და ესეცა საქმე საკუთარ დიდისა მის და პირველითგან ქალაქთა შორის წარჩინებულისა **რომისადა**, რათა არა ხოლო სიკეთითა განშვენებულ იყოს, არცა ნაშენებითა ყოველთა მძლე ეყოს ... (1r-26v).

ანდერძი, გადამწერისავე ხელით:

„აღმონწერილ იქმნა **ივერიის მონასტრის** ძველის ხელთნაწერიდამ, ქართველთ ათონის ძმობის სავანესა შინა, ნებითა წინამძღვრის **მღვდელ-მონაზონის იონასითა**. 1902 წელსა, ივნისის 5. ხელითა **მღვდლის ალექსი ბაქრაძისგან**“ (26v).

მინაწერი, გადამწერისავე ხელით: „აქიდან რუსულიდამ ითარგმნა მღვდლის **ალექსი ბაქრაძისაგან** 1901 წელს“ (24v, მარცხენა არშიაზე).

ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნა: ტექსტი მელანია რომაელის (უმცროსი) ცხოვრების მეტაფრასული რედაქციას წარმოადგენს.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 168.

გაბიაშვილი ენრიკო, ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, 1, აგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ. 283.

იოსებ არიმათიელი, ლუდის ეკლესიის აღშენებლისათვის, 1902

1446/175

ტიქნიკური აღწერილობა:

7 ფ. ზომები: ყდა – 340×210, ქალაღი – 340×200, ტექსტი – 280×130, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 35, ქვედა – 30; მარცხენა – 8, მარჯვენა – 50. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. შინდისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები - სინგურით. აღრიცხვა – გვერდობრივი. სტრიქონების რაოდენობა – 35. გადამწერი – **მლუდელმონაზონი პიმენ ასათიანი ლეჩხუმელი (7v)**. 1902წ. (7v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

წიგნი, რომელი დაწერა **იოსებ არიმეთიელმან**, მოწაფემან უფლისა ჩუჭნისა იესო ქრისტესმან და უწყებაჲ აღდგომისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა და აღშენებისათვის ეკლესიისა, რომელ-იგი პირველ აღაშენა **ლუდს** შინა ქალაქსა, წმიდისა დედოფლისა ჩვენისა ღუთისმშობელის მარადის ქალწულისა მარიამისსა. გუაკურთხენ, მამაო – მეთაფრამეტესა წელსა მეფობასა ტიბერიის კეისრისა ჰრომთა მეფობისასა და კუალად მეთაფრამეტესა წელსა მეფობასა ჰეროდესსა ... (1r-7v).

მინაწარები:

მხედრული: ნამდვილისა თანასწორია. მღვდელი **ალექსი ბაქრაძე (7v)**.

ანდერძი:

მხედრული: „ესე წმინდაჲ მოთხორობაჲ წმიდისა იოსებ არიმათიელისა მიერ უწყებული, გადმოანერე მე, **მაკარმან – ივერის** მონასტრის სქემონაზომან, ამავე მონასტრის დედანიგნისგან **ღირსისა გიორგი მთანმიდელის** თარგმნილისაგან. 19[0]2-სა წ., აგვისტოსა თვესა მე 14-სა დღესა. დიდება ღმერთსა უკუნისამდე, ამინ.

უფალო, იესო ქრისტე, შეინყალე, ამ წიგნის გადმომწერელი **მლუდელმონაზონი პიმენ, ასათიანი ლეჩხუმელი (7v).**

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. Сказание о построении первой церкви в городе Лидде, Грузинский текст по рукописям X-XI веков (с двумя таблицами), исследовал, издал и перевел Н. Марр, Тексты и Разыскания по Армяно-Грузинской Филологии, 2, С. Петербург, 1900.
2. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 169.

ანდრია კრიტილი, ამაოებისათვის კაცობრივთა საქმეთაჲსა, 1905

1446/176

ტიქნიკური აღწერილობა:

8 ფ. ცარიელი ფურცლები – 8v. ზომები: ყდა – 291×235, ქალაღი – 290×225, ტექსტი – 240×160, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 15, მარცხენა – 5, მარჯვენა – 35. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. შინდისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაური და საზედაო გრაფემები სინგურით. სტრიქონების რაოდენობა – 27. აღრიცხვა – გვერდობრივი, ნუსხურით. გადამწერი – **მონაზონი ილია (8r)**, გადანერის ადგილი – **ათონის მთა, წმინდა ილია წინასწარმეტყველის ეკლესია (8r)**. ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

თქმული ნეტარისა მამისა ჩუენისა ანდრია კრიტელ მთავარეპისკოპოსისაჲ, ამაოებისათვის კაცობრივთა საქმეთაჲსა და შესუწნებულთათვის, გვაკურთხენ მამაო – ქეშმარიტად არარაჲ არს კაცობრივთა საქმეთგან მტკიცე და შეურყვეველი, რამეთუ ყოველივე დიდებაჲ და ცხორება კაცთაჲ მსგავსად აწრდილსა მიმწუხრისასა და თივასა დაჭნობადსა ... (1r-8r).

ანდერძი:

1. **მხედრული:** დაინერა მთასა ათონისასა, ივერის მონასტრის **წმინდა ილია წინასწარმეტყველის** ეგუტერსა შინა, საყოფელსა ქრთველთასა, კურთხევითა **მამისა მაკარისითა**, ხელითა ცოდვილისა და გლაზაკისა **ილია მონაზონისითა**, თთუჴსა აგვისტოსა. ვ (6). დასაბამითგან, ჴუიგ. ქრისტეს

აქეთ. ჩშე. 1905.წ. შემინდევით მე, ცოდვილს, ესრეთ უშუნოთ ჩხერკისათვის და შეცთომათათვის. უფალო, იესო ქრისტე, შეინყაღე სასუფვეველსა შენსა მამა მაკარი მონაფით ილიათურთ, ამინ, ამინ, ამინ (8r).

2. ტექსტს ახლავს დედნისეული ანდერძი, ნუსხურით: „იესუ ქრისტე, ადიდე მამაჲ გიორგი თარგმანი“ (8r).

მინაწერი:

1. **მხედრული:** ქვემო წარწერა ესე თვითან შეუდგენია ჩემს ბერს, მსგავსად ძველთა ხელწაწერების ქორონიკონებთა, რომელსაცა ამტკიცებს წარწერა ესე მისგან ახალი ქორონიკონისა (8r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელწაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 169-170.
2. გაბიძაშვილი ენრიკო, ქართული ნათარგმნი ჰომილეტიკა, ბიბლიოგრაფია, 5, თბილისი, 2009, გვ. 64.

კანონიკური და ჰომილეტიკური კრებული, 1902

1446/177

ტიქნიკური აღწერილობა:

33 ფ. ცარიელი ფურცელი – 1r-v. ზომები: ყდა – 210×145, ქალაღი – 205×130, ტექსტი – 160×100, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 19, მარჯვენა – 20, მარცხენა – 10. მასალა: მელანი – შავი, წითელი. შინდისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაური და საზედაო გრაფემები – წითელი მელნით. სტრიქონების რაოდენობა – 21. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. გადამწერი – მღვდელი ალექსი ბაქრაძე (33r). გადანერის ადგილი – ათონის მთა, იოანე ღმრთისმეტყველის სავანე (33r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. „ოდიკსა თუ ფესვი მოსწყდეს, ანუ განიხვრიტოს, ანუ თავგმან უკბინოს, თუ ეპისკოპოსს არა ჰკითხო, ჟამსა ნუ სწირავ“ ... (1a^r-2r).
2. კანონი უზიარებლობისა ... (2r-3r).
3. კანონი ნათელღებულთა ... (3r-4v).
4. სწავლა წმიდისა იოანე ოქროპირისა, რათა არა უღირსად ვეზიარებოდეთ ქრისტეს საიდუმლოთა – გამცნებ, ჰოე კაცო, ვისსა წინაშე მახლობელად ვდგეთ ჟამსა წმიდისა ზიარებისასა ... (4v-5r),
5. თქმული წმიდისა იოანე ოქროპირისა, კითხვა – ესე მაუნყე, მამაო, მოღვაწეთა თანა ჯერ არს აღსრულება ცოდვათა კაცთა ... (5r-v).

შენიშვნა: ტექსტს ბოლოს ერთვის დედნისეული ანდერძი: „ესე სჯულისკანონი სამისაგან გამოკრებილი არის. ამის ფასი ასი ბეჭდიანი არის, ძმანო, დიდი ჭირი მინახავს“ (5v).

6. თქმული წმიდისა მამისა ჩვენისა ეფთვი მთაწმიდელისა, რომელი იყო ნათესავით ქართველი, რომელმან-იგი მრავალნი წიგნნი საღმრთონი თარგმნა ბერძულისაგან ენისა ქართველთა ენასა, რამეთუ გამოიტყოდა იგი ენათა, მადლითა სულისა წმიდისათა და ესე მცირედი კითხვა-მიგება მოსცა თეოდორეს ხუცესსა საბაწმიდელსა, რამეთუ იყო იგიცა ქართველი კეთილი მღვდელი – კითხვა: გვედრები შენ, ღმერთ-შემოსილო მამაო, მაუწყე თუ რომელნი წიგნნი არიან, რომელთა-იგი წმიდა კათოლიკე არა შეინყნარებს ... (5r-10v).

შენიშვნა: შუა ტექსტში მინაწერია (დედნიდან გადმოყოლილი): აქა ერთი ფურცელი აღმოეკვეთა ვისმე (5r).

7. წესი შვენიერი და პატიოსანი განწესებული, წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ეფთვი ქართველისა, თუ ვითარ ჯერ-არს ცხოვრება დაყუდებულისა, გინა მარტოდ მყოფისა, რომელი ესე დაუწერა ნეტარმან ბერსა ვისმე, სულიერსა მოწაფესა თვისსა – სახელითა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესითა, ვინაჲდგან დაყუდებისა წესითა გასურის ცხოვრება, აჰა ესერა, მიგითხრობ, ვითარცა ვისწავე საღმრთოთა წერილთაგან და წმიდათა მამათა ... (10v-14v).

შენიშვნა: დედნიდან გადმოყოლილი მინაწერი სათაურთან: ხოლო ჩვენ ჴელთა მისთა წმიდათა ნუსხისაგან ბერძულისა გარდამოვწერეთ ქართულად, რამეთუ ბერძნისადა დაწერა წმიდასა მას“ (10v).

ტექსტის ბოლოს ექვთიმე მთაწმიდელის დედნისეული ანდერძი: „ან უკვე გვედრები ყოველთა, რომელნიცა ამა წიგნსა მიემთხვინეთ, მომიხსენეთ ლოცვასა გლახაკი ესე სულითა და ტვირთმძიმე მე ცოდვითა – უღირსი ეფთვმე, რათა მომეცეს უფლისაგან მოტევება ცოდვათა და დიდი წყალობა, რომელიცა ესე ფრიად დავშვერ სიყრმით ჩემითგან ვიდრე სიბერემდმდე სიყვარულისათვის ნათესავისა და ქვეყანისა ჩვენისა ქართველისა, რათამცა აღვავე ნაკლულევანება წიგნთა ღვთივსულიერთა, სარგებელად და განსანათლებლად ერისა მორწმუნისა, და მომბაღლა ღმერთმან, რაზომი ეგებოდა დღე და ღამე, ფრიადითა გულსმოდგინებითა. თარგმანებაჲ საწსენებელად და სალოცველად მამისა იოანესსა და ჩემ გლახაკისათვის ლოცვა ყავთ, ქრისტეს სიყვარულისათვის, ამინ (14v).

8. განგება მათ ზედა, რომელნი მოვიდოდნან მონაზონებად, გინა ენკრატისებად. დაჰრეკონ ჟამსა მსთვადრე შეკრბენ ეკლესიად და ყონ კუჭრექსი და ლოცვაჲ, და წართუან ფსალმუნი – აკურ-

თხევსი, აქებდისი და მომხსენე და შემდგომად ამისსა აღვიდენ საკურთხეველად და რომელი-იგი აღიხუმიდეს თმათა, შემოვიდეს და დადგეს აღსავალსა საკურთხეველისასა ... (14v-33r).

შენიშვნა: ტექსტს ერთვის დედნისეული ანდერძი: „ამის მწერალსა გიორგის, ჯვარისმტვირთვლის შვილსა და დედა-მამათა მისთა შეუნდოს ღმერთმან. ვინცა შენდობა ბრძანოთ, თქვენცა შეგინდოს ღმერთმან, ამინ“ (33r).

ანდერძი:

მხედრული: 1902 წელსა, სექტემბრის თვეშიდ. **წმიდა ათონის მთასა** შინა, ახალი ქართველთ **წმიდისა მოციქულის და ღვთისმეტყველის იოანეს** სავანესა გარდამწერილ იქმნა ეს წიგნაკი, ძველი ხუცურის ხელთნაწერის პატარა წიგნიდამ, მუნ მყოფის მღვდლის **ალექსი ბაქრაძისაგან** (33v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 170-172.

ნამება მოციქულთა პეტრესა და პავლესი [XIX-XX]

1446/178

ტიქნიკური აღწერილობა:

6 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1r-2v, ზომები: ყდა – 215x173, ქალაღდი – 221x162, ტექსტი – 140x180, სისქე – 5, სტრიქონებს შორის მანძილი -1; არშიები: ზედა – 15, ქვედა – 25, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 15. მასალა: ქალაღდი, მელანი – შავი, წითელი. შინდისფერი ლიდერინის ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები წითელი მელნით. სტრიქონების რაოდენობა – 41. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XIX-XX]. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან **(მოსკოვი)**.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

თვესა დეკემბერსა კჳ ხსენება წმიდათა მოციქულთა პეტრე და პავლესი რომსა შინა უწინარეს რვისა დღისა ვარდობისა:

- ნამება წმიდისა პეტრესი – ხოლო ნეტარი პეტრე რომს შინა იხარებდა ღმრთისა მიმართ ძმათა თანა ... (1r-v).
- ნამება წმიდისა პავლე მოციქულისა რომსა შინა – მოელოდა ჰრომს შინა პავლეს ლუკა გალატიათ მოსრულიყო ... (3r-v).
- ნამება წმიდათა და ქებულთა მოციქულთა პეტრე და პავლესი რომსა შინა ნერონის მიერ კეისრისა – და იყო, რაჟამს მოვიდა პავლე ღამდემელით ჭალაკით ... (4v-7v).

შენიშვნა: 1. ტექსტი კიმენური რედაქციისაა (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 135, 194). ხელნაწერის ბოლოს განსხვავებული ხელით დაწყებულია „თქმული წმიდისა იოანე ოქროპირისა

მეორედ მოსვლისათვის უფლისა“, იქვეა შეწყვეტილი და გადაშლილი.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 172-173.

ლექსთა კრებული [XIX]

1446/179

ტიქნიკური აღწერილობა:

67 ფ. ცარიელი ფურცლები – 37r-v. ზომები: ყდის: 226×188 ქაღალდის: 223×176 ტექსტის: 207×157 სისქე: 5 სტრიქონს შორის მანძილი: არშიები: ზედა: 10/24 ქვედა: 10/35 მარცხენა: 1; მასალა: ქაღალდი, მელანი - შავი; ყავისფერი; წითელი კოლენკორგადაკრული ახალი მუყაოს ყდა, დამწერლობის სახეობა: მხედრული, ნანერია გაკრული ხელით და ძნელად იკითხება, სტრიქონების რაოდენობა: – 17/20. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XIX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ხალხურად გალექსილი ლექსი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის შესახებ (1r).
2. აბგია არაბულისაგან ნათქვამი ლექსები (2r-5r, 11v).
3. მინდორა უძილაურისაგან ნათქვამი ლექსები (5r-v).
4. აფშინა არაბულისაგან ნათქვამი ლექსები (6r-7v).
5. ალექ[ა]სი ხისფეხისავალისა ნათქვამი ლექსები (7v-9r).
6. ლექსები ანადარია ჭაიკაძესაგან ნათქვამი (9v-10r).
7. გიორგი დადალაურისა ნათქვამი ლექსები (10r-11r).
8. ლექსი ლომა ხარანაულისაგან ნათქვამი (12r-13v).
9. ხევსაურ აბრაგა ... ნათქვამი ლექსი (13v-18v).
10. ფოთოლა ბერაცახალისა ნათქვამი ლექსები (18v-22v, 32v-33v).

11. ბერა ნუნკულაურის ნათქვამნი (22v-25v).
12. კობა მოჯიაშვილის ნათქვამი ლექსები (25v-29r, 33v-34v).
13. ელისბარა მართამაშვილის ნათქვამი (29v-32v).
14. ანდაზები ცხვარზედა (35r-v).
15. ლექსები ჭონიკა ბენინატუხისა ნათქვამი (36r-v).

ტექსტებთან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ხელნაწერში შესული ლექსები ძირითადად მოსმენილია მთაში (ხევსურეთსა და თიანეთში).
2. ხელნაწერის ტექსტი ნაწერია უნიგნური ხელით, რის გამოც ზოგიერთი ადგილის სწორად წაკითხვა შეუძლებელია; დამახასიათებელია ამეტობა.
3. ხელნაწერის ბოლოს ერთვის ციტატა აკაკი წერეთლის ლექსიდან „ჩონგური“, ძალიან მკრთალად, არა ტექსტის ხელით: მე ჩანგურ. მე ჩანგური მისთვის მიყვარს, რომ სიმართლე მსახურებდეს გან[...] (36v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 173.

აკათისტო წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა [XX]

1446/180

ტიქნიკური აღწერილობა:

6 ფ. ცარიელი ფურცლები – 6v. ზომები: ყდა – 258×213, ქაღალდი – 253×202, ტექსტს – 217×165, სისქე – 4, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 14, მარცხენა – 25, მარჯვენა – 22; მასალა: ქაღალდი; მელანი – შავი, წითელი (სათაურები და საზედაო გრაფემები). კოლენკორგადაკრული მუყაოს წითელი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები ასომთავრულით. აქვს ჭვირნიშანი. სტრიქონების რაოდენობა – 23/25/26. აღრიცხვა – გვერდობრივი, არაბული ციფრებით და რიცხვებით, ზედა არშიაზე, მარჯვენა და მარცხენა მხარეს. ხელნაწერი არასწორადაა აკინძული განკვეთილობის ნიშნები – •, ♣, ♠, ♣; ძირითადად კარგ მდგომარეობაშია, მელანი გადასულია მეორე მხარეს და ამის გამო ფურცელი გაყავისფერებულია. [XX ს.] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

აკათისტო წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა – ზესთა ყოველთა წმიდათა უდიდესო, მე, ყოველთა ცოდვილთა უმეტეს უუსჯულოესი სავედრებელსა გალობასა შევსწირავ შენდა იოანე, რამეთუ ვითარცა გაქვს კადნიერება უფლისა მიმართ, ყოვლისა შიშისაგან მიხსენ მე, რათა გიგალობდე შენ: გიხაროდენ, მქადაგებელო მადლისაო ... (1r-6r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 173-174.

მოკლე ცნობები ზოგიერთი ათონური ხელნაწერის შესახებ [XX ს-ის დასაწყისი]

1446/181

ტიქნიკური აღწერილობა:

5 ფ. ცარიელი ფურცლები – 1v, 5v. ზომები: ყდა – 177×220, ქალაღი – 168×214, ტექსტი – 136×176, სისქე – 5, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6. არშიები: ზედა – 16, ქვედა – 17, მარცხენა – 21, მარჯვენა – 12. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი (სათაურები და საზედაო ასოები). კოლენ-კორგადაკრული მუყაოს, წითელი, სადა, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები მთავრულით. სტრიქონების რაოდენობა – 11/12/13/14/18/25. აკინძული, ზოგიერთ ადგილას დალაქავებულია. [XX ს. ის დასაწყისი] დათარიღების საფუძველი პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი გადანერილი უნდა იყოს **ათონის ივერიის** მონასტრის ერთ ერთი ხელნაწერიდან. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ხელნაწერში მოტანილია ძალიან მოკლე ცნობები ათონის მთაზე დაცული შემდეგი ქართული ხელნაწერების შესახებ:

1. სძლისპირნი და ღვთისმშობლისანი ნოტებით (უნომრო) (1r).
2. სამოთხე (თორნიკე ერისთავის შემონირული, ტიმოთე გაბაშვილის გვიანდელი მინაწერით (№ 69) (2r-3v).

შენიშვნა: დღეს ეს ხელნაწერი ივირონის მონასტერში დაცულია მე-9 ნომრად.

3. წიგნი, რომელი მამამან ეფთვმე მიუწერია მთანმიდით თეოდორეს ხუცესსა მრეკალსა პასუხად ... (4r-5r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 174.

იოვანე ხატროფილაკი, კითხვა-მიგება [XIX]

1446/182

ტიქნიკური აღწერილობა:

30 ფ. ცარიელი ფურცლები – 12v-13r, 28v-30v. ზომები: ყდა – 230×182, ქალაღი – 222×180/170×210, ტექსტი – 120×152, სისქე – 10, სტრიქონებს შორის მანძილი – 6; არშიები: ზედა – 7, ქვედა – 31, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 50. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. შინდისფერი ლიდერინის ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაური და საზედაო გრაფემები სინგურით. სტრიქონების რაოდენობა – 21. აღრიცხვა – ფურლობრივი, არაბული ციფრებით. [XIX]. გადამწერი – **თომა** (28r). მთარგმნელი – **სამთავნელი კვიპრიანე** (20r). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

„კდ. კითხვა-მიგება ხატროფილაკისა **იოვანეს** თქმული – კითხვა: უკეთუ ჯერ არს წმიდათა ნათლულთასა ქმნა ლაკანთა შინა კარდალთათა ... “ (1r-28r).

ანღერძები:

- 1. მხედრული:** „ღმერთო შემინყალე სამთავნელი **კვიპრიანე**, რომელმანცა გადმოვსთარგმნე ბერძნულისაგან ქართულად ღვთითა. ქორონიკონსა ტჟა (1703). ადამსა აქეთ შჳუდი ათას ორას და ათსა. ქრისტეს აქეთ ჩღგ (1703)“ (20r)
- 2. მხედრული:** „ღმერთო მშვიდობაში მოახმარე ეს სჯულის კანონი თომა-სია. ღმერთო შემინყალე ამ წიგნის მწერალი **თომა**. ქორონიკონს უნა (1763). **თომასი** ვარ. დაინერა ივნისსა იგ. გასულსა“ (28r)

მინაწერი:

რუსულ ენაზე, ფანქრით: Продолжение канонов Иоанна Постника ... (ფანქრით რუსულ ენაზე (1r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 174-175.

რომანოზის ცხოვრება [XIX]

1446/183

ტიქნიკური აღწერილობა:

16 ფ. ცარიელი ფურცლები – 15r-16r. ზომები: ყდა – 178×203, ქალაღი – 166×213, ტექსტი – 124×153, სტრიქონებს შორის მანძილი – 3, არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 18, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 46; მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი. შინდისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 13. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XIX], დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

[...] წინაშე ქრისტჳსა მართლმსაჯულისასა. ამის სქემისა ანგელოსთა მობაძავისა მეფემან მან გულს-იდგინა განქარვებად და წინაასწარმცნობელმან ... (1r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 175.
2. გაბიძაშვილი ენრიკო, ქართული ნათარგმნი ჰაგიოგრაფია, ბიბლიოგრაფია, 2004 წ. გვ. 321.

კრებული [XIX]

1446/184

ტიქნიკური აღწერილობა:

6 ფ. ზომები: ყდა – 355×230, ქალაღი – 350×225, ტექსტი – 330×205, სისქე – 2, სტრიქონებს შორის მანძილი – 13. არშიები: ზედა – 10/15, ქვედა – 30. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, ნითელი. კოლენკორგადაკრული ახალი მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 26/28. აღრიცხვა – ფურცლობრივი (ნითელი ფანქრით). [XIX] დათარიღების საფუძველი პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილი ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. შესხმა იმერთა მეფე **სოლომონ პირველისა** დავითიან ბაგრატოვანისადმი, თქმული **ბესარიონ ზაქარიას ძის გაბაონისაგან**, რომელიცა მიართუა მან მეფესა თვთ ჳელითა თვსითა დღესა ქრისტეს აღგომისასა და მიულოცა მით აღდგომა ქრისტესი და ძლეუა ძლიერი, აფხაზთა, ჯიქთა და ალანელთა ზედა, პროზად და შაირად შეთხზული – დღეს იხარებს **დავით**, სულიერსა ჩანგსა თანა სულითა მღალადებელი მეფე, და იტყვს: ან აღმისრულნა აღმთქმელმან კეთილობამან, კვალად ერთგვის ვეფუცეო წმიდასა ჩემსა **დავითს** ... (1r-5v).

შენიშვნა: წინამდებარე ნაწარმოებია „რუხის ბრძოლა“, ავტორი **ბესარიონ (ბესიკი) გაბაშვილი**.

ბიბლიოგრაფია: ბესიკი, თხზულებანი, ს. რ. გორგაძის რედაქციით, თბილისი, 1912, გვ. 68-90.

2. შემოკლებულად მოთხრობა ძველის საათაბაგოსათვის ვახუშტის ისტორიიდან – ახლანდელი უეზდი ახალციხისა არს ნაწილი საათაბაგოსი, რომელსაცა ეწოდება ჯავახეთიცა, ხოლო ძველი მეისტორიენი უწოდებენ მას მოსოხად, მოსხად და მესხად ... (6r-v).

ბიბლიოგრაფია: აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თბილისი, 1941, გვ. 120-143.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

1. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 175.

პეტრე ლარაძის ლექსები [XVIII]

1446/185

ტიქნიკური აღწერილობა:

6 ფ. ცარიელი ფურცლები: 1r-v, 6v. ზომები: ყდა – 360×218, ქალაღი – 340×212, ტექსტი – 288×162, სისქე – 2, სტრიქონებს შორის მანძილი – 8; არშიები: ზედა – 28, ქვედა – 17, მარცხენა – 22, მარჯვენა – 20. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. წითელი კოლენკორგადაკრული ახალი მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 38. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. ფურცლები დალაქავებულია. შეიმჩნევა ხელნაწერის ჟანგვის პროცესი. ავტორი – **პეტრე ლარაძე** (2r). [XVIII]. დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

თორმეტ საუფლოსა ზედა თქმული, **პეტრეს** მიერ ყარიბის **ლარაძისა** ლექსნი ტკბილ ჳმად სათქმელნი (2r).

ტექსტის შედგენილობა:

1. ხარებობისათვის –
ანგელოსი მალლით მოსწრაფებულად
იქმნა ნაზარეთად მოვლინებულად ... (1r-v).
2. შობისათვის–
რომელმან ამისნი ყოველნი
შეჰმზადენ, დაყვენ ცხოველნი ... (2v-3r).
3. ნათლისღებისათვის –
დღეს ბუნება წყალთა განახლდებოდა
იორდანე შიშით უკუნდგებოდა ... (3r-v).

4. ლაზარობისათვის –
დავნატრი უფლისა სანადელსა ხმასა,
შევიტკობ სურვილით იესოს თქმასა ... (3v-4r).
5. ბაიობისათვის –
ცისა საყდრის მქონი ჳელმნიფებითა
ძლიერად მპყრობელი ხმელთა ზღვებითა ... (4v).
6. ღმრთისმშობლის გოდებისა –
დედა რა ქალწული ვნებულს გხედავდა,
მძრწოლარე თვალთაგან ცრემლსა დაღვრიდა ... (4v-5r).
7. აღდგომისათვის –
არსნი ზენანი და ქვენანი დღეს განსცხრებიან,
ცის კამარანი, მნათობთ სღვანი, განათლდებიან ... (5v).
8. თომას გვერდის განხილვა –
მოციქულნი ოდეს კართა დახშულთა
ჰურიათა შიშით იყვნენ კრძალულად ... (5v-6r).
9. ამალღებისათვის –
შენ ხარ მამის საყდარსა მარჯვნივ მჯდომარე
სიტყვა ღმრთისა და მტკავლით ცის მზომარე ... (6r).

შენიშვნა: ტექსტს მცირე განსხვავებებით მიჰყვება S-5131-ის ტექსტს; იხ. იზ. ნაქაძე, პეტრე ლარაძის შემოქმედებიდან, ლიტერატურული ძიებანი, თბ. 2005.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 176.

აბდულმესიანი, 1835

1446/186

ტიქნიკური აღწერილობა:

8 ფ. ზომები: ყდა – 333×212, ქალაღი – 320×210, ტექსტი – 253×152, სის-ქე – 1, სტრიქონებს შორის მანძილი – 8. არშიები: ზედა – 35, ქვედა – 29, მარცხენა – 17, მარჯვენა – 28. მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი, წითელი. წითელი, კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – 34. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. ავტორი – **იოანე შავთელი** (1r, 8v). გადამწერი – ნიკოლოზ ბაღინოვი (8v). 1835 წ. (8v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დიდისა **თამარ მეფას, გიორგი მეფის** ასულისა, დავითიან-ბაგრატიონისა და მეუღლისა მისისა ბაგრატიონისავე **დავით მეფისა**, სრულიად მპყრობელისა სამთა სამეფოთა: **ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა** და ხუთთა სამთავროთა: **საათაბაგოსა, ოდიშისა, გურიისა, აფხაზეთისა, სვანეთისა** და სხვათა და სხვათა და სხვათა მპყრობელისა შესხმა, **აბდულმესია შავთელისაგან** (ესე იგი, მონა ქრისტესი) თქმული, რომელი იყო ადგილთაგან საათაბაგოსათა. ამან მოართვა **გელათიდან მეფასა თამარს**, რომელი იყო მდივანი **მეფა თამარისა** და შემდგომად იქმნა მონოზონ და უწოდეს სახელად **იოანე**, რომელმან მოიგო ცხოვრება თვისი გელათისა მონასტერსა შინა ეკლესიასა და რომლისათვის იტყვის **რუსთაველი შოთა** “ვეფხვისტყაოსნის“ აღმწერელი კაცი ბრძენი, ღმრთისმეტყუელი და ფილოსოფოსი და მრავალთა ენათა ზედ მიწეწილი (**აბდულ შავთელსა** ლექსი მას უქეს, რომელსა) –

სამებით ღმერთმან, არსებით ერთმან, მომცეს მე სწავლა თქვენდა შემკობად

გიძღვის ქებანი, მქადს აქებანი დავითის დავით ვჰსაჯე მუსიკობად ... (1r-8v).

ზომბადი ანდერძები:

1. გადამწერის ხელით: „ხოლო ჯამი ლექსთა ამათ უკუჭ **თამარ [მეფასი და] მეუღლისა მისისა სოსლან დავით** მეფისათა **აბდულ[მესია შავთელისა-გან]** თქმულისათა იქმნა ას რვა რიცხვისა. 108. რჭ“ (8v).
2. „საკუთრად ჩემთვის აღმოვჰწერე მე ტიტულარნის სოვეტნიკმან **ნიკოლოზ მოსენ ძემან ბალინოვმან** სეკტემბრის კზ, ჩყლე წელსა (1835), ქართულსა ქორონიკონსა ქორონიკონს ფკგ. (8v).

ბიბლიოგრაფია:

1. იოანე შავთელის “აბდულმესიანი“, გამომცემელი – პლატონ იოსელიანი, 1838 წ.
2. ქართული მწერლობა, იოანე შავთელი, აბდულმესიანი, ტომი 3, თბილისი, 1988, გვ. 321-348.
3. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 176.
4. კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, თბილისი, 1958, გვ. 233-247.

თამარიანი, 1835

1446/187

ტიქნიკური აღწერილობა:

8 ფ. ცარიელი ფურცლები – 8v. ზომები: ყდა – 347×218, ქალაღი – 343×203, ტექსტი – 254×150, სისქე- 3, სტრიქონებს შორის მანძილი – 8; არშიები: ზედა – 15, ქვედა – 50, მარცხენა – 35, მარჯვენა – 20. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, წითელი. წითელი კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაური და ყოველი ახალი სტროფის პირველი სიტყვა სინგურით. სტრიქონების რაოდენობა – 34. აღრიცხვა – გვერდობრივი. ხელნაწერს თავსა და ბოლოში გავლებული აქვს ფერადი მარტივი სახის ორნამენტი (1r, 8r). ავტორი – **ჩახრუხაძე** (8r). გადამწერი – **ნიკოლოზ მოსეს ძე ბალინოვი** (8r). ხელნაწერი ეკუთვნოდა **ნიკოლოზ მოსეს ძე ბალინოვს**. 1835. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

სრულიად საქართუღლოს ქართლ-კახეთ-იმერეთისა და ხუთთა სამთავროთა და სხუათა და სხვათა და სხუათა მპყრობელის ბაგრატოვანის **მეფის გიორგის** ასულის **თამარ მეფასი** და მეუღლისა მისისა მეფისა **სოსლან დავითისა** შესხმა **ჩახრუხას**ძისაგან, რომელი იყო ადგილთაგან არაგვისათა, თემით მოხევე. ესე მან დალექსა ოც მარცვლოვნად თითოსა ტაეპსა შინა წყობილად და მის გამო უწოდენ ქართველნი **ჩახრუხაულს**, თვარა ესეგვარი წყობილი **ჩახრუხაული** არაბულიდამ არს ქართულს ენასა ზედა გარდმოღებული –

„მო, ფილასოფნო, სიტყვითა არსნო, **თამარს** ვაქებდეთ გულისხმიერსა.

დიონოსისგან, ვით ენოსისგან

სრულნი ქებანი ამძლედ ძლიერსა! ... (1r-8r).

ანდერქიპი:

1. ხოლო ჯამი ლექსთა ამათ უკვე **თამარ** მეფასი და მეუღლისა მისისა **სოს-ლან დავით** მეფისათა **ჩახრუხასძის** თქმულისათა, იქმნა ას ათ ხუთმეტი (8r).
2. საკუთრად ჩემთვის აღმოვსწერე მე ტიტულარნის სოვეტნიკმან **ნიკოლოზ მოსეს ძემან ბალინოვმან**, სეკტემბრის კჳ ჩყლე წელსა, ქართულსა ქორონიკოსა ქორონიკონს ფკგ (8r).

შენიშვნა:

1. „თამარიანი“ ძველი ქართული ლიტერატურის სახოტბო თხზულებაა, რომლის ავტორად მიიჩნევა **ჩახრუხაძე**. ხოტბის მთავარი ობიექტია **თამარ მეფე** და გავრცელებული აზრით, თხზულება მისი ზეობის პერიოდისა უნდა იყოს.
2. ტექსტი პირველად გამოსცა **პლატონ იოსელიანმა**, 1838 წელს.

ზომბადი ბიბლიოგრაფია:

1. იოანე შავთელის „აბდულმესიანი“, გამომცემელი – პლატონ იოსელიანი, 1838 წ.
2. ქართული მწერლობა, ჩახრუხაძე, თამარიანი, ტომი 3, თბილისი, 1988, გვ. 349-375.
3. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 177.
4. კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, თბილისი, 1958, გვ. 215-232

კრებული [XIX]

1446/188

ტიქნიკური აღწერილობა:

3 ფ. ზომები: ყდა – 240×193, ქალაღი 232×180, ტექსტი – 217×160, სისქე – 5, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5; არშიები: ზედა – 10, ქვედა – 10, მარცხენა – 16, მარჯვენა – 17; მასალა: ქალაღი; მელანი – შავი, საზედაო გრაფემები მთავრულითა და წითელი მელნით; კოლენკორის ახალი, ყავისფერი ყდა; რესტავრირებული; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – სხვადასხვა (29/36/40/33/36/21 ...); აღრიცხვა – ფურცლობრივი, ლურჯი მელნით, იწყება ფ.11-დან; თავნაკლული; [XIX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: „[...] რომლისათვისცა მე, სანყალობელმან და ყოველთა შორის მკვიდრთა სოფლისათა ნაკლულევანმან და უნანელმან გლახაკმან **ილარიონ ქემან მასორისმან** ...ნელ ეპისკოპოსმან, მოვიგე წმიდა ესე ოთხთავი და აღვანერიე ყოვლითა სრულებითა ... (1r)

[ილარიონ იშხნელი ეპისკოპოსის ანდერძი მესტიის ოთხთავიდან]: „[...] რომლისათვისცა მე, სანყალობელმან და ყოველთა შორის მკვიდრთა სოფლისათა ნაკლულევანმან და უნანელმან გლახაკმან **ილარიონ ქემან მასორისმან** ...ნელ ეპისკოპოსმან, მოვიგე წმიდა ესე ოთხთავი და აღვანერიე ყოვლითა სრულებითა ... (1r).

შენიშვნა: მინაწერი ზედა არშიაზე ფანქრით: მესტიის სახარებიდან გადმონერილი (1r).

**თხრობა კრებისათვის და შემზადებელთა სასერბელისა ამისთვის გან-
მაცხოველებელისა, რომელი განაგო მამამან ძისა მიერ, რომელი
განაგებს, ჰმონებს და იღვნის – ეკკლესიაო დიდო, ზეპუროო და ჩინე-
ბისა მის ზეცათასა ზიარო ... (1v-3v).**

ტექსტიან დაკავშირებული შენიშვნები:

ასომთაერულით დაწერილი საზედაო გრაფემები გადახაზულია და მიწერილია მხედრული შესატყვისობები.

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო აქრივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტ.1, თბილისი, 1949, გვ.178.

იოანე მახარებლის განსვენება, 1835

1446/189

ტიქნიკური აღწერილობა:

3 ფ. ცარიელი გვერდი – 3r ზომები: ყდა – 225×175, ქალაღი – 210×167, ტექსტი – 142×110, სტრიქონებს შორის მანძილი – 5, არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 48, მარცხენა – 18, მარჯვენა – 40. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი; ყდა – ყავისფერი, ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, სათაურები და საზედაო გრაფემები – წითელი მელნით. სტრიქონების რაოდენობა – 26. გადამწერი: **ალექსი ბაქრაძე (1r)**. 1835 (2v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

თვესა აპრილსა კო, განსვენება წმიდისა იოანესი, მოციქულისა და მახარებლისა – იყო ნეტარი **იოანე ეფესოს** შინა და იხარებდა იგი უფლისა მიერ. ხვალისაგან, რომელ არს კვირიაკე და ძმანი ყოველნი შეკრებულ იყვნეს ... (1r-2v).

ანღერძი:

მხედრული: ყოვლადპასტიოსანო მამაო თეოდორე! ჟამთა ვითარებისაგან **ლენგ თემირის(!)** შვიდგზის ქართველთა ზედ დაცემისა, ეკვლესიებთა ოხრებისა, დანვისა, ეგრეთვე უკეთურის **შაჰ-აბაზის** მიერ შემდგომში – საუბედუროდ ჩუენდა, წიგნები დაიწვენენ მათ მიერ და დანაშთნი განიბნინენ პირთა ზედა ქვეყანისათა, მათ უკეთურთა ქრისტეს მტერთაგან და აღმოსავლეთის მისსიონერთაგანცაა, როგორც მოიხსენებს განსვენებული **კათოლიკოსი I ანტონი** მწუხარებით. ამისთვის სასოებისათვის **იოანე მახარებლისა**, ერთს ძველს მივარდნილს ეკვლესიაში ვიპოვე ძველათ ძველი წიგნი პერლამენტზედ წარწერილი და იქიდან უმეტ-ნაკლებად აღმოვსწერე ესე მიცვალება **წმიდის**

იოანე მახარებლისა; უეჭველია, ივერიის მონასტრის ბიბლიოთეკაში იქმნება მიცვალების წიგნი **იოანე მახარებელისა** და იქიდან უნდა გასწორდეს. ბევრი რამ შეცდომა უნდა იყოს ამაში, როგორცა რიცხვი მიცვალებისა, ეგრეთ სათაური და ბოლო, ეჭვი კი არ უნდა იყოს ამაში, მამაო! შვენიერი ლოცვებია – აღსარება და ბოლოს ლოცვა საკვირველი და კაცთა სასოების აღმბეჭდელი გულთა შინა. მხოლოდ და სამწუხაროდ მწერლებისაგან რაოდენიმე გამოტეხული(!) და შემატეხული და შეცვლილია (2v).

თქვენი ღ. მსას. ყოვლად უღირსი და ცოდვილი **მ. ალექსი ბაქრაძე**. 18 აპრ. 1835 წ. (2v).

მინაწარები

მხედრული:

ძველი ხელნაწერი წიგნიდამ ამონერილი, **მ. ა. ბაქრაძისგან** (1r, სქოლიო).

სვანეთში ამონერილია (ფორზაცი, ფანქრით).

შენიშვნა

1. ტექსტი შიგადაშიგ ნასწორებია.

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 178-179.

ეფრემ ასური, ასკეტიკური კრებული [1902]

1446/190

ტიქნიკური აღწერილობა:

17 ფ. ზომები: ყდა – 263×190, ქალღი 260×175, ტექსტი – 210×153, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 25, ქვედა – 27, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 24; მასალა: ქალღი, მელანი – მუქი ყავისფერი, სათაური – ნიჟელი მელნით; ყდა - ყავისფერი, ახალი ყდა; მელანი გადასულია; დამწერლობის სახეობა – მხედრული (მათ შორის, საზედაო გრაფემებიც); სტრიქონების რაოდენობა – 24; გადამწერი: **მღვდელი ალექსი ბაქრაძე**, დამკვეთი – **მამა მაკარი; გადაწერის ადგილი – ათონის მთა**. [1902] (17v); ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **კვირიაკესა ხორცთაღებისასა, თქმული წმიდისა მამისა ეფრემ ასურისა. მეორედ მოსლვისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა** – საყვარელნო, ნუ რარას პატივს-ვსცემთ უფროს შეუორგულე-ბელისა სიყვარულისა, რამეთუ ფრიად ვსცთებით დღითიდღე, ყოველსავე ჟამსა ღამისა და დღისასა ... (1r-12r).
2. **თვესა აგვისტოსა, ვ. წმიდისა მამისა ჩვენისა ეფრემ ასურისა სიტყვა ფერისცვალებისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა** – აგარაკისაგან მკა სიხარულისა, ხოლო ვენახისაგან ნაყოფნი სანოვა-გეთანი და წერილთაგან სწავლანი ცხოველსმყოფელნი ... (12r-17v).

ანღერძი:

1902 წ. ნოემბრის 25. აღმონწერილ არს **მღვდლის – ალექსი ბაქრაძის** მეტა-

ფრასის წიგნიდამ; ვითხოვ სიმდაბლით, სიჩქარით წერისათვის შემინდოთ, რადგანაც დღე და ღამე დრო არ მქონდა ბერძნის ბერებთაგან, **წმიდა მაკარი მეგვიპტელის** ღვთისმეტყველების და ასკეტიკურის პერლამენტის წიგნის წერისაგან. **მ. ა. ბაქრაძე. ბატონის ალექსანდრე** პრაფესსორისათვის და ფილოსოფოსისა გადამანერია **მამა მაკარმა მღვდელს ალექსი ბაქრაძეს** (17v).

ზომადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტ. I, თბილისი, 1949, გვ. 179-180.

ჰაგიოგრაფიული კრებული [XX ს-ის დასაწყისი]

1446/191

ტიქნიკური აღწერილობა:

20 ფ. ცარიელი გვერდი – 14v, ზომები: ყდა – 257×205, ქალაღი – 255×204; ტექსტი – 210×185, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 25, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 10; მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი; საზედაო გრაფემები და სათაური წითლად; ყდა - ყავისფერი, ახალი ყდა; დამწერლობის სახეობა – მხედრული (მათ შორის, საზედაო გრაფემებიც); სტრიქონების რაოდენობა – 25; აღრიცხვა – გვერდობრივი; გადამწერი: **[მღვდელ ალექსი ბაქრაძე]**, [XX ს. დასაწყისი] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები, ალექსი ბაქრაძის ათონზე მოღვაწეობის პერიოდი; ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **მარხვათა პირველსა კვირიაკესა დღესა შაბათსა სახსენებელი წმიდისა და ღვანლითქემოსილისა, თეოდორესი ევქაიტელ ახლად სტრატიოტად მყვანებლისა ცხოვრება და სიმხნე მისი** – მათ ჟამთა ოდეს მოიწია წმიდა მოციქული ანდრია ამასიად, და წმიდასა ფედიმისს დაასხნა ხელნი ეპისკოპოსად, და დაუტევა მან ნაცვლად თვისა, და თვით შთავიდა სინოპედ, სადა იგი მრავალნი საქმენი სასწაულთანი აღასრულნა, რომელ უწყებულ არიან (გვ.1-3).

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციის I ნაწილია. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.215.

წამება წმიდისა თეოდორესი – მაქსიმოს და მაქსიმიაზე მთავართა წარავლინეს ყოველსა საბრძანებლისა მათსა, ყოველნი რომელნი მსახურებდეს საღმრთოსა მას ღვთისმსახურებასა შეგინებულთა

საჭმელთა ჭამად, ხოლო რომელნი ურჩ ექმნენ სატანჯველსა მიეცნენ ... (გვ.3-10).

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციის II ნაწილია. **იხ.**

ბიბლიოგრაფია: ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.215.

2. **თვესა აპრილსა: იე: წამებაჲ წმიდათა მუნამეთა(!) მესუჴკავეთაჲ, ქჷ უგმეტეს რე ყოველთასა; ადიდე მამათმთავარი არსენი მადიდებელი წმიდათა შენტა მუნამეთაჲ –**

ვეკრძალნეთ უკუჴე, ძმანო, კეთილად, ვითარ-ძი რაჲ ვიდოდით. ნუ ვითარცა ორგულნი, არამედ, ვითარცა ბრძენნი გამოვიფრდიდეთ ჟამთა, ვითარცა იტყვის ნეტარი იგი მოციქული და მომწოდებელი წარმართთა, რათა განვერნეთ დღისაგან ბოროტისა, ვეზიარნეთ ჴსენებითა გულსმოდგინედ... (გვ.11-25).

შენიშვნა: ტექსტი სომხურიდან არის თარგმნილი და არაერთგზის გამოცემული. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.287.

3. **ჩვენებისათვის კოსტანტინე მეფისა – ვხედვედ ჩუენებასა შინა ანგელოზსა ღვთისასა, რომელი მეტყოდა მე: წარვედ შენ სომხითს ბაგრევანდს მთასა სუკავეანსა ... (გვ.25-27).**

4. **თვესა მაისსა ა, წამებაჲ წმიდისა რომანოზ ახლისა მონამისაჲ, რომელი იწამა მეფობასა ეშმაკთ მსახურისა მეფისა მალდისსა, რომელი აღწერა ნეტარმან სტეფანე დამასკელმან, რომელი იყო ერთი მამათაგანი ლავრისა წმიდისა მამისა ჩვენისა საბაჲსსა –** წელთა კონსტანტინე მეფისა უშჯულოჲსათა, რომელ-იგი აღძვრითა ეშმაკისაჲთა აღადგინა ბრძოლად და შეურაცხებაჲ ხატთა ზედა წმიდათა და არა მცირედ აღაშფოთნა ეკლესიანი ქრისტჷს ღვთისა ჩვენისანი (გვ.29).

წყდება: და შეამკო იგი ყოვლითა შემკობითა და ევედრა შენდობისათვის შეცოდებისა მისისათჴს. მაშინ არა მიჴხედნა მას წმიდამან იოვანე ნათლისმცემელმან, არამედ ჰრქვა მას: ირწმუნე ჩემი, ჳ პატრეაქ, რამეთუ არა არს შენდობაჲ შენდობა, ვიდრემდის დავადგეთ ჩუენ საშჯელსა

წინაშე ... (გვ.40)

შენიშვნა: ტექსტი კომენტარი რედაქციის. არაერთგზის არის გამოცემული **იხ. ბიბლიოგრაფია:** ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004, გვ.320.

შენიშვნა: „ცხოვრებების“ სათაურებთან, სავარაუდოდ, ალექსანდრე ხახანაშვილსი ხელით, მითითებულია ბიბლიოგრაფია: „Mapp... 61“ (1r), „Mapp... 63“ (6r), „Mapp 65“ (15r).

ტიქსტიან დაკავშირებული შენიშვნები:

1. ტექსტები ფანქრით არის ნასწორები.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949, გვ.180.

პარაბაღინის ერთი ფურცელი [XIX]

1446/192

ტიქნიკური აღწერილობა:

1 ფ. ზომები: ყდა – 353×230; ქალაღი – 347×220, ტექსტი – 275×210, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 30, მარცხენა – 10, ქვედა – 38, მარჯვენა – 3; მასალა: ქალაღი, მელანი – ყავისფერი; ყდა ნაცრისფერი, ახალი; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა: 27/29; [XIX]; დათარიღების საფუძველი: პალეოგრაფიული ნიშნები. [XIX] ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...] ვისაც სისხლის გამოშვება უნდოდეს, ამ რიცხვებში ნახოს და შეიტყობს რომელ მთვარესა ჯობს სისხლის გამოშვება.

ა. ქ. მთვარის პირველსა ვინც გამოუშვას, სიკვდილისათვის არ ვარგა ... (1r)

წყდება: იმ სახლში ვისაც არა სჭირს, იმ წამალში ორივე ნეკი უნდ ამ[ო] ავლოს, გაიშროს და აღარ შეეყრება [...] (1v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949, გვ.180-181.

ლექსების კრებული [XIX]

1446/193

ტიქნიკური აღწერილობა:

25 ფ. ცარიელი ფურცლები: 5v, 6v, 10r-v; გამეორებულია 6^ა; ზომები: ყდა – 230×187, ქალაღი – 165×184/ 220/186, ტექსტი – 217×160/180×79, სისქე – 5, სტრიქონებს შორის მანძილი – 7/10; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 21, მარცხენა – 17, მარჯვენა – 17/20. ქალაღი, მელანი – შავი. ლურჯი კოლენკორ-გადაკრული მუყაოს ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. ხელნაწერში გაირჩევა სამი სხვადასხვა ხელი: 1. 1r-4v, 2. 5r-16v, 20r-26r, 3. 17r-19r. სტრიქონების რაოდენობა – 13-25. [XIX] ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. ანბანზედ ლექსად თქმული –

ალახჴნ ჩემნი ბაგენი, ღმერთო, სამებით ქებულო,
აერსა ზედან საყდართა დიდებით დამკვიდრებულო ... (1r-4v).

შენიშვნა: ლექსის სრული სათაურია – ანბანთ-ქება II

ბიბლიოგრაფია: თეიმურაზ I, თხზულებათა სრული კრებული, ალ. ბარამიძის და გ. ჯაკობიას რედაქციით, თბილისი, 1933, გვ. 149.

2. [დამწვარ დადაგულმან მივმართე მზესა] –

დამწვარ-დადაგულმან მივმართე მზესა
ალუთქვი მონება მას ჩემსა მკულელსა ... (5r).

შენიშვნა: ავტორი უცნობია.

3. **[მიყვარს ქალი თმიანი] –**

მიყვარს ქალი თმიანი, მისი გულის ფრიალი.
ყაზია მომღერალი, მის ლეკურზე ტრიალი ... (6r).

შენიშვნა: ლექსის ავტორი – რაფიელ ერისთავი; გამოქვეყნებულია შედარებით ვარიანტულ განსხვავებებს უჩვენებს; **იხ.** **ბიბლიოგრაფია:** ცისკარი, 1857 წ. N 2, გვ. 6.

4. **კნინა თამარ რევაზ ერისთავის ასულს –**

პატარა თამარს მიუძღენი ლექსა
და ვევედრები უზენაესსა ... (6^r-v).

შენიშვნა: ლექსის ავტორი გ. დვანაძე.

5. **პასუხი ალექსანდრე ორბელიანს ქართველთ საზოგადოებაზედ –**

ჩემო პუჰლიავ! რა ცუდათა ჰსჯი
თვით შენ არ გესმის შენი ნაბლარჯი ... (6^v-7r).

შენიშვნა: ლექსის ავტორი გ. დვანაძე.

6. **ქალო –**

შენს ახლოს ყოფნა, ქალო, მაქვს სანატრელად,
სიშორე შენი ქალო, მკულელად ... (7r-9r).

შენიშვნა: ლექსის ავტორი უცნობია.

7. **[მკლავებსა შლი ინდოურის ფრთებსავით –**

მკლავებსა შლი ინდოურის ფრთებსავით,
აჩვის ბოლო გაგიშვია რქებსავით ... (11r-v).

შენიშვნა: ლექსს ბოლოში აქვს ხელმოწერა: თავად ს. მაჩაბლისაგან (11v).

8. **კავკასის მთა –**

ორთა ზღუა შუა გრეხით მწოლარე
გმირი კავკასი ღრმად მძინარეობს ... (12r-v).

შენიშვნა: ლექსს ბოლოში ხელმოწერა აქვს: მღ. ე. ალექსევი-საგან.

9. **ზმები –**

ა. სხვამ უთაქალთოთ ცხენი გიკაზმოს ფეხით ხადავით ... მუთაქა

ბ. შენ მით მსველელი ბაზარ-ბაზარ ფეშანახებრ ლაღობ, დავით, ...
აზარფეშა ... (13r).

შენიშვნა: ბოლოში ხელმონერა აქვს: მღ. ეფრემ ალექსიევისაგან
(13r).

10. **სოფელენი და მდინარე –**

სადღაცა ერთსა სოფელსა,
პატარა ხევში წყარონი ჩაუდიოდენ ახლოსა ... (13v-14r).

შენიშვნა: ავტორი – ივანე კრილოვი, თარგმანი გრიგოლ ორ-
ბელიანისა. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** გრიგოლ ორბელიანი, ლირიკა,
ეპოსი, თარგმანები, თბილისი, 1948, გვ. 116-117.

11. **ჭრიჭინა და ჯინჭველა –**

ჭრიჭინამ ერთხელ ჭრიჭინით, მთელი ზაფხული ატარა,
მერე შიმშილმან შეჰბინდა, რა ცამან თოვა პატარა ... (14r-v).

შენიშვნა: ავტორი – ივანე კრილოვი, თარგმანი – ალექსანდრე
ჭავჭავაძისა. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** ცისკარი, 1857, N4, გვ.9; ქარ-
თული ლირიკის ანთოლოგია (1765-1825), შეადგინა, ბოლოთქმა,
შენიშვნები და ლექსიკონი დაურთო ირაკლი კენჭოშვილმა, თბი-
ლისი, 2014, გვ.339.

12. **ვირი და ბულბული –**

ვირმან ბულბული ერთხელა,
ახლოს მჯდომარე იხილა ... (14v-15r).

შენიშვნა: ავტორი – ივანე კრილოვი, თარგმანი გრიგოლ ორ-
ბელიანისა. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** გრიგოლ ორბელიანი, ლირიკა,
ეპოსი, თარგმანები, თბილისი. 1948. გვ. 115.

13. **სისხამი დილა –**

ახ, დილაჲ! დილაჲ! კვლაჲ სანატრელო,
ჩემის გულისაჲ დამატკობებლო ... (15v-16r).

შენიშვნა: ლექსს ბოლოს ხელმონერა აქვს: გ. დ[ვ]ანაძისაგან
(16r).

14. **გამოსალმება თვისის ყმებისაგან კნ. თაფლო ერისთავისადმი,
როდესაც წავიდა კორინთიდან სოფელს ჭალას –**

რისთვის შემოგვწყერ, ჩვენო ბატონო,
ოზლად დაგვყარე დღეს უპატრონო ... (16r--v).

შენიშვნა: ბოლოში აქვს ხელმოწერა: გ. დვანაძისაგან (16v).

15. ლექსი ალექსანდრე ჭავჭავაძისაგან თქმული –

ან [...] დამაშვრალთა რაც ცრემლი ღვარეს,
რადგან თოვარემ მიმოარემ განვლო ამარეს (17r).

16. **ამბათ ქება** –

ანბათ ქება მოგახსენოთ [...]
ბენ-ბანელობა, ბროლ-ბადრობა, ბაგეების ბადახშობა ... (17v).

შენიშვნა: ლექსის ავტორი ვახტანგ ჯ. ორბელიანი, ლექსი ეძღვ-
ნება იმერეთის მეფის – სოლომონის დედას – ქეთევანს.

17. **მუხრანბატონის თქმული [...]** –

ვეწვივნეთ ხალებს, ლამაზ თვალებს მარად და მარად,
ვაგონოთ თავი მას მუშთარსა ჩვენს გასახარად ... (18v, r).

18. **ეს მოურავის ძის დიმიტრი ციციანოვისაგან თქმული ხუმრობა პეტრეს** –

პეტრე ციციანოვო, დოესშია ქებულო,
უსტუმრონ პურს არა სჭამ, შენს მხარეს ჩინებულო ... (18r, 19r).

19. **[ბროლისა მკერდსა შესახედსა]** –

ბროლისა მკერდსა შესახედსა ვერვინ სწუნობენ,
მას ზედა ორ გვრიტნი ფრიად ტკბილნი ვარდით ბუდობენ ... (18v,
r).

20. **[ბროლსა მინდორსა კოშკი დგას]** –

ბროლსა მინდორსა კოშკი დგას უცხო ნაგები, წყობილი,
უცხო ფრინველი შემოჯდა, ბოლო ფთა უკუნეობილი [...] (20r-v).

21. **[მოგონება]** –

აჰა ადგილი, აჰა ის არე,
სად ხელმწიფობდი მშვენიერებით ... (21r-v).

შენიშვნა: ბოლოში ხელმოწერაა: თავადი გრ. ორბელიანოვი.

ბიბლიოგრაფია: გრიგოლ ორბელიანი, ლირიკა, ეპოსი, თარგმანები, თბილისი. 1948, გვ. 62-63.

22. [ვის უნახავს ამისთანა] –

ვის უნახავს ამისთანა ცეცხლი მწარედ მოსდებოდეს,
დაეკარგოს საყვარელი მხეცისამებრ, ველად რბოდეს [...] (22r-v).

შენიშვნა: აშუღური ტიპის შვიდი სტროფი (ავტორები უცნობი), ზოგიერთ სტროფში შეიმჩნება ვეფხისტყაოსნის გავლენა, გადაკეთებულია სტროფები.

21. გამოცანები –

ავდექ მივმართე ტყესა მას, მისგან მოვიღე სახმარი,
ზღვისაგან მომეცა სიმტკიცე, მეც შევექმენ კაცთა სახმარი ... (23r-24v).

შენიშვნა: თხუთმეტი გამოცანა თავისი პასუხებით

22. შაირები –

სიცილი გიგავს ალვასა, როდესაც გაგეცინება,
ეგრე სითეთრე ქალაღდსა, თვალი არ დაეცინება ... (25r-26r)

შენიშვნა: სულ 10 შაირია.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 181.

ლოცვაები [XVIII]

1446/194

ტექნიკური აღწერილობა:

3 ფ. ზომები: ყდა – 230×175, ქალაღი – 227×161, ტექსტი – 200×156, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 5, მარცხენა – 20. მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი. Savi, კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. სტრიქონების რაოდენობა – სხვადასხვა. ორ სვეტად ნაწერი; [XIX] ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: მეგლოიტოს, ო თეოს, იმან კანტეტე ნინ ... (2r-3v).

ნინ ნამძღვარებული აქვს სხვა ხელით შესრულებული შემდეგი წერილი:

„მასალა:

დროსა „ჭყონია“ ფაშის შესღვისასა ლაშქრით ივერიის მონასტერში, ვინადგან მისის შიშისაგან სხვა არავინ მოწესე მღვდელმონაზონი ბერძენთაგანი აღარ იპოებოდა, მამა ვენედიქტე ამით ასრულებდა ლოცვას ბერძულს ენაზედ, ხოლო საიდუმლოს და ყოველს წესს ღვთისმსახურებისას ეკკლესიაში – ქართულს ენაზედ“ (1r).

შენიშვნა: ძირითადი ტექსტები არის ლოცვები ბერძნულ ენაზე, ქართული ტრანსკრიპციით.

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 181.

წმინდა მონაგეტა დავით და ტირიჭანის საღვთისმსახურო საბალობლები, 1902

1446/195

ტიქნიკური აღწერილობა:

2 ფ. ზომები: ყდა – 256×215; ქალაღდი – 246×193, ტექსტი – 210×178, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 15, ქვედა – 23, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 12; მასალა: ქალაღდი, მელანი – შავი, სათაურები და საზედაო გრაფემები – ნითლად; ყდა – ყავისფერი, ახალი; დალაქავებული; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა: 24/28/31. გადამწერი: **მღვდელი ალექსი ბაქრაძე** (2v), გადანერის დრო: 1902 (2v). გადანერის ადგილი: **ათონი** (2v). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (**მოსკოვი**).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა

თვესა მაისსა 18. წმიდათა მონაგეტა **დავით და ტირიჭანისა**. ხმა დ, მხნეონი – **სომხითისა** სანახებსა ხენი ყოვლად შვენიერნი აღმოსცენდეს. **ვარდან** და **თაგინე** ღირსნი, რომელთა ნაყოფად კეთილად აღმოცენნეს ღირსნი და უბინონი ყრმანი **დავით ტირიჭანის** თანა, ნერგნი შვენიერად ყოვლად დაუჭნობელნი, რომელნიცა მეოხ არიან მარადის ქრისტეს მიმართ ცხოვრებად ჩვენდა ... (1r-2v).

ანღერძი:

„აღმონწერილ არს მაისის თვენის ივერიის მონასტრის ბიბლიოთეკიდან, 1902 წ. **მღვდლის ალექსი ბაქრაძისაგან**“ (2v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტ.1, თბილისი, 1949, გვ.182.

ჰაგიომბრაფიული კრებული [XX ს-ის დასაწყისი]

1446/196

ტექნიკური აღწერილობა:

8 ფ. ცარიელი გვერდი: 8v; ზომები: ქალაღი 250×200; ტექსტი – 280×185, სტრიქონებს შორის მანძილი – 4; არშიები: ზედა – 20, ქვედა – 23, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 11; მასალა: ქალაღი, მელანი – შავი, სათაური და ზოგიერთი საზედაო გრაფემა – წითლად; უყდო; დამწერლობის სახეობა – მხედრული, საზედაო გრაფემები – მთავრულით; სტრიქონების რაოდენობა – სხვადასხვა (48, 49, 51, 59, 60 ...); გადამწერი: [მღვდელი ალექსი ბაქრაძე], [XX ს-ის დასაწყისი] საუკუნეთა მიჯნა (გადამწერის ცხოვრების წლების მიხედვით). ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. თვესა ფებერვალსა კბ, წამება ყრმათა წმიდათა რიცხვით ცხრათა, რომელნი იყვნეს სულითა ძმანი ნათლისღებითა წმიდისაგან ემბაზისა, ხოლო შობილ იყვნეს თავის თავისა დედისაგან თვისისა – იყო სოფელი ერთი დიდი თავსა ზედა დიდისა მის მდინარისასა, რომელსა ჰრქვიან მტკუარი, ჴევსა, რომელსა რქვიან კოლაჲ ... (გვ.1).

ბიბლიოგრაფია: ნ. მარი, Тексты и розыскания по армяно-грузинской филологии, V, 1903, ст. 53-61; ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I (V-X სს.), თბილისი, 1963, გვ.183-185.

2. თვესა აპრილსა იე, წამება წმიდათა მონამეთა მესუკავითა – ვეკრძალნეთ უკვე, ძმანო, კეთილად, ვითარ-ძი რაჲ ვიდოდით. ნუ ვითარცა ორგულნი, არამედ, ვითარცა ბრძენნი გამოვიფრდიდეთ ჟამთა, ვითარცა იტყვის ნეტარი იგი მოციქული ... (გვ.1-).

ჩვენებისათვის კონსტანტინე მეფისა – ვხედვედ ჩვენებასა შინა ანგელოსს ღვთისა, რომელი მეტყოდა მე ... (გვ.5-6).

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა **იხ. ბიბლიოგრაფია:** გამოცემულია: А. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 10-24; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ.287.

3. **თვესა აპრილსა ლ, აღსრულება წმიდისა საჰაკისი პართევისა ძისა დიდისა ნერსესი, რომელი იყო მეექვსე ნათესავი ჩვენისა გრიგოლისი** – რამეთუ პირველ წესისაებრ მამათასა ქორწინებულ იყო წესიერებით და არა ესვა მას წული შვილი, არამედ ერთი ხოლო ასული, რომლისათვისცა მწუხარე იყო ... (გვ.6).

შენიშვნა: თარგმნილია სომხურიდან. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** А. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 47-49. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ.325.

4. **თვესა აგვისტოსა კა, წამება წმიდისა შუშანიკისი წმიდისა ვარდანის ასულისა, რომელი იყო ასულის წული წმიდისა საჰაკისი. ესე წმიდა შუშანიკ იწამა ქართლს ქმრისაგან თვისისა, რომელი იყო ანთიპატროსი და წინამძღვარი ქართლისა** –

წმიდანი და ნატარნი(!) ვინმე და პირველნი ნეტართა შორის და ზედა მსტოვარნი ქვეყანისა სომხითისანი, სამღვდელოთა წესითა მიზეზნი განათლებისა ჩვენისანი ... (გვ.6-7).

შენიშვნა: თარგმნილია სომხურიდან. ტექსტი გამოცემულია. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** ი. აბულაძე, მარტვილობა შუშანიკისი (ქართული და სომხური ტექსტები, 1938, გვ. 3).

5. **თვესა ივლისსა კჴ, წამება წმიდისა იზიდ-ბოზიდისი მეფობასა ხვასროხსსა, ძისა კავადისა, მეფისა სპარსთასა** – უფროს განბრწყინდებოდა და განძლიერდებოდა სარწმუნოება ქრესტიანეთა და არა მცირედნი მწნდებოდეს ქვეყანასა სპარსთასა ... (გვ.7-9).

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** А. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 57-60. ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის

ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ.230.

6. **თვესა ივლისსა ით, წამება წმიდათა მღვდელმძღვართა სომხითისათა არისტაკესი, ორთანესი, ოსიკისი, გრიგორისი, დანიელისი** – და ესმა ვიეთგანმე მეფეთა **თრდატს** წმიდისა **გრიგორისათვის**, რამეთუ ზედა მიაწიეს იგი ... (გვ.9-10)

შენიშვნა: სომხურიდან არის ნათარგმნი. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** A. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 57-60. ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს., თბილისი, 1944 წ. გვ. 62-68; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ.144.

7. **თვესა მაისსა ე, წამება წმიდისა დედოფლისა საგდუხტისა** – წმიდა **საინდუხტი(!)** იყო ასული **სანატრუქ** სომხითის მეფისა და იყო იგი ქალწული და ქადაგებითა წმიდა მოციქულის **თადეოზისი** ... (გვ.10-11).

შენიშვნები: თარგმნილია სომხურიდან. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** A. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 60-62; ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს., თბილისი, 1944 წ. გვ. 3-8; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 324.

8. **თვესა მაისსა 12, სიტყვანი წამებისათვის წმიდისა ოსიკისი და მოყვასთა მისთა –**

ვპოვე სხვადა უწყება კერძოთა იონთასა: კაცი ვინმე სწავლის-მოყუარე, რომელსა ეწოდა **ტატიანოს** ... (გვ.11).

შენიშვნები: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა, თარგმნილია სომხურიდან. A. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 62-65; ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს., თბილისი, 1944 წ. გვ. 9-21; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 303.

9. **თვესა ივლისსა ა, წამება წმიდისა ნერსე მთავარეპისკოპოსისა სომხითისა და ხადისი ეპისკოპოსისა, მოწაფისა მისისა – ნელსა**

მესამესა **არშაკის** მეფობასა დადგა მთავარეპისკოპოზად დიდი **ნერსე**, ძე ათინაგენისი, ძისა ნეტარისა **ორთანესი** ... (გვ.11-13).

შენიშვნები: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა, თარგმნილია სომხურიდან. А. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 65-69; ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს., თბილისი, 1944 წ. გვ. 69-79; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 293.

10. თვესა მარტსა კჳ, წამება წმიდისა ვარდანისი და ძმათა მისთა უკმაეკისი(!), ვაჰანისი, საჰაკისი, სომეხთა პატრიკისა და მათ თანა ასოცდა ჩვიდმეტთა და სხვათა, რომელნი მოისრნეს დიდსა მას წყობასა ეზდაგერდის მიერ ეზდაგერდის მიერ უსჯულოისა მეფისა და რომელნი სხვათაცა ადგილთა ბრძოლითა მოისრნეს სარწმუნეობისათვის იესო ქრისტესა. წამება წმიდისა ვარდანისი და სხვათა ნახარართა და ძალთა სომხითისათა. კირ ევლოგისონ – დიდ არს სიყუარული ღმრთისა, უფროს და უმჯობეს ყოვლისა დიდებისა წარმავალისა, რომელმან უშიშე ვნის მოსაგნი თვისნი ... (გვ.13-14).

შენიშვნები: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა. А. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 70-72; ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს., თბილისი, 1944 წ. გვ. 85-94; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 201.

11. თვესა მაისსა იზ, წმიდათა ყრმათა ორთა ძმათა დავით და ტირიჭანისი –

მეფობასა **არშაკისსა** და **საბერძნეთს ერაკლისა**, იყო შეწირვა იგი წმიდათა ხორცთა მათთა მსხვერპლად ღვთის ... (გვ.14-15).

შენიშვნები: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა, თარგმნილია სომხურიდან. А. Хаханов, Материалы по грузинской агиологии, Москва, 1910, გვ. 72-77; ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს., თბილისი, 1944 წ. გვ. 178-183; ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 170-171.

12. თვესა დეკენბერსა ლ, წამება წმიდისა ბოაჲსი, ქვეყანასა ბორ-გილთასა, ქალაქსა იარაპოლისასა – იყო წმიდა ესე და ნეტარი ბოა, კაცი მართლი, ღვთისმსახური და ღვთისმოშიში და სცხოვრებდა იგი სინმიდით ... (გვ.15).

შენიშვნა: მოტანილია მხოლოდ ტექსტის დასაწყისი. **იხ. ბიბლიოგრაფია:** ენრიკო გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 1, ჰაგიოგრაფია, თბილისი, 2004 წ., გვ. 161.

ზოგადი შენიშვნები:

ტექსტები გადმონერილია ათონის ივირონის მონასტერში დაცული ჰაგიოგრაფიული კრებულიდან Ath-8 (XI).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილი პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ, აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, I ტ., თბ., 1949, გვ. 182-183.

რვეული სხვადასხვა ლეგენდის ჩასანერად

ს. კვარაცხელია – ქუთაისის სასულიერო სემინარიის მოსწავლე [XX ს.-ის დასაწყისი]

1446/197

ტიქნიკური აღწერილობა:

275 ფ. ცარიელი ფურცლები: 48r-v, 49v, 63r-v, 64v, 72v, 74v, 75v, 76v, 87v, 89v, 89^აv, 90v, 95v, 96v, 97r, 174r-v, 175r-v, 176v-186v, 187r-v, 188v, 201v, 202r-v, 203r-v, 204v-214v, 215r-v, 218v-238v, 239r-v, 240r-v, 241v-263v, 264r-v, 265v-272v, 274r-v, 275r-v; გამეორებულია: 20^ა, 89^ა, 221^ა; მექ. გამოტოვებულია: 37, 273; ფ.ფ. 99-154. ზომები: ყდა – 370×230, ქალაღი – 360×222/25×177, ტექსტი – 290×147/24×177, სისქე – 20, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10. არშიები: ზედა -15/20; ქვედა – 5/30, მარცხენა – 10, მარჯვენა – 22/40. მასალა: ქალაღი. მელანი – ყავისფერი, წითელი. ნაცრისფერი ახალი მუყაოს ყდა. დამწერლობის სახეობა – მხედრული, რუსული. სტრიქონების რაოდენობა – 27/32. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. [XX-ს. დასაწყისი] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ეროვნულ არქივში შემოსულია 1925 წელს ყოფილ ლაზარევის ინსტიტუტიდან (მოსკოვი).

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა

1. Тетрадь для записи разных легенд воспитанника К(утаисской) У(чительской) Семинарии **Симеона Н. Кварацхелия** за 1900г. (1r-7v).

- Почему зараза курения табаку не излечима? (2r)
- Что говорят Джварцы о дьяволе? (2v-3r).
- Долина грешного священника (3r-v).
- Хорошая награда за предсказание (4r-v).
- Одно добро миллионы грехов уничтожает (5r).
- Репа избавила бы от смерти (5v).
- Человек в продолжение дня – свинья (6r).

- Человек в прадолжении 15 дней – корова (6r-v).
- Услужливый дурак опаснее врага (6v).
- Сабака-учитель (7r).
- Джварец в счастья (7v).

შენიშვნა: ტექსტი ადგილ-ადგილ ნასწორებია ფანქრით.

2. თიმსარიანი –

კ არი პირველი. დასაწყისი პირველი ინდოეთ ჴემწიფისა, ამბავი და ცხოვრება მისი, სპარსულისაგან თარგმნილი ქართულად ნეტარად ხსენებულისა პატრონის მეფის თეიმურაზისაგან. კურთხეულ იყავნ ხსენება მისი ... (8r-17r, 176r-272r).

შენიშვნები:

1. ტექსტი გადმონერილია ნერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ხელნაწერიდან (ამჟამად S1538. დედანი დაცულია საქართველოს კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში).
 2. ტექსტს წინ უძღვის ხელნაწერის მოკლე აღწერილობა.
3. Труды А. С. Хаханова – ал. ხახანაშვილის ნაშრომების ნუსხა, რუსულ ენაზე (18r-21v).
 4. Отчет о состоянии специальных классов Лазаревского института восточных языков за 1897-1898 акад. год (22r-23v).
 5. Поездка в Сванетию – Летом 1903 я был командирован императорским пословелим археологическим обществом в Сванетию ... (24r-32r)

შენიშვნა: ტექსტი ჩასწორებულია ავტორის მიერ.

6. Отчет о состоянии специальных классов Лазаревского института восточных языков за 1898-1899 акад. год (33r-34r).
7. Отчет о состоянии специальных классов Лазаревского института восточных языков за 1899-1900 акад. год (35r-36r).
8. Тетрадь для записи разных приключений воспитанника К. У. Семинарии **Симеона Н. Кварацелия** N1 за 1900 год (38r-62v).
 - Бог всегда с нами, а человек не всегда (39r-43v).
 - Разговор пастухов (44r-47v).
9. Тетрадь для записи разных приключений воспитанника К. У. Семинарии **Симеона Н. Кварацелия** N1 за 1900 год (49r-62v).

- Осторожность – мать спасения (50r-55v).
- Мингрельские знахари, их суеверия и предразсудки (56r-60v).
- Мое мнение о суевериях, предразсудках и гаданиях (61r-62v).

10. Тетрадь для записи разных приключений воспитанника К. У. Семинарии **Симеона Н. Кварацхелия** N2 за 1900 год (64r-74r).

- Прошлое (65r-v).
- Древняя Цаленджиха (66r-70v).
- Нынешняя Цаленджиха (71r-72r).
- С тихотварение против „новых дворянь“ ლექსი მეგრულად (73r-74r).

11. Тетрадь для записи разных приключений воспитанника К. У. Семинарии **Симеона Н. Кварацхелия** за 1900 год (76r-87r)

- Введение (77r-v).
- Общая сведения (78r-87r).

12. ლექციები და სხვადასხვა მასალა რუსულ ენაზე (88r-98v).

13. **სახელითა მამისათა, ძისათა და სულისა წმიდისათა, ვინყოფ მითხრობად ცხოვრებისა ქართუელთა მეფეთასა და პირველთა-განთა მამათა და ნათესავთა – პირველად ვახსენოთ ესე რამეთუ სომეხთა და ქართუელთა, რანთა და მოვაკნელთა, ჰერთა და ლეკთა და მეგრელთა, ამათ თვისთა ერთი იყო მამა, სახელით თარგმოს ...** (155r).

წყდება: ... და მოკუდა რა **ადერ**, მეფობდა შემდგომად მისსა შვილნი მისნი, ხოლო ამათსა მეფობასა ზე სპა[...] (173v).

შენიშვნა: ნაწყვეტი მარიამისეული „ქართლის ცხოვრებიდან“.

ხელნაწერთან დაკავშირებული შენიშვნა: ფფ.99-154 ამოღებულია და გადატანილია ალექსანდრე ხახანაშვილის პირად ფონდში.

ზომბადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 183.

ზღაპრები, შელოცვები, გამოცანები [XX]

1446/198

ტიქნიკური აღწერილობა:

10 ფ. ზომები: ყდა – 226×177, ქალაღდი – 220×174, ტექსტი – 175×130, სისქე -2, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10, არშიები: ზედა – 24, ქვედა – 20, მარცხენა – 13, მარჯვენა – 40. მასალა: ქალაღდი, მელანი – შავი. ლურჯ ყდიანი რვეული, გარედან ჩასმულია ყვითელ მუყაოს ყდაში. დამწერლობის სახეობა – მხედრული. აღრიცხვა – ფურცლობრივი. სტრიქონების რაოდენობა – 17. ავტორი – [ა. ხახანაშვილი]. გადამწერი – **ალექსანდრე იაშვილი (1r)**. [XX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ამოღებულია **ა. ხახანაშვილის** კოლექციიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

1. **ორი ძმა** [ზღაპარი] – იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა, იყო ერთი ხელმწიფე. იმას ჰყავდა ცოლი და უშვილონი იყვნენ [...] (1^r- 6r).
2. **შელოცვები** – მგლის პირის შეკვრა – ეკენია ბეკენია, ეკე ხატი ასვენია, მგელი მოდის ველითა, ცეცხლი მოაქვს პირითა [...] (6r-7r).

შენიშვნა: მოტანილია ოთხი შელოცვა.

3. **სახალხო ლექსი** – ჯეილი რო დაბერდება, მიუჯდება კერასა ვინც იმას არასა ჰკითხამს ატაკტაკებს ენასა (7r-v).
4. **ცრუმორწმუნოება** – ქუხილი იქიდგან არის, რომ ბებერი კოდობანში ზის, დადის და დარახრახებსო (7v-8r).

შენიშვნა: გადანერილია ექვსი ცრუმორწმუნის ნიმუში.

5. **გამოცანები** – ერთსა აღსნასა გიამბობ გამოცანას სიბრძნე აქვს, ერ ჯვარი ჰყავს უთვალავი, ერთსა მარტო ტახტი აქვს “ -მზე და მთვარე (8r, 10v).

შენიშვნა: გადწერილია ორი გამოცანა 8r-ზე და ხუთი გამოცანა 10v-ზე თავისი პასუხებით.

6. **მწვანე ცხენი** [ზღაპარი] – იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა. იყო ერთი ხელმწიფე. იმ ხელმწიფეს ჰყვანდა სამი ქალი [...] (8v-10r).

მინაწერიები:

ხელნაწერის ბოლოს ტექსტისავე ხელით მიწერილია: „სულ ეს არის“ (10v).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 183-184,

ზღაპრები და გამოცანები [XX]

1446/199

ტიქნიკური აღწერილობა:

14 ფ.; გამეორებულია – 1^ა; ზომები: ყდა – 225×180, ქაღალდი – 214×175, ტექსტი – 174×120, სისქე – 2, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 23, ქვედა – 15, მარცხენა – 15, მარჯვენა – 38; მასალა: ქაღალდი; მელანი – შავი; ლურჯყდიანი რვეული ჩასმულია მოყვითალო მუყაოს ახალ ყდაში; დამწერლობის სახეობა – მხედრული; სტრიქონების რაოდენობა – 18. ჩამწერი – **მიხო ქანიშვილი (1r)**. [XX] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები. ხელნაწერი ამოღებულია **ალექსანდრე ხახანაშვილის** კოლექციიდან.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

ზღაპრები

1. **ბაყაყი:** იყო ერთი კაცი, ჰყვანდა სამი ვაჟი, სამნივ შამძლე ვაჟკაცნი იყვნენ, მაგრამ პატარა ყველას სჯობდათ. სთქვეს ძმებმა: მოდი, ჩვენი საბედოები მოვნახოთ ... (1^რ-4^ვ).
2. **ხელმწიფის შვილი და იმის ძმობილი სოვდაგრის შვილი:** იყო ერთი უშვილო ხელმწიფე, შვილი არ უჩნდებოდა და დიდს მწუხარებაში იყო. ერთხელ ამასთან მივიდა ვეზირი და უთხრა [...] (5^რ-12^რ).
3. **ხელმწიფის შვილი:** იყო ერთი ხელმწიფე, ჰავდა(!) ერთი ვაჟი, მოკვდა ხელმწიფე. შვილმა მიიღო დიდი სიმდიდრე ... (12^რ-14^რ).
4. **გამოცანები:** 1) ცა ვდრიკე, ვარსკვლავი ვკრიფე; 2) გავთლი გასქელდებ(!), მოვჭი(!) ამალღდება (14^რ).

შენიშვნა: ოთხი გამოცანა პასუხების გარეშე.

5. **ცრუობა:**

- 1) ახალწლის დღეს კაკალი არ გაჰსტეხო, თორემ ჭურჭელი ბევრი დაიმტვრევაო
- 2) არ უნდა დაუძახოს მეზობელმა მეზობელს, თორემ წინილები წივილით დაიხოცებიანო ... (14r-v)

შენიშვნა: მოყვანილია რამდენიმე (10) ცრუობა (ცრურწმენა).

მინაწერი:

წარწერა რვეულის გარეკანზე: ეს რვეული ეკუთვნის **მიხო ქანიშვილს** (1r).

ზოგადი ბიბლიოგრაფია:

ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, შედგენილია პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით, ტომი I, თბილისი, 1949, გვ. 185.

ლიტურგიკული მსახურების ფრაგმენტი (ვნების შვიდეულის მსახურების ნაწილი) [XVII-XVIII]

1446/200

ტექნიკური აღწერილობა:

6 ფ. ზომები: ქალაღი – 158×114, ტექსტი – 116×72, სტრიქონებს შორის მანძილი – 10; არშიები: ზედა – 12, ქვედა – 20, მარცხენა – 21, მარჯვენა – 11; ქალაღი; მელანი – შავი, წითელი; ახალი მუყაოს ყდა; დამწერლობის სახეობა – ნუსხური, საზედაო გრაფემები – მთავრულით; სტრიქონების რაოდენობა – 14; აღრიცხვა: ხელნაწერი ფრაგმენტულია, აღრიცხვის ნიშნები არ არის შემორჩენილი. განკვეთილობის ნიშნები: ♀, ♀♀; [XVII-XVIII] დათარიღების საფუძველი – პალეოგრაფიული ნიშნები.

შინაარსობრივ-სტრუქტურული აღწერილობა:

დასაწყისი: [...]იგნი წიგნისა მისგან ცხოველთასა და მართალთა ნუ დაინერებიედ. გლახაკი და დავრდომილი ვარ მე, ღმერთო, მაცხოვარებაჲ შენი შემეწიენ მე ... (1r).

წყდება: დაბნელდა მზე და განიპო კრეტსაბმელი ტაძრისაჲ მის შორის და ჴმაჲ ყო იესუ ჴმითა დიდითა და თქუა: მამაო ჴელთა [...].

ტექსტი შედგება ვნების შვიდეულის, კერძოდ, წითელი პარასკევის მსახურებისაგან. იწყება ფსალმუნით (ფს. 68:29-37) და სრულდება ლუკას სახარების ლიტურგიკული საკითხავით (23:46). თითოეული საკითხავი წარმოდგენილია გაშლილი(? ვრცლად?) სახით.

საძიებლები

პირთა საძიებელი

- აბაზ სპარსთა მეფე 152:65
 აბდია წინასწარმეტყველი 160:76
 აბელ 101:11
 აბერკი მოციქულთასწორი 160:50
 აბერკი მონ. 160:164
 აბიბო 160:72
 აბო 106 (შენ.1)
 აბრაამ (მამამთავარი) 126:5
 აბრაჰამი, კათოლიკოსი 104 (მინან.4, კათოლიკოს. 3); 145:4
 აგაბოს წინასწარმეტყველი 106 (შენ.1)
 აბუმელიქი 114:2
 ადამი 101:11; 116:5; 145:11; 152:87; 159 (დასაწყ.)
 ადერკ მეფე 104:2 (შენ. ი)
 ადრანასე ხოსროიანი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 12)
 ავლოვი (ავალიშვილი) გიორგი 117 (ტექნ. აღნ.); 120 (ტექნ. აღნ.), 120 (სათაურ.)
 ავანან 104:2 (შენ. ა)
 ავქსენტი 160:154
 აზიზ მელიქ 107 (მინან. 29)
 ათანასე ალექსანდრიელი 113:44; 160:129
 აკეფსიმა 160:61
 აკვილა 104:2 (შენ. თ)
 აკვინინე 160:60
 ალექსანდრა, დედოფალი 127:3, 10
 ალექსანდრე 104:5 (შენ. ა)
 ალექსანდრე (პავლეს ძე, რუსეთის იმპ.) 143 (ანდ.)
 ალექსანდრე I 148 (შენ.1)
 ალექსანდრე ალექსანდრიელი 141:7
 ალექსანდრე მაკედონელი 101:8; 104:2; 123 (ტექნ. აღნ.), 123 (შენ. 1, 2); 145:19; 152:10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 27-34, 36-50, 52-67, 69, 72, 74-80, 82, 84, 85, 88-91, 94-96, 98-112, 116-118, 125, 127-131, 133
 ალექსანდრე ძე კოსტანტინესი 104:5 (შენ. ა)
 ალექსი ღვთისკაცი 114:1; 129:8; 132:1
 ალია ქაფარ (ალეა ქაფარ) 143:18, 19, 20, 23
 ალიმპიადე დედოფალი, ფილიპე მაკედონელის ცოლი 101:8; 152:8, 9, 10, 14, 24, 78, 128, 130
 ალიყულიხან იასე მეფე 104 (მინან. 11)
 ამბაკუმ წინასწარმეტყველი 160:86
 ამბროსი ნმ. 160:91
 ამენოქისი 104:2 (შენ. გ)
 ამილახვარი გიორგი 106 (მინან. 4)
 ამირყასუმი 102:107
 ამონი ნიტრიელი 121:5
 ანა (პომის გმირი) 134 (დასაწყ.)
 ანა (ღმრთისმშობლის დედა) 145:7; 116:5
 ანა დედოფალი (იმერეთის) 103 (შენ. 4)
 ანაკორნი 152:24, 25
 ანანია 160:30
 ანასტასი სპარსი 160:133
 ანასტასია ჰრომი 160:56
 ანასტასია მონ. 160:103

ანახათუნ 107 (მინან. 38, 39)
 ანდრია (მოციქული) 145:14, 160:84
 ანდრია სალოსი 224 (შენ. 1)
 ანდრონიკე 160:41
 ანემპოდისტო 160:60
 ანთიმო მღვდელმონაძე 160:6
 ანნა 114:1
 ანნა (მღვდელმთავარი) 145:11
 ანტიოქ სტრატია 127:3
 ანტონი წმ. 160:128
 ანტონ I კათალიკოსი 101:7; 104:2 (ლე-
 ქსის ავტ.), 106 (მინან. 7); 137:1, 3
 (შენ.1); 147 (ტექნ. აღნ.), 147 (და-
 სანყ.), 147 (შენ. 2).
 ანტონ II კათალიკოსი 142:1
 ანტონი მარკ 104:2 (შენ. ი)
 არდაფესი 146:1
 არდუხი 102:26, 33, 34
 არეთა 160:52
 არზუთი 102:25, 33
 არიარატი 104:2 (შენ. თ)
 არისტოტელი 106 (ანდერძნამაგი)
 არსაკი 160:40
 არსენი (მთარგმნ.) 113:36; 153:7
 არტაბაზ მეფე 104:2 (შენ. ი)
 არტაქსერქს მემნონი 104:2 (შენ. ზ)
 არტემი 160:48
 არფაკსადი 104:2 (შენ. ვ)
 არქიპო 160:158
 არშაკ ძე მირვანისა 104:2 (შენ. თ)
 არჩილ I 104 (მინან. 4:7, 8, 9); 152
 (ტექნ. აღნ), 152 (შენ. 2)
 არჩილ II 104 (მინან. 4, კათოლიკოს.
 15; მინან. 10); 106 (ბოლოსიტყვა
 და დანართი); 123 (შენ. 1, 3); 140:2
 არჩილ III/შაჰნაზარიხანი 104 (მინან.
 11)
 არხიდონი 152:33
 არჯასპი 102:86
 ასტიახ 104:2 (შენ. ვ, ზ)
 ასქანა 104:2 (შენ. ა)
 აფთონივლე 160:60
 აფილოქე იკონიელი 160:80
 ალათი 160:147
 ალათონი, რომის პაპი 141:1

ალამამადხანი (ალა-მახმად-ხანი) 137:1
 ახემენ 104:2 (შენ. ვ)
 აჯი-ჩალაბი 137:1

ბაილა მონ. 160

ბაბილა კათოლიკოს-პატრიარქი 104
 (მინან. 4, კათოლიკოს. 13)

ბაგრატ ბატონიშვილი (გიორგი XII-
 ის ძე) 111 (ანდ. 1, მინ. 2); 118
 (ტექნ. აღნ.), (ანდერძ.), (მინან.);
 121 (ტექნ. აღნ.), 121 (ანდ. 1, 2);
 125 (ტექნ. აღნ.), 125 (ანდ. 2); 140
 (ტექნ. აღნ.); 148 (ტექნ.აღნ.), 148
 (შენ.1)

ბაგრატი, მეფე 113:53

ბაგრატიონი დიმიტრი 103 (ტექნ.
 აღნ., შენ. 4); 125 (ტექნ. აღნ.), 125
 (ანდ. 2)

ბაგრატიონი ვახუშტი იხ. ვახუშტი
 ბატონიშვილი

ბაგრატიონი კონსტანტინე 140:1

ბაგრატ ძე გოჩა სპასპეტისა 104:5
 (შენ. ა)

ბაკურ მესამე 104 (მინან. 4, კათოლი-
 კოს. 7, 8)

ბარათოვი ზაალ 118 (ტექნ. აღნ.), (ან-
 დერძ.), (მინან.)

ბარბარა 160:88

ბარზინი 102:60-62

ბართლომეოსი კათოლიკოს-პა-
 ტრიარქი 104 (მინან. 4, კათოლი-
 კოს. 11)

ბარნაოზი 102:115

ბასილი/ვასილი [დიდი] 104 (მინან.
 4:8); 113:14, 36, 40, 41, 42, 43; 117:6;
 141:4; 153:7; 160:113

ბასილისკო 160:167

ბაქარ მეფე 104 (მინან. 4:2)

ბაქარ შანაოზ 104 (მინან. 11)

ბაქრადე ალექსი იოსების ძე (მღვ-
 დელმონაზონი) 126 (ანდ. 1), 126
 (შენ. 2)

ბებუთოვი მეღვზად (მელქისედეკ)
 143 ანდ. მინ.1 შენ. 1

- ბესიკი 150:2, 13
 ბიბლიუროვი ბართლომე 127 (ტექნ. აღნ.)
 ბიკენტი 160:68
 ბიკტორ 160:68
 ბროსე მარი 103 (მინან. 1)
 ბურან (ბურნა) მელიქი 143:23, 26, 28, 38
 ბუტკოვი 140:2
- გაბრიელი (მცირე, მღვდელმონაზონი) 121 (ტექნ. აღნ.), 121 (ანდ. 2, შენ. 2)
 გაბრიელ არქიეპისკოპოსი (ნეოლოროდისა და სანკთეპეტერბურხისა) 125 (შენ. 1)
 გარსევანოვი ნიკოლოზ (გადამწ.) 106 (ტექნ. აღნ., ანდ. 1)
 გედეონოვი/გედევანიშვილი იონა (მიტროპოლიტი) იხ. იონა (მიტროპოლიტი)
 გელოვანი 137 (შენ.2)
 გენადი 160:77
 გერვასი 160:43
 გერმანე, კათოლიკოსი იხ. ჩიგირმანი
 გერონტი 148 (მინან.2)
 გვარჯასპი 102:85, 88-94, 97-104
 გიორგი 159 (ანდ.)
 გიორგი [XIII, მეფე] 102 (მინან. 2), 104 (მინან. 11)
 გიორგი, წმინდა 127:1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 127 (აღნ. მინ.); 129:1; 160:67
 გიორგი მეფე [XI] 106 (ბოლოსიტყვა და დანართი)
 გიორგი - ეგნატე მდივნის ძე 104:5 (შენ. ბ)
 გიორგი - ძე კოსტანტინესი 104:5 (შენ. ა)
 გიფათა 104:2 (შენ. ა)
 გორდი წმ. 160:115
 გომიში 102:59
 გორშარაბი 102:26, 28, 29, 36
 გოსტამი 102:55, 108, 109-114
- გოჩა სპასპეტი - ძე გიორგისა 104:5 (შენ. ა)
 გრიგოლი (ქეთევან ბატონიშვილისა და იოანეს შვილი) 102 (მინან.1, 11, 12, 14)
 გრიგოლ დიალოლონი 160:172
 გრიგოლ ნოსელი 113:34; 160:121
 გრიგოლ პართეველი 160:29
 გრიგოლ საკვირველთ მოქმედი 160:74
 გრიგოლ ღვთისმეტყველი 113:40, 41, 42, 43; 117:6 (შენიშ.); 160:136
 გრიგოლი (განმანათლებელი)145:21 (მინ. 9)
 გრიგოლოვი სვიმონ 130 (მინ. 5)
 გრიგორი მთავარეპისკოპოსი 104 (მინან. 4:8)
 გუასტაბი 104:2 (შენ. ვ)
 გულნაზ(ი)რ 107 (მინან.2, შენიშ. 2)
 გულნარ(ი) 107 (მინან. 22)
 გულქანი 107 (მინან. 20)
 გულჯან 107 (მინან. 28)
 გურამ კურაპალატი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 8)
 გურამიშვილი დავით 101:2, 3
 გურამისშვილი დავით იხ. გურამიშვილი დავით
 გურამოვი დავით იხ. გურამიშვილი დავით
 გურია 160:72
 გურზი (ფალავანი) 143:19, 21, 22
- დავით (ავაზაკყოფილი) 121:4
 დავით აღმაშენებელი 104 (ტექნ. აღნ.), (მინან. 14)
 დავით ბატონიშვილი 104 (ტექნ. აღნ.), 104:2, 104:2 (შენ. ბ, გ, დ, ზ, თ); 106 (ტექნ. აღნ., ანდ. 2, მინან. 2); 111 (ტექნ. აღნ., მინ. 1), 147 (მინ. 2)
 დავით მღვდელი 121 (მინან.2)
 დავით სოსლანი 104 (მინან. 3)
 დავით უძლეველი 104 (მინან. 5)
 დავით [წინასწარმეტყველი] 101:11, 14; 104 (ტექნ. აღნ.)
 დავითი 104:2 (შენ. ნ)
 დამიანე 160:59

დანიელი 113:9

დანიელ მესვეტე 160:95

დანიელ წინასწარმეტყველი 125;
152:51, 53; 160:100

დანიელ ჭყოდინდელი 104 (მინან. 6)

დარიოზ, ძე ისტასპოვისა 104:2 (შენ.
ზ); 123 (დასაწყ.შენ.); 152:28, 20, 31,
32, 53, 62-64, 67, 68, 71-74, 79

დაჩი, მეფე 104 (მინან.4, კათოლიკოს.
2)

დეიოკი 104:2 (შენ. ვ)

დეოკლეტიანე/დიოკლიტიანე 127:1;
129:2; 145:21

დიახრბლი 107 (მინან. 19)

დიმიტრი, დიდმონამე 129:3

დიონოსი არიოპაგელი 113:9; 160:32

დოვლათი 107 (მინან. 13)

დოლიძე ისიდორე, 115 შენ. 1

დონაური ილარიონ იხ. ილარიონ ქარ-
თველი

დორიფი 152:113, 115

დუშმაქამანაქი 102:108

ეგნატი წმ. 160:101, 140

ევა 101:15; 116:5; 152:87

ეგბ(ე)ნი 107 (ისაკ მღვდლის ცოლი)
(მინან.7, 9, 27, 32, 35)

ეგდუქსია 160:9

ეგდუკია 160:165

ეგვული მოციქული 160:164

ევლამპი 160:20, 39

ევლამპია 160:20, 39

ევლეიოს (!) კათოლიკოსი 104 (მინან.
4, კათოლიკოს. 6)

ევროპი 160:167

ევსევი არქიეპისკოპოზი 146 (შინ.)

ევსტათი ანტიოქიელი 141:7

ევსტათი მონამე 129:4; 160:21

ევსტრატე 160:97

ევსტრატე წმ. 160:97

ევფემია 160:19

ევფროსინე 160:24

ევლრაიდა 152:108

ევლრაფო 160:94

ეკა ბატონიშვილი 152 (ანდ.)

ეკატერინე 160:81

ელევეთერ მღვდელმონამე 160:99

ელენე (დედოფალი) 145:18

ელია/ილია მთავარეპისკოპოსი 104
(მინან. 4:4)

ელია წინასწარმეტყველი 136 (და-
საწყ.)

ელისაბედი 152 (მინ. 1).

ელისაბედი (ესპანეთის დედოფალი)
140:1

ელისაბედი (იოანე ნათლისმცემლის
დედა)114:5; 145:9

ელისონ 104:2 (შენ. ა)

ელნი 107 (მინან. 24)

ენფიანჯიანცი ავეტიქ 126 (ანდ. 1)

ეპიმახო 160:58

ეპისტიმე 160:63

ერაკლე 152:83, 86

ერეკლე II 135 (დასაწყ.); 137:3

ერისთავი გიორგი 134 (ტექნ. აღნ.),
134 (შენ.)

ერისთავი რაფიელ 150:18

ერისთავის ძე გიორგი 144 (ტექნ.აღნ.)

ერისთავის შვილი ბეგლარ 134 (ანდ.)

ერისთავის შვილი როსტომ 134 (ანდ)

ერმილო 160:124

ერმოგინე 160:94

ეროტიდე 160:55

ესაია წინასწარმეტყველი 160:112

ექთვიმე მთანმინდელი 224 (შენ. 2)

ეფთვიმე [გრძელი] 113:53

ეფთვმე წმ. 160:131

ეფრემ 101:11

ეფრემ ასური 113:22, 26, 27,136 (და-
საწყ.), 136 (შენ. 2)

ეფრემი 114:1

ექვთიმე მთანმინდელი 124 (შენ.1);
141:1, 141 (შენ.)

ვარაზ ბაკური 104 (მინან. 4:5)

ვარლაამ (მღუდელ-მონაზონი) 125
(შენ. 1)

ვახტანგ VI/უსეინ-ყულიხან ვახტანგ
მეფე 104 (მინან. 11); 106 (ბოლო-
სიტყვა და დანართი); 108:1, 108

(ტექნ. აღნ.); 108 (ანდ-მინ. 1); 108 (შენ 1,2,4); 109 (ტექნ. აღნ.; შენ 1); 115:1 (ტექნ. აღნ.); 130:1, 130 (ტექნ. აღნ.), 130 (ანდ.), 130 (მინ. 3); 135; 138:1 (ტექნ. აღნ.)
 ვახტანგ ბაგრატიის ძე 104:5 (შენ. ა)
 ვახტანგ ბახუტა, თეიმურაზ მუხრან-ბატონის ძე 104:5 (შენ. ა)
 ვახტანგ გორგასალი/გორგასლანი 104 (ტექნ. აღნ.), 104:6, 104 (მინან. 1), 104 (მინან.4, კათოლიკოს. 1); 137 (ტექნ. აღნ.), (შენ. 1)
 ვახტანგ შანაოზი 104:5 (შენ. ა); 106:1 (შენ.)
 ვახუშტი ბატონიშვილი 103 (ტექნ. აღნ.), 2 (შენ.), 16; 104; 104:2 (შენ. ლექსთან)
 ვესპუცი ამერიკო 111:4
 ვინტიკტე დიდი 160:173
 ვლასი 160:152
 ვრონუმი 152:131, 132, 133

ზაბილონი (ზაბულონი) 117:9
 ზავარი (ფალავანი) 143:29, 31
 ზავი 102:6, 9, 10, 11, 13, 16-24, 27-31, 35, 69
 ზარიარი 102:96
 ზაქარია 117:4
 ზაქარია (იოანე ნათლისმცემლის მამა) 145:9
 ზაქარია წინასწარმეტყველი 160:8
 ზენონი (მეფე) 121:3
 ზინობი 160:57
 ზინობია 160:57

თაბორ კათოლიკოს-პატრიარქი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 14)
 თავჭეჩაგ, კათოლიკოსი 104 (მინან.4, კათოლიკოს. 3)
 თამარ მეფე 104 (ტექნ. აღ.), 104:2 (ლექსი), 104 (მინან. 3)
 თევდ(ო)რა 107 (მინან. 28)
 თეიმურაზ ბატონიშვილი 104 (ტექნ. აღნ.), 104 (მინან. 2); 122 (მინან. 2).
 თევდოსე 160:122

თეიმურაზ მეფე, ერეკლე მეფის ძე 101:1(შენ.1)
 თეიმურაზ I, მეფე 101:5,10, 11
 თეიმურაზ მუხრანბატონი ვახტანგის ძე 104:5 (შენ. ა)
 თემისტოკლე 104:2 (შენ. ბ)
 თეოდორა 160:13
 თეოდორა დედოფალი 129:7
 თეოდორე ტირონი 129:5; 160:157
 თეოდოსი მეფე 121:3; 129:2 (შენ.)
 თეოდოტე 160:63
 თეოფანე 141:1
 თეოფისტე 127:18
 თობელ 104:2 (შენ. ა)
 თომა 160:35
 თომა პატრიარქი 160:159
 თორლამ/თორლამა/თარგამოს 104:2 (შენ. ა)
 თუმანი 102:99
 თუმანსკი 130 (შენ. 1, 2)
 თ(უ)ხ(ა)რ(ე)ლ 107 (მინან. 26)

იათარაშვილი პეტრე 106 (მინან. 5)
 იაკობ (მოციქული) 145:14
 იაკობ ალფესი 160:38
 იაკობ დაჭრილი 160:82
 იაკობ მთავარეპისკოპოსი 104 (მინან. 4:2)
 იაკობ მონაზონი 113:52
 იაკობ ძმა უფლისა 160:51
 იარანალი რამელთ ღალ 104:2 (შენ. ი)
 იაფეთი ნოეს ძე 104, 104:2 (შენ.ა)
 იბრეიმ ფაშა/სარას კარი 104 (მინან. 11)
 იბრეიმი 102:105
 იეზეკიელი (ეზეკიელი) 126:3
 იერემია 113:52
 იერემია წინასწარმეტყველი 152:53, 54, 66, 118, 119, 126
 იეროთეოსი 160:33
 იესე 101:11
 იესე მეფე/მუსტაფა ფაშა 104 (მინან. 11)
 ივლიანა მონ. 160:102
 ივლიანე 160:148

ითალა 160:61
 ილარიონ დიდი 160:49
 ილარიონ ქართველი, დონაური 116:4
 ილია (მონოზონი) 126 (ტექნ. აღნ.),
 126 (ანდ. 2, 3)
 ილია წინასწარმეტყველი 126 (ანდ. 2)
 იმამყულიხან დავით 104 (მინან. 11)
 იოაკიმე 114:4
 იოაკიმ (ღმრთისმშობლის მამა) 116:5;
 იოან[ე] 104:2 (შენ.ა)
 იოანე 147 (მინ. 1)
 იოანე წმ. 160:142
 იოანე/იოვანე 102 (მინან.14)
 იოანე არქიმანდრიტი 148 (მინან.1)
 იოანე ბატონიშვილი 106 (ტექნ. აღნ.);
 122 (ტექნ. აღნ.), 122 (მინ. 1,2).
 იოანე გლახაკი 160:126
 იოანე დამასკელი 106 (ანდერძნამა-
 გი), 113:51; 116:5
 იოანე ზედაზნელი 146 (შენ. 2)
 იოანე კათოლიკოს-პატრიარქი 104
 (მინან. 4, კათოლიკოს. 12)
 იოანე/იოვანე მახარებელი 113:13;
 145:14; 160:25
 იოანე მთავარეპისკოპოსი 104 (მინან.
 4:1)
 იოანე მთავარეპისკოპოსი 104 (მინან.
 4:6)
 იოანე მმარხველი 141:1; 160:4
 იოანე მოწყალე 160:69
 იოანე/იოანე ოქროპირი 113:18, 19,
 20, 21, 23, 31, 32, 33, 35, 37 (შენ.2);
 117:6; 129:1; 141:2; 160:70, 138
 იოანე პეტრინი 104 (მინან. 5)
 იოანე სინელი 126:1, 126 (ანდ. 1, 2)
 იოანე ფილოსოფოსი პეტრინი ჭირჭი-
 მელისა 126:1, 126 (ანდ. 1)
 იოანე ქსიფილინოს-პაპუნისვილი 149
 (შენ.)
 იოანე შავთელი 101:4
 იოანე შეყენებული 160:92
 იოანე ნათლისმცემელი 117:4; 145:9;
 146 (შენ. 2); 160:8
 იოანე ჩუბინისძე (მთავარდიაკონი)
 121 ანდ. 2

იობ წინამძღვარი 106:1 (შენ.)
 იობი [მთავარეპისკოპოსი] 104 (მინან.
 4:3)
 იობი 129:4
 იოვანე ნათლისმცემელი 114:5
 იოვანიკი 160:62
 იონა (მიტროპოლიტი) 101:9
 იონა (წინასწ.) 113:5
 იონა წინასწარმეტყველი 160:23
 იოსები 145:10
 იოსებ 160:61
 იოსები 160:105
 იოსელიანი პლატონ 140:1, 2, 3 (ტექნ.
 აღნ.)
 იპოლიტე 113:2
 იპოლიტე რომაელი - 153: 4
 ირაკლი იხ. ერეკლე
 ირაკლი კეისარი 129:6
 ირაკლი ნაზარალიხანი 104 (მინან. 11)
 ისაკ (ისააკ) (მამამთავარ აბრაამის
 შვილი) 101 (შენ.1)
 ისაკ მღრდელი 107 (მინან. 6, 8, 27, 31,
 33, 34; შენ. 2)
 ისაკ რაბინი 125 (ანდ. 3)
 ისრაელი 101 (შენ.1)
 იულონ ბატონიშვილი (137 შენ. 1)
 კაიაფა (მღვდელმთავარი) 145:11
 კალანდარიშვილი ანა 153 (მინან. 3)
 კალანდარიშვილი გაიოზ 153 (ტექნ.
 აღნ.)
 კალანდარიშვილი გიორგი - 153 მინან.
 3)
 კამბიზე/კამბიზეს/კამბის 104:2 (შენ.
 ვ, ზ)
 კანდაკე დედოფალი 152:112
 კანდარკუსი/კონდარკუსი 152:29, 30,
 69, 112, 114
 კანდი 104:2 (შენ. ი)
 კაპეტულინე 160:55
 კარპიცკი ოჰანეზ 140:4
 კარპო 160:42
 კატაკუზინი სტეფანე ვოიეგოდა 106
 (მინან. 1)
 კელსი 160:43

- კვიროსი/კირიოზ/კიროზ/კვროს 104,
104:2, 104:2 (შენ. ვ, ზ); 152:51
- კვრილე ალექსანდრიელი 116:1
- კვრიაკო 160:28
- კვპრიანე 160:31
- კვრილე ალექსანდრიელი 160:129
- კვროსი ეგნატი წმ. 160:142
- კლემენტოს (მონ.)106 (ბოლოსიტყვა
და დანართი); 160:81
- კლემენტოს კათოლიკოსი. 104 (მინან.
4, კათოლიკოს. 6)
- კლეონიკე 160:167
- კლეოპატრა დედოფალი 104:2 (შენ. ი)
- კლიმი ანკურიელი 160:134
- კოდრატოსი, მოციქული 160:22
- კოზმან 160:59
- კოლუმბო ქრისტოფორი 111:4
- კონსტანტინე (იმპ.) 141:1, 7; 145:11;
153:14
- კონსტანტინე ბატონიშვილი 103 (შენ.
4)
- კონსტანტინე დიდი 121:3
- კონსტანტინე ირაკლის ძე 135
- კონსტანტინე, ძეა გიორგი მეფისა,
ქართლის მეფე 104:5 (შენ. ა)
- კოპადე სვიმონ 126:4
- კოსის ძმაა ალვანდელთა [მე]ფისა
104:2 (შენ. თ)
- კოსტა 102:106
- კოსტანტინე - ძე ალექსანდრესი 104:5
(შენ. ა)
- კრეზი, ლიდიელთა მეფე 104:2 (შენ. ზ)
- ლევან ბატონიშვილი 106 (ბოლოსი-
ტყვა და დანართი); 142:1
- ლევნი ისავრო 129:7
- ლეო 113:38
- ლეონიდ[ე] 104:2 (შენ. ზ)
- ლიმანდრა, სპარსთა დიდი სპასალა-
რი 152:61
- ლომია მარკოზ -153 (მინან. 3)
- ლომუასვილი/ლომუაშვილი/ლო-
მუოვი სტეფანა 145 (ანდ.), 1, 2, 3,
4 (მინ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 9)
- ლონგინოს ასისტავი 160:45
- ლოპუხინი თეოდორე 151 (დასაწყ.)
- ლორთქიფანიძე ირაკლი 116 (მინ. 3)
- ლუარსაბ ბატონიშვილი 104:5 (შენ. ბ)
- ლუკა მახარებელი 160:47
- ლუკანდუმა 152:131, 132
- ლუკიანე 160:44
- მაგოგი 104:2 (შენ. ა)
- მადიამი 104:2 (შენ. ა)
- მადიესი 104:2 (შენ. ვ)
- მავრიდი 102:25, 25, 38
- მათე/მატე/მატე 129:1
- მათე მახარებელი 160:73
- მათითი 113:5
- მაკარი წმ. 160:130
- მაკარი, მამა 126 (ანდ. 1)
- მაკარი კათოლიკოს-პატრიარქი 104
(მინან. 4, კათოლიკოს. 7)
- მაკარი იერუსალიმელი 141:7
- მაკრინე (პიესის გმირი) 134 (დასაწყ.)
- მალაქია წინასწარმეტყველი 160:115
- მამელხთე 160:34
- მანუილ ქსანთინოსი 149:18
- მანუჩარი 102:1, 2, 32
- მართა 160:11
- მართა (პიესის გმირი) 134 (დასაწყ.)
- მარეხი 146:2
- მარიამ დედოფალი 104:5 (შენ. ბ)
- მარიამ კლეოპა 113:47; 160:25
- მარიამ მაგდალინელი 160:2; 26
- მარიამი (ღვთისმშობელი)114:4; 116:1;
126 (ანდ. 3); 129:5; 145:7 8 10 13
- მარკიანე 160:53
- მარკიანე სურაკოსელი ებისკოპოსი
160:57
- მარკოზი წმ. 160:168
- მარტიანე მონყალე 121:3
- მარტინე წმ. 160:153
- მარტური 160:54
- მასხულია დიმიტრი - 153 (მინან. 2)
- მაქსიმე 160:77
- მაქსიმე 160:132
- მაქსიმე აღმსარებელი 113:12, 15, 16
- მაქსიმეიანე 129:3

- მაჩაბელი ალექსანდრე 101 (ტექნ. აღ.), 101:1 (შენ. 2, 3)
- მაჩაბელი დავით ალხაზის ძის ძე 101 (ტექნ. აღ., მინან. 1)
- მაჰმადყულიხან კოსტანტინე 104 (მინან. 11); 135 (დასაწყ.)
- მეთოდი კონსტანტინოპოლელი პატრიარქი 129:7; 141:6; 153:13
- მელანია ჰრომი 160:109
- მერკილე 160:81
- მეხეჩისძე რომანოზ 107 (მინან.3, შენიშ. 2)
- მზექალი 146:2
- მთავრიდ 102:30
- მინა 160:68; 160:94
- მინერვა 152:132
- მირდატ მეფე 104 (მინან. 4:3), 104 (მინან. 4:6)
- მირზა აბდურიზა თავრიზელი 108 (შენ. 1), მირზა აბდურიზა თავრიზელი 109 (შენ. 1)
- მირიანი (მეფე) 137:1 (შენ. 1)
- მისრი 102:8, 25, 27, 28, 35, 40
- მისტუნი 107 (მინან. 11)
- მიტრიდად ევპატრონი 104:2 (შენ. თ)
- მიტროფანე კონსტანტინოპოლელი 141:7
- მიქაძე - 153 (მინან. 5)
- მიხაილ მეფე 129:7
- მიხაილ მთავარეპისკოპოსი 104 (მინან. 4:11)
- მიხაილ სჯულისმდებელი, კათოლიკოსი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 15)
- მკრადიკ 107 (მინან. 21)
- მოზი 104 (მინან. 4:9)
- მორალიშვილი/მოლარიშვილი გრიგორ (მორჩილი) 116:2,4 (ტექნ. აღნ.)
- მოვსე (მოსე) 145:6
- მოსოხ 104:2 (შენ. ა)
- მუსტაფა ფაშა იხ. იესე მეფე
- მჩხიკვაძე სპირიდონ იესეს ძე 113 (ტექნ.აღნ.), (ანდ.2)
- ნავშადური 102:28, 29, 37, 38
- ნაზარი 160:43
- ნაომი წინასწარმეტყველი 160:85
- ნასთური 102:39
- ნატალია 160:77
- ნემესიოსი 106 (ანდერძნამაგი)
- ნეოფიტე 160:132
- ნეფთალემი/ნეფთალიმი, ეგვიპტის მეფე 101:8; 152:1, 2, 3, 6, 7, 9, 13
- ნიკიფორე წმ. 160:150
- ნიკიფორე ხუცესი 224 (შენ. 2)
- ნიკა - 153 (მინან. 1)
- ნიკიტა 160:18
- ნიკოლოზი წმ. 160:90
- ნიკოლოზ, იმპერატორი 113 (მინან.2)
- ნიკოლოზ I 148 (შენ.2)
- ნიკოლოზ თბილისელი 116:4
- ნიკოლოზი (წმ. ნიკოლოზ საკვირველმოქმედი) 117:7
- ნინ/ნინევი მეფე ასურეთისა 104:2 (შენ. დ, ვ)
- ნინა ქართუშტოთა განმანათლებელი 117:9
- ნინა 147 (მინ. 1)
- ნინია 104:2 (შენ. დ)
- ნოდარი 102:85
- ნოე 145:2 3
- ნოშრევანი 102:56
- ნუფია 160:164
- ოვაკიმე (იოაკიმე, ღმრთისმშობლის მამა) 145:7
- ოლტაკ 104:2 (შენ. თ)
- ოლინკა 153 (მინან. 3)
- ომანი (ომაინ) 143:6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 48 ანდ.
- ომარ-ხანი (ავარიელი) 137:1
- ომერ ფაშა - 153 (მინან. 5)
- ორბელიანი დავით 106 (მინან. 4)
- ორბელიანი ეკატერინე 106 (შენ.4)
- ორბელიანი სულხან-საბა 106 (ტექნ. აღნ., ანდ. 2, ბოლოსიტყვა და დანართი)
- ორდა/ორეზე 104:2 (შენ. თ)

- ოროდა 104:2 (შენ. თ)
 ოსე წინასწარმეტყველი 160:46
 ოტტავი ავგუსტ 104:2 (შენ. ვ, ი)
- პავლე 117:5
 პავლე აღმსარებელი 160:64, 170
 პავლე თებელი 160:126
 პ(ა)პანი 107 (მინან. 11)
 პაპლა 160:42
 პართენ ეპისკოპოსი 160:149
 პარმენა მოციქული 160:166
 პარუნ სვიმონა 142 (ტექნ. აღნ.), 142:1
 პაფნოტი 160:24
 პელაგია 147 (მინ. 1); 160:37
 პეტრე 109 (მინ)
 პეტრე 117:5
 პეტრე I 140:2
 პეტრე ალექსანდრიელი 160:81
 პეტრე გელათელი 126:2
 პეტრე ივანიჩი 106 (მინან. 4)
 პეტრე მოციქული 126:5; 145:14; 160:127
 პეტრე პირველი კათოლიკოსი-პატრიარქი 104 (მინან.4, კათოლიკოს. 1)
 პეტროზ მკანერელი 113:55, 57; 153: 8
 პეტლომიოს 145:12
 პიდიფორო 160:60
 პილატე 160:1, 116
 პიონი 160:171
 პილასიოს 160:60
 პლატონი 160:75
 პოკლისარი 152:115
 პოლიევქტოსი 160:120
 პოლიკარპო 160:160
 პომპეე დიდი 104:2 (შენ. თ)
 პორფირი 106 (ანდერძნამაგი)
 პორფირი ლაზელი ეპისკოპოსი 160:163
 პროვოს 160:41
 პროკლე 160:77
 პროო ინდოთ მეფე 152:70, 93-95, 97
 პროტასი 160:43
- რატიანი გრიგოლ (სქიმმონაზონი) 116 (მინ. 2)
 რემსიმე (რიფსიმე) 145:21 მინ. 9
 როდენი 102:3
 როკსანა 123 (დასწყ.); 152:75, 77, 129
 რომანა 160:158
 რომანოზ იხ. მეხეჩისძე რომანოზ
 რომანოზი 160:75
 რომანოვი ალექსი 151 (დასაწყ.)
 როსტომ მეფე 104:5 (შენ. ბ)
 რუსიშვილი იაკოვ 101 (მინან. 1)
 რუსუდანი 102:1, 2, 4, 118, მინან. 2
- საბა 160:89
 საბა, კათოლიკოსი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 5)
 საბინინი მ[იხეილ] 102 (მინან. 5)
 სალიმ (სპასალარი) 143:9
 სამოელ მეორე კათოლიკოსი 104 (მინან.4, კათოლიკოს. 2, 9)
 სამოელ რაბინ იუდიანი (მორაკანელი) 125 (ტექნ. აღნ.), 125 (ანდ. 1 3), 125 (შენ. 1)
 სანონა 160:72
 სამუილ მესამე სრულიად საქართველოს კათოლიკოსი 104 (მინან.4, კათოლიკოს. 10)
 სარანდუხტი, დედოფალი 104 (მინან. 4:11)
 სარას კარი იხ. იბრემი ჭაშა
 სარიდანი 143:4
 საურმაგი 104 (მინან. 7)
 სეზოსტრისი/სეზოსრესი 104:2 (შენ. გ)
 სეთი 101:11
 სემირამიდა 104:2 (შენ. დ, ე, ზ)
 სერაპიონ უპოვარი 121:3
 სერგი 160:36
 სერებრიაკოვი 111 (მინ. 3)
 სვიმეონი, წმინდა 126:3
 სვიმეონ თესალონიკელი 149:11
 სვიმეონ მთავარეპისკოპოსი 104 (მინან. 4:5)
 სვიმეონ მეორე, კათოლიკოს-პატრიარქი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 8)
- ჟორდანია თედო 224 (მინ. 2)

სვიმონ მეფე 104:5 (შენ. ბ)
 სვმონ მესვეტე 160:3
 სიდონია (პიესის გმირი) 134 (დასანყ.)
 სილა 104:2 (შენ. თ)
 სილიბისტრო ჰრომთა პაპი 141:7;
 153:14; 160:114
 სიმონ დიაკონი 111 (ტექნ. აღწ., ანდ.
 1)
 სიმონ მართალი 160:145
 სისინი 160:40
 სკანდაროვა გ. 150:1
 სოზონი მონ. 160:10
 სოლომონი, ბიბლ. მეფე 113:54
 სოსთენი 113:53
 სოფონია წინასწარმეტყველი 160:87
 სოფრონი 160:92
 სოფრომ იერუსალიმელი 160:170
 სპანდიერი 104:2 (შენ. ვ)
 სპირიდონი წმ. 160:96
 სტეფანოს მთავარი 104 (მინან. 4, კათო-
 ლიკოს. 11)
 სტეფანე (სტეფანე პირველმონამე)
 117:8; 160:106
 სტეფანე ახალი 160:83
 სტრატონიკე 160:124
 სულთან უსეინი 135 (დასანყ.)
 სუფალი 113:56
 სუბსარქ საბულის ძე 113:59
 სფირიდონი 147 (ტექნ. აღწ.)
 ტაბიძე სვიმონ (გადამწ.) 119 (ტექნ.
 აღწ.), 119 (ანდ.1, 2)
 ტაბლიანიძე პეტრე (მღვდელი) 224
 (ტექნ. აღწ.), 224 (ანდ.), 224 (შენ. 3)
 ტამერანი 102:42, 53
 ტარასი 160:162
 ტარხოსი 160:41
 ტატიანე 160:123
 ტერ-გრიგოროვი ანდრია - 114 (ტექნ.
 აღწ.), 114 (ანდ.), 114 (მინან. 1, 2)
 ტიმოთე ალექსანდრიელი 141 (შენ.)
 ტიმოთე მთავარეპისკოპოსი 141:5
 ტიმოთე მოციქული 160:133
 ტილრანი 104:2 (შენ. თ)
 ტირდატ მეფე 104 (მინან. 4)

ტლაშაძე 104:12 (შენ.)
 ტოლსტოვი თ. ა. 140:2
 ტრაიანე 129:4
 ტრდატი (თრდატი)145:21
 ტროფიმა 160:42
 ტროფნი 160:143

ულიმპა 160:67
 უსეინ-ყულიხან ვახტანგ იხ. ვახტანგ
 VI

ფავსტი 101:11
 ფარიხნი 107 (მინან. 23)
 ჭარნაკი 104:2 (შენ. თ)
 ფარნავაზი 106 (ანდერძნამაგი)
 ჭარსმანი 104 (მინან. 4:5)
 ჭარსმან მეფე 104 (მინან. 4:5) (მი-
 ნან.4, კათოლიკოს. 3)
 ჭარსმან მეექვსე 104 (მინან. 4, კათო-
 ლიკოს. 5)
 ფარუხი 102:77
 ფახფური 102:100
 ფებრონია 147 (მინ. 1)
 ფბგი 107 (მინან. 16)
 ფილიმონ მოციქული 160:79
 ფილიმონი მონ. 160:98
 ფილიპე (მოციქული) 145:14; 160:71
 ფილიპე მაკედონელი 152:5, 11, 12, 16,
 21, 22, 25, 26, 28, 60
 ფილონ პტოლემე 152:127
 ფილონ სპარსთა მეფე 152:41, 96-101
 ფიხან 107 (მინან. 30)
 ფრაოტ მიდთა მეფე 104:2 (შენ. ვ)
 ფრიდონი 102:4, 117
 ფილიპე 101:8
 ფილიპე იხ. ფილიპე
 ფიცხელაური/ფიცხელაუროვი გიორ-
 გი 129 (მინან.)
 ფთოლემეოს 152:41
 ფოკა მონ. 160:23
 ფურცელაძე ისაია 137 (ტექნ. აღწ.)
 ფურცელაძე სოფია 137:3

ქაიხოსრო, მეფე 106 (ბოლოსიტყვა და დანართი)

ქალკედონი 104:5

ქართლოსი 104, 104:2 (შენ.ა)

ქეთევანი 102:59, 66, 68

ქეთევანი, ზურაბ წერეთლის შვილი 102 (ტექნ. აღნ.), მინან. 1, 2, 3, 8, 9, 11, 14, 15

ქვარიანი დათუნა 127 (ტექნ. აღნ.), 127 (ანდ.)

ქსენეფორე 160:137

ქსენია 160:135

ქსერქს[ე] 104:2 (შენ.ზ)

ქუთათელაძე ნიკოლოზ (გრიგოლ) 152 (ტექნ. აღნ.), (ანდ.), (მინ. 3)

ღალაკტიონ 160:63

ღამერ 104:2 (შენ.ა)

ღელიკერი 127:8

ყაისარი 102:70-76, 80-84

ყაისი 102:77, 79

ყანჩაველი 141 დანართი

ყარამანი 102:70

ყაფლანისშვილი სამარაღდონ 134 (ანდ.)

შანავაზ/შანაოზ ბახუტა/ბახუტას შვილი 104 (მინან. 11)

შანავაზხან მეორე 104 (მინან. 11)

შაჰ-აბაზი 137 (შენ. 1)

შაჰ თამაზი 135 (დასაწყ.)

შაჰ ნადირი 135

შაჰნაზარიხან იხ. არჩილ III

შაჰყულიხან ლევან ვახტანგ მეფის მამა 104 (მინან. 11)

შერუქ 102:78, 79

შვდური 107 (მინან. 17)

ჩიგირმან (გერმანე), კათოლიკოსი 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 4)

ჩოლოყაშვილი გარსევან 119 (მინან.)

ჩოლოყაშვილი დავით 150:14

ჩოლოყაშვილი ქაიხოსრო 143 (შენ. 2, 3)

ჩხატარაიძე პეტრე 152 (ტექნ. აღნ). ჩხეიძე სეხნია 104 (მინან. 8, 11)

ციაცასარი 104:2 (შენ. ვ)

[ციციანოვი] პავლე 106 (მინან. 3)

ციცური 107 (მინან. 12)

ცუცა 113 (მინან.2)

წერეთელი ზურაბ, იმერთ სალთხუცი 102 (მინან. 2)

წერეთელი ქაიხოსრო 137 (შენ. 1)

ჭავჭავაძე ალექსანდრე 150:1

ჭანიშვილი მიხო 199 (ტექნ. აღნ.)

ხაზარანი 102:29

ხარალამპი 160:151

ხარიტონი 160:27

ხახანაშვილი ალექსანდრე 199 (ტექნ. აღნ.); 123 (ტექნ. აღნ.), 123 (მინან. 1), 123 (შენ. 4); 126 (ანდ. 1); 130 (მინ. 4), 130 (ტექნ. აღნ.); 146 (შინ.); 152 (მინ. 2), (შენ. 1)

ხეისანთ (ხევსანტონ), იერუსალიმის პატრიარქი 106 (მინან. 1)

ხელაძე ექვთიმე 116 (მინ. 3)

ხერხეულიძე ომან (მდივანბეგი) 135 (დასაწყ.), 135 (მინ. 2)

ხიკარი 114:3

ხორაშანი 102:79

ხოსრო 102:55, 57, 60, 61-68

ხოტელ ხოსიმი 102:5

ხრი 107 (მინან. 25)

ხუასრო 160:96

ჯაბი 102:39

ჯიმშედი 102:42-54, მინან. 2

ჯორჯაძე ეფემია 224 (ტექნ. აღნ.), 224 (მინ. 1)

ჰერაკლე [იმპერატორი] 141:1

გეოგრაფიულ სახელთა სამიჯვლეტი

აზია 101:9; 104:2 (შენ. დ, თ, ი); 111:2
 ათონა 104:5; 152:35, 36
 ათონის მთა 126 (ანდ. 1)
 ალვანი/ალვანდია 104:2 (შენ. ზ, თ)
 ალვანია იხ. კახეთი
 ამასია (ქალაქი) 129:5
 ამერიკა 111:4
 ანჩა 104:8 (შენ.)
 არაბია 121:2
 არეზი მდ. 104 (შენ.კ)
 ასინარი (მდ.) 152:69
 აფრიკა 111:3
 არხიპელაგი 101:9
 აფხაზეთი 103:12
 აფხაზეთი იხ. ეგრისი

ბაბილოვანი/ბაბილონი 104:2 (შენ. დ, ზ); 152:63, 64
 ბაღდადი 114:2
 ბეთანია 145
 ბეთლემი 101:6; 145:11 13
 ბელგრადი იხ. სარკელი
 ბელლოროდი იხ. სარკელი
 ბიზანტია 101:9
 ბიზინტი 101:9 იხ. ბიზანტია
 ბორჯომი 127:17

გალილეა 160:117
 გარესჯის მრავალმთის წმინდის ნათ-
 ლისმცემლის მონასტერი 106 (ბო-
 ლოსიტყვა და დანართი)
 გეორგია/გიორგია იხ. საქართველო/
 საქართველო
 გერმანია 111:1
 გიბრალტარი, სრუტე იხ. ლიბრალ-
 ტარი
 გომორი 145:4
 გორი 146 შინ.

დანია 111:1
 დარჩენი - 153 (მინან. 5)
 დარუბანდი 104:2 (შენ. ი)
 დალისტანი 104:2 (შენ. ე, კ)

დიდოეთი 103:8; 104:6

ეგვიპტე 104:2 (შენ. ი); 152:55, 56, 58,
 60
 ეგრისი 103:12
 ეგრისი/აფხაზეთი/იმერეთი 104:10, 11
 ევროპა 101:9; 104:2 (შენ. ი); 111:1
 ეთიოპია 104:2 (შენ. დ)
 ერევანი 137 (შენ.1)
 ეფესო 141:7

ვალარშაპატი 145:19
 ვახანი 137:1

ზუგდიდი 150:17

თბილისი/ტფილისი 101:9; 104 (შენ.);
 106 (ანდერძნამაგი); 116 (მინ. 3),
 121 (ანდ. 2); 126 (ანდ. 1)
 თელავი 111 (ტექნ. აღნ., ანდ. 2)
 თერმოპილი 104:2 (შენ.ზ)
 თიფლისი იხ. თბილისი
 თრიპოლი იხ. ლასია
 თუშეთი 103:8; 104:6

იერიქო 113:45
 იერუსალიმი 101:9, 106 (მინან. 1)
 იეროსალიმი იხ. იერუსალიმი
 იერუსალიმი 101:9; 113:45; 145:15;
 152:48, 55; 160:144
 ივერია 104:2 (შენ. გ, დ, ვ, ზ, თ, ი);
 110:2, 3
 იმერეთი 103:12; 104:2 (შენ. თ), იხ.
 ეგრისი; 110 (დასაწყ.);1
 ინგლისი 111:1
 ინდოეთი 102:11; 104:2 (შენ. გ, დ)
 იორდანე 145:6; 160:117; 160:117
 ისპანი (ისპაპანი) 106 (ბოლოსიტყვა
 და დანართი); 138:7
 ისრაელი 145:6

კავკასია 103:10; 104:2, 104:2 (შენ. ი),
 104:7; 126 (ანდ. 1)

კალმახის ციხე 107 (შენიშ.2)

კარიათამი 113:5

კახეთი 103:8, 9; 104:6; 110:3; 116:4; 135
(დასაწყ.); 146 შინ.

კირაპოლი/შამახია 104:2 (შენ. ზ)

კლარჯეთი 103:11

კოლხიდა/კოლხიდა 104:2 (შენ. გ, ვ,
თ)

კონსტანტინეპოლი/კონსტანტინო-
პოლე 104:5, 104 (მინან. 8, 9);
106 (ბოლოსიტყვა და დანართი);
113:57; 121:3.4; 129:5; 141:1, 7;
152:120, 122

კუხეთი 103:8; 104:6

ტაო-კლარჯეთი (შენიშ. 2)

ლასია (ქალაქი) 127:12; 152:42

ლიაპოლე 152:101

ლიკია 117:7

მადანი 137:1

მაკედონია 152: 21, 22, 129

მალთა (მალტა) (ბოლოსიტყვა და
დანართი)

მალაკი (ნახევარკუნძული) 111:2

მერეთა (სოფ. ქართ.) 137(ტექნ. აღნ.)

მიდა 104:2 (შენ. ვ)

მისრეთი 102:8, 17, 18

მორაკანი 125 (დასაწყ.)

მოსკოვი 101: 9; 102 (ტექნ. აღნ.); 103:1;
106 (ტექნ. აღნ.); 113 (ტექნ. აღნ.);
117 (ტექნ. აღნ.); 118 (ტექნ. აღნ.),
118 (ანდერძ.), 118 (მინან.); 123 (წყ-
დება); 125 (ტექნ. აღნ.); 138:8

მცირე აზია 104:2 (შენ. ვ, თ); 104:2
(ტექნ. აღნ.)

მცხეთა 104 (მინან. 4, კათოლიკოს. 1,
8)

ნაზარეთი 160:3, 117

ნიკია 141:7; 153:14

ნინევი 104:2 (შენ.ვ)

ოვსეთი 103:10; 104:7; 152:106

ონისიმე 160:155

ოტოვი 153 (მინან.5)

პამფილი 160:156

პართია 104:2 (შენ. ი)

პართენი 101:11

პატარი (ქალაქი) 117:7

პეტერბუხი (პეტერბურგი) 106 (ანდ.
2)

პოკლისარი 152:109

პოკროვის მონასტერი 101:9

პონტია/პონტოა 101:9; 104:2 (შენ. თ)

პორფირი 101:11

რომი:ჰრომი 106 (ბოლოსიტყვა და
დანართი); 129:4.8; 141:1; 152:37

როსია, იხ. რუსეთი

რუსეთი 101: 9; 103:1; 106 (შენ. 3), 121
(ანდ. 2); 125 (ანდ.3); 137:1 (შენ. 1)

რუხი - 153 (მინან. 5)

საბერძნეთი 101:9; 104:2 (შენ. ზ);
145:20

სამცხე-საათაბაგო/სამცხე-საათაბე-
გო 103:11; 104:8, 104:9

სანკტ-პეტერბურგი/ს. პეტერბურლი/
პეტერბურლი 119 (ტექნ. აღნ.), 119
(ანდ. 2), 121 (ტექნ. აღნ., ანდ. 1, 2);
122 (მინან. 1); 125 (ტექნ. აღნ.), 125
(ანდ. 3)

სარიყალა იხ. სარკელი

სარკელი/სარიყალა/ბელლოროდი/
ბელგრადი/ბელაგორიდი 104:2
(შენ. ბ)

საფრანგეთი 106 (ბოლოსიტყვა და
დანართი); 111:1

საქართველო 101:9, 103:3,4, 14
(შენ.); 104, 104:2, 104:2 (შენ. თ),
104 (შენ.); საქართველო 108 (ტექნ.
აღნ.; ანდ-მინ. 1); 110:1, 2, 3; 130
(ანდ.); 146 შინ., 146 (ანდ.); 147
(ტექნ. აღნ.), 147 (მინ. 2).

სენაკი 116 (მინ. 2)

სვანეთი 126 (ანდ. 1)

სიკილია 106 (ბოლოსიტყვა და დანარ-
თი); 160:57

სოდომი 145:4

სომხითი 104:2 (შენ.დ, ზ, თ, ი)

სომხეთი 145:20

სპარსეთი 104:2 (შენ. ზ), 104:5 (შენ. ბ),
108 (ტეჟნ. აღნ.; შენ. 2); 109 (ტეჟნ.
აღნ.), 109 (შენ. 1); 160:96

სტანბოლი/სტანვილი 114:1; 132:2

სუხენი (ქალაქი) 121:5

ტალერი 116 (მინ. 2)

ტფილისი იხ. თბილისი

ტრაპიზონი 104:2 (შენ. კ)

ულსუზი 102:60

ჭაზი/რკონი 104 (შენ.თ)

ფატარი 127:16

ქალკიდონი 141:7

ქართლი 103:6; 104:2 (შენ. დ, ზ), 104:4,
104 (მინან. 14); 106 (ბოლოსიტყვა
და დანართი); 108 (შენ. 2); 110:3;
135 (დასანყ.); 137 (ტეჟნ. აღნ.);
138:8; 146 (შინ.)

ქსენეფორე 101:11

ქუმესიანი (დაბა) 129:5

ქურთა (სოფ.) 101 (ტეჟნ. აღ., მინან.1)

ლიბრალტარი 111:3

ლოლეთი 101 (მინან. 2)

ლრტილა 113:53

ყაზახი 142:1

ყიზლარი 106 (ტეჟნ. აღნ., ანდ. 2);
142:1

ყირიმი 104:2 (შენ. ვ, კ); 142:1

შამახია იხ. კირაპოლი

ჩინეთი 102:7

ცხენისწყალი 153 (მინან. 5)

ხვარასანი 106 (ბოლოსიტყვა და და-
ნართი)

ჯენეგია (ჟენეგა)106 (ბოლოსიტყვა და
დანართი)

ჯერასიმე 101:11

ჰერეთი 103:8, 9; 104:6

ჰრომი იხ. რომი

სარჩევი

კრებული [XVIII]	7
რუსუდანისი [XVII-XVIII]	13
აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, 1743-45, 1755	22
ისტორია გეორგიისა, ანუ ყოველისა საქართუჭლოესა, ქმნილი ვახუშტის მიერ ბაგრატიონისა, ძისა ვახტანგ მეფისა, 1808	28
ვახუშტი ბაგრატიონი, გეოგრაფიული ატლასი, 1745	41
სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი, 1764	50
სახარება [IX]	57
თალაი მასალა [1716-1724]	63
თალაი მასალის წიგნი [1716-1737]	66
[საქართველოს გეოგრაფია, XIX]	70
მსოფლიო გეოგრაფია, 1799	72
მეტაფიზიკა [XVIII]	74
მარგალიტი, 1843	78
კრებული, 1834	87
ვახტანგი VI, სამართალი [XIX]	90
კრებული, 1871	104
ჴმაჲ ცოდვილისა, იამბიკოდ კატასკევილი თავადისა გიორგი ავალოვისა მიერ ჩყლჴ წელსა მოსკოვისა შინა, 1838	107
სამთვარიო და საეტლო, 1804	110
[სიმეტნე ღრამმატიკისა], 1852	112
ცხოვრებაჲ წმიდისა იოანნე მოწყალესა ალექსანდრიის პატრიარხისა, 1841	115
გვირგვინი, 1815	117
მასალა რუსულ-ქართული ლექსიკონისათვის, 1819	125
ისტორია ალექსანდრე მაკედონელისა [XVIII]	127
ანდრია სალოსის ცხოვრება [XIX]	129

ოქროს ანაქუსი, 1817	131
იოანე სინელის კლემაქსი, 1906.....	135
წმიდა გიორგის წამება, 1848	139
კარაბადინი [XVIII]	142
ჰაგიოგრაფიულ-ჰომილეტიკური კრებული, [XVIII]	148
სამართალი მეფის ვახტანგისა [XVIII].....	152
გურამიანი [XIX]	155
კრებული [XIX]	157
კრებული [XIX]	159
გიორგი ერისთავი, „შეშლილი“, 1842	161
შემოკლებული ისტორია ქართლისა [XIX].....	163
ელია წინასწარმეტყველისათვის [XIX].....	165
ფურცელადის ქრონიკა [XIX].....	167
ვახტანგ VI-ის პოეზია [XVIII]	169
კარაბადინი [XIX]	173
კრებული, 1835-1836	176
სჯულისკანონი [XIII].....	179
ლოცვანი სხვადასხვა შინაარსის ჩანაწერი, 1778	185
ომანიანი, 1814	187
საითიკო ფილოსოფია 1795 წ. 8 აპრილი	192
ბიბლიური აპოკრიფები, 1828.....	197
ქრონიკა, 1829-1879	204
მისტიკური თეოლოგია ანტონ კათალიკოზისა, 1780.....	206
კრებული საისტორიო ამბებისა [XIX]	213
ქორწინებისა თავისათვის [XVIII].....	214
სიმღერები [XIX]	222
ცხოვრება ალექსისა, პეტრე პირველის ძისა [XIX]	226
ალექსანდრიანი, 1859.....	227
სწავლა-მოძღვრებანი, 1847	237
განმარტებები წირვის წესებისათვის [XIX]	240
კარაბადინი [XIX-XX].....	241
სირინოზიანი [XIX]	242
პორფიროსის შეყვანილობა [XVIII].....	244
ჯოჯოხეთის ტანჯვის აღწერა [XVIII]	246
პარაკლიტონის ნაწყვეტი [XV]	249
გამოკრებილი სახარებები [XV]	251
პლუტარქე, ისტორია [XVIII].....	267

კრებული [XIX]	268
სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი, ფრაგმენტი [XVIII]	270
ლიტურგიკული ტექსტის ფრაგმენტი [XV]	272
კრებული [XIX]	274
შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი [XVIII]	276
კრებული [XIX]	279
იოანე გლახაკის ცხოვრება [XVIII]	282
ამბავი დიფნის ქალაქისა [XVIII]	283
მეტაფრასი, 1814	287
ფსალმუნი [X]	289
ნევემირებული საგალობლები, ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი [X-XI]	291
მცნებანი ქრისტესნი (აპოკრიფი) [XIV]	293
ცხოვრება ღირსისა მელანია რომაელისა, 1902	294
იოსებ არიმათიელი, ლუდიის ეკლესიის აღშენებისათვის, 1902.....	296
ანდრია კრიტელი, ამაოებისათჳს კაცობრივთა საქმეთაჲსა, 1905	298
კანონიკური და ჰომილეტიკური კრებული, 1902	300
წამება მოციქულთა პეტრესა და პავლესი [XIX-XX].....	303
ლექსთა კრებული [XIX]	305
აკათისტო წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა [XX]	307
მოკლე ცნობები ზოგიერთი ათონური ხელნაწერის შესახებ [XX ს-ის დასაწყისი]	308
იოვანე ხატროფილაკი, კითხვა-მიგება [XIX].....	310
რომანოზის ცხოვრება [XIX]	312
კრებული [XIX]	313
პეტრე ლარაძის ლექსები [XVIII]	315
აბდულმესიანი, 1835	317
თამარიანი, 1835	319
კრებული [XIX].....	321
იოანე მახარებელის განსვენება, 1835.....	323
ეფრემ ასური, ასკეტიკური კრებული [1902].....	325
ჰაგიოგრაფიული კრებული [XX ს-ის დასაწყისი].....	327
კარაბადინის ერთი ფურცელი [XIX].....	330
ლექსების კრებული [XIX].....	331
ლოცვები [XVIII].....	336
წმინდა მონაშეთა დავით და ტარიჭანის საღვთისმსახურო საგალობლები, 1902.....	337

ჰაგიოგრაფიული კრებული [XX ს.-ის დასაწყისი].....	338
რვეული სხვადასხვა ლეგენდის ჩასაწერად	
ს. კვარაცხელია – ქუთაისის სასულიერო სემინარიის	
მოსწავლე [XX ს.-ის დასაწყისი].....	343
ზღაპრები, შელოცვები, გამოცანები [XX]	346
ზღაპრები და გამოცანები [XX]	348
ლიტურგიკული მსახურების ფრაგმენტი (ვნების შვიდეულის	
მსახურების ნაწილი) [XVII-XVIII].....	350

საძიებლები

პირთა საძიებელი.....	351
გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი.....	362